

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
TAR-YL-2013-0002

**AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ VE BATI
ANADOLUDAKİ FAALİYETLERİ
(Muğla-Aydın)**

HAZIRLAYAN

Ezgi DURMAZ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ

AYDIN-2013

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
TAR-YL-2013-0002

AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ VE BATI
ANADOLUDAKİ FAALİYETLERİ
(Muğla-Aydın)

HAZIRLAYAN

Ezgi DURMAZ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ

AYDIN-2013

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Ezgi DURMAZ

İmza :

YAZAR ADI-SOYADI: EZGİ DURMAZ

AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ VE

BATI ANADOLUDAKİ FAALİYETLERİ

(Muğla-Aydın)

ÖZET

Soğuk Savaş yıllarında, iki kutba bölünen dünya siyasetinde, kimin egemen olacağına dair birçok politika üretilmiştir. Amerika ve Sovyetler, kendi kamplarını yaratma çabası içerisinde olmuşlardır. Amerika, bu sözde görünmeyen savaş içerisinde, komünizmin dünyaya yayılmasını engellemek, Sovyet tehdidi altında görünen ülkeleri Sovyetlere karşı hem ekonomik hem de askeri yönden güçlendirme amaçlarını güderken aslında kendine bağlı pazarlarını da yaratmış olmaktadır.

1960'larda Sovyetlerin güler yüzlü dış siyasetine karşı Amerikan karşıtlığının tüm dünyada yayılıyor olması ise Amerika'yı yeni bir proje hazırlamaya itmiştir. Kennedy'nin öncülüğünde 1961'de kurulan ve 1962'de Türkiye'ye gelen Amerikan Barış Gönüllüleri, tüm dünyaya yayılmıştır. Gönüllüler hakkında karşıt görüşler olmakla birlikte, neredeyse 10 yıl boyunca Türkiye'nin en ücra bölgelerinde rahatlıkla çalışmışlar ve ülkeden gizli görevlerinin olduğu iddiası ile 1972'de gönderilmişlerdir. Çalışmada Barış Gönüllüleri örgütünün kuruluşu, amaçları, genel yapısı, dünyaya yayılışları, Türkiye'ye gelişleri ve Batı Anadolu'daki faaliyetleri Muğla ve Aydın ölçeğinde incelenmeye çalışılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Soğuk Savaş, Amerika, Türkiye, Amerikan Barış Gönüllüleri, Batı Anadolu

NAME-SURNAME: EZGİ DURMAZ

**TITLE: PEACE CORPS VOLUNTEERS AND
THEİR ACTIVITIES IN WESTERN ANATOLİA**

(Muğla-Aydın)

ABSTRACT

During the years of Cold War, too many politics were produced concerning who would dominate bi-polarized world policy. USA and Soviet Union struggled for creating their own camps. USA, in so called invisible war, created its own markets while aiming to prevent spread of communism and to strengthen the countries both economically and militarily which seemed menaced by Soviet Union.

At 1960s, contrary to Soviet Union's successful foreign policy, the extension of anti-Americanism all-round the world motivated USA to prepare a new project. The Peace Corps was founded by leadership of J.F. Kennedy in 1961, its volunteers came to Turkey in 1962 and outspreaded to the whole world. Although there are opposite ideas about the subject, the volunteers worked at the remotest corners of Turkey almost 10 years and were sent away in 1972 because of the claims of having secret missions. This study tries to analyze Peace Corps' foundation, aims, basic structure, spreading to world, coming to Turkey and their activities at western Anatolia in the scope of Muğla and Aydın.

KEYWORDS: Cold War, USA, Turkey, Peace Corps Volunteers, Western Anatolia

ÖNSÖZ

Soğuk Savaş yılları içerisinde Amerika ve Sovyetlerin rekabeti, dünya siyasetine yön verecek kararların alınmasına, yeni politikaların uygulanmasına, dünyanın doğu ve batı olarak ikiye ayrılmasına neden olmuştur. Amerika, dünyada yükselen Amerikan karşıtlığını kendi yöntemleri ile durdurmak istemiştir. Amerikan Barış Gönüllüleri Projesi ile Amerika, Sovyetlere karşı kendi kamplarını güçlendiriyor, müttefiklerini yakından izleme olanağı buluyor, ayrıca iç politikasında yaşanan sorunları da rahatlatma olanağını elde etmiş oluyordu. 1961'de kurulan Barış Gönüllüleri Örgütü, 1962 yılında Türkiye ile imzalanan İkili Anlaşma gereği Türkiye'ye gönderilmeye başlanmıştır. Türkiye'ye büyük oranda İngilizce öğretmeni olarak gönderilen Barış Gönüllüleri, kimi çevreler tarafından sempati ile karşılanmış, kimi çevrelerin ise yoğun tepkisine maruz kalmışlardır. 1960'lı yılların sonuna doğru yükselen Amerikan karşıtlığından ve yaşanan gelişmelerden gönüllülerde etkilenmiş ve 1972 yılında Türkiye'den tamamen çıkarılmışlardır.

Türkiye'de Amerikan Barış Gönüllüleri konusunun akademik anlamda yeterli ölçüde çalışılmamış olması bizi bu çalışmayı yapmaya yönlendirmiştir. Amerika'nın Türkiye ile olan ilişkileri, Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne süregelen bir yapı içerisinde önemini hala sürdürmektedir. Amerikan Barış Gönüllüleri, Türk-Amerikan ilişkileri içerisinde 1960'lı yılların önemli kilometre taşlarından birisidir. Örgütün genel yapısı ve tarihçesi içerisinde, genel değerlendirmelerin ötesinde yerelde bıraktıkları etki araştırmacılar için merak konusu olmaya devam etmektedir. Bu anlamda Amerikan Barış Gönüllüleri, akademik bir çalışmada ilk kez yerel ölçekte, Batı Anadolu'da iki komşu il Aydın ve Muğla'daki faaliyetleri kapsamında incelenecektir.

Tez çalışmam sırasında konu seçiminden itibaren bana yol gösteren ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, inadıma tahammül eden saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Günver Güneş'e ve beni her daim destekleyen bölüm hocalarım Yrd. Doç. Dr. Bülent Çelik ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Başaran'a teşekkürü bir borç bilirim.

Muğla'da; sözlü tarih çalışmalarım sırasında herkese tek tek konuyu soran, gazete taramalarım sırasında bana yardım eden, Muğla'yı köy köy gezip yorulmadan benimle bilgi toplamaya çalışan, teze maddi manevi destek olan annem Huriye Durmaz ve babam Adil Durmaz'a teşekkür ederim. Çevirilerimi zaman geçirmeden yapıp, bana akademik çalışmanın nasıl olacağı konusunda yol gösteren, yardım eden, canımın yarısı ablam Evrim Durmaz'a, Aydın'da sözlü tarih çalışmalarında, İzmir APIKAM ve Milli Kütüphane'de, Ankara Milli Kütüphane'de benimle gazete, dergi, mikrofilm tarayan, fikir üreten ve manevi desteğini hiç esirgemeyen Deniz Kocakaplan'a minnettarım. Benim bu tezi yazacağıma olan inançlarından ve desteklerinden dolayı Sevcan Oğur, Harika Durna ve Çağrı Şirin'e teşekkür ederim.

Sözlü tarih çalışmalarım için yaptığım gezilerde, bana güvenip evlerine alan, korkmadan sorularımı yanıtlayan, sıcak çaylarını benimle paylaşan Muğla ve Aydın il, ilçe ve köylerindeki tüm kişilere şükran borçluyum. Neredeyse 1 yıllık bir dönem içerisinde, bana zaman ayırıp tüm sorularımı yorulmadan ve gecikmeden ayrıntılı bir şekilde yanıtlayan, anılarını anlatan, fotoğraflarını benimle paylaşan, bana güvenen Michael Miller'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca arşivlerini benimle paylaşan değerli öğretmenlerim Ayhan Aslan, Şadi Arslan'a ve Ekrem Başaran'a minnettarım.

Değerli bilgilerini benimle paylaşan, sorularımı yanıtlayan Müslim Özbalkan'a da teşekkür ederim.

Ezgi DURMAZ

22.07.2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI YENİ DENGELER VE AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ	
1.1.Soğuk Savaş Dönemi.....	4
1.1.1.Türkiye ve Amerika'nın Durumu ve İlişkiler.....	4
1.2.Amerikan Barış Gönüllüleri.....	23
1.2.1.Benzer Örgütler.....	25
1.3.Barış Gönüllüleri Teşkilatının Kuruluşu.....	27
1.3.1.Hazırlık Aşaması.....	27
1.3.2.Örgütün Kuruluşu.....	30
1.4.Örgütün Üç Amacı.....	31
1.5.Gönüllülerden Gelen Tepkiler.....	36
1.6.Yönetsel Yapı.....	37
1.7.İşbirliği Yapılan Amerikan Kurumları.....	38
1.8.Örgütün Mali Yapısı.....	39
1.9.Barış Gönüllülerinin Özellikleri.....	39
1.9.1.Aranan Nitelikler.....	39
1.9.2.Yaş, Cinsiyet.....	42
1.9.3.Eğitim.....	42
1.10.Barış Gönüllüleri Açısından Durum.....	44
1.11.Olanaklar.....	46
1.12.Gönüllülerin Çalıştıkları Ülkeler.....	47
1.12.1.Latin Amerika Bölgesi.....	47
1.12.2.Afrika Bölgesi.....	48
1.12.3.Doğu Asya-Pasifik Bölgesi.....	50
1.12.4.Kuzey Afrika-Yakın Doğu-Güney Asya Bölgesi.....	50
1.13.Genel olarak Gönüllülerin Çalıştıkları Alanlar ve Sayıları.....	52

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ

2.1.İkili Antlaşma ve Şartları	54
2.2.Mecliste Tartışmalar	58
2.3.Türkiye’ye Gelen Gönüllüler	59
2.3.1.Gönüllülerin Türkiye’de Dağılımları.....	61
2.3.2.Çalıştıkları Programlar.....	61
2.3.2.1.Toplum Kalkınması	62
2.3.2.2.İngilizce Öğretmenleri	65
2.3.2.3.Çocuk Bakımı Programı	66
2.3.2.4.Sağlık (Hasta Bakımı) Programı	67
2.3.2.5.Turizm Programı	67
2.4.Türk Barış Gönüllüleri	67
2.5.MİŞ Dergisi	68
2.6.Köy Enstitüsü Boşluğu	68
2.7.Barış Gönüllülerine Karşı Oluşan Tepkiler.....	69
2.8.Basında Barış Gönüllerine Karşı Oluşan Tepki	72
2.9.CIA İlişkisi	82
2.10.Sona Yaklaşırken Alınan Tedbirler	83
2.11.Ülkeden Ayrılışları	84
3.12.Romanlara Geçen Barış Gönüllüleri	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİNİN BATI ANADOLUDAKİ FAALİYETLERİ: MUĞLA ve AYDIN

3.1.Muğla.....	89
3.1.1.Muğla Basınında Amerikan Barış Gönüllüleri	89
3.1.1.1.Amerikan Barış Gönüllülerinin Genel Yapısı.....	89
3.1.1.2.Amerikan Yardımları	93
3.1.1.3.Gönüllüler Muğla’da.....	95
3.1.1.4.Gönüllülerin Ülkeden Ayrılması.....	97
3.1.2.Muğla’da Halkın ‘Gönüllü’ Anıları.....	99
3.1.2.1.Muğla-Merkez.....	99
3.1.2.2.Köyceğiz	103
3.1.2.3.Köyceğiz/Toparlar Köyü	104
3.1.2.4.Köyceğiz/Hamit Köyü	105
3.1.2.5.Marmaris	107
3.1.2.6.Bodrum/Çömlekçi.....	107

3.1.2.7.Milas	109
3.1.3.Kendi Anlatımlarıyla Amerikan Barış Gönüllüleri “Mike” ve “Richard”ın Muğla’daki Faaliyetleri.....	111
3.1.3.1.Micheal Miller	111
3.1.3.1.1.Michael Miller’ın Hayatı, Örgüte Katılması ve Görevleri.....	111
3.1.3.1.2.Gönüllü Eğitimi ve Olanaklar	113
3.1.3.1.3.Muğla	114
3.1.3.1.4. Çömlekçi ve Diğer Görevleri	114
3.1.3.1.5.Ülkeden Ayrılış	115
3.1.3.1.6.Casusluk	117
3.1.3.1.7.Müslim Özbalkan	118
3.1.3.2.Richard Sherrington	119
3.2.Aydın	120
3.2.1.Aydın Basınında Amerikan Barış Gönüllüleri.....	120
3.2.1.1.Amerikan Barış Gönüllülerinin Genel Yapısı.....	121
3.2.1.2.Amerikan Yardımları	123
3.2.1.4.Gönüllüler Aydın’da	127
3.2.2.Aydın’da Halkın ‘Gönüllü’ Anıları	127
3.2.2.1.Aydın-Merkez	127
3.2.2.2.Sultanhisar	128
3.3.Denizli	132
3.4.Kitabın Yazarı: Müslim Özbalkan	134
3.5.Türkiye’den Giden Gönüllülerin Buluşma Noktası: Arkadaşlar.....	135
3.6.Son Durum	135
SONUÇ	143
KAYNAKÇA	159
ÖZGEÇMİŞ	164

FOTOĞRAF LİSTESİ

- Fotoğraf 1:** Michael Miller’ın, Muğla-Bodrum Çömlekçi köyünde yaptığı örnek sera.....150
- Fotoğraf 2:** Michael Miller, aynı yerde köy duvarını tamir ederken.....150
- Fotoğraf 3:** Bodrum Çömlekçi Köyünde; fotoğraftaki takım elbiseli dönemin Muğla valisi Şeref Tüten, sağda güneş gözlüklü olan Halk Eğitim Müdürü, fotoğraftaki tek kadın, Michael Miller’ın gönüllü olan eşi Charlotte Miller, sağındaki Michael Miller.....151
- Fotoğraf 4:** İsmet İnönü, sağdan ikinci Michael Miller, onun sağındaki eşi Charlotte, İnönü’nün arkasındaki Chuck Laskey CARE ve o dönem gönüllülerden sorumlu.....151
- Fotoğraf 5:** Bodrum Çömlekçi Köyünde sağ taraftaki Michael Miller, ortadaki Müslim Özbalkan.....152
- Fotoğraf 6-7:** Muğla Merkez Sağlık Koleji’ne gelen gönüllülerin Şadi Arslan’a verdiği kitaplar.....153
- Fotoğraf 8:** Muğla Sağlık Koleji’ne gelen gönüllülerden Mrs. Carren ve kolej müdürü Ayhan Bey.....154
- Fotoğraf 9:** Muğla Sağlık Koleji’ne gelen gönüllülerden soldan 2. Lorreta, 3.Sally ve Ayhan Bey, 1965’lerde Dr. Şükrü Bey’in evi olan bugünkü Halk Bankası.....154
- Fotoğraf 10:** Muğla Sağlık Koleji’ne gelen gönüllülerden 1. Beyaz elbiseli kadın Mrs. Carren (Caren Dolin), yanındaki Barbara Moclaven ve Ayhan Bey yapılan müsamere izleniyor.....155
- Fotoğraf 11:** Fotoğrafın sağından 1.Kadın Barbara, 2. Mrs. Carren ve Ayhan Bey’in yanındaki Nabarrete Trinidad, Marmaris sahilinde.....155
- Fotoğraf 12:** Ortadaki Ayhan Bey’in sağındaki Sally.....156
- Fotoğraf 13:** Aydın Sultanhisar’a gelen gönüllünün, öğrencisi Ekrem Başaran’a yazdığı hatıra ve kendi fotoğrafı.....157
- Fotoğraf 14:** Muğla Milas’ta görev yapmış olan Barış Gönüllülerinden bazıları.....158

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

age.:	Adı geçen eser
agm.:	Adı geçen makale
agt:	Adı geçen tez
bk.:	Bakınız
c.:	Cilt
çev.:	Çeviren
s.:	Sayfa / Sayfalar
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
NATO:	Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı
CENTO:	Merkezi Antlaşma Örgütü
DP:	Demokrat Parti
IMF:	Uluslararası Para Fonu
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
CIA:	ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı
TİP:	Türkiye İşçi Partisi
ICA:	Uluslararası İşbirliği Yönetimi
AID:	Uluslararası Kalkınma Kurumu
AP:	Adalet Partisi
MİT:	Milli İstihbarat Teşkilatı

GİRİŞ

Amerikan Barış Gönüllüleri konusu bugüne kadar akademik çalışma yapanların ilgisini çekmeyen bir alan olarak kalmıştır. Soğuk Savaş'ın Türk ve Amerikan dış politikasındaki önemli yerine rağmen bu konunun birçok kaynakta detaysız incelendiği görülmüştür.

Amerikan Barış Gönüllüleri konusunu, erişilen kaynaklara göre, kapsamlı olarak çalışan ilk kişi Müslim Özbalkan'dır.¹ Çalışma içerisinde Özbalkan'ın incelemesine sıkça atıfta bulunulacaktır. Amerikan Barış Gönüllüleri, Türk dış politikası ve Türk Amerikan ilişkilerini konu edinen incelemelerde ayrıntısız bir şekilde ele alınmıştır. Farklı üniversitelerden araştırmacılar konuya ilişkin makaleler yayınlamışlardır. Konu, akademik alanda bilimsel olarak ele alınması gereken niteliktedir.

Bu konuda onaylanan tek tez Murat Soysal tarafından yazılmıştır.² Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan "Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri (1962-1972)" başlıklı bu çalışma, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsünde notlar alınarak gözden geçirilmiştir. Ayrıca Gökhan Eşel'in, "Amerikan Barış Gönüllülerinin Türkiye'deki Faaliyetleri" isimli henüz yayımlanmamış doktora tezi de Erciyes Üniversitesi'nde hazırlanmaktadır.³

Türkiye tarihi, Türk dış politikası, Türk-Amerikan ilişkileri bakımından Amerikan Barış Gönüllüleri kanaatimizce oldukça önemli bir yer tuttuğundan araştırma konusu yapılmıştır. Bu önemine rağmen literatür taraması sonucu konunun etraflıca araştırılmamış olduğu görülmüştür. Gönüllüler, sadece Soğuk Savaş ya da 1960'lı yılları etkilememiş, aynı zamanda gelecek yıllardaki hem Türk hem Amerikan politikalarına yön vermiş ve kamuoyunda da izler bırakmıştır. Dönemin tanıklarının hafızalarında gönüllülerle ilgili anıların yer ettiği görülmüştür. Çalışmada incelenen, gönüllülerin sadece Türk ya da Amerikan devletlerinin politikalarını etkileme boyutları değildir. Aynı zamanda tüm Türkiye'ye, özellikle taşraya dağılan gönüllülerin, taşrada

¹ Müslim Özbalkan, Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.

² Murat Soysal, "Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri (1962-1972)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2010.

³ Yazar ile 29.05.2013 tarihinde iletişime geçilmiştir. Tezin sonuçlanma aşamasında olduğu ve Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'deki faaliyetlerinin genel anlamda çalışıldığı öğrenilmiştir.

bıraktıkları etkilerin gözlemlenmesi gerektiği düşünöldüğü için çalışmaya yerel boyut eklenmiştir. Çalışmada, Amerikan Barış Gönöllülerinin kuruluşu, genel yapısı, Türkiye'ye gelişleri ve Türkiye'deki yapıları ana hatlarıyla ele alındıktan sonra, çalışmanın temel konusu olan, 'gönöllülerin Muğla ve Aydın'daki etkileri' gazete ve sözlü tarih çalışmaları ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın konusu esas olarak yereli kapsadığı için, Muğla ve Aydın'da döneme ait mevcut gazete taramaları yapılmıştır. Gazeteler 1965'lere kadar gönöllülerden neredeyse habersiz durumdadır. Çalışmanın özgün tarafını oluşturan sözlü tarih araştırmalarına önem verilmiş, Aydın ve Muğla'da, ilçe ve köylerde yaşayan kişilerle konuyla ilgili ayrıntılı görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler esnasında gönöllülerle ilgili anıların yerel halkın hafızasında çok canlı bir yer tuttuğunu; fakat şimdiye kadar hiç söz konusu edilmediğine tanık olunmuştur. Bu nedenle sadece basılı eserler kullanılmamış, gönöllülerle beraber yaşayan kişilerin edindiği izlenim ve görüşlere de çalışmada önemli ölçüde yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında yerel gazetelerin yanında, dönemin büyük gazeteleri ve dergileri de taranmıştır.

Araştırmalarımız sırasında müracaat ettiğimiz Muğla ve diğler ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri geçmiş yıllara ait arşivlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Aydın Milli Eğitim Müdürlüğü ise isteğimizin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. Sözlü tarih çalışması yaptığımız Aydın ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri de arşivlerinin olmadığını belirtmiştir. Valiliklerden cevap alınamamıştır. Dışişleri Bakanlığına da dilekçe gönderilmiş, Bakanlık ilgili kurumlara yönlendirmiş, ancak buradan da bir sonuç elde edilememiştir. Bu açıdan bakıldığında, düzenli arşiv geleneğinin olmaması, önem vermeme gibi sorunlar sebebiyle de konu gizemini korumaya devam etmektedir. Barış Gönöllülerin internet sitelerine de başvuru yapılmış, çalışmaya katkı sunacak bir cevap alınamamıştır. İzmir Üniversitesi'nde bu konu üzerine çalışan Yrd. Doç. Dr. Zafer Parlak'tan "Turkey in Memoirs of Returned Peace Corps Volunteers" ve "Memoirs of Peace Corps Volunteers in Turkey" başlıklı konferans konuşmaları metni yazardan istenmiş, ancak bu makaleler dahil Barış Gönöllüleri konusundaki çalışmalarının, kitap basım aşamasına geldiği yazar tarafından ifade edilmiş ve çalışma paylaşılmamıştır.

Amerika ile Türkiye'nin ilişkileri, iki ülke için de önem arz etmiştir. Amerika-Türkiye ilişkilerini inceleyen çalışmalarda detaylı bir şekilde ele alınmayan bu konu, kanaatimizce Türkiye'nin geleceğini ve ilişkilerini etkilemiştir. Konunun, Aydın ve Muğla'daki etkileri boyutu hiç çalışılmamıştır. Bu anlamda konunun taşra boyutu Muğla ve Aydın özelinde ilk kez çalışılmış olacaktır. Çalışmada öncelikle II. Dünya Savaşı sonrası Amerikan politikaları ve bu politikaların Türkiye'ye etkilerinden bahsedilmiş, Soğuk Savaş konusu kısaca ele alınmıştır. Daha sonraki bölümlerde, Amerikan Barış Gönüllülerinin kuruluşunu hazırlayan nedenler, kuruluşu, amaçları, teşkilatın ve gönüllülerin yapısı, Türkiye'ye gelişleri, çalıştıkları programlar, gördükleri tepkiler, ülkeden çıkarılmaları ve Batı Anadolu'daki (Muğla ve Aydın) faaliyetlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI YENİ DENGELER VE

AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ

1.1.Soğuk Savaş Dönemi

1.1.1.Türkiye ve Amerika'nın Durumu ve İlişkiler

II. Dünya Savaşı sonrasında dünya iki kutba bölünmüş ve devletler, iki süper gücün etrafında kümelenmeye başlamışlardır. Zıt ideolojilere sahip iki süper güç, Amerika ve Sovyetlerin arasındaki çekişme ve rekabet, tüm dünya siyasetini etkilemiştir.

Savaş sonrasında Amerika'nın durumuna kısaca bakmak gerekmektedir. Amerikan dış politikasının ekonomik faktörü 1945'ten sonra değişim geçirerek siyasal faktöre dönüşmüş; komünizm sadece Amerika'nın küresel ekonomik çıkarlarını değil siyasi varlığını da etkilemeye başlamış ve bu durum Amerikan dış politikasını siyasal faktör ağırlıklı bir yapıya dönüştürmüştür.⁴ Bu sebeple, Amerika'nın savaş sonrasındaki başlıca amacı, Sovyetlere karşı Avrupa'nın doğusunu kaybetmişken batısını da kaybetmemek olmuştur.⁵ Savaş sonrası yaşanan kaos ve yıkılmış bir Avrupa resmi içerisinde, hala gücünü yitirmemiş olan Amerika, Sovyetlere karşı bir cephede yeterli ölçüde müttefiki elde etmeliydi. Amerika, Sovyet tehdidi altında gördüğü ülkelerle bir an önce etkileşim içine girmeliydi. Bu ülkeler içinde Türkiye ve Yunanistan, ABD için önemli yer tutmaktaydı.

⁴ Fahir Armaoğlu, "Yarım Yüzyılın Türk-Amerikan ilişkileri, 1947-1997 (Bir Genel Değerlendirme)", Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Editör: İsmail Soysal, TTK, Ankara, 1999, s.424.

⁵ Türk Dış Politikası, Editör:Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, c.I, s.483.

Amerika, 1823 Monroe Doktrininden⁶ itibaren dâhil olmadığı Avrupa politikasına, II. Dünya Savaşı yıllarından sonra müdahaleye başlamıştır. Bunun için Amerika, üç ana yöntem kullanmıştır. İlk yöntem olan psikolojik hazırlık evresinde, Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı A. Vandenberg, Truman'a destek vererek Soğuk Savaş'ta yapılması gereken ilk işin ABD'de ve tüm dünyada Sovyetler Birliği ve komünizm korkusunun yayılması olduğuna karar vermiştir. Senatör McCarthy, ABD Dışişleri Bakanlığı'nda görevli iki yüz beş komünistin olduğu söylentisini yayıp heyecanı yükselterek ve ABD'lileri uyumlu yurttaşlar olmaya zorlayarak, McCarthycilik⁷ rüzgârını tüm dünyada estirmeye başlamıştır.⁸ II. Dünya Savaşı sonrası döneme ait gazeteler incelendiğinde, Türkiye'de de yaratılan komünizm korkusu ve nefreti görülebilecektir.

İkinci yöntem olan askeri yöntem için, Başkan Truman 1947'de Truman Doktrinini⁹ ilan etmiş ve Amerika, Yunanistan'a 300.000.000, Türkiye'ye 100.000.000 dolarlık askeri malzeme yardımı yapmaya karar vermiştir.¹⁰ Soğuk Savaş'ın resmen başlangıcı, Başkan Truman'ın doktrini ilanı olarak kabul edilse de, Churchill'in¹¹ Amerika'da 1946 yılında yapmış olduğu 'demir perde' konuşması¹² da Soğuk Savaş'ın kaynaklarından biri olarak gösterilmektedir.¹³ Stalin¹⁴ ise 1946 yılının sonlarına doğru

⁶ ABD Başkanı Monroe Kongre'ye bir mesaj yollayarak, Avrupa Devletlerinin Amerika kıtalarındaki devletleri sömürgeleştirmesine ABD'nin izin vermeyeceğinin altını çizdi. Bir yandan da ABD'nin Avrupa sorunlarına karışmaya niyeti olmadığını, Avrupalıların da Amerika sorunlarına karışma hakkı bulunmadığını vurguladı. Monroe Doktrini olarak anılacak bu ilkeler yaklaşık 100 yıl boyunca ABD'yi kendi yarıküresine hapsetti. (Bk. Türk Dış Politikası s.527.)

⁷ Adını Senatör McCarthy'den alan bu terim, Soğuk Savaş yıllarının başlangıç döneminde, tüm dünyaya yayılan komünizm korkusu ve antikomünist hareketleri içermektedir.

⁸ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.484.

⁹ 12 Mart 1947'de Başkan Harry Truman tarafından dile getirilen bu SSCB karşıtı doktrin Soğuk Savaş'ın resmi başlangıcı sayılabilir. (Bk. Türk Dış Politikası s.527.)

¹⁰ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.485.

¹¹ Churchill, İngiliz devlet adamıdır ve bakanlıkların yanı sıra İngiltere başbakanlığı görevinde de bulunmuştur. I.Dünya Savaşı yıllarında Çanakkale Cephesinde İngiltere'nin Bahriye Nazırı olmuş, II.Dünya Savaşı yıllarında ise başbakanlık yapmıştır. Savaş yıllarında Türkiye'yi savaşa sokabilmek için Kahire ve Adana görüşmelerinde yer almıştır.

¹² Bu konuşmasında Churchill, demir perde sözlerini ilk kez kullanıyor, ve Sovyetler Birliğini çevreleyecek bir dünya birliği görüşünü ortaya atıyordu. Bk. Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.97.

¹³ Türkkaya Ataöv, Amerika, NATO ve Türkiye, İleri Yayınları, İstanbul, 2006, s.97.

Amerika ile yapılan görüşmelerde savaşmanın zorunlu olmadığını söylerken, Amerika, Sovyetlere yaklaşmak niyetinde değildi; General Marshall¹⁵ 22 Şubat 1947'de 'Amerika artık dünyadaki yerini almalı' demiştir.¹⁶

Truman Doktrini ile Amerikan dış politikasına yeni bir unsur katılmıştır. 'Sovyetler Birliğini Çevreleme Politikası' ile Amerika, Sovyet askeri tehdidi ya da komünist bir devlet tarafından desteklenen iç savaşların sürdüğü tüm devletlere yardım yapmayı öngörmüştür.¹⁷ Bu devletlerin arasında Yunanistan ve Türkiye de bulunmaktaydı.

Truman hatıralarında doktrini şöyle ifade etmiştir: "Alternatif, Yunanistan'ın kaybı ve Demir Perdenin Doğu Akdeniz bölgesine kadar uzanmasıydı. Eğer Yunanistan kaybedilseydi Türkiye, komünizm denizinin ortasında savunulamaz bir ileri karakol haline gelecekti... Milletimizin ideal ve gelenekleri, Yunanistan ve Türkiye'nin yardımına gitmemizi ve dünyanın neresinde olursa olsun özgürlük davasını desteklememizi gerektirmekteydi."¹⁸ Truman'ın da ifade ettiği gibi, Amerika, komünizmin genişlemesine karşı Türkiye ve Yunanistan'ı adeta bir set olarak görmüştür. Ayrıca bu iki ülkenin Amerika ile olan müttefikliğinin kaybının tüm Ortadoğu'nun ve Avrupa'ya uzanan bir bölgenin kaybına neden olacağı öngörüsünde bulunulmuştur. Bu sistem içerisinde yapılan yardımın, "komünizme karşı özgür dünya" için yapıldığı düşünülmüştür.

Diğer yöntem, ekonomik önlemlerin alınması olmuştur. Amerika, Sosyalist Bloka karşı geniş bir ambargo başlatarak, iki bloğu ekonomik anlamda da ikiye bölmüştür.¹⁹ Bunun yanı sıra, 1948'de yürürlüğe giren Marshall Planı ile ekonomik alanda da Amerikan hâkimiyeti başlamıştır. Truman Doktrinini bütünleyecek bir plan olan Marshall Planı, Soğuk Savaş'ı daha da hızlandırmıştır. Truman Doktrini sonrası,

¹⁴ Josef Stalin, Lenin'in ölümü sonrası 1922-1953 yılları arasında Sovyetler Birliğinin lideri haline gelmiş Sovyet devlet adamı, mareşal ve Komünist Partisi Genel Sekreteriydi.

¹⁵ George C. Marshall, II.Dünya Savaşı yıllarında ABD Genel Kurmay Başkanıdır ve ayrıca Marshall Planı'nın yaratıcısıdır.

¹⁶ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.98-99.

¹⁷ Oral Sander, Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Kitabevi, Ankara, 2009, s.258.

¹⁸ Nasuh Uslu, Türk Amerikan İlişkileri, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000, s.98.

¹⁹ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.485.

komünist bakanlar Fransız ve İtalyan hükümetlerinden atılmış; Doğu Avrupa’da ise komünist olmayan hükümetler düşürülmüştür.²⁰ Amerika’nın etkisi ile dünya kutuplaşmaya ve iki cepheye kesin çizgilerle ayrılmaya doğru gitmiştir.

Marshall Planı ile Amerika düşük faizli ve uzun vadeli krediler vermiş, bu da yardımı çekici hale getirmiştir; ancak bu kredilerin hangi alanda kullanılacağına Amerika karar vermiş ve verilen krediler Merkez Bankası’nda Amerika hesabına yattığından ve fonun kullanımı Amerika’nın iznine bağlı olduğundan Amerika, o ülkenin iktisadi hayatına müdahale hakkı kazanmıştır ki böylece daha büyük önlemler almak isteyen Amerika, askeri ittifaklarla bu bölgeyi etkisi altına almaya çalışmış ve en önemli ittifak da 1949’da kurulan NATO olmuştur.²¹

NATO, Sovyet saldırganlığına karşı kurulduğu öne sürülerek oluşturulmuş bir ittifaktır. Ancak buna karşın Amerika içinde bile Sovyetlerin savaş istemediğini öne sürenler olmuştur. Amerikan Senatörü Robert A. Taft, dünya barışını korumak yerine üçüncü bir dünya savaşı getirecek bir anlaşmaya oy vermeyeceğini söylemiştir.²² Ayrıca Ataöv’ün belirttiği üzere, Türk kamuoyundaki genel kanının aksine NATO, Varşova Paktı’nın kurulması sonucu ortaya çıkmamış; Varşova Paktı 1954 yılında kurulmuştur.²³ Varşova Paktı, Sovyetler ile birlikte, Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Doğu Almanya, Arnavutluk ile NATO saldırılarına ve silahlanmalarına karşı kurulan²⁴ askeri ve siyasi bir birliktir. Bu askeri birliklerle iki cephe arasındaki çizgiler daha da kesinleşmiştir.

NATO, Türkiye’yi Amerika’ya yakınlaştırmada etkili bir ittifak olmuştur. Amerika bu yöntemlerle, komünizm korkusunu tüm dünyaya yaymış, askeri önlemler ve NATO ile Sovyetleri çevrelemiştir. Amerika, bu ülkelere yaptığı ekonomik yardımlarla denetleme ve yön verme yetkilerini elde ederek müttefikler üzerinde hâkimiyetini kurmuş ve kendi pazarlarını da yaratmıştır.

²⁰ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.123., “...bunun kullanılma mahal ve tarzı konusunda Marshall Planı Mahalli Şefinin rızası şart idi.” Feridun Cemal Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği II.Cilt 1.Kısım, TTK, Ankara, 1987, s.107.

²¹ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.485-487.

²² Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.136.

²³ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.136.

²⁴ Oral Sander, a.g.e., s.271-272.

Soğuk Savaş'ın yaratıcısını Sovyetler ve komünizm olarak gösteren Amerikan devlet adamlarının aksine düşünenler de bulunmaktaydı. Buna göre Sovyetler savaştan sonra silahlı kuvvetlerini büyük ölçüde azaltmıştır; Sovyetlerin Batı Avrupa'yı işgal etme gibi bir düşüncesi olmamıştır ve tarihçi A.B.P. Taylor'a göre ortaya çıkan belgeler Soğuk Savaş'ı Truman ve danışmanlarının çıkardığını kanıtlamaktadır.²⁵

Amerika'nın Sovyetleri kuşatma politikası, sadece Türkiye'ye dair planlarla değil, Ortadoğu devletleri arasında kurulacak bağlarla da desteklenmesi gerekmiştir. Bu yüzden Türkiye ve Yunanistan 1952'de NATO'ya üye olmuş; 1954'te Türkiye-Pakistan karşılıklı işbirliği anlaşması imzalanmış; 1955'te Türkiye ve Irak'ın imzaladığı Bağdat Paketi'ne İngiltere, İran ve Pakistan da katılmıştır.²⁶ Şerafettin Turan'ın belirttiği üzere, Doğu Akdeniz güvenliğini maddi ve manevi yönden koruyabilmek için hem dost ve müttefik devletlerin ilgileri bu bölgeye yönlendirilmeye çalışılmış hem de Ortadoğu devletleri ile daha sıkı ilişkiler kurulmak istenmiştir.²⁷ Batı ittifaklarına Türkiye'nin katılması, Türkiye'nin Batı ile yakınlaşmasını sağlarken, ülkenin Ortadoğu devletleri içinde yalnızlaşmasına sebep olmuştur. 1959 yılına gelindiğinde ise Irak'ın çekilmesiyle Bağdat Paketi'nin adı CENTO olarak değişmiş ve merkezi Bağdat'tan Ankara'ya taşınmıştır.²⁸ Bu da Amerikan müttefikliğinin daha da gelişmesi anlamına gelmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın sona erişiyile başlayan bu iki kutuplu dönem Soğuk Savaş Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Soğuk Savaş, "...savaştan galip çıkmış iki büyük devlet ve bu devletlerin çevresinde kümelenmiş küçük devletlerarasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü belirli bir tarihsel dönem"²⁹ olarak tanımlanmaktadır.

Soğuk Savaş ortamı içerisinde Türkiye'nin durumuna da bakmak gerekmektedir. Marshall Planı Türkiye üzerinde uygulanmaya başladıktan sonra, 1946 itibari ile bazı

²⁵ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.136-137.

²⁶ William L., Cleveland, Modern Ortadoğu Tarihi, Türkçesi:Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s.308.

²⁷ Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, 4. Kitap 2.bölüm, s.161.

²⁸ Tayyar Arı, Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, Mkm Yayıncılık, Bursa, 2008, s.304.

²⁹ Oral Sander, a.g.e., s.224.

raporlar gelmeye başlamıştır. M. Thornburg, yazdığı raporda devletçiliğin terk edilmesini, Karabük Demir Çelik Fabrikasının satılmasını, lokomotif yerine çelik sapan ve el aletlerinin yapılmasını, yapay gübre fabrikasının dahi kurulmamasını tavsiye etmiş, Barker Raporu'nda ise sanayiye öncelik tanınmaması, kapsamlı bir planlamaya gidilmemesi, kalkınmada ağırlığın tarıma ve ham madde üretimine verilmesi, kalkınma hızının düşük tutulması önerilmiştir.³⁰

Marshall Planı, 1948'de uygulanmaya başlanarak alınan kredilerle yeni tarım alanları açılmış, 1945'te 1.000 olan traktör sayısı 1955'te 40.000'e çıkmış, demiryolu yapımı durdurulmuş, ihracat ve ABD üsleri için karayolu ve limanlar inşa edilmiş, sanayileşme terk edilmiştir.³¹ Alınan krediler ve tarıma verilen teşviklerle, Türkiye'de tarım gelişmiştir. ABD kredileri ülkeyi ani bir bolluğa ve zenginliğe kavuşturmuş, kişi başı gelirlerin artışı Demokrat Parti'nin yükselişine neden olmuştur. DP, "İzlenen barışçı siyaseti Truman doktrini ve Marshall yardımı ile destekleyen büyük dost ABD'ye ulusça şükran duyguları beslendiğini" belirtmiştir.³²

1954'den sonra ise ekonomide kötü havalara esmeye başlamıştır. ABD raporları doğrultusunda ekonomiye yön verilmesi Türkiye'nin büyük borçlara girmesine neden olmuştur. 1952'de IMF'den alınan borç 355.000.000 dolar iken, 1950-54 arası bol miktarda para basılması, ithalatta serbestleşmenin olumsuz etkileri, CHP'nin biriktirdiği döviz rezervinin erimesi, tarımın gerilemesi üzerine 1954'te IMF, dış borçların kapanması ve enflasyonu durdurmak için devalüasyon önermiş; seçim yılı olduğu gerekçesi ile Menderes tarafından reddedilince 1957'de ülke 'nal çivisi ithal edemeyecek hale' gelmiştir.³³ ABD'den gelen traktörlerin yedek parçalarının da ABD'den alınması gerekiyordu, çünkü Türkiye yedek parça dahi üretmiyordu. Böylelikle traktörler tarlalarda kalmış, ekonominin hızla düşüşü ile köyler kente akmaya başlamıştır.

Türkiye, İsmet İnönü'nün kararları ile 1945'e kadar savaşa girmemiştir. Ancak, Birleşmiş Milletler içerisinde kurucu üye olabilmek için Türkiye, 23 Şubat 1945'te

³⁰ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.488.

³¹ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.488.

³² Şerafettin Turan, a.g.e., s.161.

³³ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.490.

Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş, 1945'te Milli Kalkınma Partisi ve 1946'da Demokrat Parti kurulmuş; 1946'da Milli Şef unvanı CHP tüzüğünden kaldırılmış; IMF'ye girebilmenin önkoşulu olan devalüasyon yapılmış, 11 Mart 1947'de IMF'ye ve Dünya Bankası'na üye olunmuş, 12 Temmuz'da Truman Doktrini imzalanmış, aynı gün İnönü muhalefet partilerine eşit muamele sözü vermiş (12 Temmuz Beyannamesi), 13 Kasım'da CHP Kurultayında devletçilik ve laikliğin daha yumuşak yorumlanmasına karar verilmiştir.³⁴

Türkiye'yi de etkileyen McCarthycilik güçlenirken, bazı gelişmeler yaşanmıştır. 4 Aralık 1945'te Tan Gazetesi ile solcu kitap satan yayınevleri tahrip edilmiş, 11 Aralık 1946'da TBMM'de sol akımların önlenmesi istenmiş, 27 Ocak 1947'de okullar dışında din eğitimi kabul edilmiş, DP il başkanlarından Kenan Öner'in Hasan Ali Yücel'e 'komünist' suçlamasında bulunmasına rağmen Yücel'in CHP'den destek görmemesi komünizmle suçlanmak korkusunu arttırmış, 2 Temmuz 1947'de din dershanelerine izin verilmiş, 11 Ocak 1948'de Ankara Üniversitesi Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Niyazi ve Mediha Berkes, Adnan Cemgil, Azra Erhat'ı görevden uzaklaştırmış, 2 Nisan 1948'de Sabahattin Ali öldürülmüş, 4 Haziran 1948'de Ankara İlahiyat Fakültesi açılmış, 25 Kasım 1948'de ilkokullara isteğe bağlı din dersi konulmuş, 15 Ocak 1949'da 10 ilde imam hatip kursları açılmış, 28 Mart 1949'da İsmail Hakkı Tonguç lise resim öğretmenliğine nakledilmiş, 29 Mart 1950'de türbelerin açılacağı bildirilmiş, 2 Mayıs 1950'de komünist tutuklamaları başlamış, 14 Mayıs 1950'de DP iktidara gelmiş, 16 Haziran 1950'de ezanın Arapça okunacağı açıklanmış; 28 Eylül 1950'de Kore Birliği yola çıkmış, 21 Ekim 1950'de din dersleri zorunlu hale getirilmiş; 26 Ekim 1951'de büyük komünist tutuklaması yapılmış, 18 Şubat 1952'de Türkiye NATO'ya girdi.³⁵

5 Nisan 1946'da Amerikan zırhlısı Missouri'nin büyükelçi Münir Ertegün'ün cenazesini getirerek, SSCB'ye karşı Türkiye'yi desteklediğini belirten ziyareti sırasında İnönü'nün "Amerikan gemileri bize ne kadar yakın olursa o kadar iyi olur." demesi

³⁴ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.492., Feroz-Bedia Turgay Ahmad, Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976, s.12,14, 16, 20, 30, 34, 37.

³⁵ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.493., Feroz-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s.16, 27, 28,41, 50, 66, 71, 94.

günün koşullarını göstermektedir.³⁶ Ancak Amerikan zırhlısının askerleri için yapılan hazırlıklar ise tepkilere neden olmuştur. Askerlere armağan olarak gümüş bir levha verilmiş, Hereke’de üzerinde İstanbul kabartması olan özel bir halı yaptırılmış, Dolmabahçe’de dolarları Türk lirasına çevirmek üzere özel bir büro kurulmuş, Tekel kutuların üzerinde “Missuri” yazan sigaraları satışa çıkarmış, PTT “Missuri Serisi” pul çıkarmış, özel Türk şekerleri hazırlanmış, İstanbul Belediyesi 12 otobüsü denizcilere ayırmış, tüm taşıtlara ücretsiz olarak binebilme olanağı verilmiş, sinema ve tiyatrolarda ücretsiz olarak yerleri ayrılmıştır.³⁷ Amerika’ya olan sempati ülkenin büyük çoğunluğuna yayılmıştır. Hüseyin Bağcı’nın bu konuda görüşü şu şekildedir: “Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ‘love affair’³⁸ Amerika’da ölen Türkiye’nin Washington Büyükelçisi Münir Ertegün’ün cenazesini Haziran 1946’da Türkiye’ye getiren Missouri’nin İstanbul’a gelmesi ile başlar.”³⁹ O tarihe kadar, Amerika ve Türkiye arasında sıkı bir ilişkiden söz etmek çok mümkün değildir. Ancak bu tarihten sonra Amerika’nın Sovyetler Birliğine karşı Türkiye ile müttefikliğini başlatması gerçekleşmiştir.

5 Nisan 1946’da “Yakın ve Ortadoğu’ya bir göz attığımızda buranın çok kritik bir bölge olduğunu görüyoruz. Bu bölgede zengin doğal kaynaklar bulunmaktadır. En hareketli kara, deniz ve hava yolları bu bölgeden geçmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı bu bölge büyük ekonomik ve stratejik öneme sahiptir.”⁴⁰ diyen Truman, doktrinin sinyallerini verirken, bölgenin önemini açıkça dile getirmiştir. Truman Doktrini ile Amerika, Sovyetlere karşı Türkiye ve Yunanistan’ı güçlendirirken, Sovyet genişlemesini engelleyerek kendi ekonomik ve siyasal anlayışının yayılmasını istemiştir.⁴¹ 1947’de Türkiye’nin kabul ettiği doktrin ile Amerikan yanlısı bir dış politika yürütülmeye başlanmıştır. Çetin Yetkin’e göre, Türkiye, askeri ve dış siyaset alanları, emekçi ve aydınlara karşı izlenen tutumlar ve kültürel bakımdan öylesine Amerikan emperyalizminin yeniden biçimlendirilmesine sahne olmuştur ki bu durum

³⁶ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.493., Feroz-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s.18.

³⁷ Çetin Yetkin, Karşı Devrim, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003, s.265.

³⁸ Love affair: Aşk Macerası.

³⁹ Hüseyin Bağcı, Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası, İmge Kitabevi, Ankara, 1990, s.7.

⁴⁰ Hüseyin Bağcı, a.g.e., s.8.

⁴¹ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.531., Mustafa Albayrak, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s.482.

1923-1938 yılları arasında yapılan her şeye ters düşmektedir.⁴² Alınan yardımlar Türkiye'nin sadece ekonomik değil siyasi bağımsızlığını da etkilemiştir. Alınan yardım büyüdükçe, Türkiye'nin dışa bağımlınının arttığı yorumu yapılabilecektir. Truman Doktrini, Sovyet Rusya'ya karşı Türkiye'ye verilen Amerikan desteğinin açıkça ilanı olmuştur.⁴³ Nasuh Uslu'nun da çalışmasında belirttiği üzere, Truman doktrini, Türk-Amerikan ittifakının Sovyet ve komünist yayılmacılığını karşı doğuşunu belgelemektedir ve imzalanan anlaşma iki ülke arasında ilk resmi askeri ilişkinin de başlangıcıdır.⁴⁴ Sovyet Rusya'nın tehdidinden kurtulmak isteyen Türkiye, hiç olmadığı kadar Amerika'ya yaklaşmıştır.

Doktrin uygulanmaya başlamadan önce Amerika'nın uygulamaya ilişkin ön planları bulunmaktaydı. Amerikan eski Büyükelçisi olan George McGhee, araştırmasında bu konuya değinmektedir. Ona göre, "Kuvvet Komutanları, Türkiye'yi Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da Sovyet saldırganlığına doğal bir engel olarak nitelendirirken, Vietnam Savaşı sırasında çok ünlene Domino Kuramı'na benzer bir olaylar dizisini öngörmekteydiler. Yani eğer Türkiye, Sovyet baskılarına karşı durabilir, Batıdan direnişine yardımcı olacak ihtiyaçlarını sağlayabilirse, tüm Ortadoğu ülkelerinin de komünizme karşı direnme kararlılıkları daha güçlenecekti. Yok, eğer Türkiye barış içindeyken boyun eğerse, tüm Ortadoğu ülkeleri de hızla Sovyet boyunduruğuna girerdi. Raporun son cümlesi çok çarpıcıydı: 'Rusya, Türkiye'yi barış döneminde emip yutabilirse, bizim Ortadoğu'yu savaşıyla savunma yeteneğimiz tümüyle yok olur.'"⁴⁵ Bu açıklamaya göre, Soğuk Savaş yıllarında, Sovyetlere karşı izlenecek politika kapsamında Türkiye oldukça önem teşkil etmekteydi. Türkiye'nin düşüşü, ABD'ye göre tüm Ortadoğu'nun düşüşü olacaktı. Bu yüzden Türkiye'nin antikomünist bir yapıya ulaşması için büyük çaba harcanmıştır.

⁴² Çetin Yetkin, Karşı Devrim, a.g.e., s.359.

⁴³ Süleyman Tüzün, "İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi Türk Dış Politikası" (1938-1950), Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, Editörler: Süleyman İnan, Ercan Haytoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s.258.

⁴⁴ Nasuh Uslu, a.g.e., s.98.

⁴⁵ George McGhee, ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992, s.56-57.

Truman Doktrinin kabul edilmesi ile Batı merkezli bir siyaset izlenmeye başladığını belirtmiştik. Truman Doktrinine kadar Arap ülkelerinin siyasetini destekleyen Türkiye, kuruluşundan 9 ay sonra İsrail'in kuruluşunu tanımış, Yahudi asıllı vatandaşların İsrail'e göç etmelerine izin vermiş, Türkiye, Ocak 1949'da Endonezya sorunu için toplanan Asya Konferansı'na katılmayan tek Asya ülkesi olmuştur.⁴⁶

Marshall Planı Türkiye tarafından 4 Temmuz 1948 yılında kabul edilmiştir.⁴⁷ Marshall yardımlarının Amerikalı uzman görüşleri çerçevesinde %60'ı tarımda kullanılmış, tarım aletlerinin dışarıdan alınması dolayısıyla dışa bağımlılık daha da artmıştır.⁴⁸ "Toprağı zengin ve iklimi müsait olan Türkiye, tabii kaynaklar bakımından da aynı derece de zengindir."⁴⁹ görüşünü savunan Amerikan Devleti, aslında kendi ekonomisine hammadde ve pazar olanağını yaratmış oluyordu.

Doğan Avcıoğlu'nun ifade ettiğine göre, 1947 yılından itibaren yalnız Türk dış politikasına değil iç politikasına da Amerikan faktörü girmiştir. Avcıoğlu'na göre Sovyetlerin komünizmi yayma isteğine karşın Amerika, atom bombasının komünizmi yok edemeyeceğini fark etmiş ve kendi sistemi kapitalizmin dünya hegemonyasını sürdürmek için harekete geçmiştir. Amerikan yardımları bu yüzden klasik ittifak yardımları olarak görülmemiştir, amaç sadece Sovyet saldırılarına karşı koymak değildir. Amerikan yardımları, kapitalist devletlerin sosyalizme kaymasını engellemek için belirli bir ekonomik sistem üzerinde kalmalarını sağlamaya yönelik olmuştur. Avcıoğlu, bu sistem içerisinde Amerika'nın kapitalist temsilcileri olan büyük toprak ve ticaret sahiplerinin güçlendirildiğini ve bunlardan sanayici yaratılmak istendiği, bu yüzden Amerikan yardımları ve ittifaklarının bağımsız kalkınmayı isteyenlerin karşısında yer alıp karşı devrimci sınıfsal bir karakter taşıdığını analiz etmiştir.⁵⁰

⁴⁶ Hüseyin Bağcı, a.g.e., s.13.

⁴⁷ Çetin Yetkin, Karşı Devrim, a.g.e., s.368. Feroz-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s.43.

⁴⁸ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.542.

⁴⁹ Çetin Yetkin, Karşı Devrim, a.g.e., s.367.

⁵⁰ Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1996, Birinci kitap, s.546-548.

1950 yılına gelindiğinde, NATO'ya girebilmek için Menderes'in "Kore meselesinde bir harp hali değil, bir tedip ve tecziye (cezalandırma) durumu vardır." diyerek savaş olarak görmediği Kore Savaşı'na asker göndermesi sonucu, 1950 yılında Amerika, Türkiye'nin NATO'ya tam üye olarak girmesine yeşil ışık yakmıştır.⁵¹ 'Sovyet tehlikesi' karşısında bir koruyucu arayan Türk bürokratlar ve Menderes, amaçlarına ulaşmıştır. 1951 yılında Ottawa'da toplanan konferansta Türkiye'nin ve Yunanistan'ın örgüte alınmaları kabul edilmiş, 1952 yılında Lizbon'daki konferansa Türkiye'nin çağrılması ve Menderes Hükümetinin de oybirliği ile kabul etmesi ile Türkiye NATO üyesi haline gelmiş, Menderes şu yorumda bulunmuştur: "Kore'de bir avuç kan⁵² verdik ama büyük devletlerarasına katıldık..."⁵³ Nasuh Uslu'nun deyimiyile 1950'lerde Türk Amerikan ilişkileri 'tam bir balayı havası ve mükemmel uyum' içerisindedir; Menderes Hükümeti, Türkiye'nin, Amerika'nın dış politika amaçlarından bağımsız bir role bürünemeyeceğini düşünmektedir.⁵⁴ Bu durumda, Türkiye için neredeyse tek müttefik ABD haline gelmiştir.

Türkiye'nin NATO'ya girmek için tek taraflı görünen çabalarına rağmen, Türkiye'nin NATO üyeliğinin, bu ülkelere ve özellikle ABD'ye sağlayacağı faydalar da göz ardı edilmemelidir. Türkiye NATO'ya katılırsa NATO'nun güneydoğu kanadı korunmuş, Sovyet yayılcılığı bu bölgede durdurulmuş olacak, NATO'ya maliyeti az olan Türk birlikleri NATO'yu güçlendirmiş olacak, Türk birliklerinin Sovyetlerin güney sınırlarında bulunması, Sovyetlerin bu bölgede kullanmak üzere büyük ölçüde askeri gücünü Orta Avrupa'dan çekmesini sağlayacak, petrol kaynaklarının bulunduğu Ortadoğu'da Sovyetleri durduracak olan Türkiye, konumu ile de avantaj sağlayacaktır.⁵⁵

Fahir Armaoğlu'nun ifade ettiğine göre, Amerikan diplomasisinin Türkiye ile ilgili projesi en yüksek noktasına Türkiye'nin NATO'ya katılmasıyla ulaşmıştır ve "Türkiye, NATO'ya katıldıktan sonra, koyu bir Amerikan politikası izleyerek ve Amerika'nın dümen suyunu hiç bırakmayarak, ikili ilişkileri bir tam ittifak yapısı içine

⁵¹ Şerafettin Turan, a.g.e., s.163-164.

⁵² Genelkurmay'a göre Kore'ye giden Türk Tugayı 937 ölü, 2068 yaralı vermiştir. Bk. Mustafa Albayrak, a.g.e., s.416.

⁵³ Şerafettin Turan, a.g.e., s.165.

⁵⁴ Nasuh Uslu, a.g.e., s.102-103.

⁵⁵ Nasuh Uslu, a.g.e., s.99.

sokmuştur.” Bunun sonucu olarak, Türk dış politikası Amerikan etkisi altında bağımsızlığını kaybetmiş; Türkiye’de kurulan askeri üs ve tesislerin yine bağımsızlığa ve egemenliğe aykırı olarak Amerika’ya teslim edilmesi ve Amerika’ya bazı adlı kapitülasyonlar tanınması iç politikada da Amerikan hâkimiyetini başlatmıştır.⁵⁶

NATO ile sağlamlaşan Türk Amerikan ittifakı bilindiği gibi Truman Doktrini ile başlamıştır. Feridun Cemal Erkin⁵⁷ Türkiye’nin NATO’ya girmesini desteklerken şöyle söylemiştir: “...Truman yardımından yararlanan Türkiye, ortak savunma çabasına, hatta Atlantik Paketi’nden bile evvel katılmış bulunuyor.”⁵⁸

Ekonomik yardımın miktarına bakılacak olursa; Amerika Türkiye’ye, 1948-1950 yılları arasında, 199 milyon lirası hibe ve borç olmak üzere, 459 milyon liralık (164 milyon dolar) yardım yapmış; iktidara gelen DP’nin Amerikan yanlısı politikalar izlemeye başlaması ile yapılan yardım 1948-1951 yılları arasında 71 milyon 522 bin doları hibe, 55 milyon doları ödünç, toplam 522 bin doları bulmuş, 1950-1954 yılları arasında Türkiye’ye yapılan askeri ve ekonomik yardımın tutarı ise 1 milyar 943 milyon 250 bin liraya yükselmiştir.⁵⁹

1954’e kadar alınan dış yardımların bu tarihlerde azalması ve plansız ekonomi gibi nedenler sonrası Menderes sık sık ABD’den borç istemek zorunda kalmıştır. Yükselen ithalata döviz bulma çabaları, kuraklık nedeniyle tarım ürünlerinden beklenen verimin alınamaması, tarımsal ürünlere yurtdışından talebin düşük kalması, borçların artarken kredi olanaklarının zorlaşması ile Menderes hükümeti yıpranma sürecine girmiştir.⁶⁰ Beklenen yardımların gelmeyişi ile ekonomi daha da kötü bir duruma girmiştir ve hükümet 1958’de Türk lirasını devalüe ederek 1 doların fiyatını 2.80 liradan 9 liraya çıkarmıştır.⁶¹ Türkiye ilk kez buğday ithal etmek zorunda kalmıştır.⁶²

⁵⁶ Fahir Armaoğlu, a.g.m. s.425.

⁵⁷ Feridun Cemal Erkin, Roma, Washington, Madrid, Paris, Londra büyükelçiliklerini yapmış, son olarak 1962-1965 yılları arasında Dışişleri Bakanı olmuş Türk diplomat ve siyasetçidir.

⁵⁸ Feridun Cemal Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği II.Cilt 1.Kısım, a.g.e., s.237.

⁵⁹ Mustafa Albayrak, a.g.e., s.483.

⁶⁰ Tanel Demirel, Türkiye’nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s.251, Mustafa Albayrak, a.g.e., s.366-367.

⁶¹ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.560, Tanel Demirel, a.g.e., s.254.

Dış politikada ise Truman'dan sonra 1952'de başkan olan ve aynı zamanda NATO'nun ilk komutanı olan Dwight David Eisenhower ve Dışişleri Bakanı seçilen John Foster Dulles'in Soğuk Savaş'ı hızlandırmalarının sonuçları görülmüştür: Eisenhower'ın 1953'te yürürlüğe soktuğu Yeni Bakış Stratejisi (New Look Strategy) ile Sovyet askerlerine karşı nükleer silahlar da dâhil kitlesel karşılık stratejisinin geliştirilmesi -ki bunun için Türkiye'de Amerikan üsleri açılmıştır-, Doğu Avrupa ülkelerinin SSCB ile ilişkilerini bozmak için psikolojik savaş yürütülmesi, komünizm tehdidi altındaki ülkelere CIA'nin gizli operasyonlar düzenlemesi, Orta Doğu ve Asya-Pasifik bölgelerinde yeni ittifaklar kurulmasına karar verilmiştir.⁶³ Türkiye'nin 1957'de kabul ettiği doktrin ile "dünyada barışın kurulması için komünizme karşı olmak", ABD ve Ortadoğu uluslarının ortak çıkarı olarak kabul edilmiştir.⁶⁴ Eisenhower Doktrini, Amerika'nın Ortadoğu ile bağlantı alanını büyük ölçüde genişletmiş,⁶⁵ İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu'da bıraktığı boşluğu Amerika, kendisi doldurmak için harekete geçmiş ve bölgede Sovyet Rusya ile karşı karşıya kalmıştır.⁶⁶

Menderes, kötü giden ekonomik gidiş ile azalan popülaritesini Eisenhower doktrini ile sağlanacak ekonomik ve askeri yardım ile arttırmayı düşünürken, CHP de hükümet gibi doktrini desteklemiş ve Türk basını da haberi sevinçle karşılamıştır.⁶⁷

SSCB'nin 4 Ekim 1957'de Sputnik I ve bir ay sonra da Sputnik II roketlerini uzaya göndermesi ile Sovyetlerin uzun menzilli balistik füzelere sahip olduğu görüşü yaygınlaştı ve savaşın nükleer savaşa dönüşme korkusu ABD'nin tehdidi ilk kez kendi topraklarında hissetmesine neden olmuş, bunun sonucunda Eisenhower NATO üyeleri ülkelere uzun menzilli Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesini önermiştir.⁶⁸ SSCB'nin uyarılarına ve füze yerleştirilecek ülkeleri doğrudan hedef haline getirecek olmasına

⁶² Tanel Demirel, a.g.e., s.252., Feridun Cemal Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği II.Cilt 2.Kısım, TTK, Ankara, 1987, s.491-496.

⁶³ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.561,563.

⁶⁴ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.568.

⁶⁵ Truman Doktrini sadece Türkiye ve Yunanistan'ı kapsarken, Eisenhower doktrini, tüm Ortadoğu bölgesini içine alıyor ve Amerikan askerlerini komünizme karşı çok daha büyük bir alana yaymış oluyordu.

⁶⁶ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkim Yayınevi, Ankara, 2004, c.I-II, s.503., Hüseyin Bağcı, a.g.e., s.83.

⁶⁷ Hüseyin Bağcı, a.g.e., s.85.

⁶⁸ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.572.

rağmen, NATO ülkeleri arasından sadece İngiltere, İtalya ve Türkiye (Menderes Hükümeti) füzeleri kabul etmiştir.⁶⁹

1960 Mayıs'ta ABD U-2 casus uçağının⁷⁰ SSCB tarafından düşürülmesi⁷¹, U-2'nin İncirlik Üssü'nden havalandırılmış olması, SSCB ve Türkiye arasında bunalıma yol açmıştır.⁷² NASA, yaptığı bir açıklama ile kendi teşkilatlarına ait bir araştırma uçağının Van civarında düşmüş olabileceğini açıklamış; ancak U-2 uçakları meteorolojik araştırmalar için değil CIA için kullanılmıştır.⁷³ Kruşçev, uçağın U-2 uçağı olduğunu ve casusluk için uçtuğunu açıklamış, bu açıklama karşısında ABD, dünya kamuoyunda zor durma düşmüş ve sonunda gerçeği kabul ederek ortamı yumuşatmaya çalışmıştır.⁷⁴ Türkiye ise sorumluluk kabul etmeyerek durumdan soyutlanmaya çalışmıştır.

27 Mayıs 1960 darbesi yapıldıktan sonra askerler, Türkiye'nin NATO ve CENTO'ya bağlı olduklarını belirtmişlerdir.⁷⁵ 27 Mayısçılardan Suphi Gürsoytrak "ABD, ordunun her kesimine, en küçük birimine kadar her yere girmişti 1960'tan önce... ..CIA bir yandan, ABD büyükelçiliği bir yandan soluk alışımızı bile saptıyorlardı."⁷⁶ demiştir. CIA Başkanlarından Allen Dulles, Washington Post gazetesine verdiği mektupta, "Komünist tehlikesi baş gösterdiği zaman, yardım için yazılı bir davet beklemeyiz, biz gelmeli ve yardım etmeliyiz." demiştir.⁷⁷ Menderes'in son dönemlerinde verilmeyen krediler darbe sonrası verilmeye başlanmıştır.

⁶⁹ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.572.

⁷⁰ Sovyetlerin uzaya uydu yollayabilecek güce ulaşması sonucu ABD, Sovyetlerin askeri faaliyetlerini izleyebilmek için Lockheed firmasının geliştirdiği U-2 uçaklarını kullanmaya başladı. Bu uçaklar, radarların etkisinden kurtulabiliyordu. Bk. Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, Ankara, 2004, c.I-II, s.600.

⁷¹ Adana-İncirlik üssünden kalkan, Pakistan üzerinden Sovyet topraklarına giren U-2'nin motor arızası sonucu alçalması ve Sovyet radarlarına yakalanması sonucu, Sovyetler tarafından düşürülmüş ve pilot sağ olarak kurtulmuştur. Bk. Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, Ankara, 2004, c.I-II, s.600-601.

⁷² Türk Dış Politikası, a.g.e., s.573.

⁷³ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, Ankara, 2004, c.I-II, s.601.

⁷⁴ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, Ankara, 2004, c.I-II, s.601.

⁷⁵ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.681.

⁷⁶ Çetin Yetkin, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2010, s.72.

⁷⁷ Çetin Yetkin, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, a.g.e., s.73.

1962 yılında ise Jüpiter füzeleri sorununa benzer bir sorun Küba'da yaşanmıştır. SSCB, Küba'ya Sovyet füzeleri yerleştirmeye başlamıştır. ABD'nin Küba'ya abluka uygulaması ve bunalımın tırmanması sonucu, ABD'nin Türkiye'deki füzeleri kaldırması karşılığında SSCB Küba'ya füze yerleştirmekten vazgeçmiştir.⁷⁸ Füzeler Türkiye'den 1963 yılında sökülmüş; ancak bu bunalım sonucu ABD, Türkiye'ye savaş uçaklarının verilmesini arttırmış; bunalım, ABD kararlarının Türkiye'nin güvenliği ve varlığını yapılan pazarlıklarla tehlikeye düşürebileceği göstermiş ve Amerikan karşıtlığı yükselmiştir; Türkiye tek yönlü dış politikadan vazgeçme eğilimi göstermiştir.⁷⁹

1962'de Küba füzeleri sorunu çıktığında, gazetelerde Türkiye'nin ABD'nin yanında olduğu haberleri yer almaktadır.⁸⁰ Amerikalıların %84'ünün desteklediğinin iddia edildiği Küba ablukasına karşı; "Türkiye'deki üsler NATO'ya aittir. İkili anlaşmalarla tesis edilmiş değildir." denilerek Sovyet iddiaları reddedilmiştir.⁸¹ Amerika'ya duyulan güveni aslında şu sözler yansıtmaktadır: "Türkiye'nin kaderine tesir edecek her şey Amerika'nın da kaderine tesir etmiş sayılır."⁸² Sovyetlerin Türkiye'deki füzelerin kaldırılmasını istemesi ve ABD'nin bu durumu önce reddi de gazetelerde yer almıştır.⁸³

1963'ten itibaren Kıbrıs olayları hız kazanmıştır. Cemal Gürsel ABD Başkanı Johnson'a mektup yazarak olayların durdurulmasını istemiş olsa da, Johnson yaklaşan seçimler dolayısıyla Rum kökenli Amerikalı oylarını kaybetmemek için iki tarafın da yanında yer almamıştır.⁸⁴ Türkiye'nin müdahalede bulunacağı haberleri sonrası ise Johnson, tarihe Johnson Mektubu olarak geçmiş olan mektubu göndermiştir. Johnson Mektubu, Türk Amerikan ilişkilerini uzun yıllar olumsuz yönde etkilemiştir. Mektupta Sovyet saldırısına karşı Türkiye'nin savunulamayacağını ima edilmesi, ABD

⁷⁸ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.681-682.

⁷⁹ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.684-685.

⁸⁰ Demokrat İzmir, 25 Ocak 1962.

⁸¹ Demokrat İzmir, 26 Ekim 1962.

⁸² Demokrat İzmir, 27 Ağustos 1962.

⁸³ Demokrat İzmir, 28 Ekim 1962.

⁸⁴ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.685.

müttefikliğini sorgulatmış, NATO'dan ayrılma görüşlerini kuvvetlendirmiştir, ABD'nin tüm politikalarının desteklenmesi Vietnam Savaşı'nda olduğu gibi bırakılmıştır.⁸⁵

1963 yılında Bakanlar Kurulunda Kıbrıs bunalımı rahatsızlığını dile getiren İsmet İnönü Türk dış politikası üzerindeki yabancı etkisini şöyle dile getirmiştir: “Daha bağımsız ve şahsiyetli dış politika izlenmesini istiyorsunuz. Herkes aynı şeyden bahsediyor. Nasıl yapacağım ben bunu? Karar vereceğim ve işi teknisyenlerime havale edeceğim. Onlar etraflı çalışma yapacaklar, teklifler hazırlayacaklar, yapabilirler mi bunu? Hepsinin etrafında uzman denilen yabancılar dolu, işgal etmeye çalışıyorlar, muvaffak olamazlarsa işi sürümcemede bıraktırmaya çalışıyorlar. O da olmazsa karşı tedbir alıyorlar. Bir görev veriyorum. Neticesi bana gelmeden Washington'un haberi oluyor. Sonucu memurumdan önce sefirimden öğreniyorum. ...İstiklal Harbinden sonra sulh anlaşmasında esas mücadele bu uzmanlar konusunda oldu. Yoksa hudutlar meselesi fiili bir durum idi. Tazminat işini iki devlet biz aramızda hallederdik. Bütün mücadele idaremize tasallut yüzünden çıktı. Bir tek uzman vermek için büyük tavizler vermeye hazırdılar. ...Böyledir bu işler; Peygamber edası ile size dünyaları vaat ederler, imzayı attınız mı ertesi gün gelmişlerdir. Personeli gelmiştir. Üsleri gelmiştir. Ondan sonra sökebilirsen sök, gitmezler...”⁸⁶

1964'ten sonraki yıllarda Johnson Mektubunun Türk kamuoyu üzerindeki etkisini Haluk Şahin şu sözleri ile özetlemektedir: “Kamuoyu ve basın, içinde ne olduğunu tastamam bilemese bile, Johnson'un mesajının bir ihanet belgesi olduğuna inanmıştı. Kore gazileri madalyalarını geri veriyordu.” Ona göre bu yıllarda “En sevmediğiniz yabancı devlet adamı kimdir?” sorusu kamuoyuna yöneltilse Johnson birinci gelirdi.⁸⁷

Küba Sorunu ve Johnson Mektubu sonrası, Türkiye'de Amerikan karşıtlığı artmıştır. Türkiye'de bulunan Amerikan askeri personeli artık ülkede istenmiyordu. Altıncı Filo sürekli protesto edilmekteydi. 1960'larda diğer protesto noktası da CIA'nin ülkedeki faaliyetleriydi. Johnson bu hassasiyeti görmezden gelerek CIA konularındaki danışmanı Robert Komer'i 1968'de Ankara'ya büyükelçi olarak atamıştır. Vietnam

⁸⁵ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.689-90.

⁸⁶ Mehmet Eymür, Bir MİT Mensubunun Anıları Analiz, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2005, s.144-145.

⁸⁷ Halûk Şahin, Gece Gelen Mektup, Cep Kitapları, İstanbul, 1987, s.14.

Savaşı'nda CIA mensubu olarak bulunan Komer'in 1969'da ODTÜ'de arabası öğrenciler tarafından yakılmış, Amerika'ya karşı bu tarz tepkiler 12 Mart 1971'e dek devam etmiştir.⁸⁸ Komer'in arabasının yakılması basında geniş yer bulmuştur.⁸⁹ Öğrenciler itfaiyecilerin arabayı söndürmesine izin vermemişlerdir.⁹⁰ İlerleyen günlerde protesto devam etmiş, Amerikan bayrağı yakılmış ve “Bağımsız Türkiye Evine Git Komer” diye slogan atılmıştır.⁹¹ İstanbul'da Komer'in fotoğrafı yakılmıştır.⁹² Komer olaylar sonucunda, 1969'da görevinden alınmıştır.⁹³ Gazeteye verdiği röportajda, Türkiye'de diplomatlar ve ortak karargâhlardaki ilgililer dışında bütün Amerikalıların Türkiye'den çıkması gerektiğini bildirmiştir.⁹⁴

1966 tarihinde TİP'den Fatma Hikmet İşmen senatoda Amerika'nın etkisi ile Türkiye'de bir takım olayların meydana geldiğini öne sürmüş ve bu iddiası DP'li milletvekilleri tarafından öfkeyle karşılanmıştır. Demokrat İzmir gazetesinde yayınlanan “Dostumuz Amerika” adlı makalede CIA'nin dost ve müttefik ülkelerde ne kadar “kirli oyunlarla” iç politikaya karıştığının Amerika'da açıklandığı yorumu yapılmıştır. Ayrıca “Büyük bir komünist tehlikesi varmış gibi gösterip meşru ve demokratik muhalefetlerin ezilmesine gerekçe hazırlamak için veya silahsız ve dolaylı saldırı tehlikesi varmış gibi gösterip silahlı Amerikan müdahalesine mazeret bulmak için nümayişçiler, sabotajlar hatta iç savaşlar düzenlemektedir” denmiştir.⁹⁵ Güney Vietnam'ın Ankara büyükelçiliği müsteşarlığını yapan Van Can Türkiye'de Amerikan ajanlarının bulunduğunu iddia etmiştir.⁹⁶ Amerikan ajanlarının içişlerimize karıştığına dair bir rapor senatoda okunmuş ve şok etkisi yaratmıştır.⁹⁷

⁸⁸ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.697.

⁸⁹ Yeni Asır, 7 Ocak 1969.

⁹⁰ Demokrat İzmir, 7 Ocak 1969.

⁹¹ Demokrat İzmir, 18 Ocak 1969.

⁹² Yeni Asır, 18 Ocak 1969.

⁹³ Demokrat İzmir, 5 Nisan 1969.

⁹⁴ Demokrat İzmir, 6 Mayıs 1969.

⁹⁵ Demokrat İzmir, 23 Haziran 1966.

⁹⁶ Demokrat İzmir, 28 Temmuz 1966.

⁹⁷ Demokrat İzmir, 8 Temmuz 1966.

1966 yılında ilk kez Sovyet bir başbakan, Kosigin Türkiye'ye gelmiş ve Süleyman Demirel ile Türkiye'de kurulacak yedi sanayi kuruluşu için antlaşmalar imzalamıştır.⁹⁸ Demirel'in Sovyetler ile ilişkiler içerisine girmesi Amerika tarafından kaygıyla izlenmiştir. Darbe öncesi Menderes'in de Sovyetlere yaklaşması ihtimali yakından izlenmişti. "Demirel'in 1965-1970 iktidarı ABD ve NATO açısından güven vermeyen bir iktidardır, belirsizdir, hatta tehlikelidir." düşüncesi ABD'nin kaygısını göstermektedir.⁹⁹

1968 yılında yükselen gençlik hareketleri ile Amerikan karşıtlığı her alanda görülmeye başlamıştır. Bu tarihte basında, Amerika'nın askeri ve ekonomik yardımlarının azalacağı bildirilmiş, başlık olarak da "Amerika'ya yurdumuzu işgal yetkisi verilmedi" cümlesi atılmıştır.¹⁰⁰ Türkkaya Ataöv daha o yıllarda yaptığı konuşmasında, "Ekonomik kalkınmamız ancak NATO'suz ve Amerikasız olabilir." demiştir.¹⁰¹ Yine bu dönemde Ankara'da Amerikalıların binalarının camları kırılmış,¹⁰² İzmir'de ise gençler Amerikalıları dövmüştür.¹⁰³ İzmir'de NATO'ya hayır kampanyaları köylere kadar yayılmaya çalışılmıştır.¹⁰⁴ Amerika iki bin personelini Türkiye'den geri çekmiştir.¹⁰⁵ İzmir'de 6.Filo'nun gelmesi ile başlayan protesto gösterilerinde büyük olaylar yaşanmıştır.¹⁰⁶

1969'da Bölükbaşı, Amerikan üslerinin Türkiye'yi savaşa götürebileceğini söylemiştir.¹⁰⁷ 1969'da 6.Filo protestoları daha da büyümüş ve çatışmalar yaşanmıştır.¹⁰⁸ Protesto gösterilerinde Beyazıt Kulesine kızıl bayrak çekilmiştir.¹⁰⁹ İzmir'de büyük olaylar çıkmış, yaralanmalar olmuştur.¹¹⁰ Amerika, 1000 adet askerini

⁹⁸ Çetin Yetkin, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, a.g.e., s.119.

⁹⁹ Çetin Yetkin, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, a.g.e., s.124.

¹⁰⁰ Demokrat İzmir, 9 Mart 1968.

¹⁰¹ Demokrat İzmir, 8 Nisan 1968.

¹⁰² Demokrat İzmir, 19 Temmuz 1968.

¹⁰³ Demokrat İzmir, 20 Temmuz 1968.

¹⁰⁴ Demokrat İzmir, 25 Mayıs 1968.

¹⁰⁵ Demokrat İzmir, 29 Nisan 1968.

¹⁰⁶ Demokrat İzmir, 30 Ağustos 1968.

¹⁰⁷ Demokrat İzmir, 4 Mart 1969.

¹⁰⁸ Demokrat İzmir, 12 Şubat 1969.

¹⁰⁹ Yeni Asır, 12 Şubat 1969.

¹¹⁰ Yeni Asır, 22 Aralık 1969.

daha Türkiye’den çekeceğini duyurmuştur.¹¹¹ Başka bir haberde 2000 askerinin Yunanistan’a çekildiği bildirilmiştir.¹¹²

Ülkede oluşan Amerikan karşıtlığını gösteren resmi bir adım da 1969 tarihli antlaşmadır. 1969 Türk-Amerikan Savunma İşbirliği Antlaşması ile Türkiye’deki üs ve tesislerin Amerika tarafından kullanılması bir disiplin içine alınmış ve Amerika’nın hareket özgürlüğünü kaybetmesi Amerika açısından da memnuniyet verici bir durum olmamıştır.¹¹³

Türk Amerikan ilişkileri dönemlere göre değişiklik gösteren bir yapıdadır. 1945-1960 arası ilişkiler sağlam ve tam dayanışma halinde iken ve dış politikada tek unsur neredeyse ABD iken, 1960’tan sonra çalkantılar ve krizler yaşanmaya başlanmıştır.¹¹⁴ Küba krizi ile ABD’ye karşı Türkiye’nin güveni sarsılırken, Johnson Mektubu ile büyük bir kriz yaşanmıştır. Feridun Cemal Erkin’e göre “Amerika harbin sona ermesinden beri Truman Doktrini, Marshall Planı, Atlantik Paktı gibi teşebbüslerle kurmaya çalıştığı güvenlik sisteminin bir taraftan Çin’in elden gitmesi ve genellikle Uzak Asya olayları, öte yandan da atom sırlarının sızması yüzünden, zarara uğradığını görmekte ve yeni bir dengenin gerektirdiği yeni çabaların doğum sancularına yakalanmış bulunmakta idi.”¹¹⁵

Dönemin koşulları Amerika’nın diğer ülkelerle kuracağı ilişkiler açısından başka bir aşamaya geçilmesini zorunlu kılmıştır. Soğuk Savaş yıllarının bir uygulaması olarak karşımıza çıkan Amerikan Barış Gönüllüleri, SSCB karşıtı kampların yaratılması ihtiyacı ve tüm dünyada yükselen Amerikan karşıtlığının da bir an önce yok edilmesi gerekliliği içerisinde düşünülmelidir. Bu proje, birçok ‘geri kalmış ülke’ üzerinde uygulandığından öncelikle gönüllülerin genel yapıları, daha sonra da Türkiye ve Batı Anadolu içerisindeki yerleri incelenecektir.

¹¹¹ Demokrat İzmir, 15 Mart 1969.

¹¹² Yeni Asır, 25 Mayıs 1969.

¹¹³ Fahir Armaoğlu, a.g.m. s.427.

¹¹⁴ Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1988, s.819.

¹¹⁵ Feridun Cemal Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği II.Cilt 1.Kısım, a.g.e., s.144.

1.2. Amerikan Barış Gönüllüleri

Soğuk Savaş yıllarının bir kurumu olarak karşımıza çıkan Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü'nün kuruluşundan önce Amerika'nın bu tarz kurumlar ve politikalar geliştirdiğini görmekteyiz. Özbalkan'a göre "ABD tarihinin ilk dönemlerinden bu yana Amerikan hükümetlerinin, 'Barış ve özgürlük için mücadele', 'İlkel kavimlere uygar bir din anlayışı (Hristiyanlığı) götürme', 'Geri kalmış toplumlara Batı uygarlığının sağladığı hizmetleri öğretme', 'Komünizme karşı Hür Dünya'yı savunma' gibi sloganlarla eski Avrupa sömürgelerine ve bugünün az gelişmiş ülkelerine çeşitli nitelikteki kamusal ve özel örgüt ve kurumlar aracılığıyla 'gönüllü' adı altında personel gönderilmesini desteklediğini ve yönettiğini görmekteyiz."¹¹⁶ Amerika, çeşitli sloganlar veya amaçlar altında, dünyayı yakından tanımak için çeşitli oluşumlar içerisinde olmuştur. Oktay Akbaş'ın ifadesine göre, "19.yüzyıl boyunca misyonerler bu hedefi gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu dönemde dünyanın birçok yerinde ve ülkemizde birçok kolejler açmış ve kendi dünya görüşlerini, dinlerini aktarmak istemişlerdir. Bunu yaparken ilkel kavimlere uygar bir din ve medeniyet anlayışı götürme idealine inanmaktadırlar. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise, Amerika geri kalmış ülkeleri komünist dünyaya karşı koruma görevini üstlenmiştir."¹¹⁷

Amerika'nın geleneksel politikası haline gelmiş gönüllü kuruluşlarından biri olan, 20.yüzyılın büyük projelerinden Amerikan Barış Gönüllüleri, hem dünya hem de Türkiye tarihi açısından oldukça önem arz etmektedir. Yukarıda, Amerika'nın bu projelerinin, misyonerlikten bu yana izlenen politikanın devamı olduğu ifade edilmektedir. Amerika'nın dünya sahnesine hızlı bir giriş yaptığı I. Dünya Savaşı yıllarından sonra zirvede kalmasının incelenmesi gereken nedenleri vardır. Kurtuluş Savaşı yıllarında sekteye uğrayan, Lozan sonrası Atatürk Dönemi'nde iyileştirilmeye çalışılan ve İnönü dönemiyle tekrar başlayan, Menderes ile zirveye ulaşan Türk Amerikan ilişkileri dolayısıyla, bugün de Türkiye'nin en yakın müttefiklerinden olan Amerika'nın Türkiye için ayırdığı sayfa ne olmuştur? I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı'yı bölme antlaşmalarına katılmayıp daha sonraki yıllarda Türkiye açısından

¹¹⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.11.

¹¹⁷ Oktay Akbaş, "Amerikan Gönüllü Kuruluşları: Barış Gönüllülerinin Dünyada ve Türkiye'deki Çalışmaları", <http://www.tebd.gazi.edu.tr/c4s1.html>, S.3. Erişim Tarihi:30.05.13.

etkin hale gelen Amerika, Türkiye tarihinde gerçekten etkili olmuş mudur, incelenmeye çalışılacaktır.

Amerika'nın Barış Gönüllüleri Örgütü'nün, dünya siyasetinde birtakım dengeleri kurmak için oluşturulduğu düşünülebilecektir. Amerika'ya iç ve dış politikada yarar sağlama potansiyeli bulunan bu kuruluş ile Amerika, müttefiklerine sadece yardım etmeyi mi amaçlıyordu; yoksa “korkulu rüya” komünizme karşı dünyada yerini sağlamlaştırmak mı istiyordu?

Amerika, 19. yüzyıl boyunca yukarıda da bahsedildiği üzere misyonerler aracılığı ile dünyaya dağılmıştı. Osmanlı Döneminde de Anadolu topraklarında birçok misyoner bulunmaktaydı. Amerika'nın misyonerler aracılığıyla sadece Protestanlığı yayma amacı gütmeye başladığı düşünülmektedir. Amerika, kendisinden binlerce kilometre uzaklıktaki Anadolu'da haberciler, kolejlerde Amerikan kültürünü öğreten öğretmenler, azınlıkların içinde çalışma imkânı olan misyonerler ile Milli Mücadele Dönemi'nde azımsanamayacak sayıda bir topluluğun Amerikan mandasını istemesine neden olacak Amerika'ya sempatisi bulunan kesimleri hazırlamıştır. Hatta özgürlükçü bir niteliğe sahip olduğu düşünülen Wilson prensipleri ile Amerika, yeni devletlerin kurulmasını destekleyerek Baskın Oran'ın deyiimiyle kendine yeni pazarlar¹¹⁸ bulmuş oluyordu.

Amerika'nın özellikle eğitim alanında, dünya çapında yürüttüğü çalışmalar bulunmaktadır. Eğitim alanında yapılan bu yardımın da ideolojik bir çizgisinin olduğunu belirten Türkkaya Ataöv, “Amerika'nın dıştaki eğitim siyasetiyle askeri ve siyasi alanlardaki tutumunun kaynağı bir ve aynıdır. Bu devlet II. Dünya Savaşı'ndan sonra ‘gelişmemiş ülkelere eğitim alanında yardım’ diye bir şey ortaya attı. ...İlk başta eğitilecekleri Ford ve Rockefeller Vakıfları gibi özel kuruluşlar ele alıyordu. Bunlar Amerika'nın en zengin ailelerinin kurdukları belirli amaçlı örgütlerdir. Daha sonra bunlara öteki özel ve hükümet kuruluşları da katıldı. Fulbright Vakfı, Joseph Kennedy Vakfı, Afrika-Amerika Enstitüsü ve Uluslararası Eğitim Enstitüsü bu alanda epey aktif rol aldılar.”¹¹⁹ demiştir. Bu kurumlarla ülkede ‘Amerikalı gibi düşünen’ aydın ve önder kişiler yetiştirerek gelecekte Amerikan yardımının yararlarından bahsedilmesi sağlanacak, Amerika'nın istediği ikili anlaşmalardan yana olup Barış Gönüllülerini

¹¹⁸ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.100.

¹¹⁹ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.215, 217.

savunacak, Amerikan yanlısı hükümetleri kuracak bir grup yaratacaklardır.¹²⁰ Ataöv, Barış Gönüllülerini de Amerika'nın eğitim emperyalizmi çalışmaları arasında görmektedir.¹²¹

Barış Gönüllüleri örgütünün kuruluşunu iki kaynağa bağlayan bir düşünce bulunmaktadır. Buna göre ilk kaynak, misyonerler gibi insanlara yardım etmek ve onların fikirlerini değiştirmek iken; ikinci kaynak sadece umutsuz insanlara yardım etmekle kalmayıp insanlar için bir aydınlanma ve ilham kaynağı olacak bir barış ordusu oluşturulması şeklindedir.¹²²

1.2.1. Benzer Örgütler

Özbalkan, Barış Gönüllüleri tipinde ilk yardım programının Filipinler'de uygulandığını belirtmektedir. “Bu yeni program Filipinlilerin Amerikan dünya görüşüne göre eğitilerek, ada halkının Amerikan egemenliğini kabul etmelerini sağlamak amacını güdüyordu. Bu amaçla 1901 yılında binden fazla Amerikalı genç gönüllü öğretmen olarak Filipin adalarına gönderildi. ...Thomasites'lerin¹²³, İkinci Dünya Savaşı sırasında Filipinlilerin Amerikan askerlerine büyük bir dostluk ve sadakatle yardım etmelerinde de büyük payları vardır.”¹²⁴

Barış Gönüllülerine benzer diğer bir örgüt, 1918'de kurulan “American Friends Service Committee” (Amerikalı Dostlar Hizmet Komitesi) Balkan ülkelerinde faaliyet göstermiştir.¹²⁵ Tam da Sovyet devrimi ilanı sonrası ve I. Dünya Savaşı'nın bitimine denk gelen bu tarihlerde, Amerika'nın elde ettiği bilgilerin, büyük ihtimalle gelecekteki politikasına ışık tutacağı düşünülmüştür. Sosyalizmin gelişmesinden endişe duyan Avrupalı devletler gibi yaşananları uzaktan izlemek yerine Amerika, daha ilk yıllarında bölgeyi kontrol altına almayı düşünmüştür. “1919'larda gönüllü olarak Balkanlar'a giden ilk grup Amerikalı arasında bulunan ve bu örgütün çalışmalarına katılan gazeteci

¹²⁰ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.217.

¹²¹ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.219.

¹²² Murat Soysal, a.g.t., s.22-23.

¹²³ Kendilerini adaya getiren savaş kruvazöründen ötürü böyle adlandırılmışlardır. Bk.Müslim Özbalkan, a.g.e., s.14.

¹²⁴ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.13-14.

¹²⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.14.

Drew Pearson ‘Balkanlarda barış sattığımız iki yılın, Balkan ülkelerinden daha çok, bizim işimize yaradığını kesin olarak söyleyebilirim.’ demektedir.”¹²⁶

II. Dünya Savaşı yıllarından sonra Amerika’nın diğer ülkelere yaptığı yardım programlarında artış görülmektedir. Az gelişmiş ülkelere Amerika’nın yaptığı gönüllü yardımlarından birisi de 1948’de Harry Truman’ın açıkladığı “Point Four” olarak adlandırılan programdır. Bu yardım, az gelişmiş ülkelere tarım ve eğitim alanında teknisyen ve personel gönderilmesini, mali ve teknik yardım yapılmasını öngörmekteydi.¹²⁷ Daha sonra ICA’nın¹²⁸ kapsamına alınan bu program, az gelişmiş ülkelere tarım, eğitim, işletmecilik, kamu yönetimi konularında teknisyen ve personel göndermeyi hedefleyerek, 1961 yılı sonunda 70 az gelişmiş ülkeye 9000’i aşkın Amerikalı göndermiş ve daha sonra yerini AID’e¹²⁹ devretmiştir.

Barış Gönüllülerinin en büyük habercisi olarak nitelendirilen International Voluntary Service-IVS (Uluslararası Gönüllü Kuruluşu) 1953’te kurulmuş ve Barış Gönüllüleri’nin de örnek olarak alacağı tarım, hayvan yetiştiriciliği, ekip-biçme, bahçecilik, ev ekonomisi, toplum sağlığı ve konut inşası alanlarında projeler geliştirmişlerdir.¹³⁰

Amerika, az gelişmiş ülkelere “yardım” için birçok örgüt kurmuş, şirketlerin, kişisel teşebbüslerin ya da din örgütlerinin çabalarını da desteklemiştir. Müslim Özbalkan’a göre bu yardımların amaçları şöyledir;

“a) Az gelişmiş ülkelerde Amerikan dünya görüşünün ve siyasal, askeri nüfuzunun yayılmasını ve benimsenmesini sağlamak.

b) Gönüllülerin gittikleri ülkelerde bu dünya görüşünü benimsemiş, Amerika yararına çalışacak etkili kurumlar ve aydınlar grubu yetiştirmek.

¹²⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.14.

¹²⁷ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.15.

¹²⁸ International Cooperation Administration (Uluslararası İşbirliği Yönetimi)

¹²⁹ Agency For International Development (Uluslararası Kalkınma Kurumu)

¹³⁰ Murat Soysal, a.g.t., s.29.

c) Geri bıraktırılmış bu ülkelerin endüstrileşmesi gereği ile ters yönde –zellikle tarımsal ve tüketime arttırıcı programlara öncelik ve ağırlık verilmesini sağlayarak, bu lkeleri Amerikan ekonomisine bağlı birer pazar durumuna getirmek.

) ABD'nin yer yer girişeceği şiddet hareketlerini ve Amerikan emperyalizminin genişleme politikasını şirin gösterecek eylemlerde bulunarak siyasal havayı Amerika'dan yana oluşturmak.

d) Ulusal kurtuluş savaşlarını ve anti-emperyalist devrimleri engelleyecek programlar uygulamak ve çalıştıkları programların görüntüsünde gizli faaliyetlerde bulunmak"¹³¹ şeklinde dir.

Bu amaçların Barış Gönüllüleri rgtnde hedeflenmiş ve uygulanmış olup olmadığı aşağıdaki bölümlerde incelenecektir.

1.3. Barış Gönüllüleri Teşkilatının Kuruluşu

1.3.1. Hazırlık Aşaması

Barış Gönüllüleri tipinde bir örgütün kurulması fikri ilk kez, 1930'larda Heinz Rollman¹³² tarafından ortaya atılmıştır.¹³³ Heinz Rollman, İkinci Dünya Savaşı yıllarında çeşitli ülkelerin yöneticilerine mektup yazarak, dünya barışının sağlanması ve komünizmin yenilmesi için geri kalmış ülkelerin sorunlarının üzülmesini ve tüm ülkelerin birlikte hareket etmesi gerektiğini bildirmiştir.¹³⁴ Eleanor Roosevelt'in tavsiyesi ile fikirlerini "World Construction" adlı kitapta toplayan Rollman, "Peace Army" (Barış Ordusu) adını verdiği bir örgüt ile üç milyon Amerikalının geri kalmış ülkelere gönderilmesini istemiş, fakat yeterli desteği bulamamıştır.¹³⁵

¹³¹ Müslim zbalkan, a.g.e., s.17.

¹³² Savaştan nce Hitler'in yanında alışan Rollman, 1939'da Amerika'ya yerleşmiş bir fabrikatrdr. Birleşmiş Avrupa Devletlerinin kurulması, büyük endüstri alanları ve holdinglerin kurulması konusunda fikirleri vardır. Hitler, Rollman'ın fikirlerinden yararlanarak Almanya ve Belçika'da holdingler kurdurmuştur. Bk. Müslim zbalkan, a.g.e., s.19.

¹³³ Müslim zbalkan, a.g.e., s.19.

¹³⁴ Müslim zbalkan, a.g.e., s.19.

¹³⁵ Müslim zbalkan, a.g.e., s.19-20.

Kongre üyesi Henry S. Reuss ise 1957’de, “Point Four” programı kapsamında “Youth Corps” (Gençlik Teşkilatı) örgütünün kurulması fikrini ortaya atmıştır.¹³⁶ Bu örgüt için yapılan çalışmalar daha sonra Barış Gönüllülerine ışık tutmuştur. Barış Gönüllüleri fikri birçok kişi tarafından geliştirilmek istenmiştir. Fakat kimse Kennedy gibi başarılı olamamıştır. 1959’da Senatör Hubert Humphrey örgütün kurulması için mücadeleye başlamış, 1960 seçimleri döneminde Rollman, Bill Moyers, Chester Bowles bu konuyu propaganda malzemesi olarak kullanmış, Victor Reuther ve General Gavin¹³⁷ bu örgütün kurulması gerektiğini belirtmişlerdir.¹³⁸

Bu kişiler Barış Gönüllüleri fikrinin gelişmesinde etkili olsalar da örgütün kuruluşunu sağlayamamışlardır. Bunun nedeni, geniş kitlelerin desteğini sağlayamamış olmaları olabilir. Ancak Kennedy, ülkesinin ihtiyaçlarını ve dış politikasını göz önünde bulundurarak, iki tarafı da mutlu edecek bir formülü bulmuş oluyordu. Kennedy’nin diğerlerinden farklı olarak, seçim döneminde harekete geçmesi ve başkan olduğunda örgütün kurulacağını açıklaması ve bu fikri inanarak savunması Barış Gönüllüleri fikrinin gerçekleşmesini sağlamıştır.¹³⁹

1960 seçim döneminde, ABD halkı yoğun bir şekilde Beyaz Saray’a ve Demokratik Ulusal Komite’ye barış gönüllülerinin kurulması için baskı yapmış ve bu dönemde Kennedy’e gelen mektupların çoğu barış gönüllülerinin kurulması ile ilgili olmuştur.¹⁴⁰ İyi bir propaganda malzemesi haline gelen Barış Gönüllüleri fikrine Kennedy de ilgisiz kalamamıştır.

Kennedy ilk kez 14 Ekim 1960’ta Michigan’da öğrencilere yaptığı seçim konuşmasında “İçinizden kaç kişi doktor, mühendis, teknisyen olarak hayatınızın bir iki yılını Amerika ve özgürlük için adamaya hazır? Egemen bir toplum olarak mücadele edebilmemiz için sizler bir ya da iki yıl hizmeti değil, hayatınızın geri kalan kısmını bu vatan için adamayı istemelisiniz.” demiş, 2 Kasım’da San Francisco’da Barış Gönüllüleri örgütünün kurulmasını programına aldığını ve başkan seçilirse örgütü

¹³⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.20.

¹³⁷ Kennedy’nin Barış Gönüllüleri fikrini benimsemesi ve savunmasının General Gavin’in konuşmaları sayesinde olduğu belirtiliyor. Bk.Müslim Özbalkan, a.g.e., s.21.

¹³⁸ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.20-21.

¹³⁹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.22.

¹⁴⁰ Murat Soysal, a.g.t., s.31.

kuracağını açıklamış ve büyük ilgiyle karşılanmıştır.¹⁴¹ Seçime altı gün kala yapılan bu açıklamanın bir nedeni vardı. Rakibi Nixon'a karşı Kennedy, daha büyük adımlar atılması gerektiğini düşünmüştür. Amerikan halkının ilgisini çekecek bir vaat gerekiyordu. Ayrıca Barış Gönüllüleri fikri ülkede Mormon misyonerleri başta olmak üzere din örgütleri, öğrenci dernekleri, gençlik kuruluşları, iş adamları tarafından ilgi görmüş, Amerikan halkının %71'i bu fikri desteklemiş, %66'sı çocuklarının örgüte katılmalarını istediğini belirtmiştir.¹⁴² Kennedy bu sebepler yüzünden seçime altı gün kala Barış Gönüllüleri örgütünün resmen kurulacağını açıklamıştır. Örgütün kuruluşunu desteklemek isteyen genç kitleler Michigan Üniversitesi'nde "Americans Committed to World Responsibility" (Dünya Sorumluluğuna Adanmış Amerikalılar) adında bir organizasyon kurmuşlardır.¹⁴³

1960'da Amerika içte ekonomik durgunluk, dış politikasında başarısızlıklar yaşamakta ve Kennedy bu konuda "Yadsınamayacak bir gerçek varsa, o da bütün yabancı ülkelerdeki varlığımız, prestijimiz ve dolayısıyla etkimiz yıkılmış bulunmaktadır." demektedir ve o dönemde Güney Amerika, Afrika ve Asya ülkelerinde Amerika'ya karşı sert tepkiler başlamaktaydı.¹⁴⁴

Amerika'ya karşı birçok ülkede alınan tavır ve Amerikan karşıtı söylemler, Amerika'nın dünya siyasetinde taşları yerine koymasını engelleyecek bir yapıdaydı. Amerika, kuruluşundan itibaren hayranlıkla izlenen ülke durumunu kaybetmeye başlamıştı; fakat yerini Sovyetlere kaptırmaya hiç niyetli değildi. Asya'da devleşen bir güç haline gelen Sovyetler, Amerika'nın belki de tek rakibi idi. Amerika, her ülkenin muhtaç olacağı özelliklere sahip tek ülke olmaktan çıkmamalıydı. Asya için, Ortadoğu ve Afrika için planlanan yapı, Sovyetler uğruna feda edilemezdi. Sovyetlerin de bu dönemde hızlı çalışmaları ve birçok ülkeyi maddi olarak destekleyerek yandaşlarını yaratması, dünyayı iki kutba bölmüştür. Amerika'nın, bu Amerikan karşıtı havayı dağıtması ve Soğuk Savaş döneminde kendi müttefiklerini yaratması gerekmiştir.

¹⁴¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.22.

¹⁴² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.23-24.

¹⁴³ Murat Soysal, a.g.t., s.32.

¹⁴⁴ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.24-25.

Kennedy 2 Kasım 1960 günü San Francisco konuşmasında, “Askeri, ekonomik, bilimsel ve eğitimsel bakımdan daha güçlü bir Amerika’ya muhtacız. Fakirlikle daha güçlü mücadeleye, daha güçlü bir Hür Dünya’ya, daha güçlü bir Birleşmiş Milletlere ve daha güçlü bir Amerikan dış politikasına muhtacız. Ve bütün bunların da üstünde, daha da güçlü bir dış politika kadrosuna ihtiyacımız var.” demiş ve dış politikada kendisini vatanına adanmış, genç Amerikalıların yer almasını istemiştir.¹⁴⁵ Dış politika kadrosunda yer alanları The Ugly American (Çirkin Amerikalı) adlı kitapta anlatılana benzer yetersizlik ve bilgisizlik içinde bulan Kennedy, Sovyet diplomatlarının ise gittikleri ülke hakkında geniş bir alt yapıya sahip olduklarını belirtmiş, bu yüzden de “Amerikalı gençlerin savaş erleri olarak yetiştirilmesinden vazgeçilmeyecek; fakat aynı zamanda onların Barış elçileri olmaları da sağlanacaktır.” diyerek dış politikada Barış Gönüllülerinden yararlanılacağına haberini vermiştir.¹⁴⁶ Kennedy’e göre Barış Gönüllüleri hem Soğuk Savaş’ta bir silah olacak hem de dünya milletlerinin iyiliğine katkıda bulunacaktı.¹⁴⁷

1.3.2. Örgütün Kuruluşu

Kennedy, seçim sonuçları sonuçlanmaz, Barış Gönüllüleri için Sargent Shriver¹⁴⁸ başkanlığında bir araştırma komitesi kurdu ve çalışmalar devam ederken kongreden yasanın çıkmasını beklemeden, 1 Mart 1961’de kendi yetkisini kullanarak geçici pilot program olarak Barış Gönüllüleri örgütünün kurulması için kararname çıkartmıştır.¹⁴⁹ Bu kararname ile aslında Barış Gönüllüleri geçici olarak kurulmuştur. Ancak Barış Gönüllüleri fikri politikacılar arasında tepkiyle karşılanmıştır. Washington’daki politikacılar bu projeyi “siyasal bir kumar”, Demokrat Parti’nin saflarında yer alan liberaller “çok kurnazca düzenlenmiş bir oyun”, Cumhuriyetçi Parti’den eski başkan Eisenhower ve Nixon’un kesinlikle karşı çıktığı bu örgüte muhalefet, “Kennedy’nin çoluk çocuk ordusu”, tutucu güçler ve sağcılar “beatnik’ler ve serüven içinde bulunan gençler için uydurulmuş, anlamsız ve düzmece cennetten başka

¹⁴⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.28-29.

¹⁴⁶ Barış Gönüllüleri ve Türkiye’deki Faaliyetleri, a.g.e., s.25-26.

¹⁴⁷ Oktay Akbaş, a.g.m., s.4.

¹⁴⁸ Sargent Shriver, Barış Gönüllülerinin ilk yöneticisi, en büyük destekleyicisi ve Kennedy’nin kayınbiraderidir.

¹⁴⁹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.30-31.

bir şey olmadığını” belirtmişler, hatta örgüte “çocuklardan kurulu ikinci haçlı seferi” diyenler de olmuştur.¹⁵⁰

Bu tepkilere rağmen Kennedy ve Sargent Shriver projeden vazgeçmemiştir. Shriver, birçok dergi ve gazetede öne çıkan isimlerle Barış Gönüllüleri hakkında olumlu bir hava yaratılması için anlaşmıştır.¹⁵¹ Barış Gönüllülerinin ülke çapında üstün niteliklerinin övülmeye başlanması ve Amerikan halkının bu efsaneyi kısa sürede benimsemesiyle, halkın kongreye yasanın kabul edilmesi için baskısı da artmıştır.¹⁵² Kongrenin yasayı kabul etmesi için, iki yüze yakın gönüllü Gana, Kolombiya, St.Lucia, Tanganika’ya gönderilmiş ve sonuçta kongre 22 Eylül 1961’de Barış Gönüllüleri Yasası’nı (Peace Corps Act) kabul etmiştir.¹⁵³

1.4. Örgütün Üç Amacı

Barış Gönüllüleri örgütünün müdürü olarak tayin edilen Sargent Shriver, 4 Mart 1961’de Kennedy’e örgütün nasıl çalışabileceği konusunda bir rapor sunmuş ve raporda şu projeler yer almıştır:¹⁵⁴

- a) Eğitim-öğretim: Birçok Asya ve Afrika ülkesinde eğitim İngilizce yapılıyordu ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğu İngilizce öğrenimi yönünde yardım istiyordu.
- b) Sıtma ile mücadele ve diğer sağlık projelerinde çalışma: Ekonomik gelişimi engelleyen sıtmanın ve BM’nin de desteklediği sıtma ile mücadele kampanyalarının birçok çalışana ihtiyacı vardı.
- c) Tarımsal projeler ve köy kalkınma programlarında çalışma: Gidilecek ülkelerdeki insanların daha çok toplum kalkınması yönünde yardıma ihtiyacı vardır ve gönüllüler okul inşası, ev işlerine yardım, beslenme vb. projelerde yer almalıydılar.

¹⁵⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.32-33.

¹⁵¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.35.

¹⁵² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.35.

¹⁵³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.36.

¹⁵⁴ Murat Soysal, a.g.t., s.38-39.

d) Büyük ölçekli yapılan ve endüstriyel projelerde çalışma: Az gelişmiş ülkeler büyük ölçekli projelerde yetişmiş elemana ihtiyaç duymaktadır ve gönüllüler bu alanlara kanalize edilebilir.

e) Devlet idarelerinde çalışma: İdare mekanizmalarının tümünde gönüllüler görev alabilir.

Kısaca değinilen bu amaçlara baktığımızda tüm az gelişmiş ülkeleri kapsayacak projeler olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ülkelerin her zaman ihtiyacı olan nitelikli elemanı sağlamaya yönelik olmaları ayrıca cazibe noktasıdır. Bu projeler ileride değineceğimiz gibi gönüllülerin insanlarla iç içe olmalarını ya da önemli bilgiler edinebilecekleri pozisyonlarda çalışmalarını sağlayacak alanlardadır.

22 Eylül 1961’de kongrenin kabul ettiği Barış Gönüllüleri Yasası’nda örgütün amacı şu şekilde saptanmıştır:

“Birleşik Devletler Kongresi, ilgili ülkelerin ve bölgelerin insanların yetişkin insan gücüne olan ihtiyaçlarını gidermede yardımcı olmak; hizmet edilen milletlerde Amerikan milletine karşı daha dostane bir anlayışı geliştirmeye çalışmak ve Amerikan milletinin öteki ülkelerin insanlarını daha iyi anlamalarını sağlamak için; bu ülkelerin, yabancı ülkelerde hizmet edecek yeterlilikte ve gerektiğinde güç koşullar altında çalışmaya istekli Amerikalı kadın ve erkeklerden yararlanmalarını sağlayacak bir Barış Gönüllüleri Örgütü aracılığıyla dünya barışını ve dostluğunu geliştirmenin, bu yasanın amaçları ve Birleşik Devletlerin politikası olduğunu açıklar.”¹⁵⁵

Kongrenin saptadığı bu amaçlar, örgütün ilk bakışta dünya barışı ve dostluğunu geliştirmek için oluşturulduğu kanısını uyandırmaktadır. Ancak Soğuk Savaş yıllarında Amerika’nın barış ile ifade etmek istediğinin ülkesel çıkarlarıyla bağdaşan bir yapıda olduğu düşünülebilecektir. Amaçta açıkça belirtildiği gibi Amerika, bu ülkelerde Amerikan dostluğunu geliştirmek istemektedir. Barış Gönüllülerinin gönderildiği ülkeler arasında ileriki bölümlerde görüleceği gibi gelişmiş ülkeler bulunmamaktadır. Bu da “Amerikan barışının” kapsamı hakkında düşündürmektedir. Soğuk Savaş yıllarında Amerika, siyasi arenada kendisini destekleyecek ülkelere gereksinim duyduğu

¹⁵⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.37-38.

gibi; komünizmin dünyaya yayılacak olmasından Avrupa devletleri gibi korkmasının yanında, az gelişmiş ülkelerin kaynaklarına da ihtiyacı vardı. Az gelişmiş ülkeler, mali yardıma ihtiyaç duymuştur. Büyük bir hızla teknolojisini geliştiren ve ekonomik büyüme yaşayan Sovyetlerin hızına yetişmeyi ya da Sovyet tipi kurumların, fabrikaların kendi ülkelerine de kurulmasını istememeleri için bir neden yoktu. Amerika'nın bu durumun üstesinden gelmesi gerekiyordu.

Kennedy seçim konuşmasında şöyle demiştir: “Şu an Asya’da aynı zamanda Afrika’da Amerikan teknisyenlerden çok Sovyet teknisyenler bulunmaktadır. Rus diplomatlar bölgeye ilk ulaşanlar, ilk yardım teklif edenler ve resmi kilit bağlantıları sayesinde diplomatik olarak alanda ilk temsil edilenlerdir. Guinea, Gana ve Laos ve dünyanın her yerinde gittikleri ülkeyi çok iyi tanırlar ve dillerini en iyi şekilde konuşarak çok daha hızlı ve etkili bir şekilde çalışırlar. Fiziksel silahlar ve ordular ya da Amerikan dolarları Rusların bu çalışmalarını durduramaz. Onlara sadece kendileri ile eşit derecede donanmış adanmış Amerikalılarla karşılık verilebilir ve eğer ben seçilirsem bana bu donanımlı Amerikalıları bulmamda yardımcı olun...”¹⁵⁶ Soğuk Savaş döneminde güçlü bir rekabet vardır. Kennedy, Amerika'nın sorunlarını çözmeye kullandığı iki yönteminde –dolar ya da silah- Sovyetlere karşı işlemeyeceğini belirtmiştir. Gönüllülerin nasıl bu kadar amacı gerçekleştirebileceği ve nasıl dış politika için bu kadar güçlü ve yararlı olacakları şüphesi aslında bu sözlerle temellendirilmiştir.

Kennedy, “Biz tarihi, coğrafi, ekonomik nedenlerle, ya da siyasi güçlerinin yetersizliğinden ötürü sıkı bir işbirliği ve birleşme dışında kalma gereğini duyan bu güçsüz ve yeni devletleri bağımsızlıkları (tarafsız kalmaları) için desteklemek zorundayız. Çünkü bu ülkelerin bağımsız kalmaları, bizim emellerimize uygun olarak, komünistlerin büyük tasarıları için bir engel olmaktadır.” demiştir.¹⁵⁷ Buna göre az gelişmiş ülkeler barış ya da özgürlük için değil, Amerika'nın kendi amaçları için desteklenmiştir. Ayrıca Soğuk Savaş yıllarının gerektirdiği rekabet içerisinde asıl amaç dünyayı komünizmden kurtarmak olmuştur. “Komünizmden kurtarmanın” altında yatanlar ise sadece ideolojik değildir. Komünizm yerine Amerikan sistemi kapitalizm ve liberalizm dünyaya yayılmalıdır ki bu durum Amerikan ekonomisine ucuz hammadde ve şirketlerine pazar olanağını sağlayacaktır. Bilindiği gibi Amerika, büyük şirketleri ile

¹⁵⁶ Murat Soysal, a.g.t., s.41-42.

¹⁵⁷ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.39-40.

dünyada etkili olmuştur. Savaşların ya da yapılan yardımların para akışını sağlayan bu şirketlerdir. Yıllardır komünizmin yayılcı politikasından bahsedilmiş; fakat komünizme karşı Amerika'nın politikaları göz ardı edilmiştir. Çünkü görünüşte Amerika sadece yardım etmiş ya da “geri kalmış ülkeleri” özgürleştirmiş, geliştirmiş, barış içinde yaşatmıştır. Amaç çok karamsar bir tablo çizmek değil, Amerika'nın tarihsel süreç içerisinde politikalarından ve Türkiye tarihine etkilerinden bahsetmektir.

Barış Gönüllüleri Yasası'nın kabul edilmesiyle birlikte örgüt için üç amaç tespit edilmiştir. Birinci amaç, “(Az gelişmiş) ülkelerin ve bölgelerin insanların yetişkin insan gücüne olan ihtiyaçlarını karşılamak için yardım etmek” şeklindedir ki Özbalkan bu ilk amacı “zokanın ucuna takılan yeme” benzetmektedir.¹⁵⁸ Çünkü az gelişmiş ülkelerin kalkınma için yetişkin insan gücüne ihtiyacı vardır ve bu ihtiyaç Amerika tarafından altın tepside sunulmuştur. Amerika'nın bu ülkelere istedikleri nitelikte ve sayıda gönüllü vaat etmesi, bu gönüllüler için hiçbir ücret talep etmemesi, istedikleri zaman ülkelerinden çıkarabilme teminatı vermesi, gönüllülerin resmi memur olmadığı için politik sakıncalarının olmaması, Amerikan yanlısı hükümetler için soldan gelebilecek direnişlerin yok edilebileceğinin düşünülmesi ve gönüllülerle birlikte Amerika'nın bu ülkelere mali ve teknik yardım vaat etmesi bu projeyi yardım alacak taraf için oldukça cazip hale getirmiştir.¹⁵⁹

Amerika açısından da projenin getirileri olmuştur. Barış Gönüllüleri, Amerika için oldukça ucuza mal olmuş, yüksek ücret talep etmemişlerdir. Ayrıca çok sayıda Amerikalı gence istihdam sağlanmıştır. Az masrafla, büyük bir kitle –özellikle üniversiteyi yeni bitirmiş, iş bulamamış ve yöneticilere karşı direnen- devlet için elverişli bir kanala yönlendirilmiş oluyordu ki Prof.Berremman 1965'te bu konuda şöyle demektedir: “Hükümet Barış Gönüllülerini, büyükler mutfakta Vietnam Savaşı'nı pişirirken uslu durmayan gençlerin ayakaltında dolaşmalarını önlemek ve mutfaktan uzak durmalarını sağlamak için ve bu gençleri oyalamak amacıyla kurmuştur.”¹⁶⁰

¹⁵⁸ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.40.

¹⁵⁹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.41-42.

¹⁶⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.44.

İkinci amaç, “Kendilerine yardım edilen insanlarda Amerikan milletine karşı daha dostane bir anlayışın gelişmesini sağlamaktır.”¹⁶¹ Önceki bölümlerde söz ettiğimiz gibi, Amerika, dünyada oluşan Amerikan karşıtı havayı dağıtmak istemiştir. Bu amacını da resmi diplomatlarla gerçekleştiremeyeceğini anlamıştır. Bu görevi ancak Amerikalı gençler yapabilecektir. İleriki bölümlerde, Türkiye’ye gelen gönüllüleri anlatan kişilerle yaptığımız konuşmalar incelendiğinde onlara duyulan sevginin hala sürdüğü görülecektir. Amerika, taşrada bu konuda başarıya ulaşacaktı belki ama bilinçli çevreler 1960’ların sonlarına doğru büyüyen bir Amerikan karşıtlığı içerisinde olacaklardır.

Saturday Review adlı derginin 17 Haziran 1961 tarihli, “Barış Gönüllüleri bu işi başarabilecekler mi?” başlığı altındaki yazıda, “İstedığımız şey bir Müslüman’ın Mekke’ye yönelmesi gibi bir insanın Washington’a bakmasını sağlayacak ideali bulmaktır.” denmiştir.¹⁶² Burada amacın ortaya konulduğunu ve ayrıca yüceltildiğini de görmekteyiz.

“Amerikan milletinin öteki ülke halklarını daha iyi tanımalarını sağlamak.” üçüncü amaçtır ki Özbalkan’a göre bu amaç gönüllülere dolaylı bir ajanlık görevi yüklemektedir.¹⁶³ Barış Gönüllülerinin ajanlık görevleri kanıtlanmış değildir. CIA ile bağlantılarının olduğu da ileri sürülmüştür. Bu konuya sonraki bölümde incelenecektir. Amerika’nın ilişkisi olduğu ülkelerdeki halkı tanımayı istemesi kendi politikaları doğrultusunda oldukça doğaldır. Ülkenin coğrafi yapısının, fiziki özelliklerinin tanınması yanında halkın etnik, dini, politik yönlerinin öğrenilmesi de Amerika’nın öğrenmek isteyeceği türdeki bilgiler olabilecektir. Amerika’nın halkları iyi tanınması, politikalarına yön verebilecektir.

Gana’da yayınlanan The Ghanainan Times adlı gazetenin 23 Temmuz 1963 tarihli “Barış Gönüllülerinin rolü Soğuk Savaşı hazırlayan mali çevrelerin amaçlarından ayrı olarak düşünülemez.” yazısı gibi Ataöv de, “Barış Gönüllüleri emperyalizmin ideolojisini yayan, Amerikan dünya görüşünün propagandasını yapan ve ulusal kurtuluş hareketlerine cephe alan, özel olarak yetiştirilmiş bir siyasal misyonerler grubudur.” demiştir.¹⁶⁴

¹⁶¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.45.

¹⁶² Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.219.

¹⁶³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.47.

¹⁶⁴ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.219.

Özbalkan'a göre, bu üçüncü amaç adı altında görevlilere iki görev daha verilmiştir. İlki, gittikleri ülkenin siyasal ve sosyal yapısı hakkında bilgi edinmek ve bu bilgileri üstlerine ulaştırmaktır.¹⁶⁵

Halkın içerisinde yaşayacak ve günlük yaşamda her türlü olaya şahitlik edecek olan gönüllülerin yaptığını resmi bir görevli yapamazdı. Barış Gönüllüleri Amerikan dış politikasına bu yolla hizmet etmedikleri düşüncesindedirler; fakat üstlerine verdikleri raporların ne şekilde kullanıldığının farkında olmayabilirler.¹⁶⁶ İlerideki bölümlerde bu konu örneklerle açıklanacaktır; fakat kanaatimizce Barış Gönüllülerinin hepsi Amerika'nın amaçlarından haberdar değillerdi. Barış Gönüllülerinin verdikleri raporlardan ya da üstlerine anlattıklarından nasıl yararlanılacağı üst kurumlar tarafından bilinen noktalar olacaktır. İkinci görev ise, Amerikalı iş adamları ve Amerikan kapitalizmi açısından, bu ülkelerin Amerika'nın pazarı haline gelebilmesi için, halkın eğilimlerinin ve tercihlerinin değiştirilmesi, bunun için de bu insanların gelenek ve göreneklerinin, tercihlerinin, isteklerinin, dünya görüşlerinin iyi bilinmesi olmuştur.¹⁶⁷

Nikita Kruşçev¹⁶⁸, 30 Mayıs 1962'de yaptığı bir konuşmasında, 'ABD tarafından Barış Örgütü olarak adlandırılan ve içinde asker, mühendis, doktor, öğretmen ve öğrencilerin bulunduğu bir örgütün olduğunu ve emperyalistlerin dominyonlarındaki insanları, daha önceki dönemler gibi ekonomiyi kullanarak, beyinlerini yıkayarak ve bununla uğraşarak güç kazanmaya çalıştıklarını' belirtmiştir.¹⁶⁹

1.5. Gönüllülerden Gelen Tepkiler

Dünya barışı ve kendi ülkeleri için yola çıkan Barış Gönüllülerinden yaptıkları işin tasarladıklarından farklı olduklarını görenler tepkilerini dile getirmişlerdir. 1967'de 800 gönüllünün Johnson'a gönderdikleri mektupta "Bir yanda Hindistan'daki çiftçilerin daha çok verim elde etmesi için yardım eden hükümetle, öte yandan Vietnamlı çiftçileri katleden hükümetin aynı olduğu" belirtiliyor, 1967'de 520 gönüllünün yayınladığı

¹⁶⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.48.

¹⁶⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.49.

¹⁶⁷ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.49.

¹⁶⁸ 1953-1964 SSCB Komünist Partisi Genel Sekreteri, 1958-1964 SSCB Bakanlar Kurulu Başkanı görevlerini üstlenen Sovyet devlet adamıdır.

¹⁶⁹ Murat Soysal, a.g.t., s.43.

başka bir bildiriye ise “Bir yandan tarihin lanetlediği bir savaşı sürdüren Amerika’nın, öte yandan az gelişmiş ülkelere Barış Gönüllüsü göndermesi, Amerika’nın dünyaya şirin görünme çabasından ileri gelmektedir.” demekte, bir Barış Gönüllüsü “Ne olursa olsun Barış Gönüllüleri Amerikan hükümetinin barış adı altında girişeceği şiddet hareketleri için bir tuzak olarak kullanılmak amacıyla devam ettirilen bir yalandan; bir siyasi oyundan başka bir şey değildir.” demiştir.¹⁷⁰ Barış Gönüllülerinden bazıları tepkilerini dile getirmiştir; fakat aralarında yaptıkları işi benimseyenler de çıkmıştır.

Barış Gönüllüleri, ileride inceleneceği gibi bazı eğitimlerden geçirilmiştir. Ataöv’ün belirttiğine göre, gönüllüler çalışmalarında Türk, Perulu ya da Hintli rolü oynuyor, eğitimcileri de Barış Gönüllüsünü oynuyor; oyunda, gönüllü halkın sorabileceği soruları soruyor, eğitimci de nasıl yanıtlar vereceklerini öğretmiştir.¹⁷¹ Bu konuda The National Gurdian’a 23 Mayıs 1963’te bu eğitim hakkında konuşan bir gönüllü “Gerçeği saklamada o kadar mahirdi ki, artık bu yalanlara tahammül edemedim.” demiştir.¹⁷²

1.6. Yönetmel Yapı

Barış Gönüllüleri örgütü, doğrudan Amerikan Dışişleri Bakanlığı’na bağlı bir kurumdur. Resmi bir kurum olduğu için, devletin politikaları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca devlet kurumlarıyla beraber çalışması beklenmektedir. Örneğin Türkiye’de haftada ya da on beş günde bir, Amerikan büyükelçisinin başkanlığında “Country Team Meeting” (Ülke Takım Toplantısı) adı altında toplantılar düzenlemişler ve Türkiye’deki Barış Gönüllüleri yöneticisi ve yardımcıları bu toplantıya katılarak programları ve eylemleri konusunda büyükelçiye ve öteki kurumların (AID, USIS vb.) temsilcilerine bilgi vermişlerdir.¹⁷³

Barış Gönüllülerinin yönetmel yapısının iyi örgütlenmiştir. Örgüt; Genel Müdür, – ABD Başkanı tarafından atanan ve örgütün en yetkili kişisi olan Genel Müdür, örgüt kurulduğunda Sargent Shriver idi.- Müdür Yardımcısı, Milli Danışma Konseyi, Özel ve Uluslararası Örgütlerle İşbirliği Bölümü, Genel Konsey, Sağlık Programı Bölümü,

¹⁷⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.50-51.

¹⁷¹ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.220.

¹⁷² Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.220.

¹⁷³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.57.

Antlaşmalar Bölümü, Halkla İlişkiler Bölümü, Program Hazırlama ve Geliştirme Bölümü, Planlama, Değerlendirme ve Araştırma Bölümü, Yönetim İşleri Bölümü ve Barış Gönüllülerinden oluşmaktadır.¹⁷⁴ Görüldüğü gibi Barış Gönüllüleri yapının en alt kesiminde bulunmaktadır. Politikalardan habersiz olabilecekleri ihtimali buradan kaynaklanmaktadır.

1.7. İşbirliği Yapılan Amerikan Kurumları

Barış Gönüllülerinin kuruluşu sırasında birçok kurumun, örgütün, işadamlarının, gençliğin desteğinin alındığını belirtmiştik. Hükümet, bu desteğin sürdürülmesini istemiştir. İşbirliği içerisinde olunan kurumlar şunlardır: Agency for International Development (Uluslararası Kalkınma Kurumu), American Hospital Supply Corp. (Amerikan Hastane Malzemeleri AŞ), Business Council for International Understanding (Uluslararası Anlaşma Ticaret Meclisi), CARE, M.I.T Center of International Studies (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü Uluslararası Araştırmalar Merkezi), Colorado University Research Foundation (Colorado Üniversitesi Araştırma Kurumu), Cooperative Education Fund (Eğitim İşbirliği Fonu), U.S. Department of Commerce (ABD Ticaret Bakanlığı), International Development and Technical Assistance (Uluslararası Kalkınma ve Teknik Yardım Örgütü), Ford Foundation (Ford Yardım Kurumu), Institute for Study of Man (İnsanlık Üzerine Araştırmalar Enstitüsü), International Cooperation Administration (Uluslararası İşbirliği Yönetimi), International Development Services (Uluslararası Kalkınma Hizmetleri Örgütü), International Voluntary Services (Uluslararası Gönüllü Hizmetler Örgütü), Inter-American Cooperative Public Health Service (Amerika'da Halk Sağlığı Hizmetleri İşbirliği Örgütü), Civil Service Commission (Sivil Hizmet Komisyonu-Özel Soruşturma Örgütü), Federal Bureau for Investigation (Federal Soruşturma Bürosu-FBI), International Bank for Reconstruction and Development (Uluslararası Kalkınma ve İmar Bankası), International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu-IMF), U.S. National Research Council (ABD Milli Araştırma Konseyi), UNICEF, United States Information Agency (Amerikan Haberler Kurumu), Volunteers for International

¹⁷⁴ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.57-58.

Assistance (Uluslararası Dayanışma Gönüllüleri)...vb¹⁷⁵

1.8.Örgütün Mali Yapısı

Dışişleri Bakanlığı'nın bütçesine ek olarak hazırlanan, kongrenin onaylamasıyla hükümetin karşıladığı Barış Gönüllüleri örgütünün gideri, 1961-1968 yılları arasında 774.250.000 dolardır ve buna ek olarak yapılan bağışlar 1967-1969 arası 1 milyon 140 bin dolardır ve gidilen ülke tarafından gönüllülere verilen ücret bulunmaktadır.¹⁷⁶

Yıllara Göre Örgüte Ayrılan Bütçe¹⁷⁷

YILLAR	BÜTÇE
1962	30 milyon \$
1963	59 milyon \$
1964	96 milyon \$
1965	104.5 milyon \$
1966	114.1 milyon \$
1967	110 milyon \$
1968	107.5 milyon \$
1969	102 milyon \$
1970	98.5 milyon \$
1971	90.0 milyon \$
TOPLAM	911.6 milyon \$

Yıllara göre bütçenin önce büyük bir artış yaşadığı sonra yine düştüğü görülmektedir.

1.9.Barış Gönüllülerinin Özellikleri

1.9.1.Aranan Nitelikler

Barış Gönüllüsü olmak için öncelikle Amerikan vatandaşı olmak ve 18 yaşını bitirmiş olmak gerekirken, aranan diğer nitelikler şunlardır:¹⁷⁸

¹⁷⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.63-64.

¹⁷⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.66-67.

¹⁷⁷ Murat Soysal, a.g.t., s.63.

¹⁷⁸ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.68-69.

- a) Oldukça güç koşullara karşın Barış Gönüllüleri Örgütünde hizmet edebilmesini sağlayacak bir gayesi olmalıdır,
- b) Belirli bir programın gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip bulunmalı ve kısa bir eğitim döneminde hızlı öğrenme gibi öteki görevlerin de üstesinden gelmelidir,
- c) Irk, din, milliyet, sosyal durum ve siyasal inanış ayırımı yapmadan öteki insanlara karşı saygılı ve kolaylıkla ilişki kurabilme yeteneğinde, sabırlı, arkadaş canlısı, kendi başına doğru karar verme ve uygulayabilme gibi kişisel niteliklere sahip olmalıdır,
- d) Fiziksel yapısı ve duygusal dengeleri yapacağı işe uzun süre devam etmesine uygun olmalıdır,
- e) Denizaşırı ülkelerde çalışabilmesi için istenen eğitim, öğrenim ve beceriye sahip olmalıdır,
- f) ABD ve gideceği ülke hakkında gerekli bilgisi olmalıdır,
- g) Eğitim programı sonunda yeni bir dili gerekli ölçüde öğrenebilecek yeterlilikte olmalıdır.

Barış Gönüllülerinde bu niteliklerin aranması çalışma şartları ile ilintilidir. Güç koşullardan kasıt, az gelişmiş ülkelerde özellikle köylerde çalışacak olmalarındandır. Dönemin 1960'lar olduğunu düşünürsek çalışacakları bölgelerde güç şartların olduğu muhtemeldir. Gelecek bölümde göreceğimiz gibi elektrik ve yol olmayan köylerde Barış Gönüllüleri görev alacaktır. Barış Gönüllülerinin kısa dönemde o ülke ile ilgili geçirecekleri eğitimde hızlı bir şekilde öğrenmeleri beklenmektedir. Irk, din, milliyet ayırımı yapmamalarının istenmesi, dünyanın birçok ülkesinde birçok milletten, din ve mezhepten insanlarla bir arada yaşayacak olmalarındandır. Gönüllüler ile ilgili anılar anlatıldığında hep güler yüzlü, çok iyi insanlar sözlerinin geçmesi; gönüllülerin özellikle arkadaş canlısı, sabırlı, diğer insanlara saygılı insanlar arasından seçilmiş bulunmalarındandır. Kendi başına karar verme yetisinin istenmesi de yine, yabancı bir ülkede özellikle de taşrada, pratik çözümler bulabilmesi, olaylar karşısında çabuk karar verebilmesi ve uygulayabilmesi içindir. Fiziksel ve ruhen sağlıklı olmalarının istenmesi, yapacakları işin zorluğundan kaynaklanmaktadır. Yabancı bir ülkede, hiç tanımadıkları bir halkın içinde ve zor şartlar altında yıllarımızı geçirdikleri göz önünde bulundurulursa,

aranan nitelikler daha kolay anlaşılacaktır. Az gelişmiş ülkelere gönderilecek gönüllülerin, özellikle muhatap ülke tarafından yetişmiş eleman olarak istendiğini belirtmiştik. Bu yüzden gönüllülerin belirli bir eğitimden geçmiş olması istenmektedir. Gönüllülerin görevlerinden birisi, Amerika'yı gideceği ülkede sevdirmek, o ülke ve halkı hakkında bilgi edinmektir. Ancak bu görevleri Amerika ve gideceği ülke hakkında bilgisi olmadan gerçekleştiremezdi. Ayrıca gittikleri ülkede bir süre kalacakları için ve amaç halkla kaynaşmak olduğu için dillerini öğrenmeleri şarttı.

Barış Örgütü lideri olacak kişilerde ise şu nitelikler aranmaktaydı:¹⁷⁹

- a) Tarım, hayvan bakıcılığı, öğretim, çocuk bakımı, beslenme, marangozluk, sağlık, hemşirelik, basit tamir işleri, ölçme-inceleme, mühendislik gibi bir takım teknik beceri gerektiren alanlarda deneyimli olmak,
- b) Göreve başlayacağı yabancı ülkenin genel olarak kültürü, dili veya insanları hakkında bilgi sahibi olmak,
- c) Liderlik konusunda ve diğer insanlarla çalışma konusunda deneyim sahibi olma,
- d) Sağlıklı olmak,
- e) Kendini hem sözlü hem yazılı olarak, iyi bir şekilde ifade etme yeteneğine sahip olmak.

Görüldüğü gibi lider olarak çalışacak ve daha üst kurumlarla iletişime geçip gönüllüleri denetleyecek kişilerin daha deneyimli olması istenmiştir.

1970 yılında basılan Özbalkan'ın kitabında "Bugüne kadar yaklaşık yarım milyona yakın sayıda Amerikalının gönüllü olmak için müracaat ettiği tahmin edilmektedir. Bunların 55.666'sının gönüllü olma isteklerinin kabul edildiğini ve ancak 38.826'sının soruşturma sonucu ve eğitim programı dönemi sonunda gönüllü olarak az gelişmiş ülkelere gönderildiğini görüyoruz." denilmiştir.¹⁸⁰ Bu da elemanın kapsamlı bir şekilde yapıldığını bize göstermektedir.

¹⁷⁹ Murat Soysal, a.g.t., s.47.

¹⁸⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.70.

Gönüllülerin hizmet süresi 27 aydır; gidilen ülkede 3 aylık teknik, kültürel, tarih, dil, sağlık ve güvenlik konularında eğitim almışlar ve eğitimi başarıyla tamamlamak zorunda olmuşlardır.¹⁸¹ Gönüllüler şu nedenlerden dolayı görevden alınabilirdi: Alkol olarak bunu kötüye kullanma, toplumun kanun ve kurallarını kabul etmeme, suç işleme.¹⁸²

1.9.2.Yaş, Cinsiyet

1969'a kadar incelenen yapıda, gönüllülerin %97,6'sı 18-30, %85,5'i 21-25, %11'i 26-30 yaşları arasındadır ve yaş ortalamaları 24,6'dır.¹⁸³ Buna göre, gönüllülerin çoğunun gençlerin arasından seçilmiş olduğu görülmektedir. Çünkü gençler, zor şartlara daha kolay uyum sağlayabilir, kolay dil öğrenebilir, bir amaç için vatanına kendini adayabilir ve halka kendini sevdirebilirdi. Ayrıca önceki bölümde söz ettiğimiz gibi işsiz Amerikalı gençlerin bir yere yönlendirilmesi gerekiyordu. Örgüt, orta yaşta, işini elde etmiş Amerikalılardan çok rağbet görmemiştir yorumu yapılabilecektir. Fakat yine de örgüte alınmalarının nedeni başlarda Kennedy'e yönelen eleştirilerden korunmak için olabilecektir.¹⁸⁴

Yine aynı dönemde, Barış gönüllülerinin %70'e yakını erkeklerden oluşmaktadır.¹⁸⁵ Kalan %30'unu da kadınlar oluşturmaktadır.

1.9.3.Eğitim

Barış Gönüllülerinin, az gelişmiş ülkelerin yetişmiş insan gücü ve uzman gücünü sağlaması beklenmiştir. Ancak gönüllülerin hepsi bu niteliklere sahip değillerdi. Özbalkan'a göre gönüllülerin büyük çoğunluğu üniversite mezunu idi.¹⁸⁶ Ancak üniversite mezunu olmakla bir işin uzmanı olmak arasında büyük farklar vardır. Üniversiteyi yeni bitirmiş kişileri istihdam edip gönüllü yapan Amerikan hükümeti, eğitim ve tecrübe yokluğunu az gelişmiş ülkeler için göz ardı etmiştir. Aralarında

¹⁸¹ Oktay Akbaş, a.g.m, s.6.

¹⁸² Oktay Akbaş, a.g.m, s.6.

¹⁸³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.70.

¹⁸⁴ Çoluk çocuk ordusu şeklinde yapılan eleştirilerden söz edilmiştir.

¹⁸⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.71.

¹⁸⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.73.

muhakkak üstün eğitimli gönüllüler vardır; fakat bunların genelde üst kademelerde, yaptıkları çalışmaların bilincinde olan kişiler olarak düşünmekteyiz.

Gönüllülerin Öğrenim Durumları¹⁸⁷

Öğrenim Durumları	Toplam	%
Orta öğrenimi tamamlamış ve bundan sonra hiç öğrenim yapmamış gönüllüler	288	2,3
Orta öğrenimden sonra çeşitli kurslara katılmış gönüllüler	33	0,3
Yüksek Öğrenime (Kolej ya da üniversiteye) 1-2 yıl devam edip ayrılan gönüllüler	479	3,8
Yüksek Öğrenime 3-4 yıl devam edip ayrılanlar	632	5,0
5 ve daha fazla yıl yükseköğrenime devam edip ayrılan gönüllüler	47	0,4
Üniversite (ya da kolej) bitirmiş gönüllüler	9.626	77,0
Master (MA ve MS) öğrenimi yapmış bulunanlar	976	7,8
Doktora öğrenimi yapmış ve doktor unvanı bulunan	170	1,4
Sağlık okulu mezunu hastabakıcı gönüllüler	64	0,5
Yüksekokul mezunu (üniversite ya da kolej değil) olan gönüllüler	186	1,5
TOPLAM	12.501	100,0

Örgütün psikiyatri uzmanına göre, gönüllülerin her işi yapabileceklerine inanmaları gerekmektedir ve Özbalkan'a göre 3 ay süren eğitimlerinin büyük bölümünde gönüllüler, yabancı dil eğitimi almış, geri kalanında tavukçuluk, konserve yapımı, tavşan beslenmesi, öğretmenlik bilgileri, arıcılık, halkla ilişkiler, gidecekleri ülke hakkında bilgiler, Amerika ve dış politikası hakkında görüşler öğrenmişlerdir.¹⁸⁸

Barış Gönüllülerine 25 Haziran-20 Ağustos 1961 tarihleri arasında Texas Western Üniversitesi'nin katkısı ile uygulanan hazırlık programında şu eğitimler verilmiştir:¹⁸⁹

-194 saat teknik eğitim ve hazırlıklar

¹⁸⁷ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.73.

¹⁸⁸ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.78.

¹⁸⁹ Murat Soysal, a.g.t., s.53.

-124 saat çevresel uyum; bu hazırlık programında gidilecek ülkenin tarihi, kültürel yapısı, siyasi yapısı, ekonomik gelişim planları konularında film, okuma, tartışma grupları şeklinde devam etmiştir.

-72 saat fiziksel gelişim ve uyumluluk

-40 saat sağlık, tedavi

-40 saat dil konusunda hazırlık, gidilecek ülkenin dili hakkında hızlı biçimde bir öğrenme şekli uygulanmıştır, dil konusundaki hazırlık ve eğitim gidilecek ülkede devam etmiştir.

-30 saat ABD üstüne çalışmalar

-7 saat uluslararası ilişkiler.

1.10. Barış Gönüllüleri Açısından Durum

Eğitim durumları ülkelerine göre çok üst düzeyde olmayan ve iş bulamamış yeni mezunların içinde buldukları durumu bilen örgüt yöneticileri, politikalarını bu duruma göre geliştirmişlerdir. Örneğin propaganda olarak “Barış Gönüllüsü olmazsanız yükselemezsiniz. Fakat nereden başlamalı? Barış Gönüllüleri örgütü size bir meslek veremez. Yalnız iki yıl hizmet edeceksin. Fakat Barış Gönüllüsü olduğunda kendin hakkında, o kadar çok şey öğreneceksin ki, başka hiçbir yerde öğrenemezsin.” ve “Annen daima senin bir doktor olmanı isterdi. Baban ise bugünlerde zeki, genç bir avukat için pek çok olanakların bulunduğunu söylüyor. Kuzenin George ise kabızmallığın çok iyi bir iş olduğunu, lahana ve domateslerin çok para getirdiğini öne sürmekte. Deden ile amcan borsa işinde çalışmanın en akıllıca iş olduğunu düşünüyorlar. Fizik profesörün ise senin fizik alanında çok ilerleyeceğin kanısında... Herkes geleceğinle ilgili olarak bir şeyler biliyor. Fakat hayatta ne yapmak istediğini bilmeyen bir sen varsın. Ne yapman konusunda bir karar verebilmen için, doğduğun ve sana her kafadan bir akıl verilen bu ortamdan bir iki yıllığına çekip gitmelisin. Barış Gönüllülerine katıl. Hem dünya için bir şeyler yapmış olursun, hem de dünya sana pek

çok şey öğretecektir.” gibi reklamlar kullanılmıştır.¹⁹⁰ Bu propagandalarda göze çarpan nokta, hedef kitlenin psikolojik durumunun çok iyi analiz edilmiş olduğudur.

Özbalkan’a göre gönüllülere dönem dönem anketler düzenlenmiştir. Bunlardan birisi de “Niçin Barış Gönüllüsü oldunuz?” sorusunun sorulduğu, 1962-1963 yıllarında 107 gönüllünün cevap verdiği bir ankettir. Bu ankete göre %15,4’ü bilgilerini genişletmek, çalışma konularında daha geniş tecrübe edinmek, %14,1’i uluslararası politika hakkında bilgilerini arttırmak, uluslararası olayları yakından izlemek, bu konuda tecrübe edinmek; %10,3’ü gelecekle ilgili planlar yapabilmek için Barış Gönüllüsü olmakla yeni tecrübe ve beceriler kazanmak, bir meslek edinmek, %9,6’sı öğretmenlik konusunda görgü ve tecrübelerini arttırmak, %7’si Barış Gönüllüğü yoluyla toplum içinde sivrilme, başarıya ulaşmak için fırsat bulma ve kişisel bakımdan tatmin olma, %7’si Barış Gönüllüsü olmakla yeni bir dil öğrenmek, başka ülkelerin dilleri, kültürleri hakkındaki genel bilgileri arttırmak, %6,4’ü denizaşırı ülkelerde iki yıl hoşça vakit geçirmek, gezmek, eğlenmek, %3,2’si başkalarına yardım etme yoluyla kendine yardım etmek amacıyla Barış Gönüllülerine katıldıklarını söylemişlerdir.¹⁹¹

Yine bir diğer ankete göre, “Halkın ABD hakkında yanlış bilgiye sahip olduğu dikkatinizi çekti mi?” sorusuna gönüllülerin %93’ü evet demiş, bunun karşılığı olarak %82’si bunları düzeltmek için Amerika hakkında çok konuştuklarını belirtmiş, “Barış Gönüllülerinin üç amacını ne ölçüde gerçekleştirdiniz?” sorusuna ise halkın ABD hakkında bilgi edinmesini sağlamak amacını %87’si gerçekleştirmiş olduğunu, Barış Gönüllülerinin çalıştıkları ülke hakkında bilgi edinmesini amacını %97’si gerçekleştirmiş olduğunu, buldukları ülke yararına bir iş yapmak amacını gerçekleştirme sorusuna ise %62’si fazla bir iş yapmadıkları cevabını vermiştir.¹⁹²

Bu anketlere göre, gönüllülerin önemli amaçlarından biri olan Amerikan karşıtı havayı dağıtmak ve Amerikan sempatisi yaratmak görevinin yerine getirildiği görülmektedir. Ankete göre, bilgi edinmek ve vermek konusunda oldukça başarılı olan gönüllüler asıl görevleri olan buldukları ülkelere faydalı olmak görevini göz ardı etmiş görünmektedirler.

¹⁹⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.81.

¹⁹¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.82-83.

¹⁹² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.93-94.

1.11. Olanaklar

Özbalkan'ın elde ettiği belgelere göre Amerikalı gençler kendilerine sağlanacak olan olanaklar için de Barış Gönüllüsü olmayı istemişlerdir. Bu olanaklar şöyledir:¹⁹³

a) Barış Gönüllüleri Yasası'nda ABD Başkanının kararlaştıracağı koşullar içinde gönüllülerin gezi, yerleşme giderleri, gerekli ödenekler, araçlar ve gereçler, giyim eşyaları, sağlık sigortaları harcamalarının hükümet tarafından karşılanacağı yer almaktadır. Ayrıca gönüllülere özel bir pasaport verilmektedir.

b) İki yıl başarı ile hizmet eden Barış Gönüllüleri Amerikan Hükümetinin resmi örgüt ve kuruluşlarında, federal hizmetlerde öncelikle işe alınmakta, kendilerine daha üst dereceden ücret ödenmektedir. Barış Gönüllüleri Yasası'nda bu konuda hüküm vardır. 1968 yılında geri dönen 7500 gönüllüden %60'ı resmi ve özel eğitim kurumlarında, %18'i federal işlerde, %10'u Dışişleri Bakanlığında, %12'sinin özel Amerikan şirketlerinde çalıştıkları ortaya konulmuştur.

c) Barış Gönüllüleri için özel Amerikan şirketleri, ticari ve endüstriyel kuruluşlar yüksek ücretli iş olanağı sağlamıştır.

ç) Döndükten sonra eğitimine devam etmek isteyen gönüllüler için çok sayıda burs sağlanmıştır.

d) Gönüllüler, iki yıllık süre içinde askere alınmayacaktı.

e) 1969 yılından itibaren ise geri dönenlere kredi olanağı sağlanmıştır.

Bu olanakların sağlanıp sağlanmadığını teyit edemiyoruz; ancak katılımı arttırmak için yapılması muhtemel olan maddelerdir. Gönüllülerin dış ülkelerde bu denli tecrübe edinmelerinden sonra, Dışişlerinde ya da dünya pazarına açılan büyük Amerikan şirketlerinde çalışmalarının istenmesinden doğal bir durum olamazdı. Vietnam Savaşı'nın korkutuculuğu sürerken bundan da sıyrılmak, gönüllülerin işine gelebilirdi.

¹⁹³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.84-90.

Gönüllülerin gezi, yerleşme giderleri, gerekli ödenekler, araçlar ve gereçler, giyim eşyaları, sağlık sigortaları, hükümet tarafından karşılanmış, gönüllülere sosyal güvenlik ve hayat sigortası yapılmış, ABD'den gideceği ülkeye kadar tüm ulaşım, gezi masrafları ve gideceklerdeki ülkelerde ev kiralamaları, satın almaları, evleri döşemeleri gibi tüm masrafları karşılanmış, yaşadıkları ülkenin koşullarına göre aylık ortalama bir ücret verilmiş ayrıca ABD'de kendi adlarına bir banka hesabına aylık 75 dolar yatırılmıştır.¹⁹⁴

Soysal'ın elde ettiği verilere göre Nisan 1963'te çıkarılan bir kararname ile görevlerini tam zamanlı olarak bitirip ABD'ye dönen gönüllülerin hükümet örgütlerinde ve federal hizmetlerde öncelikle işe alınmaları kararı alınmış, daha sonra Johnson döneminde de gönüllülerin yüksek derecede ücretlerle işe alınmaları ve federal işlerde kendilerine farklı ücretler verilmesi istenmiştir.¹⁹⁵

1.12. Gönüllülerin Çalıştıkları Ülkeler

İlk kez 1961 yılında dört ülkeye gönüllülerin gönderildiğinden bahsetmiştik. 1962 yılında kongreden yasanın geçmesiyle birlikte, binlerce gönüllü birçok ülkeye gönderilmiştir. Özbalkan'a göre gönüllülerin gönderildikleri bölgeler örgütün yöneticileri tarafından ülkelerin coğrafi durumlarına göre dörde ayrılmıştır: Latin Amerika Bölgesi, Afrika Bölgesi, Doğu Asya-Pasifik Bölgesi, Kuzey Afrika-Yakın Doğu-Güney Asya Bölgesi.¹⁹⁶

1.12.1. Latin Amerika Bölgesi

Bu bölgeye gönderilen Barış Gönüllüleri özellikle Toplum Kalkınması ve kamu yönetimi hizmetleri alanlarında yoğunlaşmıştır ki Özbalkan'a göre sebebi Amerikan üniversiteleri ve işadamları ile Barış Gönüllüleri arasında bu konuda yapılan anlaşmalardır.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Murat Soysal, a.g.t., s.65.

¹⁹⁵ Murat Soysal, a.g.t., s.66.

¹⁹⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.98.

¹⁹⁷ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.101-103.

Aşağıda 1962-1969 yılları arasında Latin Amerika ülkelerine gönderilen Barış Gönüllüleri'nin sayısı verilmiştir.¹⁹⁸

ÜLKELER	1962-1969 YILLARI ARASINDA GÖNDERİLEN TOPLAM GÖNÜLLÜ SAYISI
Brezilya	1830
Şili	1050
Kolombiya	2263
El Salvador	234
Jamaika	376
Doğu Karayip Adaları	281
Venezüella	1050
Bolivya	942
İng. Honduras	159
Kosta Rika	375
Dominik	616
Ekvator	1057
Guatemala	377
Honduras	412
Panama	481
Peru	1355
Uruguay	98
Guyana	89
Paraguay	105
Nikaragua	35
TOPLAM	13275

Tablo incelendiğinde gönüllülerin büyük oranda Kolombiya, Brezilya, Peru, Ekvator, Şili, Venezüella ve Bolivya'ya gönderildiğini görmekteyiz.

1.12.2. Afrika Bölgesi

Afrika Bölgesine özellikle eğitim programı dâhilinde Barış Gönüllüsü gönderildiğini görmekteyiz. Bunun nedeni Özbalkan'a göre yeni bağımsızlığını kazanmış ve Avrupa kültür emperyalizminden kurtulmaya çalışan bu ülkelerde, Avrupa tarihi, İngiliz, Fransız kültürü yerine; Amerikan tarihi, kültürü, dünya görüşü verilme

¹⁹⁸ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.102-103.

istenmesidir.¹⁹⁹ Afrika’da başka bölgelerden farklı olarak kısa sürede Barış Gönüllüleri tepkiyle karşılanmış ve giderek sayılarında azalma olmuştur.²⁰⁰

Aşağıdaki tabloda 1962-1969 yılları arasında Afrika’daki ülkelere gönderilen Barış Gönüllüleri sayısı bulunmaktadır.²⁰¹

ÜLKELER	1962-1969 YILLARI ARASINDA GÖNDERİLEN TOPLAM GÖNÜLLÜ SAYISI
Gana	568
Nijerya	1826
Sierra Leone	849
Tanganika	674
Kamerun	289
Habeşistan	1767
Gabon	180
Fildişi Sahili	307
Liberya	1176
Nijer	279
Malavi	566
Senegal	329
Somali	266
Togo	293
Gine	157
Kenya	622
Uganda	230
Botsana	110
Çat	75
Moritanya	13
Gambiya	18
Volta Cumhuriyeti	59
Lesotho	70
Dahomey	28
Svaziland	37
TOPLAM	10872

Afrika ülkeleri içerisinde fazla sayıda gönüllü gönderilen ülkeler, Nijerya, Habeşistan, Liberya, Sierra Leone, Tanganika ve Kenya olmuştur.

¹⁹⁹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.108.

²⁰⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.108-109.

²⁰¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.106-107.

1.12.3. Doğu Asya-Pasifik Bölgesi

Bu bölgede de Afrika’da olduğu gibi ağırlık verilen program eğitim programları olmuştur ve her yıl gönüllü sayısı artan bir bölge olmasına rağmen, 1966’da Endonezya, 1968’de Malezya gönüllülerin ülkelerini terk etmesini istemiştir.²⁰²

Bu bölgeye gelen gönüllü sayısı aşağıda verilmiştir.²⁰³

ÜLKELER	1962-1969 YILLARI ARASINDA GÖNDERİLEN TOPLAM GÖNÜLLÜ SAYISI
Malezya	1743
Filipinler	2416
Tayland	1145
Endonezya	46
Kore	439
Mikronezya	1005
Batı Samoa	168
Tonga	121
Fiji	157
TOPLAM	7240

Bu bölgede en fazla gönüllü Filipinler, Malezya, Tayland, Mikronezya’ya gönderilmiştir.

1.12.4. Kuzey Afrika-Yakın Doğu-Güney Asya Bölgesi

Türkiye’nin de içinde bulunduğu ve “NANESA” olarak adlandırılan bu bölgeye en çok eğitim programı dâhilinde özellikle İngilizce eğitimi için gönüllü gönderilmiş, ayrıca diğer bölgelerden farklı olarak kamu hizmetleri ve yönetimi programında da çok sayıda gönüllü gönderildiği belirtilmiştir.²⁰⁴ Barış gönüllülerinin ilk gittiği ülkelerden

²⁰² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.109,111.

²⁰³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.110.

²⁰⁴ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.111-115.

olan Pakistan 1966'da, Libya 1969'da Barış Gönüllülerini ülkelerinden göndermişler, Kıbrıs'ta da 1963'te çıkan olaylar sonucu gönüllüler geri alınmıştır.²⁰⁵

Gelen gönüllü sayıları şu şekildedir:²⁰⁶

ÜLKELER	1962-1969 YILLARI ARASINDA GÖNDERİLEN TOPLAM GÖNÜLLÜ SAYISI
Hindistan	2450
Pakistan	368
Morokko	442
Tunus	687
Afganistan	587
Seylan	98
Kıbrıs	23
İran	809
Nepal	647
Türkiye	1135
Libya	195
TOPLAM	7441

Bu bölgede en fazla gönüllü, Hindistan ve Türkiye'ye gönderilmiştir. Ataöv'e göre gönüllülerin sayısı o ülkenin Amerika için önemi ile orantılıdır; Amerika'nın büyük bir bölge olan ve üzerinde deniz üsleri bulunan Filipinler'de sayıları 700 iken, Türkiye'de bini geçmiştir.²⁰⁷

Amerika'nın bu kadar çok sayıda az gelişmiş ülkeye personelini göndermesi başarılı bir proje olarak görülmektedir. Amerika amaçları doğrultusunda, bölgelere belirlediği alanlarda gönüllü göndermiştir. Büyük vaatlerle gelen gönüllülerin, uzmanlıkla ve istenilen alanlarla ilgisinin olmadığını düşünen ülkeler gönüllüleri geri göndermeye başlamıştır. Az gelişmiş ülkelere İngilizce öğretmek istemenin dünya barışı

²⁰⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.113-114.

²⁰⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.112.

²⁰⁷ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.220.

ile ilgisi de tartışmalıdır. Eğitim çok güçlü bir silahtır ve Amerika bu silahı çok iyi şekilde kullanmıştır yorumu yapılabilecektir. İngilizce derslerinin ya da Amerikan tarihinin öğretilmesinin sonuçları zaten bir günde görülecek yapıda değildir.

1.13.Genel olarak Gönüllülerin Çalıştıkları Alanlar ve Sayıları

Gönüllülerin 1961-1972 Yılları Arası Çalıştıkları Alanlar²⁰⁸

Çalıştıkları Alanlar %	Tarım	Toplum Kalkınması	Eğitim	Sağlık	Diğer
YILLAR					
1961	9,2	-	73,1	6,8	10,9
1962	8,4	23,7	57,5	6	4,4
1963	7	25,2	56,2	8,7	2,9
1964	7,9	26,3	51,5	10,2	4,1
1965	8,8	25,6	53,3	9,5	2,8
1966	9,4	26,5	49,8	10,8	3,5
1967	10,2	25,9	47,6	12,1	4,2
1968	10,9	24,4	49,3	10,1	5,3
1969	17,2	14,4	47,7	8,9	11,8
1970	23,7	7,2	47	8	14,1
1971	26,5	3,8	45,1	8,1	16,5
1972	31,2	4,2	38,9	8,7	17

Tabloya bakıldığında çalışan gönüllülerin en fazla olduğu alanın eğitim alanı olduğu görülmektedir. Bu sayı fazlalığının az gelişmiş ülkelerin talep yoğunluğu yüzünden mi olduğu yoksa kültür emperyalizmi amacı için mi olduğu tartışmalıdır ve taraflara göre değişmektedir.

²⁰⁸ Murat Soysal, a.g.t., s.70.

1961-1972 Faaliyette Bulunan Gönüllü Sayısı²⁰⁹

YILLAR	GÖNÜLLÜ SAYISI
1961	614
1962	3.488
1963	6.114
1964	8.487
1965	10.380
1966	12.313
1967	12.228
1968	10.560
1969	7.692
1970	6.900
1971	6.290
1972	6.690

Gönüllü sayısının yıllara göre önce büyük bir artış geçirdiğini sonra düştüğünü söyleyebiliriz.

Dünyadaki durum genel olarak incelendiğine göre Türkiye’de Barış Gönüllülerinin durumuna geçilecektir.

²⁰⁹Murat Soysal, a.g.t., s.71.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ

Amerikan Yardım Kuruluşu olan AID, Türkiye'deki faaliyetlerine başladıktan sonra, teknik, ekonomik, mali projelerin yanında eğitim projeleri de uygulamak istemiştir.²¹⁰ 20 civarında olan projelerin Türk eğitimini olumsuz yönde etkileyecek olanları Baykurt'a göre şunlardır: Program Geliştirme, Araç Geliştirme, Deneme ve Fen Liseleri, Beslenme Eğitimi, Barış Gönüllüleri, Öğretmen Yetiştirme.²¹¹ Bizim üzerinde duracağımız proje, tezin konusunu oluşturan Barış Gönüllüleri olacaktır. Öncelikle Barış Gönüllülerin ülkeye gelişlerinin incelenmesi gerekmektedir.

2.1. İkili Antlaşma ve Şartları

Amerikan Barış Gönüllüleri, Türkiye ve ABD arasında 27 Ağustos 1962'de imzalanan ikili antlaşma sonrası, ilk kez 1962 Eylül sonlarında gelmişlerdir.²¹² 1961'de başlayan görüşme trafiğinde Amerika'yı Mr. Kuhn ve Mr. Woolfley, Türkiye'yi Hamit Batu ve Şefik Fehmen temsil etmişler, Amerika'nın 1 yıl süren çabaları sonucu antlaşma Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin ve o dönem Başkan Yardımcısı ve örgütün Milli Danışma Konseyi Başkanı olan Johnson tarafından karşılıklı mektup değişimi biçiminde imzalanmıştır.²¹³

Basında, Johnson'un 26 Ağustos 1962'de Ankara'ya resmi temaslar için geldiği haberi verilmiş,²¹⁴ iki gün sonra İzmir ziyaretinde Barış Gönüllüleri Antlaşması'nın imzalandığı duyurulmuştur.²¹⁵ Antlaşma imzalanırken Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, "Bu antlaşmayı Birleşik Amerika'nın mümtaz cumhurbaşkanı yardımcısının Ankara'da imzalaması, mesut ve memnuniyet verici bir tesadüftür. Bu dokümanın altına sizinle birlikte imzama koymak benim için büyük bir şereftir. ...Barış Gönüllüleri teşkilatının gaye ve görevinin Türkiye'nin her tarafında bu memleket halkı tarafından

²¹⁰ Fakir Baykurt, Türk Eğitiminde Emperyalist Etkiler, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara, 1999,s.37.

²¹¹ Fakir Baykurt, a.g.e., s.38.

²¹² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.125., Feroz-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s.252.

²¹³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.125-129.

²¹⁴ Yeni Asır, 26 Ağustos 1962.

²¹⁵ Yeni Asır, 28 Ağustos 1962.

samimi ve candan bir şekilde karşılanacağından emin olabilirsiniz.” demiştir. Johnson ise “Memleketlerimiz arasındaki mevcut kuvvetli dostluk bağlarına fevkalade müteşekkirimiz. Türk halkına hayranız. Her zaman üzerlerine düşeni yaptılar. Barış Gönüllüleri üyelerinin memleketinize birçok şeyler getireceğini biliyorum. Birleşik Amerika’ya dönüşlerinde onların tıpkı benim gibi birçok hatıralarla döneceklerinden eminim.” demiştir.²¹⁶ Görüldüğü üzere, anlaşmanın imzalanmasından her iki ülke de memnundur.

Barış Gönüllülerinin Türkiye’ye gelmesi için ABD ile imzalanan ikili anlaşmanın şartları şu şekildedir:²¹⁷

1) ABD Hükümeti, Türkiye’de müştereken tespit edilen görevleri ifa etmek üzere ve TC Hükümeti tarafından talep ve ABD Hükümeti tarafından kabul edilen sayıda Barış Gönüllüsünü Türkiye’de vazifelendirecektir. Gönüllüler Türkiye’de her iki hükümetimizce tayin edilen resmi ve özel kurumların doğrudan doğruya denetlemesi altında çalışacaklardır. Türkiye Hükümeti gönüllülere ve mallarına, Türkiye’de ikamet eden ABD uyruklu özel kişilere genellikle uygulanan muameleden aşağı olmamak üzere adilane muamele gösterecek ve gönüllüler ile ilgili bütün meselelerde ABD Hükümeti temsilcilerine tam bilgi verecek, onlarla istişarede bulunacak ve işbirliği yapacaktır.

2) TC’nin yürürlükte bulunan kanunlarında derpiş edildiği şekilde,

a) Gönüllülere ikamet tezkereleri harçsız olarak verilecek ve

b) Gönüllülerin geçim masraflarını karşılamak üzere alacakları meblağlar hiçbir vergi veya resme tabi tutulmayacaktır. TC’de yürürlükte bulunan kanunlarda derpiş edildiği üzere ve TC’de ithal edilmiş eşyanın elden çıkarılmasına ait kanun hükümlerine uyulması şartıyla gönüllülerin kendi ihtiyaçları için gelişlerinden iki ay önce veya altı ay sonra Türkiye’ye ithal edecekleri kullanılmış zat veya ev eşyasıyla, beraberlerinde getirecekleri yeni zat eşyaları için, hiçbir gümrük vergisi veya başka bir resim ödemeyeceklerdir.

²¹⁶ Yeni Asır, 28 Ağustos 1962.

²¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:1 Toplantı:2, Birleşim 39, Cilt:34, Sayı:336, 14 Ocak 1965, s.4-5., Müslim Özbalkan, a.g.e., s.130-131.

3) Hükümetimizin ilgili temsilcileri Türkiye Cumhuriyeti'nde Barış Gönüllüleri ve Barış Gönüllüleri programlarıyla ilgili olarak zaman zaman bu anlaşmanın uygulanması bakımından gerekli veya arzuya şayan görülen düzeltmeleri yapabilirler.

Antlaşma maddeleri incelendiğinde bazı sonuçlara varılabilecektir. Gelecek gönüllülere uygulanacak muamelenin ayrıca belirtilme gereğinin görülmesi, bir ayrıcalık isteği olarak görülebilir. Gönüllüler ile ilgili bütün meselelerde ABD temsilcilerine bilgi verilmesinin ve işbirliğinin yapılmasının istenmesi oldukça genişletilebilecek bir maddedir. ABD Hükümeti gönüllüler ile yaşanacak her durumda önce kendisine başvurulmasını istemiş, bu anlamda gönüllüleri her durumda korumuş, yargılanacak durumda olsalar bile bunun böylece önüne geçmiş oluyordu. Gönüllülerin vergilerden muaf tutulması, akla Osmanlı'nın verdiği kapitülasyonları getirmektedir. Lozan ile azınlıklara ayrıcalıkların kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanı sonrası tüm vatandaşlara ve ülkede yaşayanlara eşit davranılacağı ilkesinin benimsenmesi olgularına ters davranıldığı göze çarpmaktadır. ABD, gönüllüleri neden bu kadar koruma ihtiyacı hissetmiş olabilirdi?

Soysal'a göre antlaşma ABD çıkarlarına uygun bir antlaşmadır ve Barış Gönüllülerini Türkiye'ye getirtme çabaları davetten çok kabul ettirme görüntüsü içerindedir.²¹⁸

Erboz ve Soydan'a göre, Türkiye'nin Barış Gönüllüleri konusunda bir talebi olmamıştı ve anlaşma daha çok ABD'nin baskısı ile imzalanmıştı. Kennedy'nin seçim vaadi olarak adlandırdıkları bu projenin İsrail'i savunma amaçlı olduğu ve "Müslümanların tam kalbine yerleştirilmiş bir dinleme cihazı" gibi olduklarını belirtmişlerdir.²¹⁹

İsrail'i kurulduğu andan itibaren destekleyen ve bugün de en büyük müttefiki olan ABD'nin böyle bir amaç güdüp gütmeyeceği bilinemez, fakat Türkiye hakkında gönüllülerin bilgi toplama görevleri zaten açıkça belirtilmiştir.

²¹⁸ Murat Soysal, a.g.t., s.81.

²¹⁹ Fatih Erboz-Macit Soydan, Barış Gönüllüleri 10 Karanlık Yıl, Berikan Yayınevi, Ankara, 2009, s.16-17.

Ataöv'ün "Savaş Gönüllüleri" olarak adlandırdığı gönüllülere, bu antlaşma ile ona göre yabancı uyruklu herhangi birinden daha fazla ayrıcalık tanınmış oluyordu ve Barış Gönüllüleri ile ilgili çıkan sorunlarda iki hükümet temsilcisi bir araya geldiğinde ya da suç işlendiğinde olay mahkemeye yansıyınca kadar hangi tarafın ağır basacağı bellidir.²²⁰

İkili anlaşma, yukarıda söz edildiği üzere 1962'de imzalanmıştır. Ancak, mecliste anlaşma ile ilgili ilk görüşme 14 Ocak 1965 tarihinde yapılmıştır ki o tarihlerde Türkiye'de 527 Barış Gönüllüsü görev yapmaktadır.²²¹

Barış Gönüllüleri ikili antlaşması, Özbalkan'a göre o dönem yürürlükte olan 1961 Anayasasına aykırıdır. 1961 Anayasasının 65.maddesinin 1.fıkrasına²²² göre antlaşmanın onay görmesi için önce TBMM tarafından bir kanunla bu onaylamayı uygun görmesi gerekmektedir ki bu onay 2 Nisan 1965'te aradan iki buçuk yıl geçtikten sonra alınmış, anlaşma Resmi Gazetede kesinlikle yayınlanması gerekirken, gazetede yayınlanmadan yürürlüğe girmiş ve TBMM'nin bilgisine 27 Mart 1963'te sunulmuştur.²²³ Buradan antlaşmanın bir an önce imzalanmak istendiği anlaşılmaktadır ve eğer istenirse ülkedeki yasaların çiğnenerek antlaşmaların da imzalanacağı açıktır.

Tutanak Dergisine de bakıldığında "Barış Gönüllüleri adlı Amerikan teşekküllerinden faydalanma hususunda TC ile ABD Hükümeti arasında yapılan antlaşmaya ait teati olunan mektupların onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun" 1965 yılında kabul edilmiştir.²²⁴

Baykurt'a göre ABD Başkan Yardımcısı ile TC Dışişleri Bakanı arasında alınıp verilen mektuplar, mecliste 14 Ocak 1965, Cumhuriyet Senatosu'nda 2 Nisan 1965'te onaylanmış, Resmi Gazete'de ise 10 Nisan 1965'te yayınlanmıştır.²²⁵ Bu tarihe kadar

²²⁰ Türkkaya Ataöv, s.220-221.

²²¹ Murat Soysal, a.g.t., s.83., Bk.Millet Meclisi Tutanak Dergisi.

²²² Madde 65:Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kurullarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Bk. www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm

²²³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.134-136.

²²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:1 Toplantı:4, Birleşim:40, Cilt:34, 15.01.1965, s.810-813.

²²⁵ Fakir Baykurt, a.g.e., s.45.

ülkede Barış Gönüllüleri, iki yıldan uzun bir süre hukuka aykırı bir şekilde çalışmışlardır.²²⁶

2.2. Mecliste Tartışmalar

Yukarıda değinildiği üzere 1962’de gönüllülerin Türkiye’ye gelmelerinden uzun bir süre sonra, 1965 yılında Meclis kanun tasarısını görüşmekteydi. Kanun tasarıları görüşülürken milletvekillerinin görüşlerine yer vermek gerekmektedir. Niğde milletvekili Asım Eren, “...Bunların (gönüllülerin) çalışmalarının hakikaten insani bir amaç izledikleri duyuluyor. Bununla beraber bu teşkilatın nasıl doğduğu, ucunun nereye bağlı olduğu, hacminin ne olduğu hakkında bilgimiz yoktur. Eğer mümkün ise bakanlık veya temsilcileri lütfetsinler, bu anlaşmadan önceki durumu, bilmediğimiz noktaları izah buyursunlar, ondan sonra tasdik edelim.” demiş, Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Nazif Cuhruk buna cevap olarak “...Ekonomik sahada, sosyal sahada, diğer çeşitli alanlarda beraber yaşadıkları kütlenin çalışma hayatına iştirak ederler ve bu hayat içinde bir teknik yardım eksperisi gibi kendilerinin bilgilerini, görgülerini intikal ettirirler...” demiş, Diyarbakır milletvekili Adnan Aral “Bunlar bize ne öğretecekler? Bize bunlar ahlaksızlıktan başka bir şey öğretmezler.” diyerek eleştirmiş bu eleştiriye cevap olarak İstanbul milletvekili Fahrettin Kerim Gökay “...Bu Barış Gönüllülerinde ne siyasi bir maksat vardır, ne de dini bir maksat vardır, yalnız insanlığın birleşmesi ve sosyal sahada iş birliği için kurulmuş teşekküldür...”, Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem “...Bu insanlar ancak saygıyla anılmaya layık insanlardır.”, Adalet Partisi gurubu adına Çorum milletvekili “...Bu gönüllü insanların ifa ettiği vazifeyi anlayabilmek için onlar kadar manevi değerlerle mücehhez olmak lazımdır.”, Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Kemali Beyazıt “...Barış Gönüllüleri gibi beynelmilel ve dünya sulhuna hizmet eden bir teşekkül için hazırlanmış beynelmilel bir muahedenin görüşülmesi sırasında arkadaşımız (Adnan Aral) eğer beyan ettikleri gibi düşünüyorsa CHP grubu adına üzüntülerimizi ve kendilerine teessüflerimizi bildiririz.”, Yeni Türkiye Partisi adına Tokat milletvekili Ali Dizman da aynı şekilde gönüllüleri övmekte, Niğde milletvekili Ruhi Soyer “...Bu zavallılar daha fazla faydalı olmak için Türkçe öğreniyorlar. Bu kadar faydalı ve insani hizmet gören insanlara böyle dil uzatılmasının herhalde yerinde olmadığını arkadaşımız Adnan Aral da takdir edeceklerdir.”, İstanbul milletvekili Selim

²²⁶ Fakir Baykurt, a.g.e., s.45.

Sarper “Bu genç ve idealist Amerikalılar memleketimizde hiçbir imtiyaza malik olmayacaklardır. ...idealist yardımsever gençlerden ibaret bir heyettir.” demişlerdir.²²⁷

Anlaşmaya 14 Ocak 1965'teki oturumda 450 üyeden, 179 kişi oy kullanmış, 170 kabul, 4 ret, 5 çekimser oy verilmiş,²²⁸ 15 Ocak 1965'teki oturumda da 263 kişi oy kullanmış, 250 kabul, 6 ret, 7 çekimser oy verilmiştir.²²⁹

Görüldüğü gibi Barış Gönüllüleri Türkiye’de başarılı bir şekilde kurumsallaşmıştır. Yaratılan havaya göre ‘hiçbir karşılık beklemeden sadece insanlara yardım parolası ile yola çıkan bu gönüllülerin dünya barışı için katlanamayacağı zorluk yoktur’. Bu bölümde tek eleştiriyi yapan Adnan Aral ise, kanaatimizce meseleye ‘ülkeye gelen yabancılar’ bakış açısıyla baktığından başarılı olamamıştır. Siyasi bir amaçları olmadığı iddiası dönemin yapısına ve Amerikan politikalarına ters düşmektedir ve yeterince gerçekçi değildir. İmtiyaza sahip olmadıkları iddiası ise anlaşmanın daha ilk maddesinde çürümektedir.

2.3. Türkiye’ye Gelen Gönüllüler

27 Ağustos 1962’de imzalanan İkili Antlaşmaya ek olarak, Barış Gönüllülerinin Türkiye Bürosu ile Milli Eğitim ve Tarım Bakanlıkları arasında imzalanan iki protokolle, 31 gönüllünün İngilizce öğretmeni, 8 gönüllünün Tarım Bakanlığı Mersin Bölge Müdürlüğünde tarım teknisyeni olarak çalışmalarının kabul edilmesiyle, ilk grup Eylül 1962’de Türkiye’ye gelmiştir.²³⁰

²²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:1 Toplantı:6, Birleşim:39, Cilt:34, 14.01.1965, s.662-664.

²²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:1 Toplantı:6, Birleşim:39, Cilt:34, 14.01.1965, s.704.

²²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:1 Toplantı:4, Birleşim:40, Cilt:34, 15.01.1965, s.810.

²³⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.149.

Türkiye'ye gelen gönüllülerin gelişimi Özbalkan'a göre şu şekildedir:²³¹

YILLAR	GELEN GÖNÜLLÜ SAYISI	YILSONUNDA ÜLKEDE BULUNAN GÖNÜLLÜ SAYISI
1962	39	39
1963	105	140
1964	219	329
1965	382	590
1966	121	445
1967	110	215
1968	160	238
1969	65	171
TOPLAM	1201	2167

Soysal'a göre şu şekildedir:²³²

YILLAR	YIL SONUNDA ÜLKEDE BULUNAN GÖNÜLLÜ SAYISI
1962	39
1963	142
1964	319
1965	527
1966	447
1967	220
1968	236
1969	164
1970	1
1971	-
1972	-
TOPLAM	2095

Görüldüğü gibi iki tabloya göre de 1962 yılından sonra büyük bir artış yaşanmış ve 1965 yılından sonra kademeli olarak azalmış ve bitmiştir. Bunun sebebinin ülkede yaşanan gelişmeler olduğu söylenebilecektir.

²³¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.150.

²³² Murat Soysal, a.g.t., s.98.

2.3.1. Gönüllülerin Türkiye’de Dağılımları

Barış Gönüllüleri yöneticileri ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan protokolde gönüllülerin Trakya hariç Marmara, Ege, Orta ve Güney Anadolu Bölgelerinde görevlendirilmesi istenmiş; ancak Barış Gönüllüleri Doğu, Kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine de gönderilmiştir.²³³

Özbalkan’a göre ülkedeki dağılımları şu şekildedir.²³⁴

BÖLGELER	GÖNÜLLÜ SAYISI
Marmara Bölgesi (On İl)	173
Ege Bölgesi (Beş İl)	154
Kuzey Anadolu Bölgesi (On beş İl)	164
Güney Anadolu Bölgesi (Altı İl)	101
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri(On Beş İl)	105
Orta Anadolu Bölgesi (On Dört İl)	504
TOPLAM	1201

Tabloya göre en fazla gönüllü gönderilen bölge Orta Anadolu olmuştur. Bu sayıda, Ankara iline gönderilenlerin oranı büyüktür.

2.3.2.Çalıştıkları Programlar

Erboz ve Soydan, Barış Gönüllüleri hareketinin klasik misyonerlik çalışmalarından farklı olarak, gönüllülerin sınırları belirlenmiş bir topluluk olduklarını ve din adamı olarak değil araştırmacı ve toplum mühendisi olarak göründüklerini, bu sayede insanlarla daha yakın ilişkiler kurabildiklerini belirtmişlerdir.²³⁵ Barış Gönüllüleri Türkiye’de bir takım programlar dâhilinde görev yapmışlardır.

²³³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.161.

²³⁴ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.162.

²³⁵ Fatih Erboz-Macit Soydan, a.g.e., s.79.

Türkiye'ye Gelen Barış Gönüllülerinin Çalıştıkları Programlar²³⁶

PROGRAM	Gönüllü Sayısı
İngilizce Öğretimi	803
Toplum Kalkınması	168
Çocuk Bakımı	77
Sağlık (Hasta Bakımı ve Eğitimi)	45
Tüberküloz Kontrol	30
Ev Ekonomisi Öğretimi	15
Turizm	10
Üniversitelerde Okutmanlık	37
Barış Gönüllüleri Bürosunda Sekreter	16
TOPLAM	1201

Tabloda görüldüğü gibi yine en fazla gönüllünün çalıştığı program İngilizce öğretimidir. 2.sırayı da Toplum Kalkınması programı almaktadır.

2.3.2.1. Toplum Kalkınması

Amerikan Barış Gönüllülerinin köylerde Toplum Kalkınması programına katılmaları 1963 yılı sonlarındadır. Gönüllülerin ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı Gezici Mesleki Kurs ekipleriyle çalışmalarına karar verilse de gönüllülerin yeterince Türkçe bilmemesi, teknik ve mesleki konularda eksik oluşları ve sabit çalışmalarının gerekmesi dolayısıyla 1964 yılında Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü ile çalışmalarına karar verilmiştir.²³⁷

Halk Eğitim Genel Müdürlüğü'nün vali ve kaymakamlara gönderdiği yazıda, gönüllülerin köy düzeyinde Toplum Kalkınması çalışmalarından sorumlu olup Halk Eğitim Merkezi müdürünün yardımcıları oldukları, vali ve kaymakamın nezaretinde çalışacakları, köylerde yaşayarak sorunların tespiti ve çözüm yollarının bulunmasında yardımcı olacakları, köylüye örnek olacakları belirtilmiş ve gönüllü, köye geleceğinde karşılanarak gerekli bilgi sağlanması söylenmiştir.²³⁸

²³⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.163.

²³⁷ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.168,170-171.

²³⁸ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.171-172.

Barış Gönüllüleri bu programa başladığında tecrübesiz oldukları için, yardım aldığı kuruluş, Türk köylere hakkında daha tecrübeli olan Amerikan deniz aşırı yardım teşkilatı CARE olmuştur.²³⁹

Diğer bölümde görüleceği gibi gönüllüler günlük yaşam içerisinde sorunlara pratik çözümler getirecek, halkın sevgisini kazanacaklardır. Fakat Türk hükümetinin Toplum Kalkınmasından anlık çözümler mi yoksa ülkenin gelişmesi için büyük adımlar mı beklediğini düşünmek gerekmektedir. Gönüllüler kendi amaçlarını gerçekleştirme açısından ise gayet başarılı olabilirlerdi. Çünkü amaç, kendilerini iyi tanıtmak ve karşı tarafı iyi tanımaktı. Bunun yapılabilmesi için Türkiye kalkınmasına faydalı olmalarına gerek yoktu. Zaten dışarıdan gelen insanlara büyük bir sevgiyle yaklaşan Anadolu insanının sempatisini kazanmak da zor değildi. Özbalkan'a göre, "Barış Gönüllülerinin amacı, sınıflar arası ayrılıkların kesinleşmesini engelleyerek ve görevlilerin halkın duyulan ihtiyaçlarına cevap vermelerini sağlayarak siyasal çatışmaların doğmasını (devrimleri) önlemektir. Amerika'dan yana iktidarları desteklemek ve bunların devrilmesini önleyecek tedbirlerin alınması konusunda onları uyarmak, hangi araç ve yöntemleri kullanacakları konusunda bilgi vermek, başlıca görevleri olmaktadır. Başka bir deyişle, biçimsel demokrasinin, kukla hükümetler aracılığıyla sürüp gitmesinden yanadırlar."²⁴⁰

Köy İşleri Bakanlığı ile Barış Gönüllüleri Türkiye Bürosu arasında yapılan anlaşma ile Toplum Kalkınması için köylere gidecek gönüllülerden 1964 yılında ilk grup gelmiştir ve Toplum Kalkınması Programı için gelen gönüllülerin büyük çoğunluğu, tarih, felsefe, edebiyat, müzik gibi konularda öğrenim görmüşken, tarım alanında eğitimi olanların sayısı oldukça düşük olmuştur.²⁴¹

Gönüllülere Türkiye'de verilen eğitim programına bakacak olursak;²⁴²

a) Türkçe dil öğretimi: 195 ders saati

b) Toplum Kalkınmasına ilişkin konular: 25 ders saati

²³⁹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.173.

²⁴⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.182.

²⁴¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.182-183.

²⁴² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.184-185.

- Türkiye’de kabul edilen toplum kalkınması politikası
- Türkiye’de toplum kalkınması pilot proje çalışmaları
- Toplumsal gelişme hizmetleri
- Tarımsal yayım hizmetleri
- AID ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının toplum kalkınması programları
- Kooperatifçilik
- Barış Gönüllüleri ile ilgili bakanlıkla arası işbirliği
- Barış Gönüllüleri-memur işbirliği
- Gönüllü-köylü işbirliği

c) Türkiye ile ilgili bilgi: 45 ders saati

- Türk Tarihi
- Türkiye’nin iktisadi coğrafyası
- Türkiye’nin siyasal, ekonomik, sosyal yapısı
- Türkiye’nin tarımsal yapısı
- Kültürel Özellikler: şarkılar, oyunlar, danslar
- Mahalli İdarelerin ve Halk Eğitimi Genel Müdürlüğünün yapısı, görevleri ve çalışma biçimi

ç) Köy ve köylü ile ilgili bilgiler: 20 ders saati

- Köyde dört mevsim
- Köylü psikolojisi ve köyde önderlik
- Köyde din, doğum, evlenme, ölüm adetleri
- Köyde misafirlik, misafirlikte nasıl davranmalı
- Köyün haftalık yaşantısı

d) Ayrıca 7 gün, öğle sonrası Ankara yakınındaki köylerde inceleme gezisi

e) Arıcılık, el işleri, tavukçuluk, konserve yapımı bilgisi.

Türkiye’nin genel yapısı hakkında bilgi verilen gönüllülere, köy yaşamlarında da ihtiyaçları olabilecek bilgiler eğitimleri içerisine alınmıştır. Ancak Özbalkan’a göre gönüllülerin %87’si eğitim programlarının kendilerine faydalı olmadığını belirtmiştir.²⁴³

²⁴³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.187.

Tavuk yetiştirmek, basit ilk yardım, örnek ev projeleri, okullarda süt tozu dağıtımının yapılması gibi faaliyetler esasen kırsalın gelişimine büyük katkılarda bulunduğu yorumu yapılamayacaktır. Ancak bu faaliyetler, bugün bile halkın anılarında güzellikle bahsedilmesini sağlayacak akıllıca düşünülmüş faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin neticesi az gelişmiş ülkelerin gelişmelerini, kendi kendilerine üretim yapabilmelerini sağlamak olursa, Amerika'nın dünyadaki liderlik rolünün ve şirketlerinin dünya pazarlarına egemenliğinin azalacağı ortadır.

Bu programın başarıya ulaşmadığı düşüncesi ile 1968'de Barış Gönüllüleri yöneticileri tarafından programa son verilmiştir.²⁴⁴

2.3.2.2. İngilizce Öğretmenleri

1962'de imzalanan İkili Anlaşmaya ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı ile de protokol imzalandığını belirtmiştik. Bu anlaşmaya bağlı olarak ilk kez 1962 Eylül'de 31 Amerikalı genç İngilizce öğretmeni olarak gelmiş ve övgülerle karşılanmışlardır.²⁴⁵ Barış Gönüllülerinin Türkiye'deki yöneticileri, "...Türkler için İngilizce öğrenmenin öneminin, Amerikalılar için yabancı bir dili öğrenmenin öneminden çok daha fazla olduğunu belirtmek gerekir."²⁴⁶ derken, İngilizce programının başarıya ulaşacağından umutlu görünmektedirler. Dil eğitiminin ne tür amaçlar içerdiği ilk bakışta anlaşılabilir. Ancak bugün bütün dünyada İngilizce konuşulmasının, önceleri İngiliz sömürgeciliği sonra da Amerikan emperyalizmi ile bağlantılı olduğu açıktır.

Barış Gönüllüleri Müdürü Ross Pritchard, "Göreviniz her şeyden önce öğreteceğiniz dilin mensup olduğu kültürü sevdirmektir."²⁴⁷ diyerek yine gönüllülerin amaçlarından olan Amerika'ya sempati yaratmak görevini hatırlatmaktadır. İngilizce öğretmenliği, büyük ve genç kitlelere ulaşacak olması bakımından önemli bir programdır.

²⁴⁴ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.195.

²⁴⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.197.

²⁴⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.199.

²⁴⁷ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.204.

Yön Dergisinin okuyucudan gelen mektupların yayınlandığı bölümünde “Yabancı Dil Sömürücülüğü”²⁴⁸ başlığı ile Nevşehir Lisesinde yabancı bir İngilizce öğretmeni olan Jonathan Pool’dan gelen bir mektup yayınlamıştır. Jonathan Pool, Türkiye’de çoğu öğrencinin yabancı dil olarak İngilizce seçtiğini ve çok zorlandıklarından ayrıca İngilizce öğretmenlerinin yakında %50’sini aşacak şekilde yabancı öğretmenlerden oluşacağını belirtmiştir. Türkçe’nin yabancı kelimelerle dolduğundan ve dilin yeterince de öğrenilmediğinden tahsilli eleman eksikliği yaşandığını anlatmıştır. Pool, yabancı dil sömürücülüğü hakkında şöyle demektedir: “Bu faydasızlıklar ve zararlar varken, İngilizce ve benzer yabancı dillere niçin bu kadar çok önem veriliyor? Sebebi sömürücülükten başka bir şey değildir. Çünkü en etkili sömürme araçlarından birisi dildir. İngilizce basınının radyonun reklamlarını, propagandalarını okur ve dinler. Dolayısıyla İngilizce bilen, İngiliz ve Amerikan siyasetlerini benimsemeğe, mallarını satın almağa yönelir. ...Yani yabancı dil konuşan, o dilin gizli ve hissedilmez etkisiyle, o milletler gibi düşünmeğe yavaş yavaş başlar.” Aynı kişi Oktay Akbaş’ın makalesinde²⁴⁹ Barış Gönüllüsü olarak verilmiştir, bizce de gönüllülerden biri olması kuvvetle muhtemeldir.

2.3.2.3. Çocuk Bakımı Programı

27 Ağustos 1962 tarihli anlaşmaya ek olarak Sağlık Bakanlığı ile imzalanan protokolün sonucu olarak Barış Gönüllüleri, 1963 Kasım sonunda Sosyal Hizmetler Akademisine ve Çocuk Esirgeme Kurumlarına tayin edilmişlerdir ve Türkiye’ye gelmeden önce Türk okul sistemi hakkında oryantasyon eğitimi, öğretim yöntemleri, Türk dili eğitimi, Türk tarihi, Türk kültürü ve Türk-Amerikan ilişkileri konularında eğitim almaları istenmiştir.²⁵⁰

²⁴⁸ Jonathan Pool, “Yabancı Dil Sömürücülüğü”, YÖN, 8 Ekim 1965, yıl:4, sayı:132, s.2.

²⁴⁹ Oktay Akbaş, a.g.m, s.7.

²⁵⁰ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.211.

2.3.2.4. Sağlık (Hasta Bakımı) Programı

Sağlık Bakanlığı ile imzalanan protokole göre bu programda çalışacak gönüllülerin görevi, “Sağlık okullarında verilen teorik bilgilerin yanı sıra, hastanelerde uygulama eğitiminde çalışan öğrenci hastabakıcılara pratik bilgilerin verilmesini sağlamak” şeklindedir ve gönüllülere yardım edilmesi, işbirliğinin sağlanması ve yanlarına tercüman verilmesi hususları kararlaştırılmıştır.²⁵¹

1967’de kaldırılan bu programın, gönüllülerin %85’ine göre Türkiye’nin gelişimine bir katkısı olmamıştır.²⁵²

Tüberküloz Kontrol Programı adı altında bir program 1965’te 87 gönüllünün Türkiye’ye gönderilmesiyle denenmek istense de başarısızlıkla sonuçlanmış ve Özbalkan’a göre gelen gönüllüler hiçbir şey yapmadan zaman geçirmişlerdir.²⁵³

2.3.2.5. Turizm Programı

1966’da Barış Gönüllülerinin Türkiye’deki faaliyetlerinin sınırlandırılması ile yeni bir program olarak turizm programı yapılandırılmış, amacı turizmi geliştirmek ve Türkleri bu konuda eğitmek olarak belirlenmiştir ki Özbalkan’a göre amaç, gönüllülerin tarihi eser kaçakçılığı haberleri artmış vaziyette iken, bu programı öne sürerek turizm geliri ile yetinmeyi öğreterek yine gelişmeyi engellemektir.²⁵⁴

2.4. Türk Barış Gönüllüleri

Barış Gönüllüleri örgütü, Türkiye’de üniversite öğrencilerinden oluşacak, Amerikan Barış Gönüllüleri ile eğitim görecektir ve çalışacak Türk Barış Gönüllüleri örgütünü kurmak istemiş ve Amerikan gençlerine söylenen propaganda sözleri ile 1964 yılında ODTÜ rektörü M. Kemal Kurdaş ve Amerikan elçisinin çalışmaları ile örgüt kurulmuştur.²⁵⁵

²⁵¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.216-217.

²⁵² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.218.

²⁵³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.221.

²⁵⁴ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.221-223.

²⁵⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.224-225.

Barış Gönüllüleri Türkiye Bürosu Müdürü Ross Pritchard, zamanlarının doksan gününü İngilizce ve Türkçe kullanarak, Barış Gönüllüleri'ne yardım edecek öğrenciler istemiştir ve bu eğitim için ODTÜ sınırları içerisinde bulunan bir köy pilot bölge olarak seçilmiştir.²⁵⁶

ODTÜ öğrencilerine Barış Gönüllülerinin İngilizce ders vermesi için Eymir Gölü kıyısında kamp kurulmuştur. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde İngilizce öğretmeni olarak görev yapan Bill Aron, Jim Lay, Charles White, Curt Miles kampta öğrencilere ders vermişlerdir.²⁵⁷ Ankara Üniversitesi SBF'den beş öğrenci olmak üzere seksen öğrenci, gönüllülerin oldukları köylere gönderilmiş, kısa süre sonra öğrenci tepkileri ile karşılaşan ve başarısızlığa uğrayan girişim sonlandırılmıştır.²⁵⁸

Amerikan çalışmalarının bir süreliğine merkezi haline gelen ODTÜ, birkaç yıl sonra Amerikan karşıtı eylemlerin de merkezi haline gelmiştir.

2.5. MİŞ Dergisi

Erboz ve Soydan'a göre MİŞ Dergisi Türkiye'deki Barış Gönüllüleri'nin resmi olmayan yayın organı idi.²⁵⁹ Ancak bu dergi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.6. Köy Enstitüsü Boşluğu

Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan döneminde temelleri atılan Köy Enstitüleri, Hasan Ali Yücel'in bakanlığı sırasında 17 Nisan 1940'ta kabul edilen kanun ile açılmıştır.²⁶⁰ Büyük hedeflerle açılan enstitüler, bir yıkıma maruz kalmıştır. İnönü, 1946'da Yücel'i bakanlıktan çekilmeye zorlamış, İsmail Hakkı Tonguç ise İlk Öğretim Genel Müdürlüğünden, Talim Terbiye Kurulu Üyeliğine, 1949'da da resim öğretmenliğine alınmıştır.²⁶¹ 1947'de enstitüdeki öğretmenlerin okulla ilişkisi kesilmiş, karma eğitime son verilmiş, kitaplıklarda sakıncalı görülen kitaplar seçilip yakılmış, izlenen program diğer okullarinkine çevrilmiş, enstitülü öğretmenler amaç dışı atanmış,

²⁵⁶ Murat Soysal, a.g.t., s.107.

²⁵⁷ Milliyet, 08.08.1964.

²⁵⁸ Murat Soysal, a.g.t., s.108-109.

²⁵⁹ Fatih Erboz-Macit Soydan, a.g.e., s.120.

²⁶⁰ Çetin Yetkin, Karşı Devrim, a.g.e., s.235-236.

²⁶¹ Çetin Yetkin, Karşı Devrim, a.g.e., s.243-244.

komünistlik yüzünden tutuklanmışlar, son olarak 1954'te DP iktidarında Köy Enstitüleri tamamen kapatılmıştır.²⁶² Tonguç, “Köylü insanı öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalı ki onu hiçbir kuvveti yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar edemesin.”²⁶³ diyordu.

Türkiye'deki köylerde, köye ve köylüye yardım edip kalkınmanın önünü açabilecek Köy Enstitülülerin yok edilmesi, 1962'de gönüllülerin toplum kalkınması programı ile köylere gönderilmesine neden olmuştur. Ayrıca Tonguç, “Köylüyü anlayabilmek, köylüyü duyabilmek için onunla kucak kucağa, nefes nefese gelmek lazımdır. Onun içtiği suyu ve ayranı içmek, yediği bulguru yemek, yaktığı tezeğin ifade ettiği sırları sezebilmek ve yaptığı işleri yapabilmek şarttır.”²⁶⁴ demiştir. Bunu Köy Enstitülü kadroların değil gönüllülerin yaptığı ortadadır.

2.7. Barış Gönüllülerine Karşı Oluşan Tepkiler

Amerikan dış politikasının önemli taşlarından biri haline gelen Barış Gönüllüleri projesine ABD'de farklı kesimlerden tepkiler gelmiştir. Prof. Gerald Berreman, “...bu örgüt manevi bir emperyalizm felsefesine dayandırılmakla daha kuruluşunda ölüme mahkûm edilmiştir. ...Gerçek, Barış Gönüllülerinin Amerika'nın Soğuk Harp politikasına uygun olarak bir hükümet örgütü olduğunu göstermekte ve ispat etmektedir.” demektedir. Prof. Marshall Miller, “O zamanlar Berreman, Barış Gönüllüleri'nin ancak Johnson'un dış politikasının güven içinde devam etmesini desteklemek durumunda olduğunu söylüyordu. Bense Barış Gönüllüleri'nin bir reform aracı olduğunu zannediyordum. O vakitler Barış Gönüllülerini suçlayanları romantik ve gerçekleri görmeyen kişiler olarak görüyordum. Şimdi ise, aslında romantik olanın kendim, gerçekçi olanın ise onlar olduğu ortaya çıkmaktadır.” diyerek kendisini eleştirmekte, Prof. Windmiller ise Vietnam'daki Amerikan askerleri ile Barış Gönüllülerinin amacının aynı olduğunu söylemiş ve “Her ikisinin de amacı Amerika'nın dostu olan hükümetleri desteklemektir. Bu nedenle, Barış Gönüllüleri ekonomik kalkınmanın değil, statüs quo'nun devam etmesini sağlayıcı bir kuruluştur. Zannedildiği gibi reformcu değil, aksine devrimlere karşı kurulmuş bir örgüttür. Barış

²⁶² Çetin Yetkin, Karşı Devrim, a.g.e., s.247-248.

²⁶³ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.167.

²⁶⁴ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.167.

Gönüllüleri, az gelişmiş ülkeleri elde etme amacıyla kurulmuştur. Amerikan Deniz Kuvvetlerinin daha da geliştirilmiş bir biçiminden başka bir şey değildir.” demiştir.²⁶⁵

Erboz ve Soydan “Barış Gönüllüleri ABD’nin uzun yıllara yayılmış dünya siyasetinin bir parçası. Bugün bölgemizde tartışılan birçok gelişme bu gönüllülerin elde ettikleri verilerin varlığı doğrultusunda hayata geçiriliyor.”²⁶⁶ demiştir. Erboz ve Soydan’a göre gönüllüler Malatya’da Aleviler ve Sünnilerin bir arada yaşadığı yerlere gönderilmiş, gönüllülerin çalışmalarından kuşku duyan Akçadağ’ın köylerinden bir grup tepkilerini dile getirmeye çalışsa da Malatya Ağır Ceza Mahkemesi’nde 1969/158 nolu dosyayla yargılanmış daha sonra beraat etmişlerdir.²⁶⁷ Güneydoğu’da etnik ya da dini mezhepler üzerinde gönüllülerin çalışıyor olması şüphesini, Erboz ve Soydan’da dile getirmiştir.

Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının mahkemeye verdikleri ortak savunmada gönüllülerden şu şekilde bahsetmişlerdir: “Emperyalizmin etki alanında, bakanlıklarda yabancı uzmanlar, topraklarında yabancı üsler, 40 bine yakın askeri personel, köylerinde Barış Gönüllüleri adı altında casuslar, yer altı ve yer üstü servetlerinde sömürücü yabancı sermaye, yurdun bağımsızlığını tehlikeye düşüren ikili anlaşmaların hüküm sürdüğü yarı bağımlı bir ülkede üniversite sorunu tek başına çözülemezdi. Yurt sorunlarının çözümü bir bütündü.”²⁶⁸ Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının Amerikan emperyalizmine karşı duruşları ve gönüllülerin de bu emperyalist politikaların halkası olduğu düşüncesi, onların da gönüllülerin Türkiye’deki varlığına karşı olmalarına neden olmuştur.

Ataöv, “Barış Gönüllüleri Amerikan emperyalizminin köylerimize kadar sızmış görevlileridir. ...Okullarımızdan çocuk yuvalarına, köylerden gece konu semtlerine kadar Türkiye’de Amerikan hayranlığını yayan; her gittikleri yerde çeşitli eylemlere yönetici, düzenleyici, danışman ve konuşmacı olarak katılan; gümrük deneti yokluğunda Anadolu’yu gezerken topladıkları tarihi eşyayı kaçıran, Türkiye’de öğretmenlik yasayla verilen bir görevken ve bunun için öğretmen okulları mezunu

²⁶⁵ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.52-54.

²⁶⁶ Fatih Erboz-Macit Soydan, a.g.e., s.14.

²⁶⁷ Fatih Erboz-Macit Soydan, a.g.e., s.23.

²⁶⁸ Fatih Erboz-Macit Soydan, a.g.e., s.147.

olmak gerekirken, beyin yıkama amacıyla sınıflarımızı dolduran; Türkiye Öğretmenler Sendikası üyelerinin halkçı ve devrimci tutumlarından ötürü görevlerinden alınıp, oraya buraya savrulmaları üzerine onların yerlerine atanan ve böylece bugünkü hükümetin Türk öğretmeninden çok güvenir görüldüğü; Türkiye'nin emekçi halkının eliyle endüstrileşmesi gereği apaçıkken, gittikleri yerde 'Türkiye'nin gereksinimi tavukçuluktur, turizmdir.' diye ters yönde telkinlerde bulunan Amerikan Barış Gönüllülerinin tümü ülkemizden çıkarılmalı, bunların maskeleri düşürülmeli ve Amerikan Hükümetinin bu yönde yeni programlar tasarlayıp uygulamasına meydan verilmemelidir." diyerek gönüllülere karşı tepkisini ifade etmiştir. ²⁶⁹ Ataöv, gönüllülerin çalışmalarının kalıcı bir gelişme sağlamadığını, gönüllülere karşı gösterilen müsamahanın yerinde olmadığını ve ülkeden çıkarılmaları gerektiğini açıklamıştır.

Baykurt da Ataöv'ün görüşlerine paralel şekilde, Türkiye'deki öğretmenlerin toplantıları izlenirken, gönüllülerin toplantılarına ve faaliyetlerine hiçbir sınır çizilmediğini belirtmiştir.²⁷⁰ Baykurt, Türk eğitiminde sürekli bir Amerikan etkisinden bahsetmiştir. "...Yeni süttozu yüklü gemiler gelip gitmekte, köy ve mahalle okullarına kadar uzayan dağıtım devam etmektedir. Yüzlerce kişilik Barış Gönüllüsü grupları gelip gitmekte, kendi gençlerimizin Anadolu'ya çıkması engellenirken bunların ağırlanması, uğurlanması ciddi bir hükümet görevi gibi yürütülmektedir."²⁷¹

Görüldüğü gibi, ülkede yetişen öğretmenler yerine gönüllülerin eğitim konusunda görev alması rahatsızlık verici bir durum olmuştur. Antiemperyalist çevreler, yüzlerce Barış Gönüllüsünün rahatlıkla ülkede çalışmasının engellenmesini istemişlerdir.

M. Emin Değer, Barış gönüllülerinin özel amaçla yetiştirildiklerini söylemiştir. Değer, "Bunlar görevlendirildikleri ülkelerin sosyal ve siyasal eğilimlerini saptayacaklar, ilişki kurdukları yörelerin ekonomik yapısını öğrenecekler, Amerika'nın o ülkede ve bölgelerinde uygulayacakları programlar için veri toplayacaklardı. Amerika 1840'lardan başlayarak Anadolu'ya yolladığı misyonerlerle Ermeni ve Rumları Osmanlı'ya karşı örgütlemiş ve 1915 Ermeni ayaklanmasının altyapısını misyonerlerle

²⁶⁹ Türkkaya Ataöv, a.g.e., s.222.

²⁷⁰ Fakir Baykurt, a.g.e., s.45.

²⁷¹ Fakir Baykurt, a.g.e., s.48.

hazırlamıştı. Barış Gönüllüleri, yüzyıl sonra misyonerlerin görevini yapacaklar, elde edilen verilerle Amerika'nın ilişkili olduğu ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasal yapısına yön verecekti. Yani bunlar çağdaş misyonerlerdi.” yorumunu yapmıştır. Değer de birçok araştırmacı gibi, gönüllülerin insanlarla yakın ilişkiler kurarak bilgi edindiklerini ve bu bilgileri ABD'nin kullandığını düşünmektedir. Ayrıca köylere giderek bölge halkı ile yaşamlarının da insanların gözünde ‘bunlar bizden biri, Amerika bize yakın olabilir’ imgesinin yaratıldığını belirtmiştir. ‘Eğitim ve kültür emperyalizmi ile azgelişmişlerin içine giren’ gönüllülere tepki gösterenlerin ise komünist olarak suçlandığından söz edilmiştir.²⁷²

Soner Yalçın'ın “Bay Pipo” eserinde ise Barış Gönüllerinin Türkiye'ye gelme nedenlerinin “geri kalmış toplumlara Batı uygarlığını götürmek!” diyerek aslında bunun aksi bir amaca sahip oldukları yorumunu yapmıştır. Köy Enstitüleri kapatıldıktan sonra Türkiye'nin kapılarının ardına kadar Barış Gönüllülerine açıldığı belirtilmiş ve Barış Gönüllülerinin organizasyonunun CIA'nın sivil toplum kuruluşu olduğu açığa çıkan Mormon misyonerlerinin²⁷³ yaptığı iddia edilmiştir.²⁷⁴

2.8. Basında Barış Gönüllerine Karşı Oluşan Tepki

Barış Gönüllülerinin 1962 tarihinde Türkiye'ye gelmesi ile birlikte gazetelerde bir tepkinin oluşmadığı yorumu yapılabilecektir. Uzun gazete taramalarımızda gönüllüler ile ilgili bir yazı dizisi ya da habere ulaşamamıştır. Tepkiler ancak 1965 yılından sonra görülmeye başlamıştır. Bu da, gönüllülerin Toplum Kalkınması programı içerisinde köylere dağılması sonrasında olduğu düşünülebilir.

²⁷² M. Emin Değer, Emperyalizmin Tuzaklarındaki Ülke Oltadaki Balık Türkiye, Kilit Yayınları, Ankara, 2012, s.266-268.

²⁷³ Mormonluk, Amerika Birleşik Devletlerinin doğusunda 19. Yüzyıl başlarında ortaya çıkmış bir inanç biçimidir. Mormonlar farklı inançları dolayısıyla pek çok yerden sürülmüş ve sonunda Utah eyaletine yerleşmişlerdir. Bir yandan bu eyalette güçlenmek bir yandan da misyonerlerini dünyanın her köşesine yaymak istemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğunda Mormon misyonerlerinin sistemli faaliyetlerinin 1884 yılında başladığı kabul edilmektedir. Anadolu'da yaklaşık 40 yıl faaliyetlerini sürdürmüşler ve Antep'i Mormon merkezi yaparak burada kilise ve Pazar Günü Okulu (Sunday School) açmışlardır. Mormon misyonerleri de Protestan misyonerler gibi yazdıkları evrak, makale ve izlenimleriyle Anadolu'nun okyanus ötesinde tanınmasına neden olmuşlardır. Bk. Prof.Dr.Seçil Akgün, “Amerikalı Misyonerlerin Anadolu'ya Bakışları”, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/835/10559.pdf., s.13-16. Erişim tarihi:30.05.13.

²⁷⁴ Soner Yalçın-Doğan Yurdakul, Bay Pipo Bir MİT Görevlisinin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abbas, Doğan Kitap, İstanbul, 2000, s.115.

Gönüllülere karşı Türk basınındaki ilk tepkiyi gösterenler arasında Mehmet Başaran “Sapı USA’lı Kazma”²⁷⁵ adlı yazısı bulunmaktadır. Bu yazıda Başaran, köylerine gelen gönüllüyü anlatmaktadır. Gönüllünün sürekli resim çekip, ses kaydı yaptığı söylenmiştir. Önce İngilizce öğretmeye çalışan gönüllü, ilgi olmayınca kursu kapatmış, bu kez köylülere topraktan briket yapmayı öğretmek istemiştir. Başaran, gönüllünün psikoloji okuduğunu ancak Türkiye’de çalıştığı Toplum Kalkınması konusunda bilgisiz olduğunu anlamıştır. Vietnam sorusu hakkında, gönüllü siyaset konuşmak istememiştir. Köye daha sonra bir de Türk Barış Gönüllüsü gelmiştir.

1965’ten sonra özellikle sol görüşlü insanlar, gönüllüleri Amerikan emperyalizminin bir parçası olarak görmüş, Milliyetçi Türk Talebe Birliği ise Hristiyanlık propagandası yaptıkları için ülkeden çıkarılmalarını istemiştir.²⁷⁶

“Barış Gönüllüleri mi Savaş Gönüllüleri mi”²⁷⁷ adlı yazıda Osman K. Akol, gönüllülerin fotoğraf makineleri, sinema makineleri ve teyplerle Türk köylerini araştırıp arşivlediklerini belirtmiştir. Köylerde resmi makamlarla ilişkinin gönüllüler sayesinde kısaca çözümlendiği söylenmiştir. Barış Gönüllüleri “çirkin bir oyuna” benzetilmiştir. Köy kalkınmasının gerekli olduğu, ancak bunun yanında Köy Enstitüleri ve Halk Evleri kapatılırken “Amerikan uyduluğunun” gelmesi eleştirilmiştir. Bir an önce gönüllerin gönderilmesi istenmiştir.

“Barış Gönüllüleri Çıkmazı”²⁷⁸ adlı makalesinde Cavit Orhan Tütengil, ilk Barış Gönüllüsü grubunun Ekim 1962’de geldiğini ve sayılarının giderek artacağını belirtmiştir. Gelen gönüllülerin özellikle İngilizce öğretmeni oldukları ve son yıllarda Toplum Kalkınması programında da görev aldıkları söylenmiştir. Makaleye göre, Amerikan Haberler Merkezinin yayınladığı bir dergide “Her Barış Gönüllüsü ayrı bir Amerikalı şahsiyettir. Kendisi ile birlikte kültürünü, an’anesini ve hayat tarzını da getirmektedir. Türkiye’de değişik bir kültüre, an’aneyeye ve hayat tarzına sahip şahıslarla tanışmaktadır. Bir görev alan tipik bir Barış Gönüllüsü bir Türk ailesinin yanında veya Türk meslektaşları ile aynı evde kalmaktadır. Bu suretle içinde yaşadığı ülke ve halkı

²⁷⁵ Mehmet Başaran, “Sapı USA’lı Kazma”, VARLIK, 15 Ağustos 1965, sayı:652, s.7.

²⁷⁶ Oktay Akbaş, a.g.m, s.9.

²⁷⁷ Osman K. Akol, “Barış Gönüllüleri mi Savaş Gönüllüleri mi” İMECE, Aralık 1965, yıl:5, c.5, sayı:56, s.6-10.

²⁷⁸ Cavit Orhan Tütengil, “Barış Gönüllüleri Çıkmazı”, Cumhuriyet, 16 Eylül 1965.

hakkında bizzat bilgi edinmektedir.” dendiği belirtilmiştir. Rastladığımız örneklerde gönüllülerin kendilerine ayrı ev tuttıkları bilinmektedir. Amerikan hükümetinin gönüllülere 865 TL gibi düşük bir ücret vererek, gönüllülerin Türk halkı ile aynı seviyede yaşamalarının sağlanmak istendiği savunulmuştur. Türkiye’nin sahip çıkamadığı yoksul köylere gönüllülerin rahatça gittiğini, Doğu illerine gitmeyen Türkiye’deki öğretmenlerin aksine hiç kimsenin gitmek istemediği bölgelere İngilizce öğretmeni olarak başvuran Barış Gönüllülerinin varlığından söz edilmiştir. Yazar, Barış Gönüllüleri oluşumunun zekice bir buluş olduğunu söylemiş ve ülke ve halk hakkında bizzat bilgi edinmeye yaradıklarını belirtmiştir.

ODTÜ öğrencilerinden Erol Gürakar ve Ali Peker ise 1965 yılının yazında ODTÜ tarafından organize edilen Köy Kalkınması Teşkilatı tarafından Barış Gönüllülerinin yanına gönderildiklerini belirtmişlerdir. (Türk Barış Gönüllüleri olarak) 1,5 ay boyunca yaptıkları gözlemler sonucunda Barış Gönüllülerinin gayesinin bir takım etiketlerle köylere kadar sokulmak, sempati toplamak, idari makamların alt kademeleri hakkında bilgi toplamak olduğu sonucuna varmışlardır. Köyde biçki dikiş kursları gibi kurslarda CARE Teşkilatından aldıkları kumaşları köylülere dağıttıkları belirtilmiş, kumaş parçaları ile köyün kalkınamayacağını fakat içten fethedebileceğini söylemişlerdir.²⁷⁹

“Barış Gönüllüleri ve Gerçek”²⁸⁰ adlı yazıda ise Dr. Refet Ural, Barış Gönüllülerinin Amerikan hükümeti tarafından idare edilen, özel eğitim gördükten sonra geri kalmış ülkelere “güya ışık tutmak” için gönderilen Amerikalı misyonerler olduğunu savunmuştur. Gönüllülerin, Amerikan propagandası yaptıkları söylenmiştir. Yazara göre, gönüllülere ilk bakıldığında, idealist ve insancıl duygularla dolu insanlar olarak tanınmaktadırlar ve aldıkları düşük maaş da bu işi insanlık için yaptıkları kanısını uyandırmaktadır. Ancak Amerika’nın, çıkarları için gönüllüleri gönderdiği belirtilmiş ve “Ne malum belki de o ülkeyi Amerika namına pişiriyorlar, garnitürlüyorlar ve afiyetle yenilebilecek duruma sokuyorlardır. Onun için bence Barış Gönüllüleri altın kap içerisinde sunulan zehirden farksızdır.” sözleri ile gönüllülerin amaçlarının görülenden farklı olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

²⁷⁹ Erol Gürakar-Ali Peker, “Barış Gönüllüleri”, Cumhuriyet, 20 Eylül 1965.

²⁸⁰ Dr.Refet Ural, “Barış Gönüllüleri ve Gerçek”, Cumhuriyet, 28 Eylül 1965.

“Amerikan Barış Gönüllüleri ve Johnson’un Mektubu”²⁸¹ adlı yazıda ise gönüllülerin ülkenin gelenekleri, etnik ayrılıkları, mezhep farklılıkları, dil değişiklikleri, siyasal eğilimleri ve ekonomik özellikleri hakkında rapor yazmaları istendiği belirtilmiştir. Ayrıntılı olarak gönüllülerin yapısından bahsedilmiş, Anadolu’nun her köşesinde bölge halkı gibi yaşadıklarından, Türkçeyi çok iyi öğrendiklerinden bahsedilmiştir.

Barış Gönüllüleri hakkında bir anket düzenlenmiştir. Bu anket “Barış Gönüllülerinden Hayır Gelmez”²⁸² başlığı ile yayınlanmıştır. Yazıda, gönüllü örgütünün, Almanya’da Nazi Gençlik Hareketi’nden ya da İtalya’da Kara Gömlekliler’den daha etkin ve yaygın olduğu belirtilmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi’nde çalışmalarından duyulan endişeden bahsedilmiştir. Ankette 1-Amerikan Barış Gönüllüleri hakkında ne düşünüyorsunuz? ve 2-Türkiye’de yararlı oluyorlar mı? soruları yöneltilmiştir. Ankete katılan bazı kişilerin cevapları şunlardır:

Prof. Dr. Şükrü Esmer (SBF Öğretim Üyesi) “1-Amerikan Barış Gönüllülerinin, Amerikan Gizli İstihbarat Teşkilatının (CIA) hizmetinde oldukları hakkında şüpheler vardır. Belki hepsi böyle değil. Fakat birçoklarının bu hizmette oldukları şüphesi gittikçe kuvvetleniyor. 2-Bu şartlar altında sayıları 4-5 yüze varan ve yurdumuzun en uzak köşelerine kadar yayılan Barış Gönüllüleri adı altındaki kimselerin Türkiye’de yararlı değil, zararlı olduklarına şüphe yoktur.”

Mehmet Üner (Şoför) “O kız bizim köyde ne yapar be ağabey? Bizim köylüyü de memleketi de hiç kimse kalkındıramazdı da, o incecik kız mı kalkındırarak? Bizim buralarda bir alay genç boşa geziyor. Okullar almıyormuş onları. Çoklarmış. Onları göndermeli daha akıllıca olur. Hiç değilse bizim çocuklar.”

Necmi Gülcügil (Emekli Memur) “1-Amerikan Barış Gönüllüleri için iyi şeyler duymuyoruz. Kimisi ajan diyor, kimisi misyoner diyor. Her ne iseler bir an önce geldikleri yere gönderilmeliler. 2-Buna şu mısralarla cevap vereyim: ‘Sana senden gelir bir dad lazımsa /Gayriden ümidin kes imdat lazımsa’

²⁸¹ Ali Hikmet Korkmaz, “ Amerikan Barış Gönüllüleri ve Johnson’un Mektubu”, KİM, 30 Kasım-6 Aralık 1966, s.8-9.

²⁸² “Barış Gönüllülerinden Hayır Gelmez”, KİM, 7-13 Aralık 1966, s.8-9.

Ankete, öğrenciler ve hocalar da katılmış, ortak düşünce onlardan bir yarar sağlanamayacağı ve gönderilmeleri şeklindedir.

“Barış Gönüllüsü”²⁸³ adlı yazıya göre gönüllülerin görevi, “çirkin Amerikalı imajını” yok etmektir. Ayrıca halkın zayıf taraflarını hükümetlerine rapor etmektir. Gönüllüler bu yazıda da casus olarak görülmüştür.

“Türkiye’nin Köylerine Dağılan Amerikan Ajanlarını Açıkıyoruz”²⁸⁴ adlı yazıda “barış meleklerinin” en küçük köylere yerleşerek Amerikan ve Hristiyanlık propagandası yaptıkları, ahlakı bozdukları ve toplumsal yapı hakkında sürekli gözlem yaptıkları ifade edilmiştir. Gönüllülerin Amerika’nın sömürdüğü ülkelere daha sağlam yerleşebilmek için gönderilen ajanlar oldukları yorumu yapılmıştır. İngilizce öğretimi ve köylerdeki çalışmalarının başarısızlıkla sonuçlanması sonucu ajanlığa daha büyük zaman ayırabildikleri söylenmiştir. Gönüllülerin buldukları yerler açıklanmış ve halkın ajanlığa karşı uyanık olması istenmiştir.

Yön dergisinin yine okuyucudan gelen mektuplar köşesinde “Kolej mi Çiftlik mi?”²⁸⁵ yazısında Mustafa Özerler, “Gerçekten vefakâr kişiler şu Barış Gönüllüleri... Düşünün bir kere memleketimizin en ücra köşelerine kadar el atmışlar, habire çalışıyorlar bizi kalkındırmak için!” diyerek yazısına başlamıştır. Konya’da bir Maarif Kolejinde çalışan gönüllülerden bahsedilmiştir. Gönüllülerin çoğu örnekte olduğu gibi, idarecilere istediklerini yaptırabildikleri, idarecilerin gönüllüleri kaybetmemek için olanlara göz yumdukları belirtilmiştir ve “...bu kolej bir Amerikalının arzusuna göre bir çiftlik gibi mi idare edilmektedir?” sorusu sorulmuştur. Türkçeyi iyi şekilde konuşan gönüllünün öğrencilere siyasi konularda sorular sorması (petrolün millileştirilmesi, 27 Mayıs inkılabı, milli güvenlik dersleri) üzerine idarenin engel olduğu ifade edilmiştir. Yazının sonunda “Barış Gönüllülerinin hegemonyasına” son verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

²⁸³ Arif Gelen, “Barış Gönüllüsü”, İMECE, Haziran 1966, yıl:6, c.6, sayı:62, s.31-32.

²⁸⁴ “Türkiye’nin Köylerine Dağılan Amerikan Ajanlarını Açıkıyoruz”, DÖNÜŞÜM, 15 Aralık 1966, yıl:2, sayı:9, s.1-2.

²⁸⁵ Mustafa Özerler, “Kolej mi Çiftlik mi?”, YÖN, 7 Ekim 1966, yıl:5, sayı:184, s.2.

“Devlet Teşkilatımızdaki Amerikan Ajanları”²⁸⁶ adlı yazıda bir İngiliz profesörünün şu sözleri ilgi çekmektedir: “1950’den bu yana çeşitli vesilelerle memleketinizi ziyaret ettim. Her defasında, Türkiye’deki Amerikalı personel sayısının şaşılacak derecede arttığını gördüm. ...Bu beyler, çalıştıkları dairelere ait meselelerde sizlerden daha yetkili, daha iddialı ve daha heyecanlı görünüyorlar.” Yazıda, devletin resmi kurumlarının çoğunda Amerikalı görevlilerin yer aldığı belirtilmiştir. Bu yazıda İsmet İnönü’nün bir konuşmasından da alıntı yapılmıştır. İnönü, yabancı uzmanlar ile Milli Mücadele döneminden beri mücadele edildiğinden bahsetmiş ve “...Biz onların niçin ısrar ettiklerini biliyorduk. Onlar bizim niçin inatla reddettiğimizi biliyorlardı. Böyledir bu işler. Peygamber edası ile size dünyaları vadederler, imzayı attınız mı ertesi gün gelmişlerdir. Personeli gelmiştir, teçhizatı gelmiştir, üsleri gelmiştir. Ondan sonra sökebilirsen sök... Gitmezler. Ancak bu meselenin üstüne vakit geçirmeden eğilmek lazım. Yoksa ne bağımsız dış politika, ne bağımsız iç politika güdemeyiz. ...Teşebbüs ettiğimizde başımıza neler geleceğini kestiremem.” demiştir. Yazıda Tarım Bakanlığı’nda çalışan Amerikalı müşavirlerin aldıkları resmi ücretlere ulaşıldığı ve çok uçuk rakamlar olduğu ileri sürülmüş, bunun yanında Türkiye’ye yapılan yardımın çok az olduğu söylenmiştir. Son olarak TİP Kars milletvekili Adil Kurtel’in Dışişleri ve Eğitim Bakanlarına bir önerge ile verdiği Barış Gönüllüleri hakkındaki soruları yayınlanmıştır. Kurtel, gönüllülerin kuruluş amaçlarının dışına çıkarak halkın sosyal, politik, ekonomik, eğilimlerini tespit etmek için çalıştıklarını söylemiş ve ODTÜ’de iki gönüllünün öğrencilere, “Son seçimlerde hangi siyasi partiye, niçin oy verdiniz?” başlıklı ödev vermelerini eleştirmiştir.

“Barış Gönüllüleri ve Türk Köylüleri”²⁸⁷ adlı yazısında Numan Kartal, Barış Gönüllülerinin Anadolu’da dağ ova demeden gezip, neden renkli fotoğraflar çektiklerini, neden yerli adetleri öğrenip kendi adetlerini öğretmeye çalıştıklarını, neden aybaşlarında konsolosluklara gittiklerini sormuştur. Numan Kartal, 1965’te Balıkesir’de Halk Eğitim Müdürü ile Türkçe konuşan bir erkek, bir kadın iki Barış Gönüllüsüne rastlamıştır. Gönüllüler, Michigan’dan geldiklerini ve üniversite mezunu olduklarını anlatmışlardır. Kartal, gönüllülerin sosyalizme karşı kapitalizmi savunduklarını belirtmiştir ve gönüllüler çalıştıkları Çakacı köyüne Kartal’ı davet etmişlerdir.

²⁸⁶ “Devlet Teşkilatımızdaki Amerikan Ajanları”, YÖN, 15 Temmuz 1966, yıl:5, sayı:172, s.4-5.

²⁸⁷ Numan Kartal, “Barış Gönüllüleri ve Türk Köylüleri”, YÖN, 5 Ağustos 1966, yıl:5, sayı:175, s.8-9.

Gönüllüler köyde kendilerine Türkçe isim almışlardır. Kartal, köylüler ile konuşup gönüllüler hakkında bilgi almayı düşünmüştür. Köylüler Kartal'ın aktardığına göre, gönüllülerin menfaatleri için casusluk yapmaya geldiklerini söylemişlerdir. Köyde pek bir iş yapmadıkları, ancak her aybaşı İzmir, Ankara'ya, İstanbul'a gittiklerini söylemişlerdir. Köyde, cenazelere katıldıkları, camiye, mevlitlere geldiklerini, ramazanda 1 ay oruç tuttıklarını anlatmışlardır. Gönüllülerin en çok, köylülerle arası iyi olan imamla yakın oldukları söylenmiştir. Yakın köylere de gittikleri, her yerde fotoğraf çektikleri; iş olarak, birkaç heybeyi çarşıda satmaya götürdükleri, sıcak ev (sera) yaptıkları ve köye dikiş makinesi getirdikleri söylenmiştir. Gönüllüler ile sohbetinde ise Kartal, kadın gönüllünün köylüler gibi giyindiğini fark etmiştir ve konuşmalarında köye gönderilmeden önce kurs aldıklarını öğrenmiştir. Çektikleri resimleri teşkilata vereceklerini söylemişler ve yaptıkları işin Amerikan-Türk dostluğu açısından komünizme karşı geliştirdiğini söylemişlerdir. Gönüllüler köyden ayrılacaklarında da gelen Kartal, köylülerin gönüllüleri büyük bir içtenlikle uğurladıklarını söylemekte ve "...bizim temiz ama saf köylülerimiz dönen büyük oyunların farkına varmadan giden mutlu kişilere el sallıyorlardı. ...yüzde yüz temiz, saf, dünyada eşleri bulunmaz iyi insanlar olduklarına yürekten inanarak..." diye ifade etmiştir.

"Barış Gönüllüleri Hakkında"²⁸⁸ isimli yazıda İhsan Mersinoğlu, "Amerika'dan 18-20 yaşlarında Barış Gönüllüsü diye ne idüğü belirsiz kadın ve erkekler gelecek; bizim yegâne ümitlerimiz olan liseli çocuklarımıza hoca olup onların körpe dimağlarına Amerikancılığı aşılacak ve biz; bu çocuklarımızın omuzlarına beş on sene sonra memleketin idaresini yükleyeceğiz." diyerek hükümetin bir an önce gönüllüleri göndermesini istemiştir.

"Barış Gönüllüleri Faydalıdır"²⁸⁹ yazıda ise İhsan Mersinoğlu'nun fikirleri eleştirilmiştir. Ahmet İnal, Barış Gönüllülerinin 80 farklı görüş ve yapıdaki ülkede, ancak gidecekleri ülke tarafından davet edilirse gittiklerini belirtmiştir. Yaşlarının 18-20 değil 25 olduğunu ve büyük çoğunluğunun üniversite mezunu olduğunu ifade etmiştir. Hiçbir ülkenin gönüllüleri göndermeye çalışmadığını aksine sayılarını arttırdığını savunmuştur. Söz edilen gizli maksatlarının tamamen bir dedikodudan ibaret olduğunu

²⁸⁸ İhsan Mersinoğlu, "Barış Gönüllüleri Hakkında", Cumhuriyet, 25 Temmuz 1966.

²⁸⁹ Ahmet İnal, "Barış Gönüllüleri Faydalıdır", Cumhuriyet, 30 Temmuz 1966.

söylemiştir. Yazar gönüllüleri savunan bir yazı kaleme almıştır. Ancak önceki bölümlerde de görüleceği gibi gönüllüleri ülkelerinden çıkartan ve bir daha istemeyen ülkeler olduğu gibi bunun yanında Amerikan yanlısı maksatlardan bahseden ülke ya da insan sayısı da az değildir.

“Barış Gönüllüleri Zararlıdır” isimli makalede “Barış Gönüllüleri Faydalıdır” isimli makale eleştirilmiştir. Mersinoğlu, Barış Gönüllülerinin faydalarının olmadığını aksine liselerdeki Barış Gönüllüsü İngilizce öğretmenlerinin Amerikan propagandası yaptıklarını belirtmiştir.²⁹⁰

“Erzincan’da Kuş Var”²⁹¹ isimli makalesinde İlhan Selçuk, Amerika’da “Allah Hak Olsun” isimli bir kitabın bastırılarak ücretsiz olarak Erzincan’ın Çayırılı Kasabası Karakulak bucağına bağlı 10 evlik Hızırî köyünde gönüllüler tarafından dağıtıldığından söz etmiştir. Kitabı inceleyen ve alıntılar yapan Selçuk, kitapta devletin, ordunun, askerliğin aleyhinde yazılar ve ‘Yehova Allah ve Mesih İsa’ ile ilgili propagandalar olduğunu belirtmiştir. Devlet o köye okul, Atatürk devrimleri ve Cumhuriyeti götüremezken Amerikan Barış Gönüllülerinin özel basılmış kitap dağıtmasını eleştirmiştir.

Sıtkı Ulay’ın “Barış Gönüllüleri” isimli makalesinde ise, Barış Gönüllüleri gerçekten barışı istiyorlarsa önce Amerika ve Rusya’yı, sonra mensubu buldukları milletleri zorlasınlar, denmiştir.²⁹²

“Barış Gönüllüleri”²⁹³ makalesinde Kemal Üstün, gönüllülerin Amerikan çıkarları ile ilgili ajan durumunda olduklarını savunmuştur. Ayrıca barış fikrinin az gelişmiş ve uyanmakta olan ülkelere değil baştan aşağı silahlanmış gelişmiş ülkelere benimsetilmesi gerektiği söylenmiştir. Yazar, ‘son yıllarda Toplum Kalkınması programı ile köyleri niçin tanımakta ve taramakta olduklarını, onlara verilen dil öğretmek görevinin kendileri için dil öğrenmek olduğunu, Türkçe’nin dünya bilim dili olmadığına göre öğrendikleri Türkçeyi ne için kullanacakları’ sorularını yöneltmektedir.

²⁹⁰ İhsan Mersinoğlu, “Barış Gönüllüleri Zararlıdır”, Cumhuriyet, 17 Ağustos 1966.

²⁹¹ İlhan Selçuk, “Erzincan’da Kuş Var”, Cumhuriyet, 4 Ağustos 1966.

²⁹² Sıtkı Ulay, “Barış Gönüllüleri”, Cumhuriyet, 4 Kasım 1966.

²⁹³ Kemal Üstün, “Barış Gönüllüleri”, Cumhuriyet, 12 Kasım 1966.

Mehmet Necef'in "Barış Gönüllüleri"²⁹⁴ makalesi de gönüllülerin faydalı olduğunu savunan bir türdedir. Yüksekokul mezunu bu insanların casus ve misyoner olamayacakları savunulmuştur. Gönüllüler sayesinde Türkiye'nin Batı dünyası tarafından iyi anlamda tanınacağı belirtilmiştir.

Ecvet Güresin'e ait "Gönüllüler"²⁹⁵ adlı makalede gönüllülerin 1962 yılında ilk geldiklerinde iyi Amerikalıyı temsil ettiklerinin düşünüldüğü; ancak büyük çoğunluğunun bir işe yaramadığının görüldüğü belirtilmiştir. Çok azının belli bir bilim dalında uzmanlaşmış olduğundan söz edilmiştir. Kennedy'nin ölümünden sonra teşkilatın yapısının değiştiği, artık gönüllü olarak aklı başında gençlerin gönderildiği ve sonucunda Doğu'da ırk ayrımı propagandalarının arttığı, gönüllülerin hacı, hoca, nurlularla ilgilendiği, Barzani ile Doğu bölgesi arasındaki ilişkileri araştırmaya başladıkları belirtilmiştir. Gönüllülerin hepsinin CIA ajanı olmadığından ancak Johnson'un göreve gelmesiyle dünyanın dört bir yanına ajan gönderildiğinden ve bundan birçok ülkenin şikâyetçi olduğundan söz edilmiştir.

"Yine Barış Gönüllüleri" isimli makalede İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nden Metin Sarıbaş, yukarıda söz edilen Mehmet Necef'in yazısını eleştirmiştir. Yazara göre Barış Gönüllülerinin iki yüzü vardır; görünen yüzleri ve görünmeyen karanlık yüzleri. Barış gönüllülerinin casusluk ve misyonerlik yaptıkları ve Amerikan emperyalizminin içimize sızmış kılcal damarlar olduğu belirtilmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi "Neden Az Gelişmiş Ülkeler" yazısı ile Baki Özilhan, "Barış Gönüllüleri adı verilen Amerikan misyonerleri neden hep az gelişmiş ülkelere gönderiliyor? Neden köylerde Amerikan propagandası yapıp Türk köylüsünün siyasi eğilimlerini inceliyor? Hep iyiliklerinden mi?" diye sormaktadır. "Barış Evet Gönüllüsü Hayır" yazısı ile eğitimci Mustafa Yorulmaz, CIA ajanı olarak nitelediği gönüllülerin ülkeden gönderilmesini istemektedir. "Casusluk ve Gizlilik" yazısı ile İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi'nden Osman Kemal Kadiroğlu, Mehmet Necef'in dediği gibi gönüllülere misafirperverlik gösterilirse 6.filonun İstanbul limanına Türk donanmasından daha çok geleceğini savunmuştur.²⁹⁶

²⁹⁴ Mehmet Necef, "Barış Gönüllüleri", Cumhuriyet, 10 Aralık 1966.

²⁹⁵ Ecvet Güresin, "Gönüllüler", Cumhuriyet, 19 Aralık 1966.

²⁹⁶ Cumhuriyet, 19 Aralık 1966.

İktisat Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil “Barış Gönüllüleri Tartışması”²⁹⁷ adlı makalesinde, Türkiye’deki Barış Gönüllüleri sayısının arttığını belirtmiştir. Gönüllülerin AP’ye karşı sempati besledikleri, eski eserlerin ve paraların toplanıp yurtdışına kaçırılması ve Hristiyanlık propagandası yapma suçlarında gönüllülerin yer aldığından söz edilmiştir. Birçok kişinin şu düşüncede birleştiği söylenmiştir: “Barış Gönüllüleri Amerikan emperyalizminin kültür öncüleri ve ordularıdır.”

“Suzi ile Meri”²⁹⁸ başlıklı yazısında İlhami Soysal, bu iki Barış Gönüllüsünün Ankara’nın Polatlı ilçesine İngilizce öğretmeni olarak atandıklarından bahsetmiş ve gönüllülerin CIA adına çalışan casuslar oldukları yönünde yapılan söylentilerden söz etmiştir.

Yine İlhami Soysal başka bir yazısında, önceki bölümlerde söz edildiği gibi Barış Gönüllülerinin Türkiye ile antlaşmasında yer alan hükümlere göre gönüllülerin yargılanabilmesinin bir takım şartlara ve uzun yazışmalara bağlı olmasından dolayı, suç işlemekdeki rahatlıklarından bahsetmiştir.²⁹⁹

Turgut Alinoğlu’na ait “Barış Gönüllüleri”³⁰⁰ adlı makalede, güzel ülkelerini bırakıp gelen ve bizim gecekondularımızda yaşayan Barış Gönüllülerinin, insancıl duygularla gelmiş olsalar da gönderenlerin başka fikirlerinin olduğu belirtilmiştir. Gönüllülerin, sadece Amerikan ekonomisini elinde tutan bir azınlığa hizmet ettikleri söylenmiştir. Gelişmiş memleketlerden sevgi, sempati ve merhamet ithal etmekle geri kalmış bir ülkenin kalkınamayacağı savunulmuştur.

“Barış Gönüllüleri”³⁰¹ makalesinde ise Numan Kartal, gönüllülerin toplumun tüm dini törenlerine katıldıklarından ve tüm ayrıntıları fotoğrafladıklarından bahsetmiştir. Yaşayış tarzlarının toplumun ahlak ölçülerini yıktığından, sürekli olarak Amerikan propagandası yaptıklarından, her ay üstleri ile görüşmeye gidip bunu köylüden sakladıklarından söz edilmiştir.

²⁹⁷ Cavit Orhan Tütengil, “Barış Gönüllüleri Tartışması”, Cumhuriyet, 21 Ekim 1966.

²⁹⁸ İlhami Soysal, “Suzi ile Meri”, Akşam, 4 Temmuz 1966.

²⁹⁹ İlhami Soysal, “Dost Diye Bağrımıza Bastıklarımız”, Akşam, 28 Şubat 1966.

³⁰⁰ Turgut Alinoğlu, “Barış Gönüllüleri”, Akşam, 15 Mayıs 1967.

³⁰¹ Numan Kartal, “Barış Gönüllüleri”, Akşam, 3 Ocak 1967.

“Barış Gönüllüleri”³⁰² adlı makalede Sezai Orkunt, tarihsel süreç perspektifinden olaya bakmak istemiştir. Gönüllülerin gönderildiği ülkelerin komünizmin etkisi altında bulunan veya bulunma ihtimali olan yahut Rusların faaliyet gösterdikleri ülkeler oldukları belirtilmiştir. Teşkilatın yapısı ve çalışma yöntemleri de ayrıntılı olarak aktarılmıştır. NATO ülkeleri içerisinde Barış Gönüllüsü olan tek ülkenin Türkiye olduğu söylenmiştir.

“Barış Gönüllülerini Yetiştiren Türkleri Açıkıyoruz”³⁰³ adlı yazıda, Barış Gönüllüleri Örgütü’ne ses çıkarmayan ve bu yapıya izin veren iktidarlar da eleştirilmiştir. “Kendi öğretmenlerimizin toplantıları ses alma cihazıyla ve sivil polislerle takip ettiren iktidarlar Barış Gönüllülerinin bu çalışmalarına hiçbir sınır tanımamışlardır.” diyerek gönüllülerin gizli toplantıları eleştirilmiştir.

Barış Gönüllüleri, Kadıköy Maarif Koleji’nde öğrenciler tarafından protesto edilmiş ve gönüllüler okuldan gönderilmiştir.³⁰⁴

2.9. CIA İlişkisi

Barış Gönüllülerinin hiçbir haber alma örgütü ile işbirliği yapmayacağı örgütün kararlarında bulunmaktadır.³⁰⁵ Buna rağmen CIA ve Barış Gönüllüleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı tartışma konusudur. İki kurumun bağlantılarının olduğuna dair bir kanıt da yoktur. Gönüllülerin bilgi alma görevleri, istihbarat için çalıştıkları düşüncesini akla getirmiştir. İki kurum da ABD’nin resmi kurumu olduğundan aralarında bilgi alışverişinin olabirliği üzerinde durulmuştur.³⁰⁶ Yöneticiler, gönüllüler ile aralarında bir bağlantının olmadığını belirtmiştir. Hükümet, istihbarat ve gönüllü örgütünü, Barış Gönüllülerinin güvenliği için birbirinden ayırdıklarını ifade etmiştir.³⁰⁷

Gönüllülerin CIA ajanı oldukları ve bu ajanların Türkiye’ye yabancılık çekmeden gelmeleri için ABD’de Türkler tarafından eğitimden geçirildikleri

³⁰² Sezai Orkunt, “Barış Gönüllüleri”, Cumhuriyet, 2 Ekim 1968.

³⁰³ ANT, “Barış Gönüllülerini Yetiştiren Türkleri Açıkıyoruz”, 4 Kasım 1969, Sayı:149, s.6.

³⁰⁴ Sedat Sertoğlu, “Barış Gönüllüsünü Protesto Etmek İçin Kürsüye Pisslediler”, Cumhuriyet, Milliyet, 6 Aralık 1970.

³⁰⁵ Murat Soysal, a.g.t., s.69.

³⁰⁶ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.51.

³⁰⁷ Oktay Akbaş, a.g.m, s.8.

söylenmiştir.³⁰⁸ Birçok tepki yazısında gönüllülerin ajan olduğu kuşkusuna yer verilmiştir.

2.10. Sona Yaklaşırken Alınan Tedbirler

Hükümet 1966 yılı sonunda başarısızlıkla sonuçlanan Toplum Kalkınması programında çalışan gönüllülerin iki yıl içerisinde ülkeyi terk etmelerine, Doğu Anadolu'daki gönüllülerin batıya kaydırılmasına karar vermiş, Faruk Sükan valilere yolladığı gizli genelge ile gönüllülerin yakından takip edilmelerini istemiş, Toplum Kalkınması, Sağlık ve Halk Eğitimi programları kaldırılıp gönüllülerin sadece İngilizce öğretmeni olarak çalışmaları istenmiş, Dışişleri Bakanlığında gönüllülerin çalışmalarını incelemek için şube kurulmuş, Karadeniz Bölgesinde çalışan gönüllülerin geri alınması istenmiştir.³⁰⁹

Gönüllülerin özellikle Doğu Anadolu'da yoğun olarak çalışmaları ve araştırmalar yapmaları sık sık eleştirilmiştir. Ayrıca büyük şehirlerde İngilizce dersi veren gönüllülerin kültür emperyalizmi yaparak Türk öğrencileri ABD'de eğitime yönlendirmekle suçlanmışlardır.³¹⁰

25 Kasım 1969'da SBF Profesörler Kurulu, Prof. Dr. Fehmi Yavuz'un hazırladığı ve gönüllüleri eleştirdiği raporu kabul etmiştir.³¹¹ Raporun hazırlanmasında kitabında belirttiği üzere Müslim Özbalkan'ın emeği ve hocası Fehmi Yavuz'un katkısı bulunmaktadır. Raporda, Barış Gönüllüleri programının ABD çıkarına kurulmuş bir düzen olduğu ve sakıncalar taşıyan bu programa son verilmesi gerektiği belirtilmiştir.³¹² Bu raporun ülkede ses getirdiği ve gönüllülerin ülkeden ayrılmalarını hızlandırdığı düşünülebilecektir.

³⁰⁸ ANT, "Barış Gönüllülerini Yetiştiren Türkleri Açıklıyoruz", 4 Kasım 1969, Sayı:149, s.6.

³⁰⁹ Fatih Erboz-Macit Soydan, a.g.e., s.90-91.

³¹⁰ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.696.

³¹¹ Türk Dış Politikası, a.g.e., s.696.

³¹² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.270.

2.11. Ülkeden Ayrılışları

1970 sonrası Barış Gönüllülerine karşı tepkiler artarak devam etmiştir. Hükümet Barış Gönüllülerine karşı kesin bir tavır almaktansa, teklif edilen yeni programlara sıcak bakmama veya gönüllülerin yerine yenilerine istememe şeklinde hareket ederken; gönüllülerin ülkeden çıkarılması yine ABD'nin kararıyla olmuştur: 1970 yılında artan tepki yüzünden ABD 1970 yılının Mart ayında aldığı bir kararla üniversiteler ve yüksekokullarda İngilizce öğretmeni olarak çalışan Barış Gönüllüleri gelecek yazdan itibaren görevlerini bırakacaklar ve yerlerine yenileri atanmayacaktır.³¹³

Barış Gönüllülerinin Türkiye'ye girişleri 1970 yılında durmuştur; ancak bunun için hükümet bir karar almamıştır.³¹⁴ Bu gelişmenin meydana gelmesinde, yaşanan olaylar, Milli İstihbarat ve Genelkurmay'ın uyarıları, toplumun verdiği tepkiler ve yükselen gençlik hareketi olduğu düşünülebilecektir.

1963 yılı sonrası gönüllülerin Toplum Kalkınması programı ile köylere kadar girmeleri nedeniyle faaliyetlerinin hoş karşılanmaması, CIA ile ilişkilerinin olduğu iddiaları, Hristiyanlık propagandası yaptıkları iddiası, Genelkurmay ve MİT'in raporları ve çeşitli kesimlerin tepkileri sonucu 1972 yılında son olarak ülkede kalan az sayıda gönüllü de gönderilmiştir.³¹⁵

Erboz ve Soydan, "Barış Gönüllüleri Türkiye'yi terk etmelerine rağmen Türkiye neden o güne kadar olmayan toplumsal kimliklerin birbirine karşıt olduğu dönemi yaşadı?"³¹⁶ demiş ve gönüllülerin çalışmalarının, Türkiye'nin yapısını ve geleceğini etkilediğini belirtmişlerdir.

Değer'e göre gönüllülerin ajan olarak çalıştıkları saptandıktan sonra gizli görevleri açığa çıkmış ve ülkeden gönderilmişlerdir; ancak çalıştıkları süre içerisinde görevleri olan bilgi ve belge toplama işini başarıyla yürütmüşlerdir.³¹⁷

³¹³ Murat Soysal, a.g.t., s.127.

³¹⁴ Murat Soysal, a.g.t., s.128.

³¹⁵ Murat Soysal, a.g.t., s.129-130.

³¹⁶ Fatih Erboz-Macit Soydan, a.g.e., s.15.

³¹⁷ M.Emin Değer, a.g.e., s.268.

Barış Gönüllülerinin Türkiye’den ayrılış süreçleri medyada yer bulmuştur. Ankara’da görev yaptıktan sonra, ABD’ye geri dönen iki gönüllü Sally Poland ve Alwyn Poland açıklamalarda bulunmuşlar, Kıbrıs olayları yüzünden ülkede Amerikan aleyhtarı bir yapının oluştuğunu, bazı öğrencilerin, gönüllülerin İngilizce öğretmeni olarak çalışmalarına tepki gösterdiklerini belirtmişler, bir dönem Hristiyanlık propagandası yapmakla suçlandıklarını anlatmışlardır. Ayrıca Türk hükümetinin gönüllülerin ülkeden çekilmelerini isteyecekleri söylentilerinin yayıldığına tanık olmuşlardır.³¹⁸ Aynı yıl, Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Haluk Sayınsoy, işgücünde çalışan gönüllülerin sayısının azaltılacağını ve köylerde çalışan gönüllülerin de bir fayda sağlamadığını belirtmiştir.³¹⁹ Ayrıca Barış Gönüllüleri Teşkilatı Başkanı Jack Vaughan’ın İstanbul’a gelerek gönüllülerle gizli toplantı yaptığı ifade edilmiştir.³²⁰ Milliyet gazetesinde yer alan başka bir habere göre de 1966 yılında 526 gönüllü bulunmaktadır ve dışişleri yetkilileri bu gönüllüler gittikten sonra yenilerinin gelmeyeceğini bildirmiştir.³²¹ 1969 yılında ise, Genelkurmay Başkanlığı’nın gönüllüleri istemediği haberi yer almaktadır. Milliyet gazetesinin ifade ettiğine göre, Dışişleri Bakanlığında bakanlarla yapılan gizli toplantıda Genelkurmay temsilcisi Barış Gönüllülerinin artık ülkeye gelmemesini, Türkiye’de bulunanların sayısının azaltılmasını ve kalanlarında gönderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Temsilci bu kapının kapatılması gerektiğini ifade etmiştir.³²² 1970 yılında, Milliyet gazetesinin “ABD’li Barış Gönüllüleri Geri Alınıyor” başlıklı haberinde Amerikan Associated Press Ajansı Türkiye muhabiri Nick Ludington, Amerikan resmi makamlarının Türkiye’deki Barış Gönüllüleri sayısını indireceğini ifade etmiştir.³²³ Bu açıklamanın birkaç hafta öncesinde ise öğrenciler tarafından Gazi Eğitim Enstitüsündeki on iki Barış Gönüllüsünün görevlerinden alınmaları için boykot yapılmıştır.³²⁴

Sonuç olarak gönüllüler 1972 yılında ülkeden tamamen çıkartılmışlardır.

³¹⁸ Milliyet, 18.08.1966.

³¹⁹ Milliyet, 18.12.1966.

³²⁰ Milliyet, 30.10.1966.

³²¹ Milliyet, 29.04.1966.

³²² Milliyet, 10.11.1969.

³²³ Milliyet, 21.03.1970.

³²⁴ Milliyet, 03.03.1970.

2.12. Romanlara Geçen Barış Gönüllüleri

Romanlar, tam olarak bilimsel bir çalışma örneği değildir. Fakat yıllardır üniversitelerde tez konusu olarak kullanılan romanlar, toplumun yaşayışına ışık tutacak bir yapıdadırlar. Halk yaşamlarına ilişkin romanlara geçen olaylar, günlük yaşamda halkı etkileyen, bunun yanında herkesin benimseyebileceği, bir yerlerde görüp duyduğu tarzda olanlardır. Taşra çalışmalarımızda halkın hafızasında yer ettiğini gördüğümüz Barış Gönüllülerinin elbette toplumda iz bırakmaması düşünülemeyecektir. Bilimsel veriler olmadıklarının tekrar altını çizmekle beraber, romanda geçen diyalogların ya da yaşananların gerçek yaşamda sözlü tarihten elde ettiklerimizle benzer olduklarını göreceksiniz.

İlk çalışma, Şerif Benekçi'nin "Kırlangıçlar Erken Göçtü" isimli eseridir. Romanda, Ege Bölgesi'nde Dostlar köyüne gelen Barış Gönüllüsü Mr. Heng ile köylüler arasında geçen günlük yaşamdan söz edilmektedir. "Kore'de yan yana savaştığımız devletten"³²⁵ gelen Mr. Heng, köy halkı tarafından misafirperverlikle karşılanıyor ve köye gelen yabancı'nın Türkçe konuşuyor olması da ilgi çekiyor. Mr. Heng birkaç hafta geçmeden köyden biri oluyor, herkese sıcak bir şekilde yaklaşıyordu.

Mr. Heng ve köyün imamının yaptığı sohbet ilgi çekicidir.³²⁶

“-Hoca efendi, Müslümanlar İsa’ya inanırlar öyle değil mi?

-Evet, bir peygamber olarak inanırlar.

-İsa’yı inkâr eden Müslüman olur mu?

-Onu peygamber olarak kabul etmeyen kâfir olur.

-...Şimdi biz hepimiz kitaplıyız. Hepimiz Tanrı’ya, peygambere inanıyoruz. Ben ve siz, bu kadar da değil, tüm insanlar, Tanrı’nın yarattığı adamın çocuklarıyız. ...Kore’de yan yana niçin savaştık? Bunu bilmeyen var mı? Bu savaşın sebebini hepimiz çok iyi biliyoruz. Tanrı tanımaz komünistlere karşı, dünya kötülere kalmasın diye.. (Mr. Heng konuştuğu köylüler de ona destek vermektedir.) Atatürk ne demiş?

³²⁵ Şerif Benekçi, Kırlangıçlar Erken Göçtü, , Eşik Yayınevi, İstanbul, 2011, s.161.

³²⁶ Şerif Benekçi, a.g.e., s.182-186.

Yurtta sulh, cihanda sulh, demiş. Sulh ne demek? Barış demek. Yurtta barış, vatandaşlar arasındaki saygı ile olur. ...Cihan ne demek? Dünya demektir. Dünya barışı ise, milletlerin dostluğu ile mümkün. İşte ben, bunun için buradayım. Adım onun için Barış Gönüllüsü.”

Mr. Heng bu konuşmadan sonra imama Kur'an'ı okuyup okumadığını soruyor ve aldığı olumsuz yanıtın sonra, kendisinin iki kez İngilizce tercümesinden okuduğunu söylüyor, tabi köylüler hem şaşırıyor hem de Mr. Heng onların saygısını ve yakınlığını kazanmış oluyor.³²⁷

Mr. Heng, gönüllülerin Toplum Kalkınması programını andırarak şekilde köye Dostlar Köyü Güzelleştirme, Kalkındırma ve Kültür Derneği kuruyor.³²⁸ Köyün okuluna süt tozu getiriliyor ve öğrencilere içiriliyor.³²⁹

Bir köylü Mr. Heng'in 'film makinesi' ile bir şeyler çektiğini görüyor ve kimseye söylememesi için muhtar tarafından da uyarılıyor.³³⁰

Romanda Barış Gönüllüsüne farklı gözle bakan Emin Bey gönüllüye şunları söylüyor: “Siz de devletinizi gibi yanlış yapıyorsunuz. Milletleri, çocuk kandırır gibi, öcü geliyor diye, kendi yanınıza çekiyorsunuz. Öcü, yani komünizm. ...Sizin şahsınızda devlet adamlarınıza şunu tavsiye ederim: Kendiniz için lüzumlu bulduğunuz her şeyi, mesela gerçek demokrasiyi, kendi dışınızdakiler için çok görmeyin.”³³¹ Mr. Heng, Emin Ağa'nın torununa da İngilizce dersleri veriyor ve onu Amerika'ya götürmek istiyor.

Kitapta asıl düşünceyi veren Emin Ağa, torunun 'Bu Amerikalı bizim köyde gerçekten ne arıyor?' sorusuna 'Bir şey aradığı falan yok, evlat. Sadece kaydırak taşı topluyor. Bu kaydırak taşları, gün gelecek, umulmadık yerlerden yüzümüze doğru fırlatılacak...' ³³² cevabını vermiştir.

³²⁷ Şerif Benekçi, a.g.e., s.187.

³²⁸ Şerif Benekçi, a.g.e., s.202.

³²⁹ Şerif Benekçi, a.g.e., s.187.

³³⁰ Şerif Benekçi, a.g.e., s.203.

³³¹ Şerif Benekçi, a.g.e., s.213.

³³² Şerif Benekçi, a.g.e., s.229.

Diğer kitap ise, Fakir Baykurt'un Amerikan Sargısı isimli kitabıdır.³³³ Baykurt, kitabın başında Amerika'yı anlatırken şu sözlere yer veriyor: "Kıpırdayana komünist damgası vurdular. Sonra bir tilki kadar kurnaz ve bir ev kedisi kadar uysal olan Harry Truman'ı yeniden başkan seçtirip onun imzaladığı doktrinleri, planları yürütmeye başladılar. ...Truman Doktrini'nin, Marshall Planı'nın girdiği ülkeler akıllarını peynir ekmekle yemiş gibi, bu tröstlerin ürettiği savaş mallarını alıp habire yığıyor, yığıyorlardı."³³⁴

Kitapta, Ankara'ya yakın bir köy olan Kızılöz'e, bir grup Amerikalı ve onlarla çalışan Türkler gelir. Amerikalılar köye yardım etmek için örnek bir proje uygulamak istemektedirler. Köye ilk gün Ankara valisi ve AID'in Türkiye yöneticisi de gelir. Köylülerin isteği üzerine köyün rüzgârını kesen tepenin ortadan kaldırılmasına karar verilir. Bahçeye levha olarak Dostluk Bahçesi Türk Amerikan İşbirliği yazılır ve tokalaşan Amerika ve Türkiye bayrakları olan iki el resmi konur. Köyün adı Güzelöz olarak değiştirilir. Köydeki yeraltı madenlerinin Amerika'nın bilimiyle işletileceği ve Amerika'nın bizden hiçbir şey talep etmeyeceği anlatılmıştır. Bahçeye Amerika'dan getirilen fidanlar dikilir, Amerika'dan getirilen hayvanlara, özel barmaklar yapılır. Sonuçta hayvanlar telef olur. Köylülere, köye kaymakamın valinin Amerikalılar sayesinde geldiği söylenmiştir. Bu eserde gönüllüler olmasa da o dönem Amerikan yardımlarının niteliğini anlatması bakımından teze konu olmuştur. Romandaki yardımlar gösterişli ancak yüzeysel ve işe yaramaz biçimdedir.

³³³ Fakir Baykurt, Amerikan Sargısı, Literatür Yayınları, İstanbul, 2008.

³³⁴ Fakir Baykurt, Amerikan Sargısı, a.g.e., s.4-5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİNİN BATI ANADOLUDAKİ FAALİYETLERİ: MUĞLA ve AYDIN

3.1. Muğla

3.1.1. Muğla Basınında Amerikan Barış Gönüllüleri

Muğla'da gazete taramaları için Devrim gazetesi kullanılmıştır. Diğer taşra illerinde karşılaşılan sorun Muğla'da da yaşanmış, gazetenin tüm ciltlerine ulaşamamıştır. Muğla'da araştırma yıllarımızı kapsayan gazetelerin taranması esnasında Barış Gönüllülerinin faaliyetlerine dair sağlıklı bir haber akışına rastlanamamıştır. Ancak önceki bölümlerde belirtildiği gibi bu ulusal gazeteler için de geçerlidir. Barış Gönüllüleri ile ilgili haberler, ulusal basında da gönüllülerin ülkeyi terk etmelerine yakın dönemlerde yoğunluk kazanmıştır. Bunun nedeni gazeteyi çıkaranların ilk yıllarda Barış Gönüllülerinin faaliyetlerini tam olarak kavrayamamış olmalarından ya da haber niteliği taşıdığını düşünmemelerinden kaynaklı olabilir.

Muğla'da ilk olarak İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Valiliğe başvurulmuş; ancak bir sonuç elde edilememiştir. Gazete taramaları esnasında bulunan bilgiler not edilmiş ve bu bilgiler ışığında belirli ilçe ve köylere hareket etmemiz kolaylaşmıştır. Muğla'da özellikle öğretmen çevresi ve o yıllarda resmi makamlarda çalışanlarla iletişime geçilmeye çalışılmıştır. Konuyu bilenlerin yönlendirmesi ile ya da gidilen köylerde kurulan iletişimle sözlü tarih çalışması yapılacak kişilere ulaşılmıştır.

3.1.1.1. Amerikan Barış Gönüllülerinin Genel Yapısı

2 Mayıs 1961 yılında Devrim gazetesinde gönüllü programını tanıtan bir haber yer almaktadır. Habere göre “Birleşik Amerika'nın teklifi, dünyanın gelişmemiş memleketlerinin iktisadi ve sosyal kalkınmasına yardım edecek gönüllülerin çalıştırılması ve ‘Kennedy’nin Barış Ordusu Planının’ Birleşmiş Milletler vasıtası ile genişletilmesinin istendiğidir.”³³⁵ Ayrıca örgüt kurulalı çok kısa bir süre olmasına rağmen iki ülkenin gönüllü talep ettiği belirtilmiştir. Program Müdürü Shriver, bir

³³⁵ Devrim, 2 Mayıs 1961.

ülkenin yol inşaatı için, başka bir ülkenin ise köy kalkındırma programı için gönüllü talep ettiklerini açıklamış ancak ülke isimlerini açıklamamıştır.³³⁶

Johnson bir konuşmasında Barış Gönüllülerine şöyle seslenmektedir: “Barış Gönüllüleri yeni gelişmekte olan memleketlerde halka yeni bir kültür kabul ettirmeye çalışmıyorlar. ...Sizin birlikte götürdüğünüz bir ruh, bir görüş, bu insanlara, ‘Ne ile karşı karşıya olduğunuzu biliyoruz. Biz de o yolu tırmandık. Hayallerinizi anlıyoruz ve arzu ettiğiniz takdirde bildiklerimizi ve sahip olduğumuz şeyi sizinle paylaşmak arzusundayız.’ diyen bir ruhtur.”³³⁷ Bu konuşması ile Johnson, az gelişmiş ülkelere yardımın, asıl amaçları olduğunu belirtmektedir. Örgütün kuruluşundan kısa bir süre sonra, 1962 yılında Johnson, işlerinin kültür emperyalizmi yapmak olmadığını gönüllülere –ya da dünyaya- önceden söylemiş ve bir Barış Gönülleri ruhundan bahsetmiştir.

Amerikan Barış Gönüllüsü olmak için başvuruların arttığı ve gönüllü sayısının da arttığı belirtilmiştir. İlk on iki Barış Gönüllüsünün 14 Haziran 1961’de seçildiğinden, 1962 30 Haziran’a kadar on beş ülkede hizmet verecek 1.077 gönüllünün hazır olacağından bahsedilmiş ve 2.939 gönüllünün daha eğitim gördüğü, 31 Aralık 1962’ye kadar 5000 gönüllünün kırk ülkede çalışmasının beklendiğinden söz edilmiştir.³³⁸

Türkiye ile ikili anlaşma imzalanmadan ve ülkemize gönüllüler gönderilmeden önce, bir taşra ili olan Muğla’da bile örgütün durumunun takip edildiği ya da örgüt gelişmelerinin haber yapılacak kadar önemsendiğini görmekteyiz. Bu da aslında örgütün tüm dünyaya olumlu bir tanıtımının yapıldığını göstermektedir. ABD, başlangıçta tanıtım aşamasını gerçekten başarılı yürütmüş, Shriver’in basın politikası meyvelerini vermiştir.

1962 Eylül ayına gelindiğinde ise artık Türkiye-Amerika İkili Antlaşması kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu yüzden örgüt ile ilgili verilen haberlerin arasına artık Türkiye de girmiştir. Bu konudaki ilk haberde, denizaşırı ülkelerdeki gönüllü sayılarının arttırılacağı ve 1500’den fazla gönüllünün ABD’den ayrılacağı belirtilmiştir. Bu grubun çoğunluğunun öğretmenlerden oluştuğu söylenmiştir. Bu gruptan kırk dört gönüllünün

³³⁶ Devrim, 22 Mart 1961.

³³⁷ Devrim, 1 Ağustos 1962.

³³⁸ Devrim, 3 Ağustos 1962.

Türkiye'ye ziraat teknisyeni ve ortaokul İngilizce öğretmeni olarak geleceği haberi verilmektedir.³³⁹ Barış Gönüllüleri, önceki bölümde söz edildiği gibi Türkiye'ye ilk kez 1962 Eylül sonlarında İngilizce öğretmeni ve tarım teknisyeni olarak gelmiştir. Ancak hem Özbalkan'a hem de Soysal'a göre bu sayı kırk dört değil otuz dokuzdur.

Örgüt Başkanı Shriver bir konuşmasında, elli gönüllünün Gana'ya öğretmen olarak gitmesinden sonra 600'den fazla gönüllünün Asya, Afrika, Latin Amerika'ya gittiklerini ve talep artışı yüzünden gönüllü sayısının da artırılması gerektiğini belirtmiştir.³⁴⁰ Önceki bölümde ifade ettiğimiz gibi, 1962 sonrası birçok ülkeye gönderilen gönüllü sayısında büyük bir artış yaşanmıştır.

Türkiye'ye gelen ilk gönüllüler, gazetede haber olarak verilmiştir. İlk olarak İngilizce öğretmeni olarak çalışacak otuz kişilik bir grubun geldiği belirtilmiştir. Yaşlarının 21-25 arasında olduğu ve gelenlerin on altı erkek, iki evli çift ve on kadından oluştuğu belirtilmiştir. Gönüllülerin üç hafta boyunca Gazi Pedagoji Enstitüsü'nde Türkçe, Tarih ve Eğitim sistemi ile Sınıflarda öğretim konusunda eğitim göreceklere söz edilmiştir. Daha sonra Bandırma, Bolu, Bursa, Adapazarı, Çankırı, Çorum, Karabük, Kütahya dâhil on iki ile gönderilecekleri açıklanmıştır. Gönüllülerin, gelmeden önce de bir eğitimden geçtikleri söylenmiştir. Antlaşmayı imzalayan Dışişleri Bakanı Erkin'in şu sözlerine yer verilmiştir: "...Bu dökümanın altına sizinle birlikte imzayı koymak benim için büyük bir şereftir. ...Bu aynı zamanda memleketlerimizi birbirine mesud ve sıkı bir şekilde bağlayan müteaddit başları daha da kuvvetlendirmektedir. Barış Gönüllüleri gaye ve görevini yerine getirme vazifesi ile Türkiye'ye gönderilen gençlerin Türkiye'nin her tarafında bu memleket halkı tarafından samimi ve candan bir şekilde karşılanacağından emin olabilirsiniz."³⁴¹

Barış Gönüllüleri'nin gidecekleri ülkelere gönderilmeden önce bir eğitimden geçirildiklerinden bahsetmiştik. Türkiye'de de yine eğitim gördükten sonra bölgelere dağıtılmışlardı. Özbalkan, gelen ilk grupta otuz bir kişinin İngilizce öğretmeni olduğunu belirtmektedir,³⁴² sayılar zaten birbirine yakındır. Gönüllüler görüldüğü gibi

³³⁹ Devrim, 4 Eylül 1962.

³⁴⁰ Devrim, 7 Mart 1962.

³⁴¹ Devrim, 11 Eylül 1962.

³⁴² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.149.

genç yaştadır ve evli olarak (her ikisi de gönüllü) gelenler de vardır. Dışişleri Bakanı Erkin de anlaşmadan memnuniyetini belirtmiştir. İki ülkenin müttefik olduğu vurgulanmış ve bu anlaşma ile daha da yakınlaşacakları umulmuştur. Gönüllülerin halk tarafından güler yüzle karşılanacağı da zaten beklenen bir durumdur.

Yine aynı yılda, elli gönüllünün daha ülkemize geleceği, otuz beşinin ortaokullarda İngilizce öğretmeni olacağı, on beşinin de teknik ziraat konusunda çalışacağı belirtilmiştir. Teşkilatın “tamamıyla idealist yükseköğrenim yapmış Amerikalı gençlerden” oluştuğu ifade edilmiştir.³⁴³ ABD’nin oluşturduğu basın tanıtımının Türkiye’de etkisinin sürdüğü görülmektedir.

Dört Avrupa devletinin de Barış Gönüllüleri tipinde program tasarladıkları belirtilmiş,³⁴⁴ Dokuz devletin daha ihtiyaçlarını karşılamak için Barış Gönüllüleri tipinde program tasarladıklarından söz edilmiştir.³⁴⁵ Basında Amerikan Barış Gönüllüleri ile ilgili haberlere yer vererek aslında gönüllülerin gerekli ve oldukça yararlı bir örgüt olduğu düşüncesi yerleştirilmeye çalışılmıştır.

1962 yılında örgütün yükselişe geçmesi ile Shriver tarafından yine sayının arttırılması talebi ve bütçe artışının onaylandığını görmekteyiz.³⁴⁶

Köy kalkındırma programlarında çalışmalarını için elli sekiz gönüllünün daha Ankara’ya geldiği belirtilmiştir. Sargeant Shriver’in 1963’te Türkiye’ye geldiğinde İnönü ile Köy Kalkınması hakkında konuştukları belirtilmiş ve gelen gönüllülerin çocuk bakımı, marangozluk, duvarcılık, tarım vs. konularda uzman oldukları söylenmiştir. Gönüllülerin, iki kişilik gruplar halinde köylere gidecekleri ve iki yıl süre ile Köy İşleri Bakanlığı ve CARE işbirliği ile hizmet edecekleri söylenmiştir ve bu programın Hindistan, Pakistan ve Güney Amerika’daki bazı ülkelerde başarılı sonuçlar verdiği anlatılmıştır.³⁴⁷ İnönü de elli sekiz kişilik gönüllü grubu ile görüşmüştür. İnönü

³⁴³ Devrim, 15 Haziran 1962.

³⁴⁴ Devrim, 16 Ekim 1962.

³⁴⁵ Devrim, 19 Ekim 1962.

³⁴⁶ Devrim, 22 Mart 1962.

³⁴⁷ Devrim, 20 Ekim 1964.

konuşmasına “Memnun kalacaksınız.” diye başlayıp “Başarı kazanmanızı temenni ederim.” diye bitirmiştir.³⁴⁸

3.1.1.2. Amerikan Yardımları

AID (Uluslararası Kalkınma Kurumu) ve CARE'nin Barış Gönüllüleri Örgütü'nün işbirliği içerisinde olduğu kurumların başında geldiklerini belirtmiştik. Amerika, Türkiye'ye hükümet olarak ya da bu kurumlar aracılığı ile yardımlar yapmıştır.

Maliye Bakanlığı ile AID arasında yapılan anlaşmaya göre AID “memleketimizin 1962 mali yılı ihtiyaçları için” 1 milyon 100 milyon Türk lirası vereceği duyurulmuştur.³⁴⁹ Ayrıca 1962 yılında AID'in Türkiye'deki elektrik istihsal tesisleri inşası için 31 milyon 300 bin dolarlık yardım yapacağı belirtilmiştir.³⁵⁰ Yine 1962 yılında, ABD'nin destekleme yardımı olarak 58 milyon dolar, kalkındırma bağıışı olarak 5 milyon dolar, 1 milyon ton buğday, 70 bin ton nebati yağ ve sığır iç yağı dâhil zirai madde yardımı 91 milyon dolar, Zonguldak ve Karabük tesislerinin geliştirilmesi, Ereğli Çelik tesisinin inşası gibi projeler için 170 milyon dolarlık kredi verilmesi belirlenmiştir.³⁵¹ Doğu illeri için ise ABD 80 bin ton buğday yardım yapmıştır.³⁵² 1962 yılında yapılan hibe yardımların 850 milyon liraya vardığı belirtilmiştir.³⁵³

Bu yardımların hem Türkiye hem de Amerika için önem taşıdığı açıktır. Bu yoğunlukta yardımın yapılması gazete taramaları sırasında şaşkırtıcı gelse de bu yardımların nedenleri olduğu düşünölebilecektir. Kennedy, “komünizm karşısında ABD yardımları ile ayakta duran” ve içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu devletler için kongreden dış yardım talebinin azaltılmaması için ikazda bulunmuştur.³⁵⁴ Amerika'nın yardım politikalarının eski bir geçmişı olduğundan bahsetmiştik. Amerika'nın yardım yaptığı ölkeler arasında Türkiye de yer almıştır. Bu yardımlar önceki bölümlerde incelendiği üzere sadece 1960'lı yıllara özgü değildir. Ancak bu yıllardaki yardımın

³⁴⁸ Devrim, 23 Ekim 1964.

³⁴⁹ Devrim, 6 Şubat 1962.

³⁵⁰ Devrim, 8 Eylül 1962.

³⁵¹ Devrim, 18 Şubat 1962.

³⁵² Devrim, 16 Şubat 1962.

³⁵³ Devrim, 25 Şubat 1963.

³⁵⁴ Devrim, 23 Mart 1962.

farkı Kennedy'nin de üzerinde durduğu gibi ülkelerin komünizme karşı Amerikan yardımı ile ayakta durmaları içindir.

Diğer yardımlara bakılacak olursa; Maliye Bakanı Melen ABD'den 1963 yılı için 220 milyon dolar dış yardım alındığını açıklamıştır.³⁵⁵ AID, Seyhan Ovası'nın sulanması için 20 milyon dolarlık bir kredi vermiştir.³⁵⁶ Kara yollarında kullanılması için ise 18 milyon dolarlık bir kredi verilmiştir.³⁵⁷ 1965 yılında ise Amerika'nın Türkiye'ye 200 milyon dolar yardım yapacağı Maliye Bakanlığı tarafından bildirilmiştir.³⁵⁸ Ayrıca 1965 yılında yer alan bir habere göre, Türkiye ile ABD arasında imzalanan anlaşma gereği 3 sene içerisinde Türkiye, Amerikan gıda malları fazlalarından 161 milyon dolarlık bir kısmını satın alacak ve karşılığında Amerika Türkiye'ye 917 milyon liralık kredi açacaktır.³⁵⁹

Muğla'ya da bu programlar dâhilinde yardımlar yapılmıştır. Muğla ilindeki öğrencilere, Okul Beslenme ve Eğitimi programının 1961-1962 yılında 11 bin öğrenciye uygulandığı, bu sayının 1962-1963 yılında 23 bine çıkartılacağı belirtilmiştir. Bu program için, CARE Teşkilatı tarafından 90 bin kg süt tozu, 48 bin kg un, 4 bin 2 yüz kg margarin verileceği belirtilmiştir.³⁶⁰

“Niçin Amerika” başlığı ile çıkan köşe yazısında “Adamlar soya yağı, süt tozu, peynir gibi ucuz bağışlarla bizi kendilerine bağladılar. Sonra da... Malum!”³⁶¹ denilerek Amerikan yardımları eleştirilmiştir.

Amerikan yardımları, barış ve kalkınma için,³⁶² “hür dünyanın barış ve güvenliği”³⁶³ için gerekli gösterilmiştir. Amerikan yardımları her dönem kimi çevreler tarafından karşılıksız bir dost eli olarak görülürken kimi çevreler tarafından da ABD'nin bazı amaçları ve gelecek planları için olduğu savunulmuştur. Süt tozu gibi yardımların

³⁵⁵ Devrim, 11 Ocak 1963.

³⁵⁶ Devrim, 11 Temmuz 1964.

³⁵⁷ Devrim, 15 Ocak 1964.

³⁵⁸ Devrim, 17 Şubat 1965.

³⁵⁹ Devrim, 19 Haziran 1965.

³⁶⁰ Devrim, 9 Ağustos 1962.

³⁶¹ Devrim, 8 Mayıs 1965.

³⁶² Devrim, 11 Nisan 1962.

³⁶³ Devrim, 11 Temmuz 1962.

Türkiye'ye ne kadar yararı dokunduğu tartışmalıdır; ama eleştiri konusu olduğu da bir gerçektir.

Amerika, Türkiye'yi askeri anlamda da yardımları ile desteklemiştir. Zaten NATO üyesi olması da yardımlar için bir etken oluşturmuştur. 1962'de NATO Başkanı Norstad Ankara'ya geldiğinde, Türk ordusunun nükleer silahlarla takviye edileceği belirtilmiştir.³⁶⁴ Yine NATO yardım heyetinin Türkiye'ye geldiği belirtilmiştir.³⁶⁵ ABD'nin inşa ettiği İstanbul yakınlarındaki Nükleer Araştırma ve Eğitim merkezindeki araştırma reaktörü için ise ABD Türk hükümetine 350.000 dolarlık yardım teklifinde bulunmuştur. Aynı gün Kennedy'nin, Amerika'nın nükleer denemelere başlaması kararını verdiği haberi verilmiştir.³⁶⁶

1962'de Amerika'nın Türkiye'ye 135 milyon lira bağışta bulunduğunu ve 1961 mali yılı içerisinde ABD'nin Türkiye savunma bütçesine yaptığı hibe yardımının 505 milyon lirayı bulduğu söylenmiştir.³⁶⁷ Ayrıca, Türkiye'nin 5 Yıllık Kalkınma Programı için ABD'nin yardıma devam edeceği belirtilmiştir.³⁶⁸

ABD 1963 yılında verilecek denizaşırı ülkeler için askeri yardım miktarı olarak 1.729.000.000 dolar olarak teklif etmiştir³⁶⁹ ki bu ülkeler içerisinde Türkiye'de olacaktır.

Milletlerarası Kalkınma Ajansı Direktörü David Bell, Amerika'nın askeri yardımlarının büyük kısmının Türkiye'nin de içinde bulunduğu komünist blok sınırlarında bulunan ülkelere yapıldığını belirtmiştir.³⁷⁰ Bu da yine az önce söz ettiğimiz gibi 1960'lı yıllarda yapılan Amerikan yardımının asıl amacını göstermektedir.

3.1.1.3. Gönüllüler Muğla'da

1964 yılının Mart ayında, Muğla Sağlık Koleji'nde çalışmak üzere iki gönüllünün Muğla'ya geldiğini görmekteyiz. Devrim gazetesinin 28 Mart 1964 tarihli

³⁶⁴ Devrim, 4 Nisan 1962.

³⁶⁵ Devrim, 5 Mart 1962.

³⁶⁶ Devrim, 5 Mart 1962.

³⁶⁷ Devrim, 29 Ocak 1962.

³⁶⁸ Devrim, 4 Mart 1962.

³⁶⁹ Devrim, 17 Mart 1962.

³⁷⁰ Devrim, 28 Ağustos 1963.

haberinde, Sally O’Connell ve Loretta Dostal adlarında iki hemşire gönüllünün geldiği belirtilmiştir.³⁷¹

Muğla ilinde gönüllü sayısının Temmuz 1964’te gelen iki gönüllü ile beraber dörde çıktığını öğrenmekteyiz. Devrim gazetesinin 16 Temmuz 1964 tarihli haberine göre, Edremit’te İngilizce öğretmeni olarak çalışan Mr. Stoner Tracy ve Mrs. Penny Tracy Muğla Çocuk Yuvası’nda çalışmaya başlamışlardır.³⁷²

Devrim gazetesinde Muğla’da bulunan iki kadın gönüllünün Köyceğiz ya da Marmaris’te tatil kampı kurmak istedikleri, kanun engelini de Kadınlar Birliği ile çözdükleri kaydedilmiştir.³⁷³

Köyceğiz’de “Camp Kennedy” adıyla bir kamp kurulmuştur. Devrim gazetesinde ifade edildiği üzere kamptan birçok öğrenci ve Köyceğiz halkı faydalanmıştır. “Atatürk’ün ‘yurtta sulh cihanda sulh’ prensibini örnek alan Kennedy’nin ölmez hatırasını ebedileştiren kampta” müdür John Wintrol ve yardımcısı Larry Colbert başta olmak üzere başka gönüllüler de bulunmuştur. “İnsanlığa hizmet gayesi ile gönülleri dolup taşan bu Barış Gücü gönüllülerinden” ayrılırken halkın büyük bir üzüntü yaşadığı Devrim gazetesi yazarı tarafından gözlemlenmiştir.³⁷⁴

Muğla’daki gönüllülerin, görev süreleri olan 20 ayı doldurdukları için 1965 Haziran sonlarına doğru gidecekleri ve yerlerine yenilerinin geleceği haberi verilmiştir.³⁷⁵ Muğla Sağlık Koleji’nde çalışan Sally O’Connell ve Loretta Dostal, idarecilere göre faydalı çalışmalar yapmışlardır. Mesleki derslere girmişler, boş zamanlarda öğrencilere İngilizce dersi vermişler, Halk Eğitim Merkezi’nde de dil kursu açmışlardır. Bu iki gönüllünün yerine üç yeni gönüllü gelmiştir. Bunlar, Barbara Moclaven, Caren Dolin, Nabarrete Trinidat isimlerinde Barış Gönüllüleridir.³⁷⁶

Devrim gazetesinde, Barış Gönüllüleri ile ilgili mevcut ciltlerde tespit edilen ilk eleştiri yazısı 1966 tarihlidir. “Amerika Birleşik Devletleri geri kalmış ülkelerin

³⁷¹ Devrim, 28 Mart 1964.

³⁷² Devrim, 16 Temmuz 1964.

³⁷³ Devrim, 3 Nisan 1965.

³⁷⁴ Hayri Yangılı, “Camp Kennedy Vaktinden Evvel Kapandı!”, Devrim, 9 Ağustos 1965.

³⁷⁵ Devrim, 13 Mayıs 1965.

³⁷⁶ Devrim, 17 Haziran 1965.

hamisi(!) imiş de... Geri kalan ülkelerin ancak Amerikan kültürüyle kalkınabileceğine inanıyormuş da... Gönüllü misyonerlerini onun için göndermiş. Sevsinler...” diyen yazar Amerika’nın egemenliğini ve emperyalist politikalarını eleştirdikten sonra demokrasi ve özgürlükten bahsetmesinin tezatlığından söz etmiştir. “Türk örf, adet ve geleneklerimize bu denli başıbozuk giren gönüllülerin gönüllerinde bir büyük emperyalist ve kapitalist devletin tam tamına kalıbına oturmuş emperyalist emellerinden başka ne bulunabilir?” demiştir ve ulusal gururumuzdan ödün vermeye zorlayan bu gücün de, kirli oyunların da bir gün son bulacağını belirtmiştir.³⁷⁷

Diğer bir eleştiri yazısı da Köyceğiz ile ilgilidir. İlginç olan daha önce “Camp Kennedy Vaktinden Evvel Kapandı!” yazısı ile gönüllüleri öven Hayri Yangılı’nın bu kez eleştiri yazısı ile karşımıza çıkmasıdır. Yazarın Devrim gazetesinde yer alan “Köyceğiz’de Barış Gönüllüleri” başlıklı köşe yazısında aktardığına göre; iki kadın 1 erkek üç gönüllünün bulunduğu Köyceğiz’de, kadın gönüllülerden biri ortaokulda İngilizce derslerine girmekte ve oldukça başarılı olmaktadır. Erkek gönüllü Hamit Köyü’nde faaliyet göstermektedir. Döğüşbelen’de marmelat fabrikası kurmak istemiş; ancak bunda başarılı olamamıştır. Diğer kadın Barış Gönüllüsü ise Toparlar’da köylü genç kızlara ev ekonomisi dersi vermektedir. Bir Amerikalının Türklere ev ekonomisine dair bir şey öğretemeyeceği, bu işi Kız Sanat Okulu mezunlarının yapması gerektiği, bu kadın Barış Gönüllüsünün asıl amacının Amerikan gelenek ve göreneklerini yerleştirmek olduğu ifade edilmiştir.³⁷⁸

Görüldüğü gibi Muğla’da gönüllüler İngilizce öğretimi, Sağlık (Hasta Bakımı ve Eğitimi), Çocuk Bakımı, Ev Ekonomisi Öğretimi ve Toplum Kalkınması programlarında çalışmışlardır.

3.1.1.4. Gönüllülerin Ülkeden Ayrılması

19 Aralık 1966 tarihli Devrim gazetesinde Türkiye’nin ABD’den artık gönüllü göndermemelerini istediği belirtilmiştir. Özellikle şehirlerden uzak köy ve kasabalardaki çalışmalarının Türkiye’ye uygun olmadığı bildirilmiştir. Bu karar ile birlikte gönüllü sayısı 560’tan 394’e indirilmiştir. Doğu Anadolu’da gönüllü kalması

³⁷⁷ “Barış Gönüllüsü Mü?”, Devrim, 4 Şubat 1966,.

³⁷⁸ Hayri Yangılı, “Köyceğiz’de Barış Gönüllüleri”, Devrim, 19 Nisan 1967.

mahzurlu bulunmuş ve köylere gönüllü sokulmamasına karar verilmiştir. İç İşleri Bakanlığı gönüllülerin faaliyetlerini yakından takip etmeye başlamıştır. Gönüllü sayısı 1967’de 300’e daha sonra da sıfıra indirilecektir. Gönüllüler sadece İngilizce öğretimi için kullanılacaktır. Ayrıca habere göre alınan karar sonrası ABD, gönüllülerin ikinci derecede diplomatik sıfat taşımalarını önerse de kabul edilmemiştir.³⁷⁹

1966 yılı artık gönüllülerin özellikle basın tarafından eleştirilmeye başlandığı bir yıl olmuştur. Birkaç yıl önce dost olarak bahsedilen gönüllülerden bu kez “bu kimseler ellerini kollarını sallaya sallaya faaliyette bulunmaktadırlar” denmektedir.³⁸⁰

1967’de gönüllülerin köylere gönderilmeyeceği yinelenmiş ve gönüllülerin artık turizm hizmetinde, il ve ilçelerdeki ortaokullarda, liselerde çalıştırılacakları Devrim gazetesi tarafından ifade edilmiştir.³⁸¹

Aynı yıl, Türkiye’nin de içinde bulunduğu bazı ülkelerdeki gönüllülerin Tunus’ta toplanacakları yine Devrim gazetesi tarafından bildirilmiştir.³⁸²

1968 yılında Devrim gazetesine atılan manşet şöyledir: “Amerikan Barış Gönüllülerinin Hepsisi Casus”. Bu manşet altında Fakir Baykurt’un konuşmalarına yer verilmiştir. Baykurt, eğitimimizde “Amerikanlaşmanın” olduğunu ve gönüllü sayısının resmi makamların belirttiği gibi 300 değil 12 bin olduğunu ve bunların casus oldukları söylendiğini anlatmıştır.³⁸³

Muğla’da Amerikan Barış Gönüllüleri ile ilgili yaptığımız çalışmalar sırasında gönüllülerin şehirden ayrılmaları ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Ülkedeki genel havaya uygun olarak tepkilerin başladığı yıllarda Devrim gazetesinde de tepki ve eleştiriler yer almıştır.

³⁷⁹ Devrim, 19 Aralık 1966.

³⁸⁰ Devrim, 23 Aralık 1966.

³⁸¹ Devrim, 2 Ağustos 1967.

³⁸² Devrim, 19 Ekim 1967.

³⁸³ Devrim, 9 Eylül 1968.

3.1.2. Muğla’da Halkın ‘Gönüllü’ Anıları

3.1.2.1. Muğla-Merkez

Muğla, Anadolu’nun güneybatısındadır. İlin, güney ve batı sınırlarını Akdeniz ve Ege Denizi çizmektedir.³⁸⁴ İl sınırlarının çoğu kıyılardan oluşmaktadır. İl alanı, doğudan Antalya’nın Kaş, Elmalı ve Korkuteli, kuzeydoğudan Burdur’un Gölhisar, Denizli’nin Çameli, Acıpayam, Kale, kuzeyden Aydın’ın Bozdoğan, Çine, Koçarlı ve Söke ilçeleriyle çevrilidir. Muğla tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Muğla ve yöresinde, Pers, Roma, Bizans, Menteşeoğulları Beyliği, Osmanlı Devleti gibi devletlerin hâkimiyetleri kurulmuştur.³⁸⁵

İlin orta kesiminde yer alan merkez ilçe, batıdan Milas, kuzeybatıdan Yatağan ilçeleri, kuzeyden Denizli, güneydoğudan Köyceğiz ve güneyden Ula ilçeleriyle çevrilidir. Muğla Merkez ilçesinin ekonomisi tarıma dayalıdır ve tütün, buğday, zeytin başlıca tarım ürünleridir.³⁸⁶

Muğla İl Yılığında Halk Eğitimin çalışmaları arasında Toplum Kalkınması faaliyetlerine de yer verilmiştir. Buna göre Köyceğiz pilot ilçe seçilmiş, 1964-1966 yılları arasında çeşitli seminerler ve toplantılarla halka tanıtımı yapılmıştır. Bodrum ilçesinde de Toplum Kalkınması projesi kapsamında yol, su, köprü, öğretmenevi, okuma odası vb. gibi halk yapı hizmetlerine girişilmiştir.³⁸⁷ Bu tarihler Barış Gönüllülerinin Türkiye’de olduğu ve Toplum Kalkınması projelerinde çalıştıkları tarihlerdir.

Muğla, İzmir ve Aydın kadar gelişmemiştir. Buna rağmen Muğla, tarihi kentleri, verimli toprakları, doğal güzellikleri ile bilinmektedir. Gönüllülerin Muğla’ya da gönderildiğinden bahsetmiştik. Bu bölümde Muğla, ilçe ve köylerine gelen gönüllüler ile aynı dönemde, aynı yerde yaşayan kişilerle ile kurduğumuz temas sonucunda yaptığımız sözlü tarih çalışmalarına yer verilecektir. Muğla’da sözlü tarih çalışmaları sırasında genel bilgilerin ötesinde birinci el tanıklardan özel bilgilere de

³⁸⁴ Muğla İl Yılığı 1967, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara, 1968, s.127.

³⁸⁵ Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982-83, c.8, s.5848,5863.

³⁸⁶ Yurt Ansiklopedisi, c.8, a.g.e., s.5914-5915.

³⁸⁷ Muğla İl Yılığı 1967, a.g.e., s.280-281.

ulaşmıştır. Barış Gönüllüleri ile ilgili anlatılarda çoğu kez birbirini tekrar eden açıklamalar bulunsa da elde edilen bilgilerin taşra örgütlenmesi ve faaliyetleri konusunda Barış Gönüllüleri ile ilgili olarak önem taşıdığını düşünmekteyiz.

Araştırmalarımız sırasında ismine ulaştığımız Mehmet Avcı'nın, Muğla'ya gelen Barış Gönüllüsü ile iletişiminin ve arkadaşlığının olduğu tespit edilerek kendisiyle temasa geçilmiştir. Mehmet Avcı'nın anlattıklarına göre, adının George olduğunu söylediği Barış Gönüllüsü Muğla'da halk eğitim merkezinde İngilizce kursu açmış, Avcı da bu kursa katılarak George ile tanışmıştır. George, yetiştirme yurdunda da öğretmenlik yapmış, Avcı'nın deyimiyle halka hizmet olsun diye İngilizce kurs açmıştır. George Muğla'da 3-4 sene kalmıştır. Avcı George ile hatırladıklarını şöyle aktarmıştır: “Çok iyi bir insandı. Dinini değiştirdi. Onunla ABD'ye gittik. Avrupa gezisine çıkmıştık o ABD'ye dönüyordu gemide rastladım. 9 ay kaldım Amerika'da. Muğla'ya kardeşi de ziyarete geliyordu.” George, Jack adında başka bir gönüllünün yanına gitmiştir. 1984'de vefat eden George, ABD'ye Türkiye'den eşyalar götürmüş, Doğuyu çok gezmiş, hatta Pakistan'da hastalık geçirmiş bir gönüllüdür ayrıca Arabistan'a gitmeyi çok istemesine rağmen gidememiştir. Avcı anlatımına; “Benim oğlum da şu an Amerika'da, ABD vatandaşı. Oraya gitmesi için tavsiyem de oldu.” dedikten sonra gönüllü ile ilgili hatıralarına devam etmiştir: “Benimle namaz kılardı. Kurşunlu Cami'ye giderdik. Çok dürüsttü. O kadar Türk seven adam görmedim. Sarışın biriydi. Bekârdı. Onu yemeğe evime götürüyordum. Kızım hasta olduğunda eşim susturamıyordu. Beşikte sallarken eşim ‘nenni nenni’ diyordu. Sonra o ‘sıra bende’ diyordu ve ‘enni enni’ diye beşiği sallıyordu. Eşime, ‘sen istirahat et biz bakacağız’ derdi. Çok değerliydi. Gece uykusunu bırakır bize İngilizce öğretmeye çalışırdı. Üçerenler'e varmadan bir evde yalnız kaldı. Hep ‘bismillahirrahmanirrahim’ diye dualar ederdi.”³⁸⁸ Muğla'da Üçerenler denilen bir türbenin bulunduğu bölge bulunmaktadır. Ev sahibi ya da komşuları bulmak amacıyla bölgede araştırma gezisi yapıldı; fakat bir bilgiye ulaşamadı. O dönem yaşayan insanlar ya vefat etmiş ya da başka yerlere taşınmıştır, konuşmak istemeyenler de olmuştur. Gönüllülerin genelde yakın olduğu

³⁸⁸ Mehmet Avcı, 1932 doğumlu, Radyo Tamircisi, 03.08.12'de Döğüşbelen'de kendi evinde yüz yüze görüşme yapılmıştır. Gönüllünün arkadaşı olduğu öğrenildikten sonra Muğla'dan taşındığını öğrenilmiş ve oradaki evine gidilmiştir.

birer arkadaşları olmuş, insanlara çok yakın davranmış ve yardım etmişlerdir. Bu örnekte dikkati çeken nokta gönüllünün din değiştirmiş olmasıdır.

Muğla Sağlık Koleji'ne gönüllülerin geldiği Devrim gazetesindeki haber doğrultusunda öğrenilmiştir. Muğla Sağlık Koleji'nde o dönemde öğrenci olan Mustafa Taşkiran, gönüllülerin Hastane İdaresi ve İlk Yardım derslerine girdiklerini ifade etmiştir. Gönüllülerin yanında İngilizce anlattıklarını çevirmesi için Semih Tuncer isimli tercüman olduğunu söylemiş ve hatırladıklarını şöyle anlatmıştır: “Mrs. Treyn, Mrs. Barbara, Mrs. Carren isimli üç kadındı. Tatbikat yaptırıyorlardı. Temizlik, hastaların yatak yapımı, bakımı şeklinde... Sınıf sınıf beraber Marmaris'e gittik. Servislerde beraber dolaşırdık. Muğla'da olay olmadı. İlişkilerimiz iyiydi. Üç sene okudum onlar epey kaldı. Çok iyi insanlardı. Göktepe Apartmanında kalıyorlardı.”³⁸⁹ Gönüllülerin bir kısmı ilk yıllarında tercüman kullanmıştır ki bu örnekte de görülmektedir.

Yine Sağlık Koleji'ne gelen gönüllüler ile ilgili yaptığımız diğer bir görüşme Şadi Arslan ile. Şadi Arslan'ın babası 1960'larda açılan Muğla Sağlık Koleji'ne çalışan olarak girmiştir. Arslan'ın anlatımlarına göre, kolej tek katlı baraka gibi bir binada açılmıştır. (Şimdiki Muğla Devlet Hastanesi'nin yerinde) Babası çalışırken Arslan, 8-9 yaşlarındadır. Sağlık Müdürlüğüne bağlı olarak gelen gönüllülerin kadın olduğunu aktarmıştır. Babası gönüllülerin çarşı pazardaki ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olmuştur. Her ne kadar Türkçeyi bilseler de babası yanlarında olmuştur. Arslan buna ilişkin “Artık taşımak için mi yoksa yanlarında Türk olması için mi bilemiyorum.” yorumunu yapmış ve anlatımına şöyle devam etmiştir: “Babamın çocuğu olduğunu öğrendiklerinde yanlarına getirmesini istemişler. Beni hafta sonları götürüyordu babam. Okulun bünyesinde lojmana dönüştürülmüş odalarda kalıyorlardı. Biri uzun boylu diğeri orta boyluydu. İsimlerini hatırlayamıyorum. Bana sempatik gelirdi onlar çocuk olduğum için. Bana iyi davrandıklarını hatırlıyorum. Bana İngilizce harfleri ve sayıları 25'e kadar saymayı öğrettiler. Siyah ciltli İngilizce-Türkçe sözlük hediye ettiler. Daha sonra satın almak için aramama rağmen bulamadım, demek ki Türkiye baskısı değildi. İngilizce kitap da hediye ettiler. O tarihlerde Türkiye'de olmayan iki taraflı 24 çeşit kuru boya hediye ettiler. Çok değerliydi.” Arslan

³⁸⁹ Mustafa Taşkiran, 1948 doğumlu, Sağlık Memuru, 07.08.12'de Muğla Spor Tesislerinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

gönüllülerin giyimlerinin bölge halkına benzediğini anlatmıştır. Gönüllüler ayrıca hafta sonları sık sık geziye gitmekte ve halkın günlük yaşantısında kullandığı ama onlar tarafından bilinmeyen mesela dibek gibi küçük aletleri almışlardır. Arslan bunun nedenini halkın kültürünü öğrenme amaçlı olduğunu belirtmiştir. Ona göre gönüllülerin para sorunları yoktur. Belli periyotlarla bir araya gelip durum değerlendirmesi yapmışlar, daha uzun periyotlarda ise mesela İzmir'e gitmişlerdir. Arslan gönüllülerin özel araçlarla alındığını söylemiş ve şöyle devam etmiştir: “Yanlarında fotoğraf makinesi ile sürekli fotoğraf çekiyorlardı, koleksiyoner gibi eşya topluyorlardı. 1963'te Cengiz Topel'in³⁹⁰ uçağı düştüğünde burada tedirgin olmuşlar.”³⁹¹

Dönemin Muğla Sağlık Koleji Müdür Yardımcısı olan Ayhan Aslan ise Barış Gönüllülerinin Muğla'da hemşire tekniği ve hastane pratiklerinde çalıştıklarını anlatmıştır. Arslan daha yakından tanıdığı Carren isimli gönüllü hakkında şunları anlatmıştır: “California'dan geliyordu. Daha sonra üç kez daha Muğla'ya geldi. Birincisinde İsveçli eşi ile geldi. İkinci kez 15 sene sonra oğlu ile geldi. Üçüncü kez yaşlı birisi ile evlenmiş onunla geldi. Yalçın'da yemek yedik. Petek Otel'de kaldılar. Eskiden bizim evimize gelirlerdi.” Ayhan Aslan, İstanbul Sağlık Koleji'nde öğrenim görmüştür. Aslan, Sağlık Müdürlüğü'nde başkâtip olarak çalışırken 1964'te Sağlık Koleji açılmasına dair bir yazı gelmiştir. Aslan, vali Şerif Tüten'in onayı ile müdür muavini olmuştur. İlk Barış Gönüllüleri Sally ile Lorreta'nın 1965'lerde geldiği söylenmiştir. Onlar ayrıldıktan sonra ikinci grup Mrs. Barbara ile Caren gelmiştir Ayhan gönüllülere dair şu bilgilerle devam etmiştir: “Derslere giriyorlardı. Köy okullarında da Amerikalı öğretmenler vardı. İlk gelenlerde tercüman kullanıldı. Hemşirelik tekniği tatbikatını hastanede yaptırıyorlardı. Kaleli Eczanesi üzerindeki Göktepe Apartmanı'nda ev tuttular. Okulda kalan olmadı. Çok samimiydiler. İsimleri Barış Gönüllüsü baksana. Halk Eğitimde İngilizce kursu açtılar. Ben de gittim. Balolara götürürdüm. 1-2 kez Marmaris'e gittik. 1968'de yeni binaya taşındığımızda onlar yoktu.”³⁹²

³⁹⁰ Cengiz Topel 1964'te Kıbrıs'ta kaybettiğimiz ilk Türk hava harp şehidi olarak kabul edilmektedir.

³⁹¹ Şadi Arslan, 1955 doğumlu, Öğretmen, 1927 doğumlu Sağlık Kolejinde hizmetli Mustafa Arslan'ın oğlu, 07.08.12'de Muğla Öğretmenevinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

³⁹² Ayhan Aslan, 1935 doğumlu, Sağlık Koleji Müdür Yardımcısı-Sağlık Memuru, 18.08.12'de Muğla'da yüzyüze görüşme yapılmıştır.

Ayhan Bey'in hatırladığı gibi 1964 yılının Mart ayında, Muğla Sağlık Koleji'nde çalışmak üzere Sally O'Connell ve Loretta Dostal adlarında iki hemşire gönüllü gelmiştir. İkinci grup dediği gönüllüler de 1965 sonlarında; Barbara Moclaven, Caren Dolin, Nabarrete Trinidad gelmiştir.

3.1.2.2. Köyceğiz

Köyceğiz, Muğla'ya yaklaşık 60 km uzaklıkta bir ilçedir. İlin orta kesiminde yer alan ancak Akdeniz'e uzun kıyıları olan Köyceğiz'in batısında Marmaris, kuzeybatısında Ula ve merkez ilçeleri, kuzey ve kuzeydoğusunda Denizli ve doğusunda Fethiye bulunmaktadır. İlçenin ekonomisi tarıma, ormancılığa dayalıdır ayrıca ilçeden krom çıkarılmaktadır. Kaunos Harabeleri ve Köyceğiz Gölü ilçenin turistik yerleridir.³⁹³

Köyceğiz merkez ortaokulda İngilizce öğretmeni olarak çalışmış gönüllü için o yıllarda öğrenci olan, Abdurrahman Tuncer ile görüşülmüştür. Tuncer'in Köyceğiz ortaokulunda orta 1'de iken İngilizce derslerine bir gönüllü girmiştir. Gönüllü, ilk defa teksir kâğıtlarına test hazırlayıp getirmiş, bu da öğrencilerin ilgisini çekmiştir. Kâğıtların ispirto kullanıldığı için ispirto koktuğu söylenmiştir. Tuncer'in anlattığına göre gönüllü iyi derecede Türkçe bilmemekte ve işaret diliyle anlaşmaktadır. Tuncer'in hafızasında yer eden şu olay ise oldukça önemlidir: “Buradan o gönderildi sonra. Müdür de sürgün gitti. Askerlik şubesinden bir askerin oğlu muziplik yapardı. Gönüllü bunu dövmüş. Müdür de öğrenci döverdi ama bir yabancının dövmesi ve asker çocuğu olması farklı karşılandı. 1968 hareketi öncesi Amerikan karşıtlığı yaygınlaşıyordu. ABD'ye tepki vardı. Müdürle gönüllü tartıştı ‘öğrencimi dövemezsin’ diye. İktidarda o dönem AP var. Müdür Barış Gönüllülerine karşı çıktığı için Aydın Kuyucak'a sürgün edildi. Mr. Bracus'u da buradan aldılar. Sonra Barış Gönüllüsü gelmedi. Okuldaki başka öğretmenler derse girdi. Şimdiki meslek lisesine ait metal atölyesinin üzerinde küçük bir odada kalırdı. Hafta sonları Dalyan'a, köylere hep gezmeye giderdi. İnsanlarla pek ilişkisi yoktu. Biraz da eğitim yönünden geri kalmış isen dini-etnik ayrımcılık yapmak

³⁹³ Yurt Ansiklopedisi, c.8, a.g.e., s.5917.

kolaydır. Senden benden daha iyi bizim özelliklerimizi biliyorlar. O zaman buralarda yol mol yok. Amerika'daki lüks hayatını bırakıp geldiyse bir sebebi vardı.”³⁹⁴

Görüldüğü gibi çıkan olaylar sonucunda müdür sürgün edilmiş, muhtemelen yeni olayları engellemek için bir daha gönüllü gönderilmemiştir.

Köyceğiz’de, Çövmen’de ve Hamit Köyü’nde çalışan Köy Enstitüsü mezunu emekli öğretmen Suphi Tuncer ise genel görüşünden bahsetmiştir: “Cumhuriyet öncesi Türkiye’de Amerikan Kolejleri açıldı. Fakir Anadolu çocuklarını toplayarak kolejlerde onlarda bir Amerikan hayranlığı yarattılar. Bu Amerikan hayranlığı gönüllülere kadar gitti. Kimisi İngilizce öğretmeniydi. Barış Gönüllüleri olayı içten yıkma olayıdır. ABD’nin 20, 50, 100 yıllık projeleri vardır. Hükümetler değişse de bu politikalar değişmez. Barış bahane, aslında birer ajan, casus.”³⁹⁵

3.1.2.3. Köyceğiz/Toparlar Köyü

Toparlar Köyceğiz’e 4 km uzaklıkta bir belediyedir. Turunçgil bahçeleri ile kaplı, verimli arazileri vardır. Toparlar’a elektrik diğer bölgelerden farklı olarak 1926 yılında gelmiştir.

Devrim gazetesinde yer alan ve Toparlar’da çalıştığı belirtilen gönüllünün ev sahibi Gülizar Kıy ile görüşme yapılmıştır. Kıy, bir oda bir mutfak, kendi evi ile yan yana olan evini gönüllüye kiraya vermiştir. Gönüllü bir buçuk sene kalmıştır. Kıy’ın anlattığına göre gönüllü Türkçeyi iyi derecede bilmemektedir. Evinde yalnız kalmaktadır ve pratik yemekler yapmaktadır. Giyimiyle ve davranışlarıyla bölge halkına uyum göstermeye çalışmıştır. O dönemde bölgede tek yol vardır ve gönüllü Köyceğiz’e belirli dönemlerde gitmiştir. Kıy, anlatımına şöyle devam etmiştir: “Doğum yapanlara ebeyi getirdi, hastalara doktor getirdi. Ben ona “Macura” derdim. Faydası olmasını istiyordu. Çağırdık mı gelirdi. Çay sigara çok içerdi. Biz karışmazdık ona. ABD’ye gideceğinde çok güzel giyinirdi. Çok samimi olmadık. Bir gün tek başına gidip sabaha yakın ebe getirmişti, hatta ebe bize kızdı kız çocuğunu yalnız nasıl gönderdiniz diye.

³⁹⁴ Abdurrahman Tuncer, 1954 doğumlu, Öğretmen, 03.08.12’de Köyceğiz Öğretmenevinde yüz yüze görüşülmüştür.

³⁹⁵ Suphi Tuncer, 1932 doğumlu, Öğretmen, 03.08.12’de Köyceğiz Ağla Köyündeki evinde yüz yüze görüşülmüştür.

Çok elbisesi vardı giderken hepsini dağıttı. Ben almaya gitmedim, koca bir kucak getirdi benim dolabıma koydu.”³⁹⁶ Gönüllüler insanlara karşı sıcak davranmışlar, halkın yaşayış ve giyim tarzına ayak uydurmaya çalışmışlar, belli periyotlarla oldukları yerden ayrılmışlardır.

3.1.2.4. Köyceğiz/Hamit Köyü

Köylülerle konuştuğumuz Döğüşbelen köyü Köyceğiz’e 9 km uzaklıkta, Hamitköy ise 3 km uzaklıktadır. Bir gönüllünün Hamitköy’de kaldığını köylüler söylemiştir ve gazetede de bu gönüllüden söz edilmiştir.

Feridun Öner’in anlatımına göre bölgedeki gönüllünün adı Jack’dır. Gönüllünün annesi ve babası da ziyaret için köye gelmiştir. Öner’in söylediğine göre birlikte 19 Mayıs Bayramı’na gitmişlerdir. Gönüllü, Hamit Köyü’nde kalmıştır. Öner gönüllüye ilişkin hatıralarını şöyle paylaşmıştır: “Uzun boylu yakışıklı bir adamdı. Dostluğu iyiydi. Düğünümüz olduğunda düğünlere gelirdi. Amacını bilmiyorum. Dükkânıma gelirdi. Akşamları yer içerdik. Buradaki öğretmen İhsan Erol’a³⁹⁷ gittikten sonra mektupta para gönderdiğini biliyorum. Sonra geldi gitti. Net bir Türkçesi yoktu. Toplumun içine karışırdı.”³⁹⁸ Devrim gazetesinde belirtilen gönüllünün kurmak istediği Marmelat Fabrikası sorulmuş; ancak bilgisi olan bulunamamıştır.

Turgut Tanış’ın anlatımına göre köyde iki gönüllü vardır ve adları Halen Marley ve Jack Barbaros’tur. Tanış gönüllüleri iyi insanlar olarak tanımlamış ve okulun lojmanında kaldıklarını belirtmiştir. Dönemin öğretmeni olan İhsan Erol ile erkek gönüllünün Tanış’ın evlerine gelip gittikleri anlatılmıştır. Tanış gönüllüler hakkında: “Köyde yapılacak işlere önderlik ederlerdi. Düğünlere gelirlerdi. Şükrü Coşkun’un teknesi vardı, onunla gezerler yer içerlerdi. Benim tekneyle nadir giderdik balığa. Türkçe biliyorlardı. Kurs görerek geliyorlardı. Bir şeyler araştırıyorlar kafasına göre herhangi bir tarihi eser bulabilir miyiz falan diye. Halkla ilgisi yok bunların. Şurada şu olması lazım diye araştırıyorlardı. O zaman burada yol yoktu. Deniz motoru ile

³⁹⁶ Gülizar Kıy, 1940 doğumlu, Ev Hanımı, Toparlar’da kendi evinde 03.08.12’de yüz yüze görüşme yapılmıştır.

³⁹⁷ Yakın arkadaşı olduğunu öğrendiğimiz öğretmen İhsan Erol’un vefat ettiği belirtilmiştir.

³⁹⁸ Feridun Öner, 1940 doğumlu, Terzi, Döğüşbelen kahvesinde 03.08.12’de yüz yüze görüşme yapılmıştır.

gezerlerdi. Genelde Ödemiş'te kalırdı. O zaman elektrik yoktu. Kitap okurlardı. 1965'lerde geldiler 2-3 sene kaldılar. Gittiler bir daha ne selam ne sabah. Herkes menfaatinden, burada durdukları sürece maaş aldılar. Bir kurs açalım demediler.” demiştir.³⁹⁹

Halil İbrahim Durgut Milli Eğitim'de üretime yönelik uygulama bahçeleri yaptıklarını, Hamitköy'ün pilot okulu olduğunu anlatmıştır. Durgut'un anlatımlarına göre köydeki gönüllü, Hamitköy'de lojman olmayan bir evde oturmuştur. Gönüllü, uzun boylu çok iri bir adamdır. Durgut: “Muğla'dan köye gübre götürecektim. 80 kg gübreyi 2 kişi kaldıramadık. Bu kaptı arabanın içine koydu. Arkaya girdi koca adam jipin içine kıvrıldı öylece. Öne otur dedim oturmam dedi. Hamitköy'e kadar öyle arkada gitti.” diye anlatmakta ve gönüllünün böylece takdir aldığını söylemiştir. Durgut gönüllünün sosyolog olduğunu belirtmiş ve ‘çok içten selam’ verdiğini anlatmıştır. Durgut gönüllü olmayan bir Amerikalı hakkında şunları aktarmıştır: “Bir de Lebedeff vardı. İzmir'den Muğla'ya gelirdi. Süt tozu ile ilgili Ege bölgesi koordinatörü idi. Ödemişli tercümanı vardı. Konforlu bir kapalı minibüsü vardı. Tercüman arabasını kullanır, onunla gezerdi. Bizi de bazen yanında götürürdü. Ayda bir hepsini toplar İzmir'e götürürdü. Ekmeğini bile NATO'nun kantininden alırdı. Yemek yiyeceğimizde çantasından yumuşacık sarı renkli dilimli ekmekle gravyer peynirini çıkarırdı. Bazen o ekmeklerden bize de verirdi. Köyceğiz'deki gönüllü ile çok ilgilenirdi. Lebedeff Barış Gönüllüsü değildi. Dünya Gıda Örgütü Ege Bölgesi sorumlusuydu ama başka görevleri olabilirdi. Karşılıklı görüşmelerde çok saygılılardı. Tavır belirtmek, sinirlenmek yoktu. Lebedeff'in annesi Gürcüydü. O yüzden Döğüşbelen'e ilgisi vardı. (Halkı Kafkas göçmeni) Kardeş okul yaptı. Bir sürü hediye geldi okula. Bazen Jack'in olduğu yere gidilir gelinirdi. Lebedeff bazen ‘Savaş sizin işiniz değil. Savaş çok pahalı. Siz yanlış bir şey tutturmuşsunuz milliyetçilik adı altında. Sizin yolunuz yanlış derdi.’ Yuvarlak geçiştirirdi her şeyi.”⁴⁰⁰ Aydın'da çıkan gazetede rastladığımız bir habere göre James Lebedeff CARE Teşkilatı Ege Bölgesi Müdürü'dür.⁴⁰¹

³⁹⁹ Turgut Tanış (Patron Hüseyin), 1940 doğumlu, çiftçi, 03.08.12'de kendi evlerinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁰⁰ Halil İbrahim Durgut, 1932 doğumlu, Öğretmen, 07.08.12'de Muğla Öğretmenevinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁰¹ Hür Aydın, 29 Ağustos 1964.

3.1.2.5. Marmaris

Marmaris, Muğla'ya 56 km uzaklıkta turistik bir ilçedir. İlçe, Gökova Körfezinin güneyinde, ucunda Datça'nın da yer aldığı Reşadiye yarımadası üzerinde; batıdan Datça, doğudan Köyceğiz, kuzeydoğudan Ula ilçeleriyle çevrilidir.⁴⁰² İlin geçim kaynağı merkezde turizm iken, kırsal kesimde tarımsal üretimdir.

Mualla Karaman Barış Gönüllülerinin İngilizce eğitiminin başarısız olduğunu şöyle dile getirmiştir: “Marmaris Ortaokulunda iki Barış Gönüllüsü İngilizce öğretmenimiz vardı. Ann Rimmerman ve Richard. İngilizce olarak hiçbir şey öğretmediler. Basit cümleler kuruyorlardı. Bir şeyler yazardı tahtaya, okurdu. Anlamalarını cümle kalıplarını öğretmezdi. Ayrılacaklarında Kıbrıs konusunda ne düşünüyorsunuz, sizin için ne anlam ifade ediyor dediler. Gazeteler başka görevleri olduğunu söylüyordu. Siyasi yönlendirmeleri olmadı. Onlar bizi gözlemlemeye gelmişlerdi. Bodrum'da bir arkadaşımın zeki bir kızı vardı. Onu ABD'ye götürdüler.”⁴⁰³

Marmaris turistik bir ilçe olduğu için, yerli halkına ulaşmak oldukça zorlu olmuştur. Datça'da sözlü tarih araştırması için kişiler aranmış, bilgiye ulaşılamamış, Mualla Karaman'a Datça vasıtası ile ulaşılmıştır.

3.1.2.6. Bodrum/Çömlekçi

Bodrum ilçesi, Muğla'nın batısında Güllük Körfezi ile Gökova Körfezi arasında uzanan yarımada üzerinde bulunur. Ülkenin önemli turizm merkezlerinden biri olan Bodrum'da yaz nüfusu yerleşik nüfusun çok üzerine geçer. İlçenin ekonomisi, tarım, turizm ve el sanatlarına bağlı ticaret üzerine kuruludur. Köylerde halıcılık oldukça yaygın bir uğraştır.⁴⁰⁴

Bodrum merkezde, buraya gelen Barış Gönüllüleri ile ilgili bilgi toplamak amacıyla epey uğraş vermemize karşın kimi tanıklara ulaşılamamış kimi tanıklar ise konuşmak istememiştir.

⁴⁰² Yurt Ansiklopedisi, c.8, a.g.e., s.5918.

⁴⁰³ Mualla Karaman, 1952 doğumlu, Öğretmen, 24.08.12'de telefon ile görüşme yapılmıştır.

⁴⁰⁴ Yurt Ansiklopedisi, c.8, a.g.e., s.5915.

Çömlekçi köyü Bodrum'a bağlı bir köydür. Muğla Bodrum arası 110 km, Bodrum Çömlekçi arası 40 km'dir. Özbalkan'ın kitabında bu köyde Toplum Kalkınması programı uygulandığı belirtilmiştir.

Süleyman Ertul, Çömlekçi'ye gelen Michael Miller'ı şöyle anlatmıştır: “Adı Mike'dı. Benim bir arkadaşımla kazı yaptılar. Eski usul basmalı artezyen yaptı. İki tarafın düzenli olması için, temizliği için gayret ederdi. Bazı şeylerini sevmediğim için samimi olmadım. ‘Biz Türklerden korkmayız, sarıklılar var onlardan korkarız.’ demişti.” Ertul'a göre Michael, çalışkan ve yardımseverdir. Sağlıkla ilgili meselelerde de yardımcı olmuştur. Çömlekçi'de bir şeyler yapmak için çok uğraşmış ve halıcılığa çok önem vermiştir. Ertul Miller'ın gönüllü olan eşinin köydeki kadınlarla çok yakın olduğunu, onlara yol gösterdiğini belirtmiştir. Ertul: “Burayı çok sevdi, insanlar da onu. 4-5 sene kaldılar. İyi Türkçe konuşturlardı. Gideceğinde ‘Ben gitmek istemiyorum; ama çağrıldım.’ dedi. Her şeyden anlıyordu, boş değildi. Kooperatif kuruluşunda bulundu. Bizim kooperatif Isparta'ya mal gönderiyordu. Aynı kooperatif duruyor ama işlevi yok.” diye anlatmıştır.⁴⁰⁵

Çömlekçi'deki gönüllü Michael Miller hakkında bazı kişilerin ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Mike ve ailesi vardı. Köyümüze geldiler, sonra 1-2 ay içerisinde sondaj icat etti. Tetanos iğnesini de o yaptı bana. Zararsız bir insandı. Herkese yardımcı olurdu.”⁴⁰⁶

“Mike köye insanlığı getirdi. Hasta olana yardım etti. Kızım hasta oldu, o benden önce eve varmış, kendi tedavi etti. Kooperatif kurmak için önder oldu. Kahvenin yanındaki evde kaldılar kira alınmadı. Dil üzerine kurs açtı ama devam eden olmadı. Halıcılık çok ileri gitti ama insanlarımız ileri gidemedi.”⁴⁰⁷

“Benim hiç unutmadığım; arabanın içine paralar falan her şey dağınık bırakırdı. Güveniyordu.”⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ Süleyman Ertul, 1939 doğumlu, 24.08.12'de köy kahvesinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁰⁶ Mehmet Cengiz, 1936 doğumlu, 24.08.12'de köy kahvesinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁰⁷ Mehmet Ertok, 1939 doğumlu, 24.08.12'de köy kahvesinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁰⁸ Emin Çakır, 1939 doğumlu, 24.08.12'de köy kahvesinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

“Köyümüze Barış Gönüllüsü olarak geldi. Mike 1963’te gelmiş olmalı. Halka yardımcı olurdu. İş kazası geçirdim mesela pansuman yapardı. Hamza ile Mike kardeş gibi yaşadı. Düğünlerimize, cenazemize hepsine gelirdi. Harç karardı. Çok iyimser görünürdü. Ama yukardan mı talimatı vardı onu bilemem. Halı kooperatifi öncülüğü vardı. Halkı bir yerlere yönlendiriyordu.”⁴⁰⁹

“Halı kooperatifi vardı halılar toplanır satılırdı. Benim halım aralarında birinci seçilmiş. Bunu bana yansıtmadılar. Gönüllü, Ankara’ya döndü. Buradan bir hasta vardı, orada onun misafiri olmuş. Orada sahip çıkmış. Orada bu mevzu açılmış. Halı experi köylüler, bana haber vermediği gibi para da vermediler. Bunu duyunca kendi cebinden halının parasını bana ulaştırdı.”⁴¹⁰

Sosyolog Yavuz Peker ise fikirlerine şöyle dile getirmiştir: “Mike buraya görevli de gelmiş olsa, Türk insanının sıcak yüzünü görünce burasını neredeyse ikinci vatani bellemiş ve o köye çok katkıları olmuş bir kişidir. Sağlam arkadaşlık ilişkileri kurmuş ve yıllar sonra emekli olduğunda da Türkiye’ye, görev yaptığı yerlere ziyarette bulunmuştur.” Peker’e göre Miller, son derecede efendi ve Türkçeyi epeyce kavramış bir insandır ve Peker’de kötü bir izlenim bırakmamıştır. Peker: “Genele bakacak olursak, şahsi kanaatim; gönüllüler Amerikan devletinin, toplumların sosyolojik yapılarını öğrenme ve ona göre siyaset izlemeleri amacıyla doğmaktadır. Bu gönüllülerin, yapı itibarı ile iyi eğitilmiş ve sıcakkanlı kimselerden seçilmeleri gerekliliği kaçınılmazdır elbette. Ülkemiz insanının samimi misafirperverliği; bu kişilere sıcak davranıldığını göstermektedir. Halkla iç içe yaşamışlar, aynı şartlarda yemiş içmişler, birçok teknik konuda da yardımcı olmuşlardır. Bu arada bütün bunları yaparken toplum yapımızı da Amerikan bilim adamlarının tanınmalarına katkıda bulunmuşlardır. Niyetleri iyi de olsa bunun böyle olması gerekmektedir. Misyonerlik konusunda ise en azından Mike’ın böyle bir girişimde bulunmadığını söylemeliyim.” diye ifade etmiştir.⁴¹¹

3.1.2.7. Milas

Milas Muğla’ya 66 km uzaklıkta bir ilçedir. Aydın ile Gökova Körfezi arasında yer alan ilçe, batı ve güneyden denizle çevrili, batıda Bodrum, doğuda Yatağan ve

⁴⁰⁹ Ayhan Çakır, 1947 doğumlu, 24.08.12’de köy kahvesinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴¹⁰ Mustafa Güner, 1934 doğumlu, 24.08.12’de köy kahvesinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴¹¹ Yavuz Peker, 1951 doğumlu, Sosyolog, 31.01.13’te internet üzerinden görüşülmüştür.

merkez ilçe ile komşudur. İlin ekonomik yaşamı en canlı ilçesi olan Milas'ta tarım, ormancılık, madencilik, imalat sanayii, el sanatları ve ticaret gelişmiştir.⁴¹²

Milas ortaokulunun sitesinde okulda çalışan Barış Gönüllüleri yer almaktadır. Buna göre Milas'ta, Ann Zimmermann, Richard Sherrington, Robert Ostrowski, Edward Kilenger, Whit Miller, Sandra Bianchi, Bob Bianchi İngilizce öğretmeni olarak çalışmıştır. Aynı siteden elde ettiğimiz verilere göre; Ann Zimmermann 1942 Newjersey doğumludur. 28.9.1964-19.10.1964 tarihleri arasında Milas'ta görev yapmış daha sonra Marmaris'e gönderilmiştir. Richard Sherrington, 1937 Chicago doğumludur ve Edebiyat bölümü mezunudur. 19.10.1964-20.09.1964 tarihleri arasında Milas'ta çalışmış ve daha sonra Ankara'ya gönderilmiştir. Robert Ostrowski 1943 Salem doğumludur. Psikoloji mezunudur. 20.09.1965-10.06.1966 tarihleri arasında Milas'ta bulunmuştur. Edward Kilenger ise 1945 New York doğumludur ve üniversite mezunudur. 26.09.1966'da göreve başlamış Haziran 1968'de Milas'tan ayrılmıştır. Whit Miller 1942 Ohio doğumludur ve üniversite mezunudur. 27.09.1967'de Milas Lisesi'nde İngilizce öğretmenliği görevine başlamış ve Haziran 1968'de ayrılmıştır. Sandra Bianchi 1943 Wisconsin doğumludur. Üniversite mezunu olan gönüllü, 24.09.1968'de göreve başlamış 20.08.1969'da ayrılmıştır. Bob Bianchi 1945 Chicago doğumludur. Üniversite mezunu olan gönüllü 21.09.1968-20.08.1969 tarihleri arasında görev yapmıştır.⁴¹³

Turgut Meraş, “Ben Fransızca dersleri alıyordum onlar İngilizce derslerine giriyordu. Bizim mahallemizde kalıyorlardı. iki kişiydiler bir kadın bir erkek (Edward). 1 yıllığına gidip geliyorlardı. Ondan sonra başka gelenler de oldu. Öğrencilerle diyalogları iyiydi. Yakınlık gösterirlerdi. Kendileri yemek için paket paket bisküvileri olurdu. Kapanık yaşarlardı. Her gelen gönüllü aynı evde kaldı. Dönemin kenar mahallesi sayılabilecek bir yerdeydi.”⁴¹⁴ şeklinde hatırladıklarını anlatmıştır.

⁴¹² Yurt Ansiklopedisi, c.8, a.g.e., s.5818.

⁴¹³ <http://www.milasbilgi.com/milas-ortaokulu/ingilizce-ogretmenleri>, Erişim Tarihi:29.05.13. (Gökhan Eşel'in yönlendirmesi ile ulaşılmıştır.)

⁴¹⁴ Turgut Meraş, 1953 doğumlu, Öğretmen, 24.08.12'de Milas Öğretmenevinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Özgül Kayrak ise yakınlıklarını şöyle hatırlamaktadır: “Richard ve Ann adında iki gönüllü geldi. Okulumuz için yararlı olan her şeyi yapmaya gayret gösteriyorlardı. O dönem öğretmedim. Gece de bize İngilizce dersi veriyorlardı. 1 yıl görev yaptılar Milas Ortaokulunda. Daha sonra evlendiler hatta fotoğraflarını gönderdiler. Uyum sağladılar bize. Evimize yemeğe geldiler. Hanım bana çok yakındı. Türkçe çok az konuşurlardı. Ev tutmuşlardı. Seviliyorlardı zaten bizim insanımız yabancıya daha çok değer verir.”⁴¹⁵

3.1.3. Kendi Anlatımlarıyla Amerikan Barış Gönüllüleri “Mike” ve “Richard”ın Muğla’daki Faaliyetleri

3.1.3.1. Micheal Miller

Michael Miller, Bodrum Çömlekçi köyüne gelen ve köylülerin Mike olarak söz ettiği gönüllüdür. Çömlekçi’deki görevi Toplum Kalkınması programı dâhilindedir. Köye 2012 yazında gittiğimizde onun da kısa bir süre önce orada olduğunu öğrendik ve internetten ulaştık. Michael Miller gönüllü görevinin yanı sıra müfettişlik görevinde de yer almıştır. İnsanların hafızasında iyi anılarla yer eden Michael Miller’in söyleyecekleri, yaşayan bir gönüllünün ağzından, gönüllüleri temsil etmesi ve eleştirilere karşılık vermesi açısından oldukça önemlidir.

3.1.3.1.1. Michael Miller’in Hayatı, Örgüte Katılması ve Görevleri⁴¹⁶

Muğla’nın Bodrum ilçesi Çömlekçi köyünde Toplum Kalkınması programında gönüllü olarak çalışan Michael Miller ile mail yoluyla haberleşme olanağı bulduk. Yaşayan gönüllülere ulaşma olanağı ve onlarla iletişime geçmek, sorulara cevap almak gerçekten zor bir durumdu. Ancak Miller, her mailimize zaman geçirmeden ayrıntılı olarak cevap verdi. Fotoğraflarını bizimle paylaştı. Miller hala Türkçe’yi bilmektedir ve bazen az da olsa Türkçe konuşmuştur. Ayrıca Miller, Türkiye’den “ikinci vatani” olarak bahsetmiştir.

⁴¹⁵ Özgül Kayrak, 1941 doğumlu, Öğretmen, 24.08.12’de Milas’ta evlerinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴¹⁶ 6.10.12 tarihli mailinden alınmıştır.

Michael Miller, 1940 yılında New York'ta doğmuş, Tarih ve Felsefe okuduktan sonra Tarih alanında mastır yapmıştır. “Barış Gönüllülerine katılmak için gençliğinizden ya da çocukluğunuzdan sizi yönlendiren bir şey oldu mu?” sorusuna; “Her zaman seyahat etmeyi, farklı kültürler ve dilleri öğrenmeye istekli biri olmuştumdur.” cevabını vermiştir.

Miller'a göre Barış Gönüllüleri fikri, Hubert Humphrey'in fikridir; ancak bu fikri 1961'de Kennedy hayata geçirmiştir. “O zamanlar bu fikir, Vietnam Savaşı'nın hemen öncesi olması ve 1960'ların diğer sosyal hareketleri ile düşünüldüğünde idealist bir fikirdi.” demiştir. Daha önceki bölümlerde ifade ettiğimiz gibi birçok kişi Barış Gönüllüleri fikrini hayata geçirmeye çalışmış; ancak sadece Kennedy bu konuda başarılı olabilmıştır.

Miller, Barış Gönüllüleri fikrini üniversitede okuduğu zamanlarda öğrenmiş ve “...iyi bir şey olduğunu düşündük ve katıldık.” demiştir. Ayrıca Michael'in o dönemki eşinin daha önceden Türkiye'de bulunup sevmiş birisi olması ve kendisinin de tarih okuması ilk tercihinin Türkiye olmasını etkilediğini söylemiştir.

Miller ve yine gönüllü olan eşi Charlotte, 1964 Ekim'de Türkiye'ye gelmiş ve kısa süre sonra 1966 Haziran'a kadar yaşayacakları Çömlekçi'ye gitmişlerdir. 1966 yazı boyunca Ankara'da ODTÜ Yalınca köyünde gönüllüler için düzenlenen eğitim programında çalışmışlardır. Kısa bir süre için, personel eğitimi dolayısıyla Washington'a dönüp 1966 Aralık'ta İzmir'e gitmişler ve 1967 Temmuzuna kadar Barış Gönüllüleri Örgütü Bürosu'nda çalışmışlardır. Daha sonra ise büroyu kapatıp 1969 Martına kadar Ankara'da kalmışlardır.

Miller, köylere giden ilk gruplardan biri olduklarından ve tam olarak görevlerini bilmediklerinden, yapacakları işlerin ve verecekleri kararların kendilerine bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu da Toplum Kalkınması ve gönüllüler projesinin iyi tasarlanmamış olduğu kanısını uyandırmaktadır.

Miller, köyde, halı kooperatifi kurulmasını organize ettiklerini, tavuk yetiştirdiklerini, kuyu açtıklarını, seracılığı tanıttıklarını, sağlık eğitimi verdiklerini, tedaviler gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Bunlar köyde yaşayanların anlattıkları ile uygun düşmektedir. Barış Gönüllülerinin bir personeli olarak ise Ege Bölgesinde, Orta

Anadolu’da ve Akdeniz kıyısı boyunca gönüllüleri müfettiş olarak denetlediğini ve desteklediğini söylemiştir.

3.1.3.1.2. Gönüllü Eğitimi ve Olanaklar⁴¹⁷

Miller, Türkiye’ye gelmeden Amerika’da (Vermont’ta) üç aylık eğitimden geçirildiklerini belirtmiştir. Eğitimde Türkçe (360 saat), alan çalışmaları (tarih, kültür vs.) ve uygulama/teknik becerilerin yer aldığını belirtmiştir. Gönüllülere Türkçe, bir grup Türk öğretmen tarafından öğretilmiştir.

Bir önceki bölümde yer alan “Barış Gönüllülerini Yetiştiren Türkleri Açıkıyoruz”⁴¹⁸ makalesinde de Barış Gönüllülerinin Türkiye’ye hiç bir yabancılık çekmeden gelmeleri için Türkiye’den gidenler tarafından eğitildiğini iddia etmişler ve bu kişilerin isimlerini vermişlerdir. Birinci grup çalışmalarını Hikmet Sebuktekin’in yönettiğini ve yine onun kitabı “Amerikalılar İçin Türkçe” kitabının okutulduğu belirtilmiştir. “Peace Corps Training Program” adı ile uygulanan eğitimde Eğitim çalışmaları (Türkçe), Pratik çalışmalar ve “Cross Cultural Studies” (halk oyunları, türküler, Türkiye hakkında bilgiler) başlıklarının yer aldığı belirtilmiştir. Ancak söz edilen eğitimin Los Angeles’ta olduğu söylenmiştir.

Miller, o dönem İsmet İnönü’nün başbakan olduğunu, Eğitim Bakanlığı’nın istediği öğretmenlerden haberdar olduğunu ve Köy İşleri Bakanlığı altında da çalışmalarını istediğini belirtmiştir. Toplum Kalkınması Programı altında amaçlarını köy için faydalı olmak olarak tanımlamıştır.

Miller, ayda 600 TL aldıklarını ve bunun köy öğretmenin maaşı ile aynı olduğunu belirtmiştir. Amerika’da hesaplarına ayda 75 dolar yatırıldığı, bunun da toplam olarak döndüklerinde 3 aylık yaşama masrafı kadar olduğunu, bundan başka hiçbir imkân ve bursun olmadığını ifade etmiştir. Askere gitmemek için gönüllü olma fikrine gelince; Vietnam Savaşı’nı haksız olarak gördüğünü ve bu yüzden gönüllü olanlarında da ona göre sadakatsizlikten değil Vietnam Savaşı’nın ahlâksızca olduğundan kaynaklanabileceğini belirtmiştir.

⁴¹⁷ 8.12.12 tarihli mailinden alınmıştır.

⁴¹⁸ ANT, “Barış Gönüllülerini Yetiştiren Türkleri Açıkıyoruz”, 4 Kasım 1969, Sayı:149, s.6. a.g.m?

3.1.3.1.3. Muğla⁴¹⁹

Miller, birkaç ayda bir Vali Şeref Tüten'e rapor vermek için Muğla'ya gittiklerinden bahsetmiştir. Tüten'in gönüllüleri desteklediğini belirtmiştir. Gönüllülerin Türkçe'yi iyice öğrendikten sonra muhtar Eyüp Oral'ın kendi isteklerini onlarla valiye göndermeye başladığını anlatmıştır. Gönüllüler aracılığı ile idari makamlarla iletişime geçilmesi çok rastlanan bir durum olmuştur. Tüten'in ileri derecede İngilizce bildiğini ve daha sonra Ankara valisi olduğunu da eklemiştir. Şükran günü için Muğla'ya gittiklerinde, orada Milas, Köyceğiz, Muğla, Bodrum'daki İngilizce öğretmenleri ile hemşire gönüllüler ile şükran gününü kutladıklarını anlatmıştır. Tatil için Marmaris ve Rodos'a gittiklerini, o dönemde Muğla yolunun çok kötü olduğundan ve yolda çeteler olduğundan bahsetmiştir.

3.1.3.1.4. Çömlekçi ve Diğer Görevleri⁴²⁰

Michael, köyde halı kooperatifi kurulması için çaba harcadığını, halıları tüccarlara satmak için uğraştığını anlatmıştır. Dikiş makinesini köye onların getirmediğini belirtmiştir. Eşinin bir süre İngilizce kursu verdiğini, açtıkları kuyunun başarıya ulaşmadığını, en yakın arkadaşı Hamza Özgül ile kuluçka makinesi inşa edip tavuk yetiştirdiklerini ve evlerinde yaptığı tuvaletin köye örnek olduğunu aktarmıştır. Köylülere yardım için "amatör" doktorluk yaptığını söylemiştir. Kendisinin eli baltayla kesildiğinde ise İzmir NATO Hastanesine götürüldüğünü anlatmıştır.

Miller, köyden Faik Özgül'ün, Ankara'ya döndükten sonra akciğer kanseri olduğunu öğrenmiş ve onu Ankara'ya çağırmıştır. O sırada Miller'ın kızı Sara Filiz'in doğduğunu söylemiştir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın oğlu Dr. Sunay'ın ABD'de öğrenim görmüş olduğunu ve Ankara NATO Hastanesinde çalıştığını, ona danıştığını ve eşinin, Faik Özgül'ün ameliyatını gerçekleştirdiğini, bu sırada Özgül'ün eşi Saniye Hanım'ın da birkaç ay onların yanında kaldığını anlatmıştır.

Arkadaşı Hamza Özgül'ün zeytinliği çapalarken bronz bir bilezik bulduğunu ve kendisinin Bodrum'daki müzedeki görevlilere haber verdiğini belirtmiştir. Görevlilerin, birkaç yaz sonra yaptıkları kazıda, Bronz çağına ait kalıntılar bulduklarını belirtmiştir.

⁴¹⁹ 8.12.12 tarihli mailinden alınmıştır.

⁴²⁰ 8.12.12 tarihli mailinden alınmıştır.

Müfettişlik görevinde ise modern apartmanlarda yaşadıklarını ve iyi kazandıklarını belirtmiştir. Yılda 2-3 kez, Ege, Akdeniz kıyıları ve Orta Anadolu'yu denetlediğini ve gönüllülere yardımcı olduğunu belirtmiştir. Yaptığı en iyi projenin ise Antalya Ziraat Müdürü ile Meksika buğdayının gönüllüler ile tanıtımının yapılması olduğunu söylemektedir. Ayrıca Özbalkan'ın kitabında geçen Toplum Kalkınma Programı Müdürü Mike Miller'in kendisi olduğunu belirtmiştir.⁴²¹ Kitapta yer alan raporda (Miller Raporu) Miller, Toplum Kalkınması programının başlangıçta düşünüldüğü kadar başarılı olmadığını ifade etmektedir.⁴²²

İzmir Alsancak'ta Barış Gönüllülerinin bürosunda da çalıştığını; ancak Ankara ile irtibat zor olduğundan burayı kapatıp 1967'de Ankara Kavaklıdere merkez bürosuna geçtiklerini belirtmiştir.

Michael, bizim de ulaşamadığımız MİŞ dergisini tam hatırlayamadığından bahsetmiştir.

3.1.3.1.5. Ülkeden Ayrılış⁴²³

Michael, Türkiye'den gönüllülerin gönderilmesi hakkında ne düşündüğünü sorduğumuzda şöyle söylemiştir: "Anti-Amerikancılık oldukça güçlendi ve Barış Gönüllüleri kolay bir hedefti." Kıbrıs, 6.Filo, Johnson Mektubu, Büyükelçi Komer ve Vietnam Savaşı gibi durumların gidişlerine etki ettiğini belirtmiştir. Türkiye'de askeri sebeplerle binlerce Amerikalının bulunduğunu ve İncirlik Hava Üssü yüzünden de halkın rahatsız olduğunu anlatmaktadır. "İzmir'de Kordon'da birçok cadde Amerikalıların yaşadığı binalarla çevriliydi." demektedir. "Ve elbette nükleer başlıklı B-52 bombalarından çokça bulunan İncirlik Hava Üssü vardı. Bütün bunların Türkiye'ye yarattığı sorun Türkiye'yi muhtemel bir savaşın içine çekebilecek olmamız ve Türkiye'nin buna karşı koyamayacak olmasıydı." demiştir. 1960'ların sonunda oluşan Amerikan karşıtı havadan gönüllülerin de etkilendikleri düşünülmüştür. Askeri üssün ve askerlerin halkı rahatsız ettiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca dış siyasette Amerika ile Türkiye'nin gerginleştiği noktalar da birer etken olarak görülmüştür.

⁴²¹ Müslim Özbalkan, a.g.e., s.175, 192.

⁴²² Müslim Özbalkan, a.g.e., s.193.

⁴²³ 8.12.12 ve 27.01.13 tarihli maillerinden alınmıştır.

Michael'ın 'solcu' olarak nitelendirdiği ve gönüllülere karşı makaleler yayınladığını söylediği Akşam gazetesinden Çetin Altan ile görüştiklerini ve gönüllülerin iyi insanlar olduğunu; fakat Amerikalıların ülkeden gitmeleri için bunları yazması gerektiğini söylediğini iddia etmiştir.

Çetin Altan'ın Akşam gazetesinde çıkan 23 Nisan 1968 tarihli "Eğlenin Yavrularım Eğlenin"⁴²⁴ başlıklı makalesinde Türkiye'nin egemenliği karşısında Amerikan varlığı eleştirilmiştir. Çetin Altan şöyle demektedir: "Amerika, Karadeniz kıyılarındaki bakır madenlerimizin, yüzde elli bir oranında kendileriyle iş yapacak patronlara devredilmesini istemiş. Biliyorsunuz dostumuzdur Amerika. Topraklarımızın 32 milyon metrekaresi üstünde onun bayrağı dalgalanır. Her Bakanlığımızda onun uzmanları, gizli güvenlik teşkilâtımızda onun dolarları. Anadolu köylerinde onun Barış Gönüllüleri vardır. Başbakan dahi onun firmalarının komisyonculuğundan gelmiştir iktidara ve onun Başkanıyla kol kola çektirdiği resimleri halka dağıtmanın kıvancıyla toplamıştır oyları. ...Amerika, bakırlarımızın yüzde elli bir oranında kendisiyle iş yapacak patronlara devrini istiyorsa, elbette bu egemenliğimiz ve özgürlüğümüz içindir. ...Eğlenin yavrularım, eğlenin. Gülün, oynayın, koşun, bağırın. Egemen bir ülkede özgür ve mutlusunuz. O kadar özgür ve mutlusunuz ki kazara aklınıza vatanımızda dalgalanan çok yıldızlı bir yabancı bayrağına bakarak kuşku girerse, Savcı yakışabilir yakanıza: -Niye düştünüz bu kuşkuya, diye..." Görüldüğü gibi Altan, Türkiye'de Amerikan etkisinin fazlalığından bahsetmiştir. Türkiye'de var olan Amerikan nüfusundan -uzman, gönüllü vs.- söz edilmiş ve Amerikan yanlısı iktidarlar da eleştirilmiştir. Çetin Altan, Türkiye'deki Amerikan etkisini ve egemenlik kavramını eleştirmiştir. Ancak bu yazıları gönüllülerin gitmesi için yazmış olduğu iddiasının doğruluğu bilinmemektedir. Gazetecilerin halk üzerinde etki yarattığı özellikle o yıllarda bir gerçektir. Miller'ın iddiasına göre Altan, gönüllüleri bu işten soyutlayıp aslında iktidarlar ve Amerikan politikalarını eleştirmiş olmaktadır.

⁴²⁴ http://www.medyakronik.net/arsiv/basintarih_230401.htm Erişim tarihi:06.02.13

Michael, köyde bazen kendilerinin casus oldukları ve CIA'ya bir şeyler anlattıkları konusunda şakalaşmalar geçtiğini belirtmiştir. (“Orhan bugün erkenden tarlasını sürmeye kalktı”, “horozların sayısı” vb.) Anti-Amerikancı öğretmenlerle karşılaştığını ve onlara göre kendisinin ‘iyi olamayacağını’ söylemiş; ama yine de güzel anlar paylaştıklarını belirtmiştir.

Miller son olarak, “Henüz orada bulunduğumuz zamanda (1969 Mart sonlarına kadar) olaylar giderek daha düşmanca hale geliyordu ve anlattığım gibi daha da kötüleşti. Bakanlıklar artık daha fazla program istemiyordu (hiçbir resmi görevli başka bir Barış Gönüllüleri programını istemekle ilişkili olmak istemiyordu) ve bir istek olmadan da biz kendimiz bir tane getiremiyorduk. Ve bence bitişi buydu. Barış Gönüllüleri görevlilerinin gidip kalmasına dair bir görüş ayrılığı vardı. Bizim gitme nedenimiz, birçoğumuz bölgelerimizde sevilmemize rağmen, Türkiye'deki genel iklimin çok da iyi olmamasıydı. Bakanlıklar program sormayı bıraktı ve ‘neden Vietnam'da olduğumuzu’ açıklamamız (hiçbirimiz olmalıydık diye düşünmüyorduk) yorucu olmaya başlamıştı. ‘Neden Türkiye’yi Kıbrıs’ta savaşa gitmekten alıkoymadığımızı’, ‘Johnson’u mu Kennedy’i mi daha çok sevdiğimiz’ vs. ve herkes biliyordu ki, Akşam gazetesinde devamlı çıkan makaleler nedeniyle, ‘casustuk, misyonerdik, ya da her neyse’.” demiştir. Miller’a göre, ülkede oluşan anti-Amerikan hava içerisinde gönüllüler hedef haline getirilmiştir.

3.1.3.1.6. Casusluk⁴²⁵

Miller, köyde kaldığı iki yıl sürece hiç dinden bahsetmediğini, çünkü diğer dinlere ve geleneklere bir saygısının olduğunu, aksinin kültürel emperyalizm olacağını belirtmiştir. Kendisine köy imamı ve Mehmet Ağa tarafından Müslüman olabileceği teklifinin geldiğini, saygılı bir görüş alışverişinin olduğunu, kendisinin Hristiyan olduğunu belirtmesi ile konunun kapandığını söylemiştir. Michael, köyün çok dindar olmadığını, Atatürkçü ve CHP’li olduğundan bahsetmiş ve ‘tüm kitaplı insanlar’ olarak rahatça yaşadıklarından söz etmiştir.

⁴²⁵ 12.12.12 ve 27.01.13 tarihli maillerinden alınmıştır.

Süleyman Demirel'in "Amerika'nın bir arkadaşı" olarak görüldüğünden solcular tarafından sevilmediğini; ancak kendilerinin bu konuyla değil işleri ile ilgilendiklerini belirtmiştir.

Birçok Türk'ün onların Türkiye'de casusluk ya da misyonerlik için bulduklarını düşündüklerini eklemiştir ve "...başka türlü üniversite mezunu genç Amerikalılar neden bir köyde yaşasınlar ki?" demiştir. Kimse için casusluk yapmadıklarını söyleyen Miller, Kennedy'nin özellikle Barış Gönüllülerinin hiçbir yere bağlı olmadığından emin olmak istediğinden söz etmiştir.

Gönüllülerin rapor yazmadıklarını belirten Michael, müfettiş olarak görevlerinin sadece gönüllülere yardım etmek ve amaçların tartışılmasına yönelik olduğunu söylemiştir. Tek ilgilerinin insanların daha iyi ve daha sağlıklı yaşamalarını sağlamak olduğunu belirtmiştir.

Casusluk iddialarına karşı köylerden nasıl bir bilgi çıkarılabileceğine dair şöyle demektedir: "İnsanlar diyecekti, 'Tamam, eğer Mike casussa, bugünkü raporu ne olacaktır?' Hadi bakalım. 'Ahmet tütün fidanları diyor, Orhan çift sürüyor ve akşam yağmur yağmalı'. Raporun sonu. Ve herkes gülecekti." Ancak halkla bu kadar iç içe yaşayan gönüllülerin elde edebileceği bilgilerin bunlarla sınırlı olması çok da olası değildir. Kendisinin yukarıda CHP'li, Atatürkçü, çok dindar olmayan köy olarak tanımladığı köy, Çömlekçidir.

3.1.3.1.7. Müslim Özbalkan⁴²⁶

Miller, Özbalkan'ın Çömlekçi'de bir yaz geçirdiğini, ona bazı bilgiler verdiğini ancak Özbalkan'ın bunları kendi çıkarlarına göre manipüle ettiğini belirtmiştir. Özbalkan ile Çömlekçi'de ve Ankara'da zaman geçirdiklerinden bahsetmiştir. Gönüllüler ile ilgili nesnel bir tablo çizeceğine inanıp bazı bilgiler verdiklerini fakat hiçbirinin gizli bilgiler olmadığını çünkü sırlarının olmadığını belirtmiştir. Kendisinin anlattıklarını çarpıtarak Barış Gönüllülerini Türkiye'ye karşı bir komploya çevirdiğini anlatmıştır. Onun hakkında "Köylüler Müslim'i her zaman kahvede politika ve ilerlemeden konuştuğuna atıfla 'bizim ateşli' olarak çağırıyorlardı. Onu çok ciddiye

⁴²⁶ 8.12.12 ve 27.01.13 tarihli maillerinden alınmıştır.

almıyorlardı ve onlara söyledikleriyle eğleniyorlardı. Onu sadece genç ve deneyimsiz görüyorlardı.” demiştir.

3.1.3.2. Richard Sherrington⁴²⁷

Richard Sherrington Milas'ta gönüllü olarak bulunmuştur. Richard, Milas'ta İngilizce öğretmeni olarak görev yapmıştır.

Richard Sherrington, Chicago Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Ordunun dil okulunda bir sene Türkçe eğitimi aldıktan sonra, Türkiye'deki ABD ordusuna çevirmen olarak gitmiştir. O dönem, Türkiye'de çoğunlukla Ankara'da olmak üzere 18 ay kalmıştır.

Sherrington, Barış Gönüllülerine katılma amacının da, tekrar Türkiye'ye dönme isteği olduğunu belirtmiştir. Türkiye'deki ilk yılında Milas'ta öğretmenlik yaptığını ve Bodrum'a da gittiğini belirtmiştir. İkinci yılda ise asistan personeli olarak Ankara'da olduğundan söz etmiştir. Daha sonraki 3 yıl boyunca da yine Barış Gönüllüsü personeli olarak Ankara'da olduğunu söylemiş ve son 18 ayda programda yardımcı yöneticilik ve yöneticilik yaptığını belirtmiştir.

Sherrington, Milas'ta ortaokul ve lise öğrencilerine ve akşamları da yetişkinlere İngilizce eğitimi vermiştir. Sherrington “Bence başarılı bir öğretmendim. Öğrencilere anlayabilecekleri şekilde bir şeyleri açıklayacak kadar Türkçe biliyordum. Gerçi bu, yabancı dil eğitiminde çok da gerekli değildir. İngilizce öğretiminde bizim aldığımız eğitmenlik eğitimi çok iyiydi ve en modern yöntemler vardı.” demiştir.

Sherrington'a, Türkiye'den Barış Gönüllülerinin ayrılması konusunda ne düşündüğü sorulmuştur. Ona göre gönüllülerin Türkiye'yi terk etmeye zorlanması çok kötüdür. Türkiye, kendisine ileride ABD'de yardımcı olabilecek ve gittikçe artan sayıda bir grup arkadaşını kaybetmiştir. “Gönüllülerin büyük bir kısmı Türkiye'yi çok seviyordu ve bugüne kadar Türkiye ile ilgili konuları da takip etmişlerdir.” demiştir.

Sherrington'a göre bu gönüllülerin bir kısmı ABD hükümetinde çalışmışlardır ve hükümetin içinde Türkiye'nin güçlü bir sesi olmuşlardır. Sherrington program devam etseydi böyle daha çok insan olacağını belirtmiş ve bu durumun Türkiye ve ABD için bir kayıp olduğunu söylemiştir.

⁴²⁷ 30.01.13 tarihli mailinden alınmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken nokta aslında, gönüllülerin ABD'ye döndükten sonra hükümette, kamu görevlerinde çalışmış olmalarıdır. Bu durum “Olanaklar” kısmında Müslim Özbalkan'dan alıntı olarak şöyle yer almaktadır: “İki yıl başarı ile hizmet eden Barış Gönüllüleri Amerikan Hükümetinin resmi örgüt ve kuruluşlarında, federal hizmetlerde öncelikle işe alınmakta, kendilerine daha üst dereceden ücret ödenmektedir. Barış Gönüllüleri Yasası'nda bu konuda hüküm vardır. 1968 yılında geri dönen 7500 gönüllüden % 60'ı resmi ve özel eğitim kurumlarında, % 18'i federal işlerde, % 10'u Dışişleri Bakanlığında, % 12'sinin özel Amerikan şirketlerinde çalıştıkları ortaya konulmuştur.” Önemli olan nokta, bunu bir gönüllünün belirtmiş olmasıdır.

Sherrington, birçok gönüllünün muhtemelen seyahat ve dünyayı gezmek için gönüllü olduğunu ve görevlerini yerine getirmiş iseler, bunun önemli olmadığını belirtmiştir. Kendisi ve yine gönüllü olan eşi 40 yıl önce Kanada vatandaşı olmuşlardır.

3.2. Aydın

3.2.1. Aydın Basımında Amerikan Barış Gönüllüleri

Aydın'da Milli Eğitim arşivleri olmadığı için araştırma yapılamamış, tanıklara ulaşılamamış, temastakilerle sağlıklı bilgi akışı sağlanamamıştır. Tanıkların Aydın'dan taşınmış olmaları, sağlık sebebi ile görüşme olanağının bulunmaması ya da hatırlayamamaları durumları ile karşılaşmıştır. Bu yüzden basına müracaat edilmiştir. Aydın için Yeni Aydın ve Hür Aydın gazeteleri taranmıştır. Hür Aydın gazetesi ilk kez 3 Şubat 1953 tarihinde basılmış, yine 1953 yılında basılmaya başlanan Kıroba gazetesinin kapatılmasıyla 1960 yılında da Yeni Aydın gazetesi basılmaya başlanmıştır.⁴²⁸ Kütüphane yenileme çalışmaları yüzünden çalışmalar istenen düzeyde yapılamamıştır. Aydın'da da Barış Gönüllüleri ile ilgili yoğun bir haber dizisine ulaşılamamıştır.

⁴²⁸ Aydın İl Yıllığı 1967, Ticaret Matbaacılık, İzmir, 1967, s.150.

Aydın İl Yıllığında, Halk Eğitimi çalışmaları içerisinde 1965-1966 yılları arasında verilen dil kursları göze çarpmaktadır. Nazilli Halk Eğitimi Merkezi tarafından açıldığı görülen bu kursların⁴²⁹ gönüllüler tarafından verilmiş olma ihtimali bulunmaktadır.⁴³⁰

Toplum Kalkınması çalışmaları kapsamında ise pilot bölge olarak Konuklu köyünün seçildiği görülmektedir. Köye su getirilmiş, köy yolları yapılmış, okuma odası açılmış ve “Köyü Güzelleştirme ve Kalkındırma Derneği” kurulmuştur.⁴³¹ Gönüllülerin Toplum Kalkınması programlarında çalışmış oldukları incelenmiştir. Ancak Konuklu köyüne ilişkin başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.1.1. Amerikan Barış Gönüllülerinin Genel Yapısı

Amerikan Barış Gönüllüleri'nin, Türkiye'ye gelmelerinden önce, basında tanıtımlarının yapıldığını ve deyim yerindeyse övüldüğünü görmüştük. Durum Aydın'da da farklı değildir. 1962 yılında, örgüte katılmak isteyen gönüllü sayısının gün geçtikçe arttığı belirtilmiştir. 31 Aralık 1962 tarihine kadar 5000 gönüllünün 40 ülkede hizmet vermesi beklenmektedir. Ayrıca gönüllülerin gittikleri ülkelerde misafirperverlikle karşılandıkları ve bu ülke basınları gönüllülerin çalışmalarından memnunluğu ifade edilmiştir.⁴³²

Yeni Aydın gazetesi, Barış Gönüllüleri Müdürü Sargent Shriver'i tanıtmıştır. Chicago'lu bir iş adamı ve Kennedy'nin eniştesi olduğu belirtilmiştir. 8-14 Ocak 1964'te Türkiye'ye geleceği söylenmiştir. Kennedy'nin “Birleşik Amerika veya özel teşekküller tarafından, diğer memleketlerin ehliyetli insan ihtiyacını karşılamak üzere gönderilmiş Amerikalı kız ve erkekler” olarak tanımladığı Barış Gönüllülerinin maaş almadıklarını yalnızca gittikleri yerde yaşayabilmeleri için bir miktar para aldıkları belirtilmiştir. Gönüllülerin özellikle öğretim, tarım ve sağlık alanlarında uzman

⁴²⁹ 6 Ay süren kursun İngilizce kısmına 47 kişi devam etmiştir.

⁴³⁰ Aydın İl Yıllığı 1967, a.g.e., s.172.

⁴³¹ Aydın İl Yıllığı 1967, a.g.e., s.173-174.

⁴³² Hür Aydın, 17 Ağustos 1962.

Amerikalı gençlerden seçildiği söylenmiştir. Yazıda Shriver'ın hayatından bahsedilmiş ve başarılarına yer verilmiştir.⁴³³

Önceki bölümlerde söz edildiği üzere, Barış Gönüllülerinin Türkiye'ye gelmesi için Amerika ve Türkiye arasında imzalanan İkili Anlaşma 27 Ağustos 1962 tarihlidir. Bu anlaşma Yeni Aydın gazetesine “Barış Ordusu anlaşması imzalandı.” şeklinde yansımıştır. Anlaşma için Türkiye'ye gelen Johnson, önce Anıtkabir'i ziyaret etmiştir. Anlaşma sonrası Cemal Gürsel ve İnönü ile ayrı ayrı görüşmüştür. Habere göre, Kennedy'nin ‘az gelişmiş memleketlerin, kalkınmasına manen ve bedenen yardım etmek üzere’ bir örgütün kuruluşu üzerine olan fikri sonucunda ‘Barış Ordusu’ kurulmuştur. Gönüllülerin, Türkiye'ye gelmeleri için yapılan görüşmelerin sonuçlandığını ve anlaşmanın 27 Ağustos 1962 tarihinde, saat 11:00'de Dışişleri Bakanlığı'nda Johnson ve Feridun Cemal Erkin tarafından imzalandığını öğrenmekteyiz. Habere göre “Barış Ordusu teşkilatından maksat, arzu eden memleketlere, çeşitli sahalarda çalışmak ve özellikle, büyük şehirler dışında, kasaba ve köylerde, genç gönüllü Amerikalıların, halk ile aynı şartlar içinde yaşayıp aynı hayat seviyesini paylaşmak üzere, o bölgenin kalkınmasına manen ve bedenen yardımcı olmalarıdır.” Anlaşma ile 50 kadar gönüllü Anadolu'nun farklı yerlerinde sağlık, tarım ve eğitim sahalarında çalışacakları kararlaştırılmıştır.⁴³⁴

1963 yılında, Isparta Şehit Ali İhsan Kalmaz Lisesi'nde görevlendirilen iki Barış Gönüllüsü Sherril ile John Turnquist'in Halk Eğitim Merkezi ve Devlet Hastanesi'nde bir gün İngilizce dersi verecekleri belirtilmiştir. Isparta'da iki yıl kalacak olan bu gönüllüler esasen bir önceki bölümde incelenen gönüllülerin amaçlarını açıklamışlardır. “Birinci hedefimiz İngilizce öğretmek, ikincisi Türkiye'yi ve Türk halkını yakından tanımak, görmektir. Onlara asker Amerikan tipinden başka hakiki Amerikalıları tanıtmak istiyoruz.” demişlerdir.⁴³⁵

Konya'da ise; ABD'de sosyoloji eğitimi almış, Karapınar ilçesinde tavukçuluğu öğreten Barış Gönüllüsünün ortaokula İngilizce öğretmeni olarak atanması halk tarafından tepki ile karşılanmıştır. Halkın tepkisi, gönüllünün öğretmen olmadığı için

⁴³³ Yeni Aydın, 13 Ocak 1964.

⁴³⁴ Yeni Aydın, 28 Ağustos 1962.

⁴³⁵ Hür Aydın, 25 Ekim 1963.

mi, yabancı olduğu için mi yoksa başka sebeplerden mi bilinmemektedir. Ancak tepki sonrası gönüllü bu görevden alınmıştır.⁴³⁶

3.2.1.2. Amerikan Yardımları

AID (Uluslararası Kalkınma Kurumu), Barış Gönüllüleri Örgütü'nün işbirliği içerisinde olduğu kurumların başında gelmektedir. Devrim gazetesinde de sürekli olarak kurumun Türkiye'ye yaptığı yardımlar yer almıştır. ABD hem kendisi hem de yardım kuruluşları aracılığı ile Türkiye'ye sürekli büyük yardımlar yapmıştır. Bu yardımların türü para, gıda ya da malzeme yardımı olmak üzere değişiklik göstermiştir.

1959'dan itibaren CARE'nin, 10 milyondan fazla Türk'e 52.707.826 kilo gıda ve 200.000 doların üstünde araç ve malzeme hediye ettiği belirtilmiştir. Bu yardım 'dost bir milletin bir diğerine kardeşçe el uzatması' ve 'Amerikalıların ihtiyaç içinde bulunan kardeşlerine duyduğu samimi alaka' olarak gösterilmiştir.⁴³⁷

OECD-İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın 1962 yılında, Ankara'daki görüşmeleri sonucu Amerika'nın her yıl 300 milyon dolar yardımda bulunacağı belirtilmiştir.⁴³⁸ Yine aynı yıl, ABD, Türkiye'ye 103 milyon lira hibe etmiş,⁴³⁹ ekonomik yardım olarak 120 milyon lira daha vermiştir. Yılsonuna kadar 400 milyon lira daha verileceği belirtilmiştir.⁴⁴⁰

Amerikan büyükelçisi Raymond Hare ve İsmet İnönü'nün görüşmeleri sonucu, Amerikan yardımlarının ihtiyaca paralel olarak artacağı bildirilmiştir.⁴⁴¹

Türkiye, Maliye Bakanı Şefik İnan ile ABD Elçisi R. Hare arasında imzalanan yardım anlaşması ile 1 milyar 100 milyon Türk lirası yardım almıştır.⁴⁴²

Amerika, TCDD'ye lokomotif alımı için 10 milyon dolar kredi verecek, bu miktar 15 yıl içinde geri ödenecektir.⁴⁴³ Amerika, Türkiye ile olan anlaşmasının gereği

⁴³⁶ Hür Aydın, 25 Ekim 1967.

⁴³⁷ Yeni Aydın, 1 Ekim 1963.

⁴³⁸ Hür Aydın, 6 Mayıs 1962.

⁴³⁹ Yeni Aydın, 4 Haziran 1962.

⁴⁴⁰ Yeni Aydın, 19 Temmuz 1962.

⁴⁴¹ Hür Aydın, 5 Ocak 1962.

⁴⁴² Yeni Aydın, Hür Aydın, 10 Şubat 1962.

⁴⁴³ Hür Aydın, 2 Mart 1962.

olarak 1962 Mart ayında 400 bin ton buğday vermiştir. 1961'den itibaren bu buğday ithalatının sürdüğü belirtilmiştir.⁴⁴⁴

24 Temmuz 1962 tarihinde ABD ve Türkiye arasında imzalanan antlaşma ile ABD'den alınan zirai mahsuller karşılığında 160 milyon lira yardım alınmıştır.⁴⁴⁵ Türkiye'nin elektrik enerjisi kaynaklarının genişletilmesi için AID'in kredi sağlayacağı belirtilmiştir.⁴⁴⁶

1963 yılında Ferit Melen ve Raymond Hare'nin imza attığı yeni bir antlaşma ile ekonomik kalkınma için 917.434.000 Türk lirası kredi verileceği belirtilmiştir. Bu kredinin yarısının özel sektöre yeniden kredi vermek için kullanılacağı, % 22'sinin uzun vadede 300.000 tonluk buğday stokları için Toprak Mahsulleri Ofisine verileceği, % 28'inin ise her iki tarafın onaylayacağı diğer faaliyetlerde kullanılacağı açıklanmıştır.⁴⁴⁷

1963 yılında imzalanan başka bir antlaşma da AID Türkiye misyonu başkanı Stuart Van Dyke ile Hazine Genel Müdürü ve Milletlerarası İktisadi İşbirliği Genel Sekreteri Memduh Aytür tarafından imzalanmıştır. Antlaşma ile ABD, 1963 mali yılı içinde 905 milyon lirayı 5 yıllık kalkınma planları için tahsis etmiştir. Böylece 1949 yılından beri toplam 5 milyar 600 milyon lira alındığı belirtilmiştir.⁴⁴⁸

1964 yılında AID'in Türkiye'ye açacağı 35 milyon dolarlık bir kredi ile Amerika'dan sınai teçhizat, çelik mamulleri, madeni yağlar motorlu araçlar ithal edileceği haberi verilmiştir. Ayrıca AID'in 5 yıllık Türk Kalkınma Planının uygulanması için Türkiye'ye gelecek olan uzmanların masrafları için 3 milyon dolarlık bir kredi daha açacağı bildirilmiştir. Birçok Amerikan kredisi gibi bu krediler de 40 yıl vadeli dir.⁴⁴⁹

⁴⁴⁴ Hür Aydın, 16 Mart 1962.

⁴⁴⁵ Hür Aydın, 25 Temmuz 1962.

⁴⁴⁶ Hür Aydın, 11 Eylül 1962.

⁴⁴⁷ Hür Aydın, 19 Mayıs 1963.

⁴⁴⁸ Hür Aydın, 28 Temmuz 1963.

⁴⁴⁹ Hür Aydın, 9 Temmuz 1963.

1964 yılında yer alan bir habere göre Amerika, AID yolu ile Türkiye'ye 70 milyon dolar yardım yapacaktır.⁴⁵⁰ Ayrıca Türkiye ve Amerika arasında imzalanan bir anlaşmaya göre Sınai Münasebetler Eğitim Programı çerçevesinde AID, Türkiye'de sorumlu işçi sendikaları liderlerine eğitim verecektir.⁴⁵¹

Aydın'a yapılan yardımlar incelendiğinde CARE'in, Aydın'daki Çocuk Bakım ve Yetiştirme Yurduna yardım olarak 3.520 libre (=yarım kg) süt tozu ve 3.195 libre un verdiği anlaşılmaktadır.⁴⁵² Ayrıca 1964 yılında CARE Teşkilatı Ege Bölgesi müdürü James Lebedeff Aydın'a gelmiştir. Lebedeff, Vali Hakkı Albayrakoğlu ile görüşmüş ve okul uygulama bahçelerini denetlemiştir.⁴⁵³ Aynı yılın sonlarında CARE üyesi Prof. Manuel de Aydın'a gelmiştir. Ziyaretinin nedeninin, CARE yardım teşkilatı olduğu için, okullara süt, yağ, un dağıtımını amaçlı olduğu düşünülmüştür.⁴⁵⁴

1965 yılında ise CARE Aydın'daki hastane ve sağlık merkezlerine 8.824 kg süt tozu, 6.864 kg un yardımında bulunmuştur.⁴⁵⁵ 1966 yılında Aydın iline, ilçelere de dağıtılmak üzere 10 ton un, 34 ton süt tozu bakanlıkça gönderilmiştir. Üç yıldır yürütülen bu beslenmenin bu yıllarda yararlı olduğu düşünülmektedir ki daha sonra en çok eleştiri noktalarından biri de süt tozu olacaktır.⁴⁵⁶ 1967 yılında Aydın ve ilçelerinde süt tozu zehirlenmelerinin olduğu görülmüştür. Olayı incelemek üzere CARE teşkilatından Müdür Yardımcısı Thomas W. Bentley Aydın'a gelmiştir. Aynı dönemde Isparta, Balıkesir, Manisa ve bazı Ege illerinde toplu zehirlenmeler olmuştur. Sağlık Bakanlığı'nın isteği üzerine Milli Eğitim Bakanlığı bir süre süt tozu beslenmesini ertelemiştir.⁴⁵⁷

⁴⁵⁰ Yeni Aydın, 31 Ocak 1964.

⁴⁵¹ Yeni Aydın, 7 Nisan 1964.

⁴⁵² Hür Aydın, 20 Mart 1964.

⁴⁵³ Hür Aydın, 29 Ağustos 1964.

⁴⁵⁴ Hür Aydın, 10 Aralık 1964.

⁴⁵⁵ Hür Aydın, 12 Ocak 1965.

⁴⁵⁶ Hür Aydın, 30 Nisan 1966.

⁴⁵⁷ Hür Aydın, 13 Aralık 1967.

1967 yılında AID Türkiye'ye 25 milyon dolarlık bir kredi daha açmıştır.⁴⁵⁸ 1968'de AID'in yardım edeceği ülkeler arasında Türkiye yine yer almaktadır.⁴⁵⁹ 1969 yılında AID, Ereğli Demir Çelik Fabrikası için 125 milyon liralık kredi vermiştir.⁴⁶⁰ Amerika, yine 1969 yılı için AID kanalı ile 30 milyon dolar kredi vermiştir.⁴⁶¹

Askeri yardımlar çerçevesinde, NATO üyesi olan Türkiye'nin savunma sistemi içerisinde oynadığı rol 'Türkiye'nin hayranı' olarak bahsedilen Kennedy tarafından takdir edilmiştir. "Biz Birleşik Amerikalılar, Türk halkının müttefiki olmaktan ve bütün insanlığa barış ve refah getirme yolunda Türk halkı ile birlikte gayret sarf etmekten gurur duyuyoruz. ...Amerikan halkı, Türkiye'nin iktisadi alanda başardığı ilerlemelerle yakından ilgilenmektedir. İki milleti bağlayan tarihi dostluk bağları başkan Truman'ın tarihi kararı ile daha da kuvvetlenmiştir. İlerde de aynı şekilde devam edeceğine güvenim vardır." demiştir.⁴⁶²

NATO Başkanı Norstad, İnönü ile 1962'de Ankara'ya gelerek görüşmüş ve Türkiye'ye yapılan askeri yardımın artırılması konusunda konuşmuşlardır. Ayrıca Norstad, Türkiye'ye yapılacak olan ekonomik yardımın da artırılması konusunu kongreye sunacağını belirtmiştir.⁴⁶³

Aydın'da, Ahmet Kabaklı⁴⁶⁴ "Kültür Emperyalizmi" konulu bir konferans vermiştir. "Birkaç çeşit emperyalizm vardır. Bunların içinde kültür emperyalizmi en tehlikelidir. O milletleri ezer, tüketir, yok eder. Biz de şimdi bu durumdayız." demiştir. Birçok büyük ülkenin Amerika'dan yardım aldığını, fakat hiçbirinin Türkiye'nin yaptığı gibi Amerika'nın her isteğine boyun eğmediğini söylemiştir. "Rusya'ya gitmekle komünist Amerika'ya gitmekle dolarist oluyoruz." demiş ve bunun sebebini kültür emperyalizmine bağlamıştır. Türkçenin yabancı dillerin etkisi altında olduğu belirtmiş ve ABD'nin Vietnam siyaseti de eleştirilmiştir.⁴⁶⁵

⁴⁵⁸ Hür Aydın, 25 Ocak 1967.

⁴⁵⁹ Hür Aydın, 24 Şubat 1968.

⁴⁶⁰ Hür Aydın, 19 Ocak 1969.

⁴⁶¹ Hür Aydın, 5 Şubat 1969.

⁴⁶² Yeni Aydın, 15 Mart 1962.

⁴⁶³ Hür Aydın, 4 Nisan 1962.

⁴⁶⁴ 1924 doğumlu olan Ahmet Kabaklı'nın ilk eseri Kültür Emperyalizmi'dir. (1970)

⁴⁶⁵ Hür Aydın, 20 Şubat 1968.

3.2.1.4. Gönüllüler Aydın'da

Gönüllülerin Aydın'a geldiklerini gazete haberleri de desteklemektedir. Önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere gönüllüler ile gazetelerde yoğun haberler dizisine ulaşamamıştır.

Şehirdeki gönüllüler ile ilgili ilk haber 1964 tarihlidir. Haberde Aydın Lisesi'nde İngilizce Öğretmeni olarak çalışan iki gönüllüden söz edilmiştir. Ekim 1964 tarihli bu habere göre gönüllülerin daha önce de geldikleri anlaşılmaktadır. Gönüllüler, Aydın Lisesi'nde haftada 14-16 saat çalışmaktadırlar. Ayrıca ilkokullulara (7 Eylül İlkokulu) ve Turizm derneğine de dil kursu açmışlardır. Kursları ücretsiz yapmaları şehirde memnuniyet yaratmıştır. Gönüllülerden "Az zamanda çok işler başararak kendilerini sevdiren Amerikalı Barış Gönüllüleri" olarak bahsedilmiştir. Daha önceki örneklerde gördüğümüz gibi bu yıllarda basında gönüllülere karşı memnuniyet hâkimdir. Ekim 1964'te bu iki gönüllüyü teftiş etmek için Barış Gönüllüleri şefi Warren Pritcher Aydın'a gelmiştir.⁴⁶⁶

Aydın Turizm Derneği, şehirde Almanca, İngilizce, Fransızca dillerinde yabancı dil kursu açmıştır. 15 Ekim 1964'te başlayacak olan kursun İngilizce derslerini Aydın Lisesi'nde öğretmenlik yapan iki gönüllünün vereceği belirtilmiştir.⁴⁶⁷

Aydın Lisesi'nde görevli iki gönüllü Richard ve Jean Cone, öğrenciler ve halk için "Kral ve Yeni Elbiseler" adında bir gösteri hazırlamışlardır.⁴⁶⁸

3.2.2. Aydın'da Halkın 'Gönüllü' Anıları

3.2.2.1. Aydın-Merkez

Aydın ili, Ege Bölgesinin can damarı olan Büyük Menderes havzasının Ege Denizine kadar uzandığı verimli tarım arazileri üzerinde bulunmaktadır ve doğudan Denizli, batıdan Ege Denizi, güneyden Muğla ile kuzeyden İzmir ve Manisa ile çevrilidir.⁴⁶⁹

⁴⁶⁶ Hür Aydın, 15 Ekim 1964.

⁴⁶⁷ Hür Aydın, 15 Ekim 1964.

⁴⁶⁸ Hür Aydın, 29 Mart 1965.

⁴⁶⁹ Aydın İl Yıllığı 1967, a.g.e., s.88.

Aydın, ilk çağlardan itibaren coğrafi konumu sebebiyle önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Verimli toprakları sayesinde tarımsal üretim bakımından Türkiye'nin önde gelen illerindendir; ancak sanayisi çevre iller yüzünden gelişmemiştir. Ayrıca Aydın tarihsel kent kalıntıları ve turizm bölgeleri ile turizm açısından da önemli bir bölgedir. Aydın'ın çevresiyle demir yolları ve kara yolları bağlantıları da oldukça gelişmiştir.⁴⁷⁰ Aydın'da tarih boyunca, Karya, Frig, İyon, Lidya, Pers, İskender İmparatorluğu, Seleukoslar, Bergama Krallığı, Roma, Bizans, Aydınoğulları Beyliği, Osmanlı hâkimiyetleri altına girmiştir.⁴⁷¹

Aydın ilinde Cumhuriyetin kuruluşu ile beraber her alanda hızlı bir gelişim gözlenmiştir. 1965 yılından itibaren girişilen okul yapımı çabası 1968 yılında okulsuz köy bırakılmayacak tarzda gelişmeler sağlayacak nitelikte olmuştur.⁴⁷²

Aydın Merkez'de gönüllülerin Aydın Lisesi'ne geldikleri gazete haberleri ile desteklendiği için, Aydın Lisesi'ne gidilmiş, okul müdürü ile görüşülmüştür. Aydın Lisesi, Aydın'ın en eski eğitim kurumlarından biridir. O dönemde görev yapan ya da okuyan insanlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Aydın Lisesi'nin bir önceki müdürü ile de görüşülmüştür: "Öğrenci iken, okulun bahçesinde Amerikan Barış Gönüllüleri geldi diye gördük. 1963'te Aydın Lisesi'nden ayrıldım. Almanca öğrencisi olduğum için bize girmediler. Aydın Lisesi'nde derse çok kısa dönem girdiler diye hatırlıyorum. İngilizceyi esas ağızdan öğreteceklerini, maaşsız görev yapacaklarını duyduk."⁴⁷³

İsa Gümüş ise kısaca şöyle söylemiştir: "Bize katkılarını olduğunu sanmıyorum. Aydın Lisesi'nde yeğenimin İngilizce dersine giriyorlardı. İki kadın gönüllü vardı."⁴⁷⁴

3.2.2.2. Sultanhisar

1958 yılında ilçe olan Sultanhisar,⁴⁷⁵ Aydın'a 28 km uzaklıkta bir ilçedir. İlçede ilk yerleşimin MÖ 7000'lerde başladığı düşünülmektedir.⁴⁷⁶ Aydın ilinin kuzey

⁴⁷⁰ Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982, c.2, s.967.

⁴⁷¹ Yurt Ansiklopedisi, c.2, a.g.e., s.982.

⁴⁷² Aydın İl Yıllığı 1967, a.g.e., s.147.

⁴⁷³ Beyhan Erdoğan, 1941 doğumlu, Öğretmen, 22.11.12'de Aydın'daki ofisinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁷⁴ İsa Gümüş, 1943 doğumlu, Söke Lisesi Emekli İngilizce Öğretmeni, 21.11.12'de Söke Öğretmenevinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

kesiminde, Büyük Menderes Havzasında yer alan ilçede incir, pamuk, zeytinyağı, narenciye vs. zengin tarım ürünleri yetişmektedir. Ayrıca ilçede Nysa Harabeleri bulunmaktadır. Sözlü tarih çalışmalarımız için önce İlçe Milli Eğitim Müdürü ile görüşülmüş, resmi bir kayıt olmadığı öğrenilmiş ve o dönemde yaşamış kişiler öğrenilerek onlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Sultanhisar'da ortaokul 1964-65 eğitim yılında öğretime açılmıştır.⁴⁷⁷

Alim Uyar Barış Gönüllüsü hakkında şunları anlatmıştır: “Eşimin İngilizce öğretmeni idi. Tony, uzun boylu, mavi gözlü, sarışın biriydi. Kadın gönüllü ondan sonra geldi. Çok iyi davranıyorlardı. Tony hippiler gibi giyinirdi. Çok az Türkçe biliyordu. 1-2 sene sonra gitti. Tony gidince kadın gönüllü vardı, İngilizce öğretmeni idi.”⁴⁷⁸

Alim Uyar'ın eşi Zaide Uyar ise gönüllüleri şöyle ifade etmiştir: “İngilizce derslerimize giriyordu. 1961-62 yılları arasındaydı. İki tane idi. İkisi de erkekti. Bill zayıf ve ince, David uzun ve sarışındı. Çok zor Türkçe konuşurlardı. Halk ile kaynaştılar. Aramızdaki ilişki normal bir öğretmen ilişkisiydi.”⁴⁷⁹

Nysa Harabelerine olan ilgisi yüzünden merak uyandıran Barış Gönüllüsünü öğrendiğimiz Fevzi Zengin şu ifadeleri kullanmıştır: “Ben Merkez İlkokulunda sınıf öğretmeni idim. Gönüllüler olarak David ve Bill vardı. Bill memurlara ve öğretmenlere kurs açtı. Birlikte çok vakit geçirdik. En çok dikkatimi çeken, Nysa harabelerini bizden iyi bilir ve anlatırdı. ‘Şurada agora vardı, harabe vardı’ diye. Ben kendi kendime kızdım, ‘ben niye bilmiyorum’ diye sık sık gittim. Fotoğraf makineleri vardı hep çekim yaparlardı. Hep gözlem yaparlardı. Yabancı dil kursu veriyorlardı. Halkla ilişkileri yoktu. Din ile ilgili bir şey olmadı. Amerika'yı sevdirmeye çalışıyorlarmış başka yerlerde, bizde yoktu. Casus olaylarını dedikodulardan duydum burada görmedim”⁴⁸⁰ Bu konuşmada dikkatimizi çeken elbette Nysa'ya olan ilgi ve her örnekte rastladığımız fotoğraf çekimlerinin yoğunluğudur.

⁴⁷⁵ Aydın İl Yıllığı 1967, a.g.e., s.48.

⁴⁷⁶ Yurt Ansiklopedisi, c.2, a.g.e., s.1013.

⁴⁷⁷ Hür Aydın, 21 Mayıs 1964.

⁴⁷⁸ Alim Uyar, 1947 doğumlu, 20.11.12 tarihinde Sultanhisar'da kahvede yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁷⁹ Zaide Uyar, 1953 doğumlu, Memur, 20.11.12'de evlerinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁸⁰ Fevzi Zengin, 1940 doğumlu, Öğretmen, 20.11.12'de evlerinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Zehra Şanlı ise genel kaniya paralel olarak hatırladıklarını dile getirmiştir. “Bir kadın bir erkek yaşıyorlardı. Halk yaşama şekillerine tepkiliydi. İki sene kaldılar. Onlara ait tekstil makinelerinden faydalanırdım. Onlar hakkında iyi düşünürdüm. Kimsenin evine gitmezlerdi. İyi davranırlardı. Kibar, kültürlü, anlayışlılardı. Türkçesi tam yoktu. Birlikte Nazilli’de güzel bir filme gittik. Eşim bunların arasına götürdün beni diye kızdı. Çay içmeye daireye gelirlerdi. Çoğu insan onlara selam vermezdi. İkisi de öğretmendi.”⁴⁸¹

Barış Gönüllüsü David’in o yıllarda öğrencisi olan Ekrem Başaran ise şunları anlatmıştır: “Sultanhisar Ortaokulu’nun ilk öğrencilerinden biriydim. İngilizce derslerimize ilk olarak 1964-65 yıllarında kaymakamımız Turgay Zileli (Ümit Zileli’nin babası) girdi. Sonra David geldi. 1967-68 yıllarında ise Bill geldi. David okuldan çıktıktan sonra jipe binerdi, köy köy gezerdi. Gezdikten sonra hemen not tutardı. Hep fotoğraf çekerdi. Fazla Türkçe bilmezdi.”⁴⁸² Ekrem Başaran, yaptığımız görüşmede, gelen gönüllünün, öğrenciyken hatıra defterinin ilk sayfasına İngilizce öğretmeni olarak yazı yazdığını belirtmiş ve bu defteri bizimle paylaşmıştır. Gönüllü, fotoğrafının bulunduğu deftere kendi el yazısı ile 28 Nisan 1967, Sultanhisar Ortaokulu yazmıştır. İsmi David Van De Gift olarak yazmış ve Washington’da yer alan adresini de eklemiştir. David deftere, geçirdiği bir yılın kendisi için memnuniyet verici olduğunu yazmıştır. Öğrencisinin İngilizce çalışmalarının devam etmesini istemiştir. Türkiye’de İngilizce öğretiminde gerçek bir ihtiyaç olduğundan söz etmiş ve öğrencisine Gazi Eğitim Enstitüsü’nü bitirerek İngilizce öğretmeni olmasını tavsiye etmiştir. Amerika’ya gelirse kendisini ziyaret etmesini söylemiştir.

Sözlü tarih araştırmaları sırasında, Muğla ya da Aydın dışındaki bölgelerde gönüllülere rastlayan kişilerle de bu konu hakkında konuşulmuştur.

“Burdur Lisesi’nde İngilizce öğretmeni olarak bir bayan girdi. Çok az Türkçe biliyordu. Uyum sağlayamıyordu. Memnun değillerdi. Türk öğrencisine göre yaklaşamıyordu.”⁴⁸³

⁴⁸¹ Zehra Şanlı, (eşi 1941 doğumlu), Memur, 20.11.12’de evlerinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁸² Ekrem Başaran, 1953 doğumlu, Bankacı, 21.11.12’de Kuşadası’nda yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁸³ İrfan Çağlar, 1950 doğumlu, Öğretmen, 03.08.12’de Köyceğiz Öğretmenevinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Hüseyin Özbayır, 1962-1964 tarihleri arasında Niğde Ulukışla'da Eğitim Müfettişi, 1964-1965 tarihleri arasında Kütahya Öğretmen Okulu'nda ve 1970'da ise Muğla Öğretmen Okulu'nda öğretmen olarak çalışmıştır. Özbayır, Ulukışla'da müfettişlik yaptığı yıllarda basın yoluyla bu konuyu takip ettiğini ifade etmiştir. Özbayır'ın anlatımlarına göre Ulukışla o dönemde köylerle arasında yol bağlantılarının dahi olmadığı bir ilçe merkezidir. Bazı köylere katırlarla giriş dahi zor yapılmaktadır. Bu bölgeye hasta bakımı, çocuk bakımı, sosyal yardım gibi çeşitli programlar adı altında gönüllüler gelmiştir. Gönüllüler bölgelere gönderilmeden önce bir eğitimden geçirilmişlerdir ve iyi derecede Türkçe bilmektedirler. Özbayır bu konudaki anlatımlarını şöyle ifade etmiştir: “Vatandaşın hassas olduğu konular hakkında daha önce uyarılmışlar ve hazırlıklı gelmişler Anadolu'ya. Gönüllülerin bir kısmı saha elemanı olarak, bir kısmı örgün eğitimde çalışıyordu. Örgün eğitimde özellikle lise ve ortaokullarımızda lisan öğretmenliği eksikliği had safhada idi. Lisan öğretmenliği yapmak suretiyle öğrenciler arasına giren gönüllüler, öğrencilerden doneler topluyorlardı alabiliyorlarsa.” Özbayır gönüllülerin halkın içine katılarak Anadolu'nun zor koşullarına katlanıp halkla birebir temas kurduklarını anlatmıştır. Gönüllüler çocuk bakımından beslenmesine, birçok konu aracılığıyla halkla iletişime geçmişlerdir. Özbayır'a göre hastalanan bir gönüllü İncirlik hava üssünden kalkan özel helikopterle Adana'ya götürülmüştür. Özbayır anlatımına şu şekilde devam etmiştir: “Onlarla birebir konuşmuş değilim. Ama fonksiyonlarının ne olduğunu, ne yaptıklarını izliyordum. Amerika'nın o dönemki politikası, Pakistan, Afganistan, İran ve Türkiye'yi içine alan Yeşil Kuşak Projesi idi. Rusya'yı aşağıdan çevreleyen bir İslam çemberi söz konusu idi. Bunun devamı olarak yıllar sonra BOP ortaya çıktı. Devletlerin sınırlarını değiştiriyorlar. Bunlar uzun erimli politik görüşlerdir.” Özbayır, gönüllülerin, halkın sahip olduğu politik görüşleri yumuşatabilmek, kendilerince doğrusunu yapabilmek için o yörede yaşayan insanların demografik yapılarını, düşüncelerini, duygularını, yaşam tarzlarını tespit ettikleri yorumunu yapmıştır. Özbayır'a göre gönüllüler ‘halka şirin görünmek için’ hediye götürmüşlerdir. Özbayır yorumlarını: “Anadolu'nun en uzak kılcal damarlarına giriyorlardı. Alevisi, Sünnisi ile Anadolu insanını tanıma faaliyetleri ile o tarihte bugünkü Türkiye'yi görme imkânı bulmuşlardır. Güya adı Barış Gönüllüsü. Kütahya'da da vardı bu insanlar. Lisede veya ortaokulda lisan hocalığı yapanlar vardı. Anadolu'nun her tarafında kadınlı erkekli varlardı. Halkımız saf insanlar. Benim gibiler

belki anlamaya çalışıyorlardı; fakat halkımız seviniyordu. Yabancıya karşı bizim halkımız çok hoşgörülüdür. 1970’de Muğla’ya geldiğimde artık yoktu.” diyerek bitirmiştir.⁴⁸⁴

Görüşme yapılan diğer tanıkların anlatımları şu şekildedir: “1966 Mardin Ortaokulunda Barış Gönüllüsü İngilizce öğretmenimiz vardı. Daha sonradan amaçlarını öğrendik. bir yıl dersimize girdi. Sonra İngilizce öğrenmediğimi anladım.”⁴⁸⁵

“1962-63 yıllarında Uşak Ortaokulunda İngilizce öğretmeni olarak çok uzun boylu Amerikalı geldi. İki erkek gelmişti. Bir şey öğrenmedik.”⁴⁸⁶

3.3. Denizli

Ege bölgesinde yer alan ve Barış Gönüllüsü gönderilen diğer bir il, Denizli’dir. Denizli Merkez’e 12, köyleri Tavas’ın Solmaz ve Horasan köyleri ile Güney’in Eziler köylerine toplam 6 Barış Gönüllüsü gönderilmiştir.⁴⁸⁷

Muğla ve Aydın örneğinde incelediğimiz gibi Denizli merkezdeki gönüllüler de lisede öğretmenlik yapmış ve Halk Eğitim Derneği aracılığı ile halka yönelik de kurs açmıştır.⁴⁸⁸ Gelen gönüllülerin isimleri Miss Joan Hammer ve Miss Kayy Koschnick’dir.⁴⁸⁹ Her yörede karşılaştığımız üzere, gönüllüleri sempati ile karşılayanlar yanında, gönüllüleri şüphe içinde izleyenler de olmuştur.⁴⁹⁰ Denizli üzerine çalışması bulunan tek araştırmacı olan Haytoğlu, Denizli’de gönüllü gönderilen köylerin hepsinin Türkmen köyleri olduğunu belirtmiştir.⁴⁹¹

⁴⁸⁴ Hüseyin Özbayır, 1932 doğumlu, Öğretmen, 02.08.12’de Muğla’da yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁸⁵ Mehmet Karaman, 1954 doğumlu, Çevre Sağlık Teknisyeni, 21.11.12’de Söke Öğretmenevinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁸⁶ Uğur Işık, 1948 doğumlu, Sağlık Memuru, 21.11.12’de Söke Öğretmenevinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁴⁸⁷ Ercan Haytoğlu, “Amerikan Barış Gönüllülerinin Denizli Merkez ve Çevresindeki Faaliyetleri (1962-1972)”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Uluslararası Türkiye Cumhuriyet Sempozyumu (22-24 Ekim 2008), Isparta, 2008, s.971.

⁴⁸⁸ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.972.

⁴⁸⁹ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.971.

⁴⁹⁰ Ercan Haytoğlu, a.g.m. s.972.

⁴⁹¹ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.973.

Denizli'nin Tavas ilçesinin Solmaz köyüne de 1965 yılında Martha Liesner ve Clement Panallo isimlerinde iki Barış Gönüllüsü gönderilmiş, gönüllüler ile köylüler arasında sıkı bir iletişim kurulmuş, köy okulunda ders vermemiş, tarihi yerlere ilgi göstermişlerdir.⁴⁹² Gönüllülerin, köyde olması resmi görevlilerin ilgi göstermesini sağlamış, gönüllüler sık sık Denizli'ye ve zaman zaman İzmir ve İstanbul'a gidip gelmişlerdir.⁴⁹³ Haytoğlu, Martha Liesner ile röportaj yapmış ve Martha Liesner köyde yaşantısıyla insanlara örnek olmaya çalıştığını, Amerikalıların kötü insanlar olmadıklarını gösterdiğini ve kendisinin verdiğiinden daha fazlasını aldığını belirtmiştir.⁴⁹⁴

Diğer bir köy Tavas ilçesinin Horasanlı köyüdür. Tarihi tam belirli olmamakla beraber, Susan Zator ve David Smith isimlerinde iki gönüllü gelmiş, köy tarafından misafirperverlikle karşılanmışlar, önceleri Türkçeleri az iken ilerletmişler, geliş amaçlarını iki milletin birbirini tanması olarak belirtmişlerdir.⁴⁹⁵ Gönüllüler modern tavukçuluk için köylüleri teşvik etmişler, köyde yapılan işlere yardım etmişler, örnek sera yapmışlar, tarihi yerleri incelemeye istekli olmuşlar ve köyden bir kalp hastasını Ankara'da tedavi ettirmişlerdir.⁴⁹⁶

Güney ilçesine bağlı Eziler köyüne 1964 yılında Mildred Lynn McWhorter ve Michael L. Shapiro adında iki gönüllü gelmiştir.⁴⁹⁷ Köy öğretmeni gönüllüleri kaygıyla karşılamış, gönüllüler hiçbir zaman siyasete girmemiş, köy işlerine yardım etmiş, başarısız sonuçlanan tavşan yetiştirme girişiminde bulunmuşlar, köylülerin cenaze ve düğünlerine katılmışlar, dokuma tezgâhlarını incelemişler, çocuklarla yakından ilgilenmişler, ara sıra İzmir ve Ankara'ya gidip gelmişlerdir.⁴⁹⁸

Aydın ve Muğla örneklerinde de görüldüğü gibi Denizli'de de gönüllüler, köylülerin ya da halkın sempatisini kazanabilecekleri köy işlerini yapmışlar, güler yüzlü olmuşlar, düğün ve cenazelere katılmışlardır. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta,

⁴⁹² Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.973.

⁴⁹³ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.974.

⁴⁹⁴ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.974.

⁴⁹⁵ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.975.

⁴⁹⁶ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.976.

⁴⁹⁷ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.976.

⁴⁹⁸ Ercan Haytoğlu, a.g.m., s.977-978.

köyü temelden kalkındıracak projelerinin ya da çalışmalarının olmayışıdır. Yani ilan edilen görevleri olan halkı kalkındırma ve çağdaştırma görevlerini değil, amaçlarında belirlenen Amerika'yı iyi tanıtmaya ve Türkiye'yi iyi tanıma görevini yerine getirmişlerdir.

3.4. Kitabın Yazarı: Müslim Özbalkan⁴⁹⁹

Tezin ana kaynağı olan “Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri” kitabının yazarı Müslim Özbalkan ile görüşme yapılmıştır. Bu konudaki çalışmalar için hala ana kaynak özelliği taşıyan bu kitabın yazarın görüşlerinin alınması oldukça önemlidir. Özbalkan kitabı yazma amacının ‘Barış Gönüllülerini ülkeden göndermek’ olduğunu ve başarılı olduğunu belirtmiştir. Özbalkan’ın konuşmasını kendi ifadeleri ile vermek kanaatimizce daha yerinde olacaktır:

“Ben sadece Mike’ın (Michael Miller) verdiği bilgiler ile bu kitabı yazmadım. Ben birçok kanaldan bilgi buldum. Mike bana ‘top secret’ vermedi. Ve bu bilgileri bana gizlice verdi. Ben hiçbir zaman Barış Gönüllüleri Örgütü’nden uzaklaşmadım. Birçok kişi buldum. Çok rahat bir şekilde Ankara’daki Barış Gönüllüleri Bürosuna giriyordum. Beş yıl boyunca bilgi topladım. 1965’lerdeki ABD, dünyayı tanımaya çalışıyordu. Önceden misyoner ve kolejleri vardı. Hükümet dış politikasını oluşturmada bunlardan nasıl yararlanacağını bilmiyordu. ABD dışındaki ABD’lilerden yararlanmak istediler. Bu durumu sistematik hale getirmek için, Barış Gönüllülerini kurmaya karar verdiler. Halkların güçlü tarafları nedir? Zayıf tarafları nedir? Kültürel inançları nedir? Maddi manevi varlıkları nedir? Direkt birinci elden bilgi toplayalım dediler. Çeşitli ödevlerle, kılıflarla yayıldılar. Türkiye’nin doğusundan batısına yayıldılar. 1960’larda bu kadar etnik kökeni entelektüeller bile sayamazdı, şimdi hepimiz sayıyoruz. Öğretmenlik, Toplum Kalkınması programlarında çalışıp Türkiye’nin tüm yapısını öğrendiler.

Bugün ise Barış Gönüllülerinin yapısı bana göre değişti. Artık çaylakları değil, emekli olmuş ya da ayrılmış, önemli hizmetleri görmüş Amerikalıları Barış Gönüllüsü

⁴⁹⁹ Müslim Özbalkan, 1970 yılında Ant Yayınları tarafından basımı yapılan ve bu konuda ilk çalışma özelliği taşıyan Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri kitabının yazarıdır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Prof.Dr. Fehmi Yavuz’un asistanı iken bu kitabı kaleme almıştır. Bu eser, şimdiye kadar yapılan çalışmalar için her zaman ana kaynak özelliği taşımıştır. Çünkü bu kadar kapsamlı bir eser henüz yazılamamıştır. Özbalkan, Aydın’da yaşamakta ve çalışmalarına devam etmektedir.

yapıyorlar. Barış Gönüllüleri, kurulacak yeni özerk devletlerin kuruluşunda direkt görev alıyorlar. Barış Gönüllüleri hangi ülkelere gönderilmişlerse, o ülkelerin ABD için bir önemi vardır. ABD önemli gördüğü ülkelere mutlaka Barış Gönüllüsü göndermiştir.

Bodrum Çömlekçi köyünde Mike ile artezyen kazdık, köy yolunu açtık. Halı kooperatifi kurduk.⁵⁰⁰

3.5. Türkiye’den Giden Gönüllülerin Buluşma Noktası: ‘Arkadaşlar’

Türkiye’de 1962-70 yılları arasında çalışmış olan gönüllüler Amerika’ya döndükten sonra “Arkadaşlar” adı ile bir site kurmuşlardır. Bu sitede gönüllülerin anıları, çalıştıkları yıllardan fotoğraflar, tekrar Türkiye’ye geldiklerinde çektikleri fotoğraflar, Türkiye ile ilgili bilgiler, kültürel yapı ile ilgili fotoğraflar yer almaktadır. Anılar, genelde Türkiye’de yaşadıkları ve sempatik buldukları kısa olaylar şeklindedir. Örneğin İzmir Buca Eğitim Enstitüsü’ne gelen Lynn Maichle ve arkadaşı, ilk günlerde evlerinden çıkmadıklarını, daha sonra bir lokantaya gittiklerinde Türkçeyi tam konuşamadıkları için yaşanan gariplikleri anlatmıştır. Yine diğer bir gönüllü Chuck Reiter de Türkçesi yüzünden utandığı bir anısını paylaşmıştır.⁵⁰¹

Sitedeki yöneticilerle iletişim kurulup, yardım istenmiştir, fakat bir bilgi elde edilememiştir.⁵⁰²

Barış Gönüllülerinin resmi sitesi olan <http://www.peacecorps.gov> üzerinden de iletişime geçilmiş, onlar da bizi “Arkadaşlara” yönlendirmişlerdir. Görüşmede 1962-1972 yılları arasında 1450’den fazla gönüllünün Türkiye’de çalıştığı belirtilmiştir.⁵⁰³

3.6. Son Durum

Barış Gönüllüleri, bugün de hala faaliyet gösteren bir teşkilattır. Barış Gönüllülerinin resmi sitelerinde yer alan bilgilere bakmak gerekmektedir. Siteye göre, Barış Gönüllüleri, köklerini ve amacını 1960’ta Senatör John Kennedy’nin Michigan Üniversitesi’nde öğrencileri, barış için, gelişmekte olan ülkelerde yaşayarak ve çalışarak

⁵⁰⁰ Müslim Özbalkan ile 10 Nisan 2013 tarihinde, Aydın’daki kendi evinde yüz yüze görüşme yapılmıştır.

⁵⁰¹ <http://www.arkadaslar.info/memories.htm>, Erişim Tarihi: 20.04.13.

⁵⁰² Mike Jewell ile yapılan mail görüşmesi, 02.08.12.

⁵⁰³ Kelly McCormack ile yapılan mail görüşmesi, 30.07.12.

ülkelerine hizmet etmeye çağırması ile bulmaktadır. Bu ilhamla federal hükümetin dünya barışına ve kardeşliğine adanmış bir kurumu oluşturulmuştur. O zamandan beri, 210.000'den Barış Gönüllüsü 139 tane 'dost ülkede' AIDS eğitiminden bilgi teknolojilerine ve doğanın korunmasına varana kadar çeşitli konularda çalışarak hizmet etmiştir. Bugünün Barış Gönüllüleri ise, bilgi teknolojileri gibi gelişmekte olan, önemli alanlarda çalıştığı için ve Başkanın AIDS'ten kurtulma planına katkı yaptığı için şimdiye kadar hiç olmadığı kadar hayatidir. Barış Gönüllüleri kendileri için daha iyi bir hayat kurmak isteyen sayısız insana, çocuklarına ve topluluklarına yardım etmeye devam etmektedir.⁵⁰⁴

Daha önceki bölümlerde belirttiğimiz, Barış Gönüllülerinin üç amacının aslında değişmeden devam ettiği anlaşılmaktadır. Bugün Barış Gönüllülerinin amaçları sitede şu şekilde anlatılmıştır:

1961'de Başkan John Kennedy Barış Gönüllülerini dünya barış ve kardeşliğine katkı yapmak için kurmuştur. Barış Gönüllülerinin üç temel amacı vardır:

- 1- İlgili ülkelerdeki insanlara ihtiyaçları olan konulardaki eğitilmiş personelle yardım etmek,
- 2-Hizmet götürülen halklarda Amerikalıların daha iyi anlaşılmasını sağlamak,
- 3-Amerikalılar tarafından da bu halkların daha iyi anlaşılmasını sağlamak.⁵⁰⁵

1 Mart 1961'de resmi olarak kurulan, bugüne kadar 210 bini aşkın gönüllünün 139 ülkede hizmet verdiği Barış Gönüllüleri Örgütü'nde bugün, eğitim gören ve gönüllü olanların sayısı 8.073'tür. Bunların % 62'si kadın, % 38'i erkek; % 93'ü bekâr, % 7'si evli; % 22'si azınlıktır. Ortalama yaş 28'dir ve 50 yaşın üzerinde olan gönüllüler % 7 oranındadır. Gönüllüler şu anda 76 ülkede faaliyet göstermektedir. Çalışma alanları açısından dağılım şu şekildedir: eğitim % 43, sağlık % 21, toplumsal ekonomik gelişme % 12, çevre % 12, gelişmede gençlik % 6, tarım % 4, diğer % 2. Gönüllülerin % 43'ü Afrika'da, % 21'i Latin Amerika'da, % 15'i Doğu Avrupa/Orta Asya'da, % 10'u Asya'da, % 4'ü Karayipler'de, % 4'ü Kuzey Afrika/Ortadoğu'da, % 3'ü Pasifik

⁵⁰⁴ <http://www.peacecorps.gov/about/>, Erişim Tarihi:03.05.2013.

⁵⁰⁵ <http://www.peacecorps.gov/about/mission/>, Erişim Tarihi:03.05.2013.

Adaları'nda çalışmaktadır. Son yılların bütçeleri açısından; 2012 bütçesi 375 milyon dolar, 2013 bütçesi 377.295 milyon dolardır.⁵⁰⁶

Daha önce belirttiğimiz gibi, 1962 yılında örgütün bütçesi ise 30 milyon dolardır.

Barış Gönüllüleri şimdiye kadar şu ülkelerde çalışmışlardır.⁵⁰⁷

⁵⁰⁶ <http://www.peacecorps.gov/about/fastfacts/>, Erişim Tarihi:03.05.2013.

⁵⁰⁷ <http://www.peacecorps.gov/about/history/countries/>, Erişim Tarihi:03.05.2013. (Ülkelerin sırası sitede verildiği şekildedir.)

Afganistan	Komor Adaları
Arnavutluk	Demokratik Kongo Cumhuriyeti
Anguilla	Kongo Cumhuriyeti
Antigua ve Barbuda	Cook Adaları
Arjantin	Kosta Rika
Ermenistan	Fildişi Sahili
Azerbaycan	Kıbrıs
Bahreyn	Çek Cumhuriyeti
Bangladeş	Dominik
Barbados	Dominik Cumhuriyeti
Belize	Doğu Timor
Benin	Ekvador
Bolivya	El Salvador
Botsvana	Ekvator Ginesi
Brezilya	Eritre
Bulgaristan	Estonya
Burkina Faso	Etiyopya
Burundi	Fiji
Kamboçya	Gabon
Kamerun	Gambiya
Cape Verde (Yeşil Burun Adaları)	Gürcistan
Orta Afrika Cumhuriyeti	Gana
Çad	Grenada ve Cariacou
Şili	Guatemala
Çin	Gine
Kolombiya	Gine-Bissau

Guyana	Mauritius
Haiti	Meksika
Honduras	Mikronezya Federe Devleti
Macaristan	Moldova
Hindistan	Moğolistan
Endonezya	Montserrat
İran	Fas
Jamaika	Mozambik
Ürdün	Namibya
Kazakistan	Nepal
Kenya	Nikaragua
Kiribati	Nijer
Kırgızistan	Nijerya
Letonya	Niue
Lesoto	Umman
Liberya	Pakistan
Litvanya	Palau Cumhuriyeti
Libya	Panama
Makedonya	Papua Yeni Gine
Madagaskar	Paraguay
Malavi	Peru
Malezya	Filipinler
Mali	Polonya
Malta	Romanya
Marshall Adaları	Rusya
Moritanya	Ruanda

Saint Kitts ve Nevis	Tanzanya
Saint Lucia	Tayland
Saint Vincent ve Grenadinler	Togo
Samoa	Tunus
Demokratik Sao Tome ve Principe Cumhuriyeti	Türkiye
Senegal	Türkmenistan
Seyşeller Cumhuriyeti	Turks ve Caicos Adaları
Sierra Leone	Tuvalu
Slovakya	Uganda
Solomon Adaları	Ukrayna
Somali	Uruguay
Güney Afrika	Özbekistan
Güney Kore	Vanuatu
Sri Lanka	Venezüella
Sudan	Yemen
Surinam	Zambiya
Svaziland	
Zimbabve	

Gönüllülerin dünyadaki dağılımı şu şekildedir:⁵⁰⁸

⁵⁰⁸ <http://www.peacecorps.gov/learn/wherepc/?noflash=yes>, Erişim Tarihi:03.05.2013.

Açık programlar

Kapanan programlar

Resmi verilere göre, gönüllüler Türkiye’de 1962-1971 yılları arasında çalışmış ve Türkiye’ye 1460 gönüllü gelmiştir.⁵⁰⁹

1960’larda Barış Gönüllülerinin tanıtımı için çıkarılan broşürler arasında bulunan Asya’daki Barış Gönüllüleri broşüründe, Türkiye bölümü yer almaktadır. Buna göre; Avrupa ve Asya’yı birbirine bağlayan Türkiye Cumhuriyeti şehirlerine ve köylerine 650 tane gönüllü çağırmıştır. Barış Gönüllülerinin bu kadar önemli miktarda olmasının nedenlerinden birisi İngilizcenin diplomatik, ticari ve bilimsel öneminin Türk hükümeti tarafından kabul edilmesidir. İngilizce öğretmenlerinin lise, üniversite ve diğer öğrenciler için yoğun biçimde talep edilmesi, Türkiye’nin dil öğretmeni açısından sınırlı mevcudunu oldukça aşmıştır. Bugün, gönüllü öğretmenler 100 binin üzerinde öğrenciye ulaşarak bu açığı kapatıyorlar. Türkiye kırsalının her yerinde, Asya’nın geri kalanında olduğu gibi, değişim ölçülü bir hızda gerçekleşiyor. İlerlemenin hızını arttırmak için gönüllüler, kırsalda köylülere duvarcılığın, halıcılığın, metal işlerinin, dikişin, beslenmenin ve çocuk bakımının temellerini göstermek için çalışıyorlar. Barış Gönüllüleri aynı zamanda Ankara’nın yoksul mahallelerinde, Türkiye’deki en dinamik kurumlardan biri olan Hacettepe Tıp Merkezi ile birlikte kamu sağlığı programına öncülük yapıyor. Gönüllü doktorlar, dişçiler, fizyoterapistler, tıbbi kayıtçılar ve diyetisyenler tıp merkezinde eğitim veriyorlar. Toplum Kalkınması çalışanları yoksul mahallelerde yaşıyorlar, güçlerini Türk komşuları için Hıfzısıha, Çocuk Bakımı ve Tıp eğitimine harcıyorlar. Bütün ülkedeki diğer gönüllüler hemşirelik eğitimcileri, ev ekonomistleri, hemşirelik okul öğretmenleri ve sosyal (hizmet) çalışanları olarak konuyla ilgili toplum eğitimiyle uğraşıyorlar.⁵¹⁰

Broşür, gönüllülerin faaliyetlerinden genel anlamda bahsetmiştir. Türkiye’de gönüllüler tarafından yapılan İngilizce eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Gönüllülerin, Türkiye’de kalkınma sağladıkları belirtilmiştir. Gönüllülerin Türkiye’deki zor yaşama koşullarına dayanarak birçok program adı altında çalıştıklarından söz edilmiştir.

⁵⁰⁹ <http://www.peacecorps.gov/learn/wherepc/>, Erişim Tarihi:03.05.2013.

⁵¹⁰ <http://collection.peacecorps.gov/cdm/search/collection/p9009coll15>, Erişim Tarihi:03.05.2013.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyetler ve Amerika'nın güç yarışının yaşandığı Soğuk Savaş yıllarında, iki ülke de bu yarıştan galip çıkmanın yollarını aramıştır. Amerika, II. Dünya Savaşı sonrası, Monroe Doktrini'ni bir kenara bırakıp dünya egemenliğinin ilk adımlarını atmaya başlamıştır.

Önce Truman Doktrini daha sonra Marshall Planı'nın yardımı ile ABD, Sovyetlere karşı dünyada kendi kuşağını oluşturmak istemiştir. Bu planlar dâhilinde yapılan yardımlar, yardım alan ülkelerin Amerikan bloğunda yer almalarına neden olmuştur. Ayrıca Amerika yaptığı yardımları kendi denetimine tabi tutup ülkeler üzerinde tam hâkimiyet kurmayı planlamıştır. Dönemin gazetelerinde Amerika'nın büyük bir cömertlikle verdiği aktarılan yardımlar, karşılıksız yapılmamıştır.

Soğuk Savaş yıllarında, Amerika'nın karşı olduğu şey, aslında tam olarak komünizm de değildi. 1917 Devrimi sonrası, birçok devlet komünizmin yayılacağından büyük korku duymuştur ve Amerikan kapitalist sistemi, komünizmi dünyada yok etmek istemiştir. Bunun esas nedeni Amerika'nın yardımlarıyla da amaçladığı gibi, bu ülkelere ucuz hammadde temin edecek, ekonomilerini denetleyerek sanayileşmeden uzak tutacak, bu ülkelerdeki etkisi ile kendisine yani büyük şirketlerine pazar yaratacağı. Türkiye gibi Sovyetlere yakın sınırdaki yer alan ülkeler bu konuda daha çok önem arz etmekteydi.

İşte bu rekabet ortamı içerisinde Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrası Amerika'nın yanında yer almış ve Amerikan yardımları da ülkeye girmeye başlamıştır. Bu yardımların, Türkiye'den çok Amerika'ya fayda sağladığı ise daha sonraki yıllarda fark edilmiştir. Çalışmanın ilgili bölümlerinde ifade edildiği gibi, Türkiye'de Amerikan hayranlığı had safhada iken, komünizm korkusu tüm ülkeye yayılmaya çalışılmıştır. Amerikan yardımlarının ülkeye yaşattığı kısa süreli bolluk ise, DP'nin yükselişini sağlamıştır. Ancak bu kısa süreli bolluk yerini ekonomik darboğaza bırakmış ve IMF borçları ülke gündemine girmiştir. Amerika'nın etkisi her alanda yaşanmıştır. Türkiye'de bu dönemde birçok gelişme yaşanmıştır. Amerika ile geliştirilen dostane ilişkiler, Türkiye'de geri dönüşü olmayan adımların atılmasına etki etmiştir. Ekonomik yardımların ve siyasal hayata etkilerin yanı sıra, 1952'da NATO'ya girilmesi, askeri olarak da Amerika'ya bağlanılmasına neden olmuştur.

1960'larda Türkiye'de Amerikan ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır. Dış politikada yaşanan güvensizlikler ve gençlik hareketleri nedeniyle ülkede Amerikan karşıtlığı yükselmeye başlamıştır.

Türkiye'de olduğu gibi dünyada da yükselen Amerikan karşıtlığı ve Sovyet rekabeti nedeniyle ABD yeni tutumlar geliştirmiştir. Osmanlı Devleti'nden itibaren Anadolu'da misyonerlerle, kolejlerle, yardım kuruluşlarıyla yer tutan Amerika, bu kez gönüllüler aracılığı ile Türkiye'ye ve dünyaya etki etmeyi hedeflemiştir. Misyonerler aracılığı ile Osmanlı'da olan gelişmeleri izleme olanağı bulan Amerika, Amerikan Barış Gönüllüleri projesi ile doğrudan verilere sahip olma imkânı bulmuştur.

Amerika tüm dünyada yürüttüğü eğitim projeleri ile kültür emperyalizmini hayata geçirmiştir. Osmanlı'da ya da Soğuk Savaş yıllarında kolejlerde ya da okullarda yapılanlar esasen birbirine çokça benzemektedir. Zira bir ülkenin kültürünün bir başka ülke kültürünü etkisi altına alması, emperyalist politikalar için oldukça önemlidir. Amerikan hayat tarzını, düşünce sistemini, tüketim alışkanlıklarını benimseme olgusu, etkilenen ülkeyi Amerikan pazarı haline getirme riskini taşımaktadır. Amerikan etkisi ile yetiştirilmiş aydın ve yönetici kuşaklar, ülke geleceğinde doğrudan etkili olmaktadır. Barış Gönüllülerinin, eğitim alanında yer alması ve İngilizce derslerine girmeleri, sadece görev yaptıkları ülkelere hizmet etmekle açıklanamayacaktır.

Güçlü bir ülke olan Amerika'nın özellikle Soğuk Savaş yıllarında ülke çıkarları olmaksızın az gelişmiş ülkelere yardım yapması makul değildir. Barış Gönüllüleri tipinde bir örgütün kurulması için yıllardır çalışma yapan çevrelerden farklı olarak, Kennedy başarıya ulaşmış ve onun döneminde Barış Gönüllüleri Örgütü kurulmuştur. Seçim dönemi içinde çalışmaları yürütülen bu fikir, Amerikan halkının büyük çoğunluğu tarafından desteklenmiştir. 1960'larda Sovyetlerin halen devam eden yükselişi ve tüm dünyada artan Amerikan karşıtlığı, içte yaşanan ekonomik durgunluk ve halkın tansiyonu, Kennedy'nin bu projeyi gerçekleştirmesini destekleyen unsurlar olmuştur. Yükselen güç Sovyetlere karşı, ABD'nin kendi müttefiklerini yaratması ve eski gücüne kavuşması gerekmiştir. Sovyetlerin dış politika kadrolarının başarılarına karşı Amerikan dış politika kadroları tüm dünyada antipati toplamıştır. Amerika güler yüzlü bir kadroya ihtiyaç duymuştur.

22 Mart 1961’de Barış Gönüllüleri Yasası (Peace Corps Act) kongrede kabul edilmiştir. Barış Gönüllülerinin amaçları tüm az gelişmiş ülkelerin tam da ihtiyaç duyacağı genel geçer konular üzerine yoğunlaştırılmıştır. Böylece bu ülkelerin gönüllüleri kabul etmesi sağlanmıştır. Az gelişmiş ülkelerin her daim ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücü ihtiyacını Amerika karşılıksız olarak bu ülkelere sunmuştur. Amerika hem eğitim, sağlık, tarım, köy, endüstri, idare projeleri ile az gelişmiş ülkelerin ihtiyaç duyduğu alanlarda işgücü sağlamış görünmüş hem de gönüllüler ülkelerin kilit noktalarında bulunmuştur.

Barış Gönüllüleri'nin yasada belirtilen amacı "dünya barışı ve dostluğunu geliştirmek için çalışma"dır. Ayrıca gönüllüler "...ilgili ülkelerin ve bölgelerin insanların yetişkin insan gücüne olan ihtiyaçlarını gidermede yardımcı olmak; hizmet edilen milletlerde Amerikan milletine karşı daha dostane bir anlayışı geliştirmeye çalışmak ve Amerikan milletinin öteki ülkelerin insanlarını daha iyi anlamalarını sağlamak için" çalışacaklardır. Az gelişmiş ülkeler yetişmiş insan gücüne ihtiyaç duymuştur. Gönüllüler, bu ihtiyacı karşılamada ilgili ülkelere yardım etme görevi üstlenmiştir. Ayrıca bu ülkelerde gönüllüler, Amerikan karşıtlığını yok ederek Amerika'ya sempati oluşturmaya çalışmışlardır. Son olarak bu ülkeleri ve halklarını yakından tanımayı hedeflemişlerdir. Soğuk Savaş yıllarında ne anlamda bir barış istendiği tartışmalıdır. Büyük bir hızla silahlanan ABD ve SSCB'nin, nükleer silahlanmaya ve füze üsleri kurmaya varan rekabeti, barışın sadece müttefik devletler arasında mı geçerli olduğu sorusunu akla getirmektedir. Kennedy'nin daha önce söz ettiği, başarısız dış politikaları düzeltmek için gerekli, güler yüzlü dış politika kadrosu Barış Gönüllüleri olmuştur. Birçok programda çalışacak olan genç ve idealist gönüllüler, hem Amerikan karşıtı havayı dağıtmak hem de söz konusu ülke ve halklarını yakından tanıyarak yine dış politikada önemli veriler elde etmek görevini üstlenmişlerdir. İşsiz üniversite mezunu gençlerin yarattığı iç politikadaki huzursuzluğu dağıtacak olan Amerikan hükümeti de hedeflerine ulaşmış olacaktır. Gündelik yaşama ilişkin bilgilerin, sosyal eğilimlerin ve alışkanlıkların ABD politikasına faydasının ne olacağı tartışma konusudur. Ancak insanların yaşayış tarzları, istekleri, siyasi görüşleri, yaşama ilişkin alışkanlıkları, etnik kökenleri, dinleri ya da mezhepleri, toplumdaki aydın grupları ve topluma yön veren liderleri, dokunulmaz yönleri ya da zayıf yönlerinin günlük yaşamda dahi öğrenilebilir olması,

uzun vadede Amerika'nın söz konusu ülkeye ilişkin politikaları açısından hayati önem taşımaktadır.

Sovyet diplomatlarının, teknisyenlerinin tüm dünyada, çeşitli yollarla faaliyet içinde olması, o ülkeleri yakından tanıyıp dillerini bilmeleri, söz konusu ülkelere yardımı öncelikle götüren taraf olmaları ve diplomatik açıdan kilit noktalarda bulunmaları, Kennedy'nin sözüyle bu durumun “ne Amerikan doları ne de silahıyla” durdurulamayacağına görülmesi, ABD'yi gönüllüleri dış politikada değerlendirmeye yöneltmiştir. “Komünistlerin büyük tasarılarına” engel olmak için söz konusu ülkelerin bağımsız ya da tarafsız kalmaları gerektiğini söyleyen Kennedy, ülkelerin barış içinde ya da bağımsız bir şekilde yaşamalarını istediği için değil Amerika'nın ülkesel çıkarları için, Sovyet kampında değil Amerikan kampında yer almalarını istemiştir.

Dünyada birçok az gelişmiş ülkeye gönderilen gönüllülerin en fazla gönderildiği ülkeler arasında Türkiye bulunmaktadır. Gönüllü sayısı ile o ülkenin Amerika için önemi doğru orantılıdır. Türkiye, her dönem ABD için önemli bir yere sahip olmuş, müttefik konumu kaybedilmek istenmemiştir. Soğuk Savaş döneminde de Sovyetlere yakınlığı, hammadde gücü, pazar büyüklüğü, limanlarının konumu gibi sebepler kanaatimizce ABD'yi Türkiye'ye yaklaştırmıştır.

27 Ağustos 1962'de imzalanan ikili antlaşma ile Barış Gönüllüleri Türkiye'ye gelmiştir. Antlaşmada yer alan hükümlerde, gönüllülerin Amerikan hükümeti tarafından korunduğu, Türk hükümeti tarafından gönüllülere ayrıcalıklar sağlanacağı görülmüştür. 1962 yılında anlaşma imzalanıp gönüllülerin gelmeye başlamasına karşın, Mecliste ilk görüşme 1965 yılında yapılmıştır. Yani gönüllüler üç yıl boyunca ülkede hukuka aykırı olarak çalışmışlardır.

Gönüllüler Türkiye'ye geldiklerinde büyük bir sevinç ve misafirperverlikle karşılanmış ve tepki verenlerin sayısı oldukça azınlıkta kalmıştır. Milletvekilleri de ülkede yaşanan Amerikan taraftarlığı içerisinde, genç ve idealist Amerikalı gençleri yardımsever insanlar olarak görmüştür. Oysaki gönüllülerin Türkiye'de imtiyazları vardır ve sadece yardım için gelmeleri iddiası kanaatimizce yeterli bir açıklama değildir.

1965'e kadar basında gönüllülere karşı bir büyük bir tepkiyle karşılaşılmazken, bu tarihten sonra doğru tepkiler artmıştır. Basında, gönüllülerin işlevleri ve gizli görevleri hakkında birçok makale yayınlanmıştır.

1962 yılından itibaren İngilizce Öğretimi, Toplum Kalkınması, Çocuk Bakımı, Sağlık (Hasta Bakımı ve Eğitimi), Tüberküloz Kontrol, Ev Ekonomisi Öğretimi, Turizm, Üniversitelerde Okutmanlık, Barış Gönüllüleri Bürosunda Sekreter programları ve görevlerinde ülkemizde çalışmaya başlayan Barış Gönüllüleri, Türkiye'nin farklı bölge ve yerleşim yerlerinde çalışmışlardır. Barış Gönüllüleri, Türkiye'nin talebi ile mi yoksa ABD'nin etki ya da baskısı ile mi Türkiye'ye gönderildikleri netlik kazanmamış bir noktadır. Fakat anlaşma iki devlet tarafından imzalanmıştır.

Barış Gönüllülerine tepkiler ancak 1960'ların sonunda, dünyada ve Türkiye'de yükselen Amerikan karşıtlığına paralel bir şekilde, kitlesel hale gelmiştir. Sözlü tarih görüşmeleri ve okurlardan gelen gazete yazıları ele alındığında, kişiler gönüllülerin vaat edilen gelişmeleri sağlayamadıklarını görmüşlerdir. Yapılanların yüzeysel olduğu birçok yerde dile getirilmiştir.

Kendi ülkelerinde iş bulamayan, macera arayan, seyahati seven ya da gerçekten başka insanlara yardım etmek isteyenlerin de aralarında bulunduğu gönüllüler, oldukça yüzeysel bir eğitimden geçirilmişlerdir. Asıl görevlerinin barış ya da yardım olmadığını sonradan anlayan gönüllülerin, iş bıraktıkları iddia edilmiştir. Açıkça görev tanımlarında bulunan "Amerika'yı sevdirmeye ve diğer insanları tanıma" amaçları kanaatimizce çoğunlukla yerine getirilmiştir. Ancak beklentilerin aksine Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yetişmiş nitelikli insan gücü ihtiyacı karşılanmamıştır ve kalkınmaya yardım edecek yapılar kurulmamıştır.

Dünyanın başka ülkelerinde olduğu gibi bilgilendirme ve halkı tanıma görevleri Türkiye'de de ajanlık suçlamaları ile karşılaşmıştır. Barış Gönüllülerinin rapor hazırlamadığı iddia edilmektedir. Ancak gönüllüler belirli zamanlarla il merkezlerinde toplanmışlardır. Fotoğraf çekmişlerdir. Ayrıca Barış Gönüllülerinin üyelerine verdikleri bilgilerin, teşkilat ya da hükümet tarafından nasıl kullanılacağını bilmiyor olmaları da olasıdır. Ancak bu iyimser bir bakış açısı da olabilir.

Tamamen ülkeden ayrıldıkları 1972 yılına kadar 10 yıl içerisinde gönüllüler bir takım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlerin Türkiye'nin geleceğini şekillendirdiği yönünde görüşler çoğunluktadır. Etnik kimliklerin ayrıştırılması, mezhep kavgaları yüzünden yaşanan olaylar, 1971 muhtırası ya da 1980 darbesinde ABD etkisi ve gönüllülerin topladığı veriler olduğu düşünülmektedir.

Gönüllülerin bu kadar etkili olup olmadıkları kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Genelkurmay'ın gönüllülerin Doğu'ya gönderilmemeleri için baskı yaptığı bilgisi edinilmiştir. Anlaşmalarda korunan ve yolu olmayan köylere kadar giden, idari yöneticiler tarafından karşılanan gönüllülerin faaliyetlerini baskı ya da korku içerisinde gerçekleştirmiş olmaları düşünülemeyecektir. Daha sonraki yıllarda idari yöneticilerden izlenmeleri gerektiği talimatının verilmesi herhalde gelişigüzel verilmiş bir karar değildir.

Akademik çalışma anlamında Barış Gönüllüleri'nin ilk kez taşra boyutuyla incelendiğini belirtmiştik. Muğla ve Aydın'daki basın taramaları ve sözlü tarih çalışmalarımız sonucunda elde ettiğimiz veriler ilk kez ulaşılan veriler olmuştur. Taşraya gönderilen Barış Gönüllüleri, genel kanının doğrultusunda, yerli halk tarafından sevecenlikle karşılanmıştır. Taşradaki halkın büyük çoğunluğu, günümüzde gönüllüleri hala sevgiyle anmaktadırlar. Çalışmanın başında, gönüllülerin, kalıcı çözümler üretmediğini, onun yerine halkın sempatisini toplayacak günlük işlerle ilgilendiklerinden bahsetmiştik. Bunun örnekleriyle doğru bir tespit olduğunu gözlemledik. Köylerin kalkınmasına, kalıcı bir programın uygulanmasına dair bir plana rastlayamadık. Aksine gönüllülerin, köyde gündelik hayatta yapılan işlere yardım ettikleri görülmüştür. Bu yardımlar, halkın beğenisini toplamıştır. Örnek ev, tuvalet yapımı, tavukçuluk, pratik sağlık yardımları vs. gibi uygulamalar köylere kalkınma modeli oluşturacak bir yapıda değildir.

Gönüllülerin, aranan niteliklerinden bahsetmiştik. Taşraya gelen gönüllülerin bu nitelikleri barındırdıkları görülmüştür. Yani gönüllüler, güler yüzlü, sevecen, diğer inanışlara ve yaşayışlara saygılı, pratik çözümler üretebilen, zor koşullara dayanabilen insanlardır. Gönüllüler, bizim araştırma yaptığımız bölgelerde aile yaşamına saygılı olmuşlardır ve bölge halkına benzer giyinmişlerdir. Yolu ve elektriği olmayan Muğla ve Aydın köylerinde yaşamışlardır. Yalnız oldukları için kendileri karar almış ve pratik çözümler üretmişlerdir. Köylülerin gönüllüler vasıtası

ile idarecilerle iletişim kurması ve idarecilerin gönüllülerin oldukları yerleri ziyaret etmesi örnekleri Aydın ve Muğla'da da yaşanmıştır. Dini yaşayışlara saygının ötesinde, Muğla Merkez örneğinde gördüğümüz gibi gönüllünün din değiştirme durumuna da rastlanılmıştır. Her gönüllü, halkın düğünlerine, cenazelerine katılmıştır. Gönüllülerin Türkçe biliyor olması da halk tarafından hayretle ve mutlulukla karşılanmıştır. Halk, gönüllüleri çok çabuk benimsemiştir. Basında da kuruluş tarihlerinden itibaren övünç haberleri ile anılan gönüllülere, ulusal basınla aynı tarihlerde yerel basın da eleştiri yapmaya başlamıştır. Gönüllülerin amaçlarının yardım amacından farklı olduğu söylenmiş, hatta casus suçlamaları yapılmıştır.

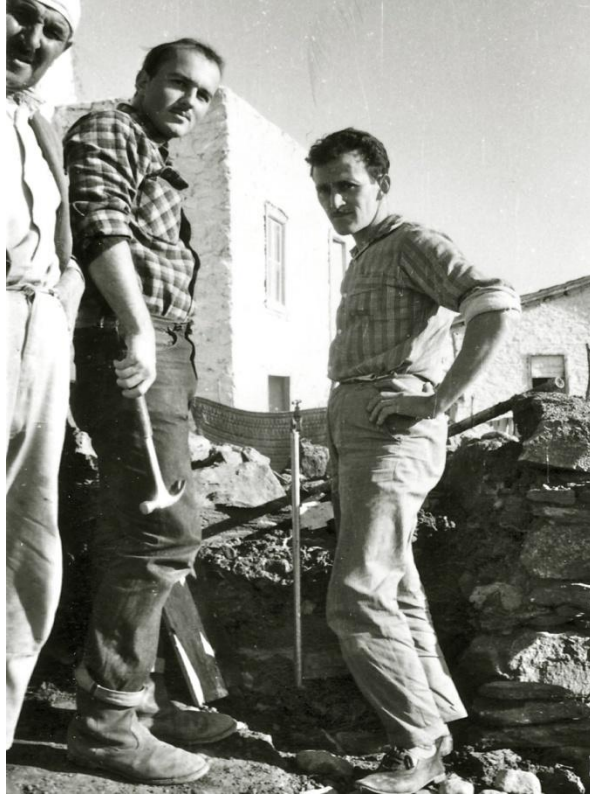
Taşra çalışmaları sonucu, basın ve yapılan araştırmalardaki bilgileri temellendirme olanağı bulunmuştur. Gönüllülerin taşraya kalıcı bir yararları olmamıştır. Bu sevecen, güler yüzlü Amerikalı gençler, yaptıkları günlük işlerle halk tarafından çok sevilmiştir. Ancak gönüllüler, her an halkın içinde olarak Barış Gönüllülerinin üç amacından ikisini gerçekleştirmişlerdir. Halk, Amerika'yı ve Amerikalıları sevmiştir. Amerika da, Türk halkını çok iyi bir şekilde tanımıştır. Gönüllüler ilk amaçları olan yetişkin insan gücü ihtiyacı karşılama görevlerini yerine getirmemişlerdir. Aslında gönüllü isteyen ülkelerin, gönüllü isteme sebebi olan ilk amaç önemsenmemiştir.

Gönüllülere karşı, basının ve bir grup çevrenin komplo teorisi ürettiği görüşü de savunulmaktadır. Ancak 'kalkınmaya yardım etme amacı taşıyan ve ülkeye hiçbir zararı olmayan gönüllülerin karalanmasının Türkiye'nin farklı yerlerinde olan kişilere ne gibi yararı olabilir' sorusunu akla getirmektedir. Genel çerçevede bakacak olursak, Barış Gönüllülerinin Türkiye'de yararlı, geleceğe dönük bir adımı olmadığı görüşü ağır basmaktadır. Teşkilat, esas olarak ABD dış politikası için oluşturulmuş bir yapıdadır. ABD'nin II. Dünya Savaşı'ndan itibaren, Ortadoğu'ya ve Türkiye'ye yönelik politikaları incelendiğinde ABD'nin de diğer devletler gibi hedeflerini gerçekleştirmek için bir rekabet ve yarış içinde olduğu görülecektir.

Barış Gönüllüleri halen dünyanın birçok 'az gelişmiş ülkesinde' faaliyet göstermektedir.

1-Michael Miller'ın, Muğla-Bodrum ömlekçi köyünde yaptığı örnek sera.
(Alınan tarih:7.12.12)

2-Michael Miller, aynı yerde köy duvarını tamir ederken. (Alınan tarih:7.12.12)

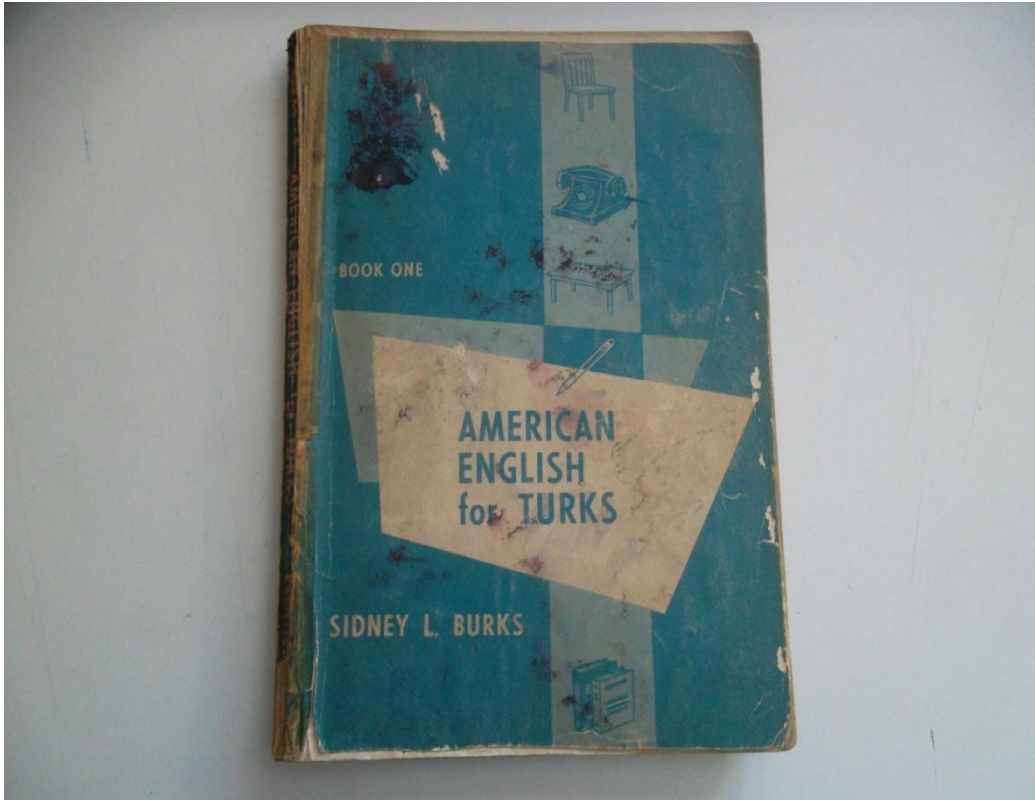
3-Bodrum Çömlekçi Köyünde; fotoğraftaki takım elbiseli dönemin Muğla valisi Şeref Tüten, sağda güneş gözlüklü olan Halk Eğitim Müdürü, fotoğraftaki tek kadın, Michael Miller'ın gönüllü olan eşi Charlotte Miller, sağındaki Michael Miller. (Alınan tarih:7.12.12)

4-İsmet İnönü, sağdan ikinci Michael Miller, onun sağındaki eşi Charlotte, İnönü'nün arkasındaki Chuck Laskey CARE ve o dönem gönüllülerden sorumlu.

5-Bodrum ömlekçi Köyünde; sağ taraftaki Michael Miller, ortadaki Müslim Özbalkan. (Alınan tarih:7.12.12)

6 ve 7- Muğla Merkez Sağlık Koleji'ne gelen gönüllülerin Şadi Arslan'a verdiği kitaplar. (Alınan tarih:8.8.12)

8-Muğla Sağlık Koleji'ne gelen gönüllülerden Mrs. Carren ve kolej müdürü Ayhan Bey.

9-Muğla Sağlık Koleji'ne gelen gönüllülerden soldan 2. Lorreta, 3.Sally ve Ayhan Bey, 1965'lerde Dr. Şükrü Bey'in evi olan bugünkü Halk Bankası.

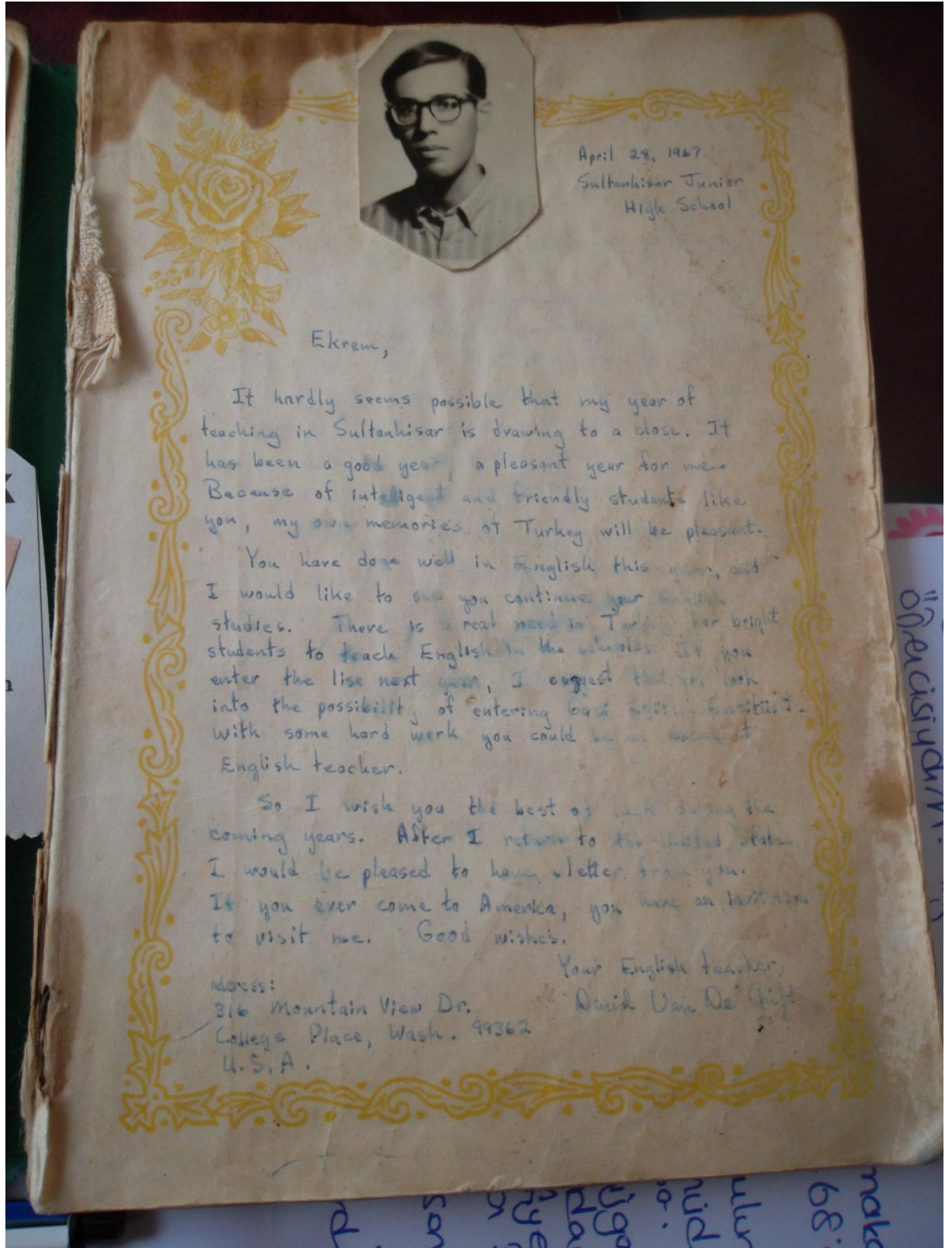
10-Muğla Sağlık Koleji'ne gelen gönüllülerden 1. Beyaz elbiseli kadın Mrs. Carren, yanındaki Barbara ve Ayhan Bey yapılan müsamere izleniyor.

11-Fotoğrafın sağından 1. Kadın Barbara, 2. Mrs. Carren ve Ayhan Bey'in yanındaki Trinidad, Marmaris sahilinde.

12-Ortadaki Ayhan Bey'in sağındaki Sally.

13-Aydın Sultanhisar'a gelen gönüllünün, öğrencisi Ekrem Başaran'a yazdığı hatıra ve kendi fotoğrafı.

14-Muğla Milas'ta görev yapmış olan Barış Gönüllülerinden bazıları.

<http://www.milasbilgi.com/milas-ortaokulu/ingilizce-ogretmenleri>, Erişim Tarihi:29.05.13. (Gökhan Eşel'in yönlendirmesi ile ulaşılmıştır.)

KAYNAKÇA

Dergiler

Ant

Dönüşüm

İmece

Kim

Millet Meclisi Tutanak Dergisi

Varlık

Yön

Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Demokrat İzmir

Devrim

Hür Aydın

Milliyet

Yeni Asır

Yeni Aydın

Kitaplar

Arı, T., Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, Mkm Yayıncılık, Bursa, 2008.

Armaoğlu, F., 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1988.

Armaoğlu, F., 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, Ankara, 2004, c.I-II.

Ataöv, T., Amerika, NATO ve Türkiye, İleri Yayınları, İstanbul, 2006.

- Baykurt, F., Türk Eğitiminde Emperyalist Etkiler, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara, 1999.
- Baykurt, F., Amerikan Sargısı, Literatür Yayınları, İstanbul, 2008.
- Benekçi, Ş., Kırlangıçlar Erken Göçtü, Eşik Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Cleveland, W. L., Modern Ortadoğu Tarihi, Türkçesi:Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.
- Değer, M.E., Emperyalizmin Tuzaklarındaki Ülke Oltadaki Balık Türkiye, Kilit Yayınları, Ankara, 2012.
- Eymür, M., Bir MİT Mensubunun Anıları Analiz, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2005.
- Özbalkan, M., Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.
- Özdemir, H., Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön hareketi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.
- Sander, O., Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.
- Turan, Ş., Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, 4. Kitap 2.bölüm.
- Yetkin, Ç., Karşı Devrim, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Yetkin, Ç., Türkiye’de Askeri Darbeler ve Amerika, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2010.
- Türk Dış Politikası, Editör:Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, c.I,
- Fatih Erboz-Macit Soydan Barış Gönüllüleri, Berikan Yayınevi, Ankara, 2009
- Soner Yalçın-Doğan Yurdakul, Bay Pipo Bir MİT Görevlisinin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abbas, Doğan Kitap, İstanbul, 2000
- Muğla İl Yıllığı 1967, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara, 1968

Aydın İl Yıllığı 1967

Yurt ansiklopedisi

Makaleler

Akbaş, O., “Amerikan Gönüllü Kuruluşları: Barış Gönüllülerinin Dünyada ve Türkiye’deki Çalışmaları”, , <http://www.tebd.gazi.edu.tr/c4s1.html>

Akgün, S., “Amerikalı Misyonerlerin Anadolu’ya Bakışları”, dergiler. ankara. edu. tr/dergiler/19/835/10559.pdf.

Haytoğlu, E., “Amerikan Barış Gönüllülerinin Denizli Merkez ve Çevresindeki Faaliyetleri (1962-1972)”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Uluslararası Türkiye Cumhuriyet Sempozyumu (22-24 Ekim 2008), Isparta 2008, s.968-979.

Tüzün, S., “İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi Türk Dış Politikası” (1938-1950), Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, Editörler: Süleyman İnan, Ercan Haytoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.

Tezler

Soysal, M., Barış Gönüllüleri ve Türkiye’deki Faaliyetleri (1962-1972), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2010.

İnternet Kaynakları

<http://www.milasbilgi.com/milas-ortaokulu/ingilizce-ogretmenleri>

http://www.medyakronik.net/arsiv/basintarih_230401.htm

<http://www.arkadaslar.info/memories.htm>,

<http://www.peacecorps.gov/about/>,

<http://www.peacecorps.gov/about/mission/>,

<http://www.peacecorps.gov/about/fastfacts/>,

<http://www.peacecorps.gov/about/history/countries/>,

<http://www.peacecorps.gov/learn/wherepc/?noflash=yes>,

<http://www.peacecorps.gov/learn/wherepc/>,

<http://collection.peacecorps.gov/cdm/search/collection/p9009coll15>

Görüşme Yapılan Kişiler

Abdurrahman Tuncer

Alim Uyar

Ayhan Aslan

Ayhan Çakır

Beyhan Erdoğan

Ekrem Başaran

Emin Çakır

Feridun Öner

Fevzi Zengin

Gülizar Kıy

Halil İbrahim Durgut

Hüseyin Özbayır

İrfan Çağlar

İsa Gümüş

Mehmet Avcı

Mehmet Cengiz

Mehmet Ertok

Mehmet Karaman

Michael Miller

Mualla Karaman

Mustafa Güner

Mustafa Taşkıran

Müslim Özbalkan

Özgül Kayrak

Richard Sherrington

Şadi Arslan

Suphi Tuncer

Süleyman Ertul

Turgut Meraş

Turgut Tanış

Uğur Işık

Yavuz Peker

Zehra Şanlı

Zaide Uyar

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ezgi DURMAZ

Doğum Yeri ve Tarihi : MUĞLA 01.01.1990

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat
Fakültesi Tarih Bölümü

İletişim

e-posta Adresi : denize_ezgi@hotmail.com

Tarih : 22.07.13